

banka ve ekonomik yorumlar

BU SAYIDA :

Okurlara Mektup	3
Devlete Vergi Geliri Sağlamanın Mali Yolları Var	5
Prof. Dr. Mustafa A. Aysan	
Ekonomik Göstergeler	8
Ekonomik Yorumlar	9
Aydın Ahıska Dr. Öztin Akgüç Vural Arıkan Rüştü Erimez Prof. Dr. Sallh Şanver	
Ayın Ekonomik Olayları	37
Doç. Dr. Yıldırım Kılış	
Söyleşi: Yönetim Sorunları	41
Mehmet Münir Tatar Besim Baykal	
Sermaye Piyasası	47
Doç. Dr. Şeref Türen	
Yunan Bankacılığında Yeni Gelişmeler	53
Av. Dr. Halûk Kabaalloğlu	
Büyüme Finansmanında Kemerleri Sıkma ve Borçlanma Politikası ...	57
Halûk Ferden Gürsel	

Yeni vergi tasarılarının getirdikleri ve eksik yönleri nelerdir? Ne gibi önlemlerle tamamlanabilirler? Bu halleriyle yasalaşırlarsa, belirtilen sosyal ve ekonomik amaçları gerçekleştirebilirler mi?

Ekonomik Yorumlar

ÇBS

BELCO

otonuzun boyası!

ÇBS
güçlü boya

çbs pazarlama ve boya yatırımı.ş.
Fermenciler Cad. No. 56 Karaköy - İstanbul Tel: 43 49 55

Tasarruf sahipleri için yepyeni ve değer artışı çok yüksek bir yatırım olanağı:

MYF

Meban Yatırım Fonu

MYF, Batıda 100 yılı aşkın süredir başarıyla uygulanan yatırım fonlarının ülkemizdeki ilk ve tek örneğidir. Haziran 1979'da MYF/Birinci Dilim, Aralık 1979'da da MYF/ikinci Dilim hizmete sunuldu.

• Tek başına verimli bir yatırım yapamayacak tasarruflar, MYF'de birleşmenin gücüyle ve sermaye piyasamızın önderi Meban'ın uzmanlığıyla büyük bir güç kazanıyor.

• Temel ilke olarak "o anda piyasada bulunan ve en fazla değer artışı göstermekte ya da gösterecek olduğu saptanan menkul ve gayrimenkul alanlarının tümüne birden yatırım yapma"yı benimsiyor MYF. Bu dinamizmi sayesinde de,

her yatırım alanında bulunabilecek muhtemel rizikolar asgariye, değer artış olanakları ise azamiye yükseltilmiş oluyor.

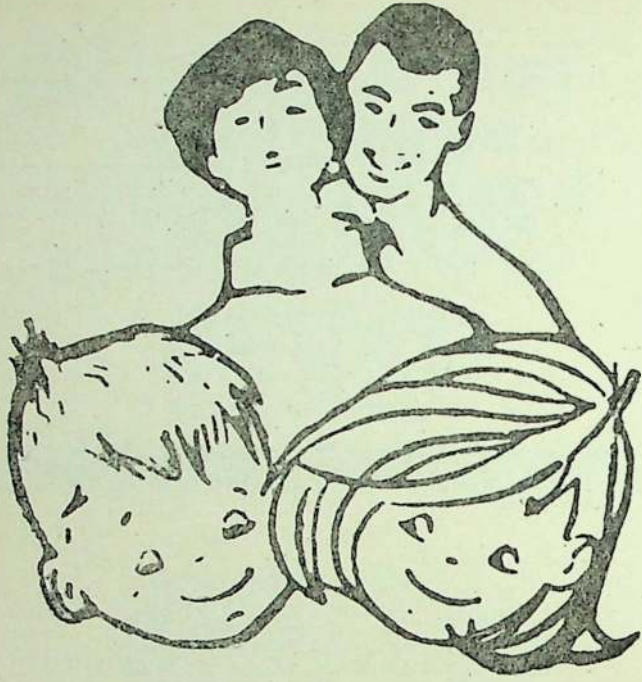
• MYF/Birinci Dilim'in aylık değer artışları yılda % 50'yi aşan bir değer artışını ifade etmektedir.

• 10 bin, 25 bin, 100 bin liralık katılma olanakları sunan MYF iştirak belgeleri, tüm değer artışıyla birlikte, istendiği anda paraya çevrilebiliyor.

MYF, Meban uzmanlığının ve hizmet anlayışının kanıtlarından biridir.

MYF

"bilinçli tasarruf sahiplerinin yararlandığı olanak"

SIZE HİZMET BİZİM GÖREVİMİZ
SIZE HİZMET BİZİM ZEVKİMİZ

**ANADOLU
BANKASI**

banka ve ekonomik yorumlar

Ekonomik ve Sosyal Yayınlar A. Ş.
Adına Sahibi

Bülend Çorapçı

Yazı İşleri Müdürü

Prof. Dr. Mustafa A. Aysan

Danışma Kurulu

Dr. Öztin Akgüc • Erol Aksoy • Prof. Dr. Erdoğan Alkin • Dr. Orhan Altan • Prof. Dr. O. Fikret Arkun • Besim Baykal • Prof. Dr. Nasuhi Bursaî • Mehmet Gün Çalika • Şinasi Çelikkol • Özer U. Çiller • Ahmet Demirel • Necdet Durakbaşa • Aydın DüNDAR • Kaya Erdem • Özhan Eroğuz • Oktay Ersoy • Prof. Dr. Cumhuriyet Ferman • Prof. Dr. Emre Gönensay • Memduh Güppüpoğlu • Prof. Dr. Zeyyat Hatiboğlu • Erhan Işıl • Av. Dr. Halük Kabaaloğlu • Adnan B. Kafaçoğlu • A. Nazif Keyman • Doç. Dr. Yıldırım Kılış • Kemal Kurdaş • Doç. Dr. Kemal Kurtuluş • Nuh Kuşçulu • Ziya Natioğlu • Ergin Neng • Rahmi Önen • Ertan Özgür • Selâhattin Özmen • Prof. Dr. Ergun Özsunay • Ertuğrul Soysal • Osman Nuri Torun • Prof. Dr. Kemal Tosun • Prof. Dr. Baran Tuncer • Av. Fikret Tuncer • Doç. Dr. Gül G. Turan • Turhan Tümay • Dr. T. Güngör Uras • Dr. Halük Ünal • Doğan Yalım • Prof. Dr. Yüksel Koç Yalkın •

Basım-Yayım Danışmanı

M. Tarık Yaşar

OKURLARA MEKTUP

Sevgili Okurlarımız,

Türkiye'de ekonomik istikrarı sağlamaya yönelik önlemlerin alınmasına devam edilmektedir. Bu önlemlerle; enflasyon hızının azaltılması, daha iyi bir kaynak dağılımının gerçekleştirilmesi, üretimin ve buna paralel olarak ihracatın artırılması amaçlanmaktadır. Ancak, önlem paketleri içinde vergi tedbirlerinin de yer alması gerektiği, çeşitli çevrelerde ortak görüş olarak ileri sürülmektedir. Eleştirilere konu olan vergi önlemleri eksikliğini gidermek ve vergi yasalarındaki boşlukları doldurmak amacıyla, hükümetçe hazırlanan iki yeni tasarı parlamentoya sunulmuştur. Bunlar, «Mali İstikrar Kanunu Tasarısı» ve «Katma Değer Vergisi Kanunu Tasarısı»dır.

Birinci tasarıyla; asgari ücret düzeyinin vergi dışında bırakılması, gelir vergisi tarifelerinin daha adil bir hale getirilmesi, gelir dağılımının düzeltilerek düşük gelirli olanların vergi yükünün azaltılması hedef alınmaktadır. İkinci tasarı ise; gider ve işletme vergilerine ilişkin bazı hükümleri kaldırmakta, bunun yerine katma değer vergilerinin vergilendirilmesi esasına dayalı genel bir satış vergisi getirmektedir.

Dergi'nin bu sayısında ağırlık, genel olarak vergi konusunun ve özellikle adı geçen iki tasarruğun tartışılmasına ve açıklanmasına verilmiştir.

Saygılarımızla,

AYLIK DERGİ NİSAN 1980 YIL : 17 SAYI : 4 40 LİRA

İDARE YERİ: Çatalçeşme Sokak No.17, Kat: 4; Cağaloğlu-İstanbul • TELEFON: 26 34 11
• YAZIŞMA : P.K. 769; Karaköy - İstanbul • AÇIKLAMA : Dergimizde çıkan yazılar kaynak göstermek şartıyla iktibas edilebilir • YILLIK ABONE : 480.— TL.; Öğrenciler : 240.— TL. • İLÂN FİYATLARI : Arka kapak 7.000.— TL., Kapak içleri 5.000.— TL. Tam sayfa 4.000.— TL., Yarım sayfa 2.000.— TL., Renk Farkı: 2.000.— TL. • BASKI : Met/Er Matbaası, Çemberlitaş-İstanbul; Telefon : 28 28 90 • BASKI TARİHİ : 4 Nisan 1980

Yeni bankacılık Garanti Bankası'nda

Yeni bankacınız, bankacılığın
bir hizmet kurumu olduğuna inanıyor.
Ve yeni bankacılık yeni hizmetler vermektir,
bunu da biliyor.

Garanti Bankası, yılbaşından bu yana sizlere yeni hizmetler getirdi:

Çocuk Kulübümüz ilk kez
şube içi video ve film gösterilerinden
başka, aile bütçesine katkıda
bulunmak üzere, alışverişlerde
%10 indirim imkânı da getirdi.
Şimdilik Kulübümüz İstanbul,
Ankara, İzmir, Adana ve
Gaziantep'te faaliyet gösteriyor.
Ayrıca, çocuk dergimiz ve
kumbaramız da var.

Yurt dışındaki çalışanlarımıza
seslenmek, onların sorunlarını
duyurmak için,
Garanti Gazetesi'ni
çıkartıyoruz. Şubelerimize
başvuranlar, yurt dışındaki
yakınlarına gazetemizde mesaj
gönderebiliyor.

Çocuk Yılı nedeniyle, yurt dışındaki
işçilerimizin çocukları arasında
yaptığımız ödüllü bir yarışma sonucu
açtığımız **Resim Sergisi** ile, sanat
faaliyetlerini sürdürüyoruz.

Tarım Programı çiftçi ve
köylülerimize hizmet sunuyor.
Bu programda, ilk olarak üç elkitabı
yayın ediyoruz. Ayrıca, tarımla ilgili
sorularımızı da uzmanlarımız
cevaplandıracağız.

Her şubemizde bulunan
"Yeşil Yoncalı" elemanlarımız,
müşterilerimizin bankacılık ve
özellikle emeklilerin, emeklilikle
ilgili sorunlarını çözmeye çalışacak.

Size yakın olan Garanti Bankası,
tüm banka işlemlerinin yanı sıra,
Garanti Çeki yle de hediye seçme
güçlüğünü ortadan kaldırıyor.

Garanti Bankası, bankacılıkta
yeni örnekler vermeye devam edecek.

**TÜRKİYE
GARANTİ
BANKASI**

"yeni bankacınız"

Devlete Vergi Geliri Sağlamanın Etkili Yolları Var

Prof. Dr.
MUSTAFA A. AYSAN

HÜKÜMETİN T.B.M.M.'ne sunduğu «Mali İstikrar Kanun Tasarısı», ülkemizde yoğun biçimde tartışılmaktadır. Bu sayının «Ekonomik Yorumları» tartışmalara ışık tutucu özelliktedir. T.B.M.M.'ndeki tartışmaların, aksaklıkların düzelmesine yardımcı olacağını, mali istikrar için çok gerekli hükümler taşıyan kanun tasarısının, fazla hırpalanmadan ve çok gecikmeden kanunlaşacağını umuyoruz.

Tasarının asgarî geçim indirimini yükselten ve gelir vergisi dilimleri ile istisna ve muafiyet hadlerini son yılların enflasyon hızına göre düzelten devlet gelirlerini azaltıcı hükümlerinin T.B.M.M.'nden kolay geçeceğini sanıyoruz. Ülkemizde vergi adaletinin sağlanması, ücretlilerin enflasyon nedeniyle içine düşürüldükleri korkunç vergi zulmünden kurtarılmaları, bu hükümlerin hemen konunlaşmasını gerektirmektedir. T.B.M.M.'nde bu vergileme zulüm ve işkencesinin ortadan kaldırılmasına karşı çıkan hiç bir siyasal parti ve parlamenter yoktur. Bu nedenle tasarının yukarıda özellikleri sayılan hükümlerinin kanunlaşması zor olmayacaktır.

Oysa devletin vergi gelirlerini artırma amacını güden vergileri artırıcı tasarı hükümleri için aynı şeyleri söylemek güçtür. Bu hükümler, vergi ka-

nunlarında TL tutarlarla belirtilmiş bulunan ve enflasyon nedeniyle eskimiş bulunan «maktu» vergilerin artırılmasıyla ilgilidir. T.B.M.M. 1970'den beri vergi artırıcı kanunlar çıkaramamıştır. Bu kez, çıkarıp çıkaramayacağı belli değildir. Üstelik «Mali İstikrar Kanun Tasarısı»na eklenmiş bazı gereksiz hükümler çok kişi ve kuruluşun güçlü ve haklı eleştirilerine uğramaktadır. Bu nedenlerle, tasarının vergi artırıcı hükümlerinin T.B.M.M.'nde güçlükle karşılaşması ve önemli değişikliklere uğraması beklenmelidir.

Böyle bir gelişme içinde tasarının vergi gelirlerini azaltıcı hükümlerinin kabul edilmesi karşısında vergi artırıcı hükümlerinin kanunlaşmaması, hükümetin karşılaşılabileceği en büyük tehlikedir. Bu olasılık gerçekleşirse, 1980 içinde enflasyonun ulaşacağı hadlerin sınırı bile yoktur. Cumhurbaşkanlığı seçimi sonuçlandıktan sonra bu olasılık önemli siyasal gelişmelere yol açabilecek özellikte görülmektedir. Tasarıya gereksiz olarak konmuş ücretlerin birleştirilmesi, 1 milyondan az olan yıllık gelirlerin % 45 oranı ile başlatılması ve benzeri yanlışlıklar, T.B.M.M.'nde nasıl olsa düzeltilenektir. Bu tür anlamsız tedbirler üzerinde fazla zaman harcanmadan asgarî geçim, is-

tisna ve muafliklar, vergi dilimleri ve «maktu» vergilerin enflasyona göre düzeltilmesi sağlanabilirse, tasarının diğer hükümlerinde politik inatlaşmalar yaratılmamalıdır. Gelir ve gideri kendi içinde dengeli biçimde hazırlanmış tasarının çok kısa sürede kanunlaşmasında sayısız sosyal, siyasi ve ekonomik yarar vardır.

Devletin vergi gelirlerinde önemli artışlar yaratabilecek önlemlerin T.B.M.M.'nde bulunan «Mali İstikrar Kanun Tasarısı» ile «Katma Değer Vergisi Kanun Tasarısı» içinde yine düşünülmemiş olduğu görülmektedir. Ülkemizde vergi adaletinin sağlanması kadar vergi gelirlerinde önemli ar-

tışlar sağlanabilmesi için de bu tasarılar sonra gelecek olanları beklemek gerekli olacaktır. Bu konu ile ilgili olarak son 40 yıldır yazılan, çizilen ve söylenen çok şeye rağmen, bu kez de asıl önlemler, «başka bahar»a bırakılmış görünüyor. Burada bu tür önlemlerin bir listesini vermekte yarar vardır:

1 — Gelir ve Kurumlar Vergileri kadar, yeni getirilmek istenen «Katma Değer Vergisi»nden önemli vergi geliri sağlanması, ülkemizde bir hesap, kayıt ve denetim düzeninin kurulmasına bağlıdır. Bu geniş-tabanlı, beyana dayalı vergilerin uygulamada başarılı olabilmesi, Batı ülkelerinde

AKBANK

Sanat galerileri

Cesitli sanat yayınları

Türkiyemiz dergisi

Ankara oda orkestrası

Yaratıcı gücü teşvik yarışmaları

Halk el sanatları yarışmaları

Cocuk dergisi (BASARI)

Cocuk tiyatrosu

Cocuk korusu

Cocuk sineması

Kukla ve Karagöz oyunları

Radyo programları

kültür ve sanat hizmetlerinde de öncü banka

AKBANK

uygulan bir biçimde bir denetim düzeninin kurulup işletilmesine bağlıdır. Zamanımızda böyle bir denetim düzeni, yalnız Batı'da değil, bizden çok daha az gelişmiş Hindistan, Pakistan, Kenya, Nijerya gibi birçok ülkede kurulmuş olmakla birlikte, 40 yıllık çabalara meydan okurcasına, ülkemizde kurulamamıştır. Böyle bir denetim düzeninin temelinde, Bilanço ve Kâr-Zarar bilgilerinin açıklanması zorunluluğu vardır. Batı'da ve adı geçen ülkelerde, toplum için önemli ekonomik faaliyeti bulunan bütün kişi ve kurumlar, yılda en az bir defa, Bilanço ve Kâr-Zararlarını topluma açıklamak zorundadırlar. İngiltere'deki «Şirketler Kanunu», Almanya'daki «Anonim Şirketler Kanunu», Hollanda'daki «Şirketlerin Açıklamak Zorunda Buldukları Bilgiler Kanunu», Ortak Pazar ülkeleri için yayınlanmış 1-8 No.'lu direktifler, bu konuda önlem alınması düşünüldüğü takdirde yararlanılacak kaynakları oluşturmaktadır.

2 — Bu konuda ülkemize getirilmesi gereken ikinci müesseseye, «Serbest Malî Müşavirlik» adıyla ülkemizde üne kavuşmuş olan «Muhasebe Uzmanlığı» serbest mesleğidir. Bu meslek, ülkemizde henüz devlet tarafından tanınmış değildir. Yukarıda açıklanması önerilen Bilanço ve Kâr-Zarar bilgilerinin, bir uzmanın denetiminden geçmeden yayınlanması, açıklamadan beklenen yararları çok azaltacaktır. Bu bilgilerin, bankalara verilen «Hesap Vaziyetleri»nin, Servet Beyannamelerinin, Vergi Beyannamelerinin böyle bir uzman denetiminden geçmesi ve onaylanması sağlanmalıdır. Ülkede avukatlık, doktorluk gibi kurulu mesleklerin mensuplarına verilmiş uzmanlık hakları gibi, muhasebe uzmanlığı mesleği mensuplarına da «Beyan Tasdiki» hakkı kanunla verilmeden sözü geçen denetim düzeninin kurulması olanağı yoktur. Karar verildiği takdirde, bu mesleğin kurulması için çıkarılacak kanunun ayrıntıları konusunda diğer

ülkelerden sayısız örnek bulmak olanağı vardır. Ülkemiz koşullarına uydurulmuş çok sayıda kanun tasarısı da Maliye Bakanlığı'mızın arşivlerinde dir.

Anlaşılan Maliye Bakanlığı'mızın üst yönetim düzeyi devletin vergi gelirlerini artırmak açısından yukarıda önerilen iki müessesenin önemine inanmamaktadır. Aksi halde T.B.M. M.'ne bu müesseseleri getiren tasarıları da hemen yollaması gerekirdi. Bizim yılar boyunca yaptığımız araştırmalara göre, ülkedeki birçok ekonomik derdimizin temelinde bu müesseselerin eksikliği vardır. Devletin vergi gelirlerini adaletli biçimde artırmanın tek yolunun ise bu müesseselerin kurulmasından geçmesi gerektiği anlaşılmış olmaktadır. Nitekim, Gelir Vergisi ve Vergi Usul Kanunu ile ilgili 30 yıllık uygulamamız, Gelir Vergisi'nin sadece stopaj alanında başarılı olduğunu göstermiştir. Bu verginin 30 yılda yarattığı beyannameli yükümlü sayısı 1979 sonunda 1 milyon kişiden ibaret kalmıştır. Bu yükümlülerin çoğunluğu da 1978 beyanları üzerinden 1979 yılı içinde asgari ücretin altında ya da çok yakınında gelir beyan etmişlerdir. Yukarıda önerilen iki müessesenin yardımı ile beyannameli yükümlü sayısının 3-5 yılda 10 milyona çıkarılabileceği ve bunlardan yılda 500 milyar TL. tutarında ek gelir sağlanacağı kolayca tahmin edilebilmektedir. İstendiği takdirde bu konudaki ayrıntılı hesap ve tahminler ilgililerin emrine verilebilir. Ancak Maliye Bakanlığı'nın arşivlerinde buna benzer tahminleri ortaya koyan raporlar da vardır.

Bu iki müessesenin yokluğunda kanunlaşması istenen «Katma Değer Vergisi»nden sonuç alınabileceği beklenmemeli, Maliye Bakanlığı'nın müesseseleri kuracak tasarıları Meclise sevketmekte gecikmemelidir.

ekonomik göstergeler

	1977	1978	1979		1980
			Kasım	Aralık	Ocak
T. C. MERKEZ BANKASI					
Altın ve döviz mevcudu (milyon \$)	547.8	645.8	717.8	665.1	547.9
Tedavüldeki banknotlar (milyon TL.)	77881	113662	173031	180318	188593
Hazineye kısa vadeli avans (milyon TL.)	45178	56639	83810	86735	89786
BANKALAR (milyon TL.)					
Toplam Mevduat	243537	322916	438294	492222	
Ticari	63936	87280	132423	155197	
Tasarruf	123245	160757	216165	236305	
Vadesiz Tasarruf	83897	105380	133352	144417	
Vadeli Tasarruf	39348	55377	82813	91888	
Resmi	26080	35348	47838	53529	
Bankalar	30276	39531	41869	45885	
Toplam Krediler	234492	297503	401102	448142	
Tarım	54533	61156	92952	116600	
Kalkınma Bankaları	8601	13415	22986	23868	
Küçük Esnaf ve Sanatkâr	9516	13707	22129	23088	
İpotek Karşılığı	6896	10807	12214	13293	
Ticari, Sınai, sair	148390	190352	241844	262226	
İller Bankası	6556	8165	8977	9067	
FİYATLAR (1963 = 100; Tic. Bak.)					
Toptan Eşya Fiyatları	584.8	869.9	1513.7	1577.8	1722.9
Gıda Maddeleri ve Yemler	596.8	813.9	1285.9	1349.0	1494.9
Sanayi Hammaddesi ve Yarı Mamul	564.8	963.1	1893.4	1959.1	2103.1
İstanbul Geçinme İndeksi	681.3	1049.0	1822.2	1907.5	2106.1
Ankara Geçinme İndeksi	574.7	873.7	1420.1	1500.2	1652.9
DIŞ ÖDEMELER (milyon \$)					
Dışalım	5796.3	4599.0	4427.1	5064.5	419.6
Dışsatım	1753.0	2288.2	2043.0	2261.2	227.9
İşçi Dövizleri	982.0	983.0	1601.2	1691.7	83.3

1 — Rakamlar yıl ve ay sonları itibarıyla birikmeli (kümülatif)'dir. Yalnız T.C. Merkez Bankası durumu 1 Şubat 1980 tarihi itibarıyla.

2 — Toplam kredilere ve kalkınma bankaları kredilerine, Devlet Yatırım Bankası kredileri dahil değildir.

ekonomik yorumlar

AÇIK OTURUM

KATILANLAR :

- Aydın AHISKA
- Vural ARIKAN
- Rüştü ERİMEZ
- Prof. Dr. Salih ŞANVER

YÖNETEN :

- Dr. Öztin AKGÜÇ

Yeni vergi tasarılarının getirdikleri ve eksik yönleri nelerdir? Ne gibi önlemlerle tamamlanabilirler? Bu halleriyle yasalaşırlarsa, belirtilen sosyal ve ekonomik amaçları gerçekleştirebilirler mi?

AKGÜÇ — Türkiye'de özellikle son yıllarda önlem paketi olarak ifade edilen ekonomik istikrarı sağlamaya yönelik tedbirler art arda alınmaktadır. Ve önlem paketleri içerisinde de vergi tedbirlerinin eksik kaldığı devamlı eleştiri konusu olmaktadır. Geçen yıl, anımsayacakınız, vergi yasalarındaki boşlukları düzeltmek amacı ile bir girişim olmuştu. Ancak parlamentoda bir sonuç alınamadı. Son önlem paketinin tamamlayıcısı olarak hazırlanmış «Mali İstikrar Kanunu Tasarısı» ile «Katma Değer Vergisi Kanun Tasarısı» parlamentoya sunulmuş bulunmaktadır. Tartışmak istediğimiz konular şunlar: Acaba yeni vergi tasarıları neler getirmektedir? Vergi adaletinin sağ-

lanması, enflasyon hızının kesilmesi, bütçe gelirlerinin artırılması, az kazandıran az, çok kazandıran çok vergi alınması, belediyelere ek kaynak sağlanması gibi bazı ilkeler çerçevesi içerisinde bu yasaların hazırlanıp T.B.M.M.'ne sunulduğu ifade edilmektedir. Hazırlanan vergi tasarıları bu amaçlara ne ölçüde hizmet edecektir? Vergi tasarılarının eksik yönleri nelerdir? Ne gibi önlemlerle tamamlanabilirler? Tasarılar bu halleriyle yasalaşırlar ise ifade edilen sosyal ve ekonomik amaçları gerçekleştirebilir mi? Bu konudaki görüşlerinizi rica edeceğim. İlk olarak Sayın Ahıska'dan rica edeyim. Mali İstikrar Kanunu Tasarısı ne getirmektedir?

endeksleme yöntemi

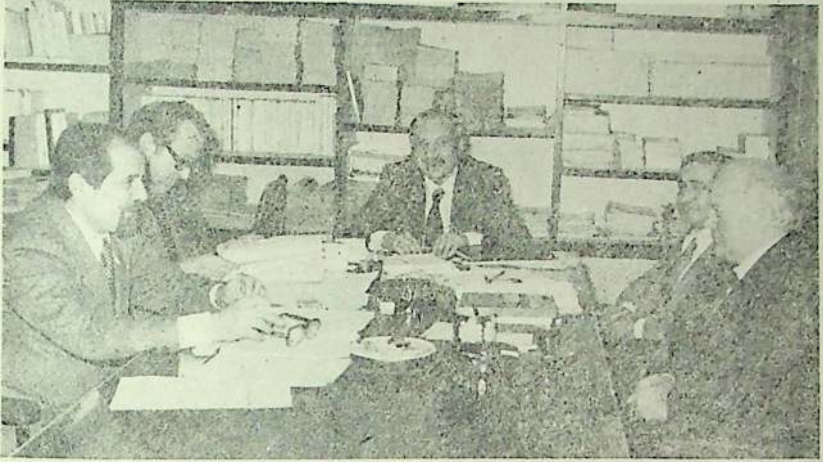
AHISKA — Yeni tasarı, sizin de belirttiğiniz amaçlarla çeşitli vergi kanunlarında bazı düzenlemeler yapmaktadır. Fakat bu düzenlemelerin, öngörülen amaçlar için tam manası ile yeterli olup olmadığı bence tartışılabilir. Benim temeldeki fikrim şu; bugünkü vergi sisteminde özellikle enflasyondan ve etkin uygulanmamadan doğan bazı aksaklıklar olduğu tartışmasıdır. Enflasyonun vergi sistemine yapmış olduğu tahribat, özellikle gelir vergisi tarifesinin ağırlaşması yüzünden ücretliler üzerindeki vergi yükünün anormal düzeylere yükselmesi; devletin kurumlar vergisini ve beyannameli mükelleflerde gelir vergisini, bir yıl geç tahsil etmesi nedeniyle, vergi gelirlerinin enflasyonun aşındırıcı etkisine maruz kalmış olması ve vergi sisteminin hızlı fiyat artışlarını izleyemeyecek bir duruma gelmiş olması şeklinde özetlenebilir. Ancak bunların da ötesinde uygulama eksikliğinden doğan, daha açık bir deyişle kâğıt üzerinde, vergi kanunlarının metinlerinde öngörülen vergilerin, fiili vergiler haline dönüşmesini engelleyen bir durum da vardır.

Bence tasarı, ağırlığını vergi kanunlarındaki düzenlemeler üzerine yoğunlaştırmış, vergide emniyeti sağlayıcı, uygulamayı iyileştirici önlemlere gereken yeri vermemiştir. Gerçi Vergi Usul Kanunu'nda bazı düzenlemeler öngörülmüştür; ancak bunlar kanımca yetersizdir. Şöyle denebilir: Bütün aksaklığına rağmen bugün cari vergi sistemi tam manası ile uygulanabilmiş olsa idi, kamu maliyesinin bugün içinde bulunduğu duruma düşmesi söz konusu olmazdı. Çünkü enflasyonun, vergi sisteminde kamu maliyesi aleyhine yarattığı etkilerin yanı sıra, lehinde yarattığı etkiler de var. Hepinizin bildiği gibi, gelir vergisi tarifesi kendiliğinden dikleşiyor, vergi mükelleflerinin reel gelirleri artmasa dahi vergi yükü ağırlaşıyor. Bu koşullar altında vergi hasılatının artmayışı, temelde etkinliğin sağlanamayışı ile ilgilidir. Bu bakımdan ben-

ce tasarrufların en büyük eksikliği, sadece vergi kanunlarındaki düzenlemelerle sonuca varmak istemesidir. Uygulama ile ilgili, etkinlik sağlayıcı emniyet hükümlerinin, tedbirlerin yeterince tasarıda yer aldığı görüşünde değilim. Temelde söylemek istediğim konu bu.

AKGÜC — Sayın Ahıska, acaba Mali İstikrar Kanunu Tasarısı, ne gibi yeni vergi düzenlemeleri getiriyor? Bunların başlıcalarını açıklayabilir misiniz?

AHISKA — Başlıcalarına şöyle dokunmak mümkün. Enflasyonun etkisini gidermek için endeksleme denilen bir usulü vergi sistemine getirmektedir. Temelde isabetli sayılabilecek bir değişikliktir bu. Çünkü hızlı bir enflasyonist ortamda, vergi kanunlarındaki değişikliklerin belli zaman alıcı prosedüre bağlı oluşu dikkate alındığında, böyle otomatik bir düzenleme hükmünün tasarıda yer alışı gerçekten isabetlidir. İkinci temel değişiklik, özellikle sınai ve ticari kazançların vergilendirilmesinde yani bir yöntemin getirilmesidir. Kurumlar Vergisi oranının % 50'ye çıkarılması; kurumlardan alınan Mali Denge Vergisi'nin kaldırılması; kurumların, dağıtmadıkları kazançlar üzerinden stopaj yapma yükümlülüklerine son verilmesi; dikkati çeken başlıca düzenlemeler... Şu hususu belirtmek gerekir ki, Kurumlar Vergisi oranının yükseltilmesine karşın, dağıtılmayan kazançlardaki vergi yükünü bugünkü ortalama % 42,4 olan düzeyinin de altına düşürebilecek bazı düzenlemeler de yapılmış bulunmaktadır. Ekonomik amaçlara dönük olarak, özellikle finansman fonu gibi bir fon ihdas etmek suretiyle kurum kazancının % 20'sini matrahtan indirmek ve böylelikle dağıtılmayan kazançlardaki vergi yükünü de % 40'a düşürmek olanağı mevcut bulunmaktadır. Dağıtılan kazançlarda gelince, dağıtılan kazançlarda % 25 stopaj yapılıyor. Bu durumda da vergi yükü, hisse senedi gelirleri bakımından bugünkü düzeyinin altına düşmüş oluyor. Şöyle ki; 100 liralık bir kurum kazancından 50 lira Kurumlar Vergisi ödendikten sonra kalan 50 lira hissedarlara temettü ola-

AÇIK OTURUMA KATILANLAR : Yukarıdaki fotoğrafta, soldan sağa doğru; Aydın Ahıska (Maliye Bakanlığı eski Hesap Uzmanı ve Serbest Mali Danışman), Prof. Dr. Salih Sanver (İstanbul İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi Ekonomi Fakültesi Öğretim Üyesi), Dr. Öztin Akgüç (İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi Öğretim Uyesi), Rüştü Erimez (Maliye Bakanlığı eski Hesap Uzmanı ve Serbest Mali Danışman) ve Vural Arıkan (Avukat); parlamento'ya sunulan yeni vergi tasarılarını tartışırken görülmüşler...

rak dağıtıldığında bundan % 25 yani 12,5 lira tutarında bir kesinti yapılacak dolayısıyla 100 liralık kazançtaki vergi yükü % 62,5'a, Mali Denge Vergisi ile birlikte % 65,5'a gelecektir. Halbuki bildiğiniz gibi, bugün bu tür kazançlardaki vergi yükü % 73,36'dır.

Getirilen en önemli değişikliklerden biri de gayrimenkul ve menkul sermaye iratlarında yıllık beyan ve toplama mecburiyetinin bütünü ile ortadan kaldırılmasıdır. Mükellefler, stopaja tabi tutulmuş olan menkul ve gayrimenkul sermaye iratlarını miktar söz konusu olmaksızın yıllık beyannamelerinde göstermek mecburiyetinde değiller, bu tasarıya göre... Bilindiği gibi bizim Gelir Vergisi Kanunumuz bir takvim yılı içerisinde elde edilen kazanç ve iratların toplanarak vergilendirilmesini ilke olarak benimsemiş; toplama yapılmayacak halleri sadece ücretlerle götürü şeklinde tespit edilen ticari ve mesleki kazançlara inhisar ettirmiştir. Şimdi yeni tasarı ile vergisi tev-

kif yolu ile alınmış menkul ve gayrimenkul sermaye iratları da toplama mecburiyetinin dışına çıkartılmaktadır. Böylece, gelir vergisi sistemimizin önemli bir ilkesi, gelirlerin toplanması ilkesi bir tarafa itilmiş olmaktadır. Toplama yapılmayacak hallerin, bir ölçüde genişletilmesinin, sisteme aykırı olduğu, sistemde büyük gedikler açtığı kuşkusuzdur.

sosyal indirim

Efendim, temel değişikliklerle ilgili başka hususlar da söz konusu... Gelir Vergisi tarifesinde önemli bir değişiklik yapılmış, tarife dilimleri daha geniş tutulmak ve de hızlı bir dikleşme suretiyle Gelir Vergisi oranınının 10 milyondan fazla gelirlerde % 65'e Mali Denge Vergisiyle beraber % 68'e çıkarılması öngörülmüştür. Şüphesiz önemli bir değişiklik, yalnız şunu hemen belirtmek isterim ki, burada sıfırla bir milyon liralık kazançlarda % 45, Mali Denge Vergisiyle be-

raber % 48 oranında vergiden başlamak söz konusu. Tabii sosyal indirimlerle bu vergi oranı düşük gelirlielerde bir ölçüde yumuşatılmış olmakla birlikte, tarifenin bu yüksek orandan başlamasının bazı sakıncaları olabileceği gayet açık... Geçim indirimi ile ilgili hükümlerde de önemli değişiklik söz konusu. İndirim «Sosyal İndirim» başlığı altında götürü ve gerçek indirim olmak üzere iki şekilde mütalâ edilmiş. Götürü indirim sadece ücretlere ve beyana tabi olmakla beraber, menkul, gayrimenkul, ticari ve mesleki kazançların dışında kalan kazançlarda söz konusu. Gerçek indirim ise, beyan esasında bildirilen ticari, mesleki kazançlarla ihtiyari toplama hakkını kullananlar için öngörülmüş. İki indirim arasında önemli bir fark söz konusu. Götürü indirimde aile durumuna göre hadler var. Bunların toplamı iki çocuklu bir mükellefte 75.600 liraya kadar yükselir, evvelce 5 çocuklu mükellefe kadar tanınan indirim hakkı bu defa iki çocukla sınırlı tutulmuş. Gerçek indirime gelince; gerçek indirim, beyannameye tabi mükelleflere, belgelerini sağlamak şartıyla gelirlerinin belli bir oranının matrahıtan düşme olanağını veriyor. Tasarıda ayrıca vergi emniyetiyle alakalı bazı hükümler var. Götürü ticari kazançlarla ilgili asgari ücrete bağlı olarak bazı asgari vergiler düşünülmüş; servet beyannameleri ile alakalı yeni düzenlemeler var. Servet beyannameleri incelenmesinden bulunan matrah farklarının cezasız olması konusu ortadan kaldırılmış, bu konuda inceleme yapmaya yetkili olanlar genişletilmiş; bugün sadece hesap uzmanları ve maliye müfettişleri tarafından yapılan servet beyannamesi incelemesi diğer inceleme elemanlarınınca da yapılabilir hale getirilmiştir. Evvelce düşük beyan edilmiş servetlerin 1979 yılı servet beyannamesi verilirken veya gelir beyannamesi verilirken düzeltilmesi hakkı tanınmış ve servet farkının da % 10'luk bir vergi ile meşrulaştırılması öngörülmüştür. Tasarıda Vergi Usul Kanunu ile alakalı önemli düzenlemeler de var.

AKGÜÇ — Örneğin, Vergi Usul Ka-

nunu ile ilgili acaba ekonomik delil sistemine geçiş için adım atılmış mı? Bundan evvel hazırlanan tasarılar da ekonomik delil sistemine geçiş sınırlı bir şekilde de olsa öngörülyordu.

AHİSKA — Ekonomik delili açık bir biçimde değil de dolaylı bir biçimde ortaya koymuşlar. Vergi incelemesinin amacı ile ilgili madde eskiden şöyle tedvin ediliyor; «vergi incelemesi, defter ve kayıtlara dayanarak ödenmesi gereken verginin saptanması» deniliyordu. Yeni yazılış biçiminde ise «defter ve hesapların da yardımı ile —da ekine dikkatinizi çekiyorum— ödenmesi gereken verginin saptanması» deniliyor. Buradan şu sonuç çıkıyor ki, defter kayıtları ve vesika düzeni yardımcı bir unsur olarak kullanılacak, vergi inceleme elemanı, başka delillerle de, ekonomik delillerle de vergi matrahını saptayabilecek. Başka bir düzenleme tarh yöntemlerinden re'sen takdir ile ilgili... Vergi Usul Kanunu'nun re'sen takdir sisteminde takdir komisyonlarının yetkisi büyük ölçüde kısıtlanıyor. Aslında bunun çok tehlikeli olduğunu hemen söylemek isterim. İnceleme elemanının raporunda öngörmüş olduğu vergi matrahının maddi delil söz konusu olmasa bile takdir komisyonuna bir yön göstermek için vermiş olduğu rakamların, takdir komisyonunca otomatikman nazara alınacağı ve takdirin bunun üzerinden yapılacağı şeklinde bir hüküm var.

Ayrıca kanunun belli bazı maddelerinin mükelleflerce kötüye kullanımını önleyici düzenlemeler yapılmış; ihtirazi (sakınma) kayıta beyanda ödeme esası getirilmiş. Bugün, ihtirazi kaydı vergi mercileri, gecikme cezası alma koşuluyla kabul ediyorlardı. Fakat şimdi ihtirazi kayıtlı beyan edilen verginin de önceden yatırılması esası getiriliyor. İkincisi, bugün vergi cezasının kesinleşmesi biliyoruz ki vergi temyiz komisyonu kararından sonra oluyor. Tasarı ile, itiraz komisyonu kararından sonra cezanın da ödenmesi esası getiriliyor. Bu konuda üçüncü bir değişiklik, itirazda haksız çıkan mükellef için, vergi cezalarının ötesinde haksız çıktığı matrah üzerinden iti-

razda bulunduğu dönemden başlamak suretiyle tecil faizi şeklinde bir de ilâve yük getirilmesi... Cezalardaki zamaşı- mı hükmü bildiğiniz gibi, takdir komis- yonuna başvurmakla durmuyordu. Mat- rah takdiri, takdir komisyonuna verildi- ğinde zamaşımı ile ilgili Vergi Usul Kanunu'nun 114. maddesi hükmü halen sadece vergi hakkında geçerli olmakta- dir. Bu bir boşluktu, yeni tasarı ile bu düzeltilmiş; konu komisyona havale edil-

Aydın Ahıska

diğinde zamaşımının cezalar yönünden de duracağı belirtilmiştir. Sonra halen zamaşımı kusur hallerinde üç yıl, usul- sülük cezalarında da iki yıldır. Ceza zamaşımındaki farklılık bir çelişki ya- ratıyordu. Bazen inceleme elemanı, ce- zanın zamaşımına uğramaması için inanmadığı halde bazı olaylarda kaçakçı- lık cezası istemek zorunda kalıyordu. Bu iki taraflı kesen bir bıçak gibi bir etki yapıyordu. İsbetli bir tutumla, kusur ve usulsüzlük cezalarında da zamaşımı beş yıla yükseltiliyor. Emniyet tedbirleri arasında, mali teşkilâtta çalışan memur- lara, aslı ücretlerinin % 50'si kadar bir tazminat ödenmesini öngören isabetli bir hüküm de var. Yeterli olup olmayacağı

tabii tartışılabilir. Benim görebildiğim önemli değişiklikler, düzenlemeler bun- lar...

AKGÜÇ — Teşekkür ederim. Sayın Şanver, vergi tasarılarında öngörülen dü- zenlemeler gerçekleşse, acaba Türk ver- gi sistemi nasıl bir şekil alır? Bugün- künden çok daha farklı bir yapıya kavu- şur mu? Tasarıların gerekçelerinde ifa- de edilen sosyal ve ekonomik amaçlara getirilen tedbirler, düzenlemeler ne ölçü- de uygun? Tabii, öngörülen değişiklikler ve yeni düzenlemeler konusunda, Sayın Ahıska'nın açıklamalarına ilâveleriniz ola- caksa, onları da rica edeceğim.

öngörülen amaçlar

ŞANVER — Sayın Akgüç, ben Sayın Ahıska'nın açıklamalarını biraz daha so- mutlaştırmak istiyorum. 'Elimizde şimdi iki tane tasarı var. Bunlardan bir tanesi Mali İstikrar Kanunu Tasarısı diğeri de Katma Değer Vergisi Tasarısı ve şimdi bu birinci turda zannediyorum Mali İstik- rar Tasarısı üzerinde görüşüyoruz. Bu tasarıyı sizin sorduğunuz soru çerçeve- sini değerlendirirken, soruna üç yöntemle yaklaşmak mümkün. Bunlardan birin- cisi, vergi kuramı yöntemi, ikincisi işlet- me vergiciliği yöntemi, üçüncüsü de ver- gi hukuku yöntemi. Ve bütün bu yön- temlerin kendilerine özgü ilkeleri var. Vergi kuramında her kuramın kendisi ve onun aksi aynı ölçüde doğrudur. Bu ne- denle soruna vergi kuramı dışında yak- laşmak istemiyorum. Mali İstikrar Tasarısı genel amaçlarında, somut olarak dört amaç öngörülmektedir. Bu amaçlardan birincisi bugünkü asgari ücret düzeyini vergi dışı bırakmak, ikincisi Gellr Ver- gisi tarifmesini âdil hale getirmek, üçün- cüsü küçük esnaf ve çiftçiyi' götürü yol- la vergilemek, dördüncüsü de emlak üze- rinden alınan vergilerdeki birikimi azalt- mak... Maliye Bakanlığı Sayın Müste- şarının bu konuda verdiği rakamlar var. Verilen rakamlar, yapacağımız değerlen- dirme yönünden çok önemli. Sayın Müs- teşar şunu söylüyor: «Bu tasarı ile 115

milyarlık bir transfer yapıyor bütçe içinde ve 115 milyar liralık da bir vergi geliri sağlanıyor». Neticte itibarıyla vergi geliri ve vergi gideri arasında denge kuruyor. Bu dengeyi de Sayın Müsteşar ayrıntılı olarak şöyle kuruyor: Asgari ücret ve tarife değişikliği nedeniyle 98 milyar lira, vergi muafiyetlerinin genişletilmesi nedeniyle 12 milyar lira, kaldırılan vergiler nedeniyle 2 milyar lira ve 3 milyar liracık da —mahsus liracık diyorum— belediyelere aktarma nedeniyle vergi kaybı olacak. Bunların toplamı 115 milyar lira. Bu 115 milyar liralık vergi geliri kaybı karşılığında da maktu vergilerden 60 milyar lira —önemli bir rakam, 60 milyar lirayı vurguluyorum—; katma değer vergisinden 33 milyar lira —yine vurguluyorum, bu da önemli bir rakam—; Vergi Usul Kanunu'ndaki değişikliklerden 9 milyar lira; Gelir Vergisi Yasası'ndaki değişikliklerden 6 milyar lira; Kurumlar Vergisi Yasası'ndaki değişikliklerle 3 milyar lira ve Emlak Vergisinin yeniden beyanı nedeniyle de 4 milyar lira sağlanacağı tahmin ediliyor. Bunların toplamı da 115 milyar. Şimdi rakamsal bir karşılaştırma yaptığımız zaman, 800 milyar civarındaki bir bütçe içerisinde sekizde bir oranında bir yeniden bölüşüm söz konusudur.

Somut rakamlar ve amaçlar bu şekilde belirlenmiş durumda iken, şu değerlendirmeyi yapmamız gerekiyor. Aca-ba tasarılar, dünyadaki vergi hukukunun gelişmesine, vergi yasalarının gelişmelerine uygun mu? İkincisi, tasarılar Türk maliyesinin mazideki gelişmelerinden, geçmişinden birtakım izler taşıyor mu? Bunları da ortaya koymamız lâzım, ciddi bir değerlendirme için. Biz bir vergi yasasını ancak karşılaştırmalı yöntemle değerlendirebiliriz. Kim ne derse desin, elimizde karşılaştırılabilir iki tane tasarı var. Bunlardan 1978 tasarısına Ecevit tasarısı diyelim. İkincisi 1980 tasarısı, bunun adına da Demirel tasarısı diyelim. Şimdi Sayın Aydın Ahıska'ya hemen ek olarak söyleyeyim. Vergi Usul Kanunu'ndaki değişiklikler Ecevit tasarısı ile hemen hemen aynıdır. Vergi Usul Kanunu'na

ilişkin 1978 tasarısı hükümleri, 1980 tasarısında aynen yenilenmiştir. İki ana vergi kanunu, Gelir Vergisi Yasası ile Kurumlar Vergisi Yasası'na gelince... Ecevit tasarısı, dünyadaki vergi gelişmeleri doğrultusunda bunları kendi içerisinde birleştirme, iyileştirme amacıyla idi. Demirel tasarısı, 1950'de Alman vergi sisteminden noksan olarak tercüme ettiğimiz sistemi temelinden yıkan bir tasarıdır. Bundan sonra Türk Gelir ve Kurumlar vergisi, dünyada emsali bulunmayan ve artık sistem olmaktan çıkan bir doğrultuda gelişecek gibi görünüyor. Bunu gayet açıklıkla ortaya koymamız gerekiyor.

Dünyadaki gelir ve kurumlar vergisi ikili gelişmesi halen şu şekildedir: Gelir ve kurumlar vergisi ikilisi artık klasik, eskimiş sistem diye anılıyor. Çağdaş dünya vergi sistemlerindeki gelişim, gelir ve kurumlar vergilerini tek vergi yasası tahlil etmek, kurumlar vergisi artı gelir vergisi yükünü tek vergiye doğru götürmek yönündedir. Birlik sistemi dediğimiz sisteme doğru bir gidış söz konusudur. Şimdi bu konuda şu örnekleri vereyim. Gelir ve kurumlar vergileri yönünden Danimarka, İtalya, Lüksemburg, Hollanda, İsviçre ve ABD klasik sistem dediğimiz ikili sistemde olan ülkeler. Çağdaş sistem veyahut karşı sistemde bulunan ülkeler de şunlar: Norveç, Belçika, Fransa, İngiltere, İrlanda ve Japonya. Norveç sisteminde kurumların dağıttıkları gelirlerin hepsi matrahtan düşülebilir. Japonya da, kısmen mahsup hakkı tanımıştır. Örnek aldığımız Almanya'da da 1.1.1977 tarihinden itibaren tüm mahsup hakkı tanınmıştır. O halde bugün Almanya'da kurumlar vergisi sadece kâğıt üzerindedir. Şeklen iki vergi gene vardır. Fakat neticede vergi yükü yönünden birleştirilmiş tek bir vergi söz konusudur. İkili vergi sistemleri yani klasik sistemler; iştirak kazançları, telâfi edici vergiler, komandit şirketlerde olduğu gibi birtakım şirketleşme oyunları, organ sorunları, ayrı tarife sorunları, ayrı oran sorunları, örtülü kazanç gibi çeşitli sorunları ortaya çıkarır. Ama birlikteki bir sisteme gittiğimiz takdirde, bu sorun-

ların tümü kendiliğinden, otomatik olarak çözümlür. Modern vergi sistemlerinde kurumlar vergisi ile gelir vergisinin birlikte düşünülmesinin başlıca nedeni budur. Tasarıyı hazırlayanlar veyahutta tasarıyı benimseyen politik güçler, dünyadaki bu bilimsel ve karşılaştırmalı gelişmeden esinlenmemiş görünüyorlar. Halbuki 1980'li yıllarda böyle bir esinlenme bence zorunlu idi.

Prof. Dr. Salih Şanver

Tasarının, demin Sayın Ahıska'nın değindiği gelirlerin toplanması maddesiyle, Türkiye'de gelir vergisi sisteminin temelini, tabanına dinamit konmaktadır. Gelir vergisi sistemi, böyle bir madde ile alt üst edilmektedir. Ne getiriyor tasarı? Bu çok önemli. Bir kişinin ücreti varsa artı o kişinin menkul sermaye iradi varsa artı o kişinin kesintiye tabi tutulmuş gayrimenkul sermaye iradi varsa; bu kişi beyanname vermeyecektir. Böyle bir toplama maddesi, bildiğim kadarı ile dünyanın hiç bir vergi sisteminde yoktur ve bu tamamen gelir vergisi denilen sisteme veda etmek demektir. Sisteme veda canları bugün Türkiye'de olmaya başlamıştır. Tasarı, servet be-

yanını fiilen kaldırıyor. Şunun için kaldırıyor. Servet beyanları Sayın Ahıska'nın dediği gibi yenileniyor; fakat ondan sonra gelir vergisi beyannameyi vermeyen kişi servet beyannameyi de vermeyeceğinden, yüksek gelirli gruplar için servet beyanı fiilen kaldırılmış oluyor. Türkiye'de yüksek gelirli grupların geliri; ücret, menkul ve gayrimenkul sermaye iratlarından oluştuğundan; tasarı yasallaşırsa bu gruplar gelir vergisi beyannameyi de, servet beyannameyi de vermeyeceklerdir. Ve bu tasarıdan sonra ne diye herhangi bir kişi kurumlaşmaz. Bunu anlamak mümkün değil. Biz bundan sonra beyannameyi sadece orta gelirli tabakaya veyahutta esnafa vordireceğiz. Bunun üzerinde çok ince ince düşünmemiz lâzım.

anayasaya aykırılık

Getirilmek istenen sistemi Anayasa'ya da aykırı gördüm. Mali İstikrar Kanunu Tasarısı'nın birinci maddesi çok önemli. Türk maliyesinin tarihsel gelişmesi yönünden de çok önemli. Hepimizin bildiği gibi, Türkiye 1940 ile 1943 arasında mali yönden çok sıkışmıştı Zaman yoktu. Ve zaman olmadığı için fevkalâde zam kanunları diye beş sene içerisinde tam sekiz kez vergi oranlarına zam yapılmış idi. Şimdi tarih yineleniyor gibi. Birinci madde ile Bakanlar Kurulu'na, bütün bütçelerde, eş deyişle genel bütçede, il özel idare bütçelerinde, belediye bütçelerinde yer alan bütün vergilerde, bütün harçlarda, bütün resimlerdeki oran rakamı yani % dışındaki tüm rakamları, vergi olsun, indirim olsun, istisna olsun, muafiyet olsun, tarife dilimi olsun, bütün bu rakamları değiştirmek hakkı tanınıyor. Dünyanın tüm ülkelerinde vergi kanunu yapmak, yasa ma meclislerinin birinci işidir. Ancak, tartıştığımız bu tasarı ile Türkiye'de yasa ma meclislerinden bu yetki alınıyor ve tamamen Bakanlar Kurulu'na devrediliyor. Böyle bir yetki devrinin, Anayasa'nın 61. maddesinin «mallı yükümler ancak yasa ile konulur» hükmüne, sonradan anılan maddeye eklenen «Bakanlar

Kurulu'na yetki verilebilir" hükmüne rağmen, aykırı olabileceği ileri sürülebilir. Bakanlar Kurulu'na hukuken böyle bir yetkinin verilebileceği konusunda ben çok müteredditim. Biz yakın bir geçmişe kadar yalnız, sosyal anarşi içerisindeydik; maalesef bugün, bir de ekonomik anarşi içerisindeyiz. Zannediyorum ki şimdi bir de vergi anarşisi getiriyoruz. Bundan sonra herhangi bir uzman maliyecinin bile, kararnamele, Bakanlar Kurulu'nun yapacağı vergi değişikliklerini takip etmesi olanağı ortadan kalkıyor.

Vergi hukukunun iki temel ilkesi vardır. Bunlardan birincisi vergi güvenliği ilkesidir. Bu, yasalık ilkesine eşittir. Ancak yasalarla bir vergi kurulur. Şimdi Bakanlar Kurulu'na çok çabuk değişebilecek bir düzenleme yetkisi vererek, vergi güvenliğini ortadan tümüyle kaldırıyoruz. Vergi hukukunun ikinci ilkesi, vergi yasalarının hakça olması, eşitliğe doğru gitmesi demektir. Bu yasa tasarısı şu andaki asgari ücreti vergi dışı tutmakla, sanki ücretlinin vergi yükünü azaltıyor gibi gözüküyor. Fakat konuşmanın başında bilgilerinize sunduğum rakamlar anımsanacak olursa, tasarı bir eliyle verdiğini diğer eliyle alıyor. Çünkü tutuyor vasıtalı vergileri artırıyor. Vasıtalı vergileri ödeyen grup, daha çok küçük gelir gruplarıdır. Bu şaşmaz bir ilkedir. Asgari ücret vergi dışı bırakılırsa, 115 milyar liralık transferin 100 milyar lirası, maktu vergiler ve katma değer vergisi ile geri alınmaya kalkışılıyor. O halde kağıt üzerinde bir transferle karşı karşıyayız. Ve bu tasarının küçük gelir grupları lehine bir sonuç vereceği görüşünde kesinlikle değilim.

AKGÜÇ — Tasarının gelir dağılımı üzerindeki etkisi olumlu değil mi? Tasarı kamuoyuna sunulurken gelir dağılımını düzelteceği, düşük gelir gruplarının vergi yükünü hafifleteceği ifade ediliyor.

ŞANVER — Verdiğini yine aynı gruptan alıyor.

AKGÜÇ — Yani düşük gelirli gruplara net bir kaynak transferi olmuyor.

ŞANVER — Net bir kaynak transferi olmuyor ve bu şundan da belli. Ecevit tasarısı ile bu tasarı karşılaştırdığımız zaman, Ecevit tasarısında gelir vergisi tarifesindeki değişikliğe dikkat ederseniz, vergisi azalan alt dilimler vardı ve vergisi artan gruplar vardı ve bunun sınırı bir milyon lira olarak çizilmişti. Bu tasarıda bütün grupların vergisi azalıyor. Bu durum, Maliye Bakanlığı'nın hazırladığı gerekçede rakamsal olarak gayet açıklıkla görülüyor. Demekki gelir vergisi içerisinde bir bölüşüm yapmıyor. Yüksek gelirli grupların bugün teorik olarak %73,36 oranında olan vergi yükü yeni tasarı ile %62,5'e düşürülüyor. Teşvik tedbirleri ile bu oranının daha da düşeceği muhakkak. Tasarının etkisinin yüksek gelir gruplarının vergi yükünü de azaltıcı doğrultuda olduğu ortaya çıkıyor. Türkiye şu anda paket ekonomik tedbirleriyle de yanlış anlaşılcan bir liberalizm felsefesine tutuldu. Çağdaş bir liberalizm izlenecekse, dünyadaki gelişmelerden esinlenilmesi, vergi sistemi ve

OKUYUCULARIMIZA DUYURU

1980 yılı için, gerek kişisel gerek grup abonelerini henüz yenilemeyenlerin acele etmeleri rica olunur.

Yıllık Abone : 480.— TL.

Öğrenci Abone : 240.— TL.

Abone bedelleri, posta ile adresimize gönderilebileceği gibi, aşağıdaki banka hesaplarına da yatırılabilir.

İş Bankası Türbe Şubesi : 1541

Akbank Türbe Şubesi : 4512

Ziraat Bankası Beyoğlu Şubesi : 766

vergi oranları konusunda da liberal ülkelerdeki eğilimlerin dikkate alınması gerekir. Eğer mevcut siyasi güç, Türkiye'de 18. asrın liberalizmini yaşatmak istiyorsa, getirdiği tasarısının gerekçesi buna ters düşüyor. Tasarının başında, sosyal ve ekonomik bünye ile tutarlı bir vergi paketi, bir vergi düzenlemesi getirildiği söyleniyor. Ancak şu söylediğim anahatlarıyla, Ecevit tasarısı ile Demirel tasarısı gelir vergisi yönünden kurumlar vergisi yönünden ve yüksek gelir grupları ile düşük gelir gruplarını vergileme yönünden birbirine taban tabana zıttır. Son tasarısı zengini de daha az vergilemek doğrultusunda bir tasarıdır. Makro planda söyleyeceklerim bunlar.

AKGÜÇ — Teşekkürler. Sayın Erimmez, zannediyorumki son vergi tedbirleri içerisinde en önemli değişikliklerden biri de gider vergisi, daha doğru bir deyişle istihsal vergisi yerine basit bir katma değer vergisi sisteminin getirilmesinde oluşudur. Öncelikle bu konudaki görüşlerinizi ve ondan sonra da Mali İstikrar Tasarısı hakkındaki genel görüşlerinizi rica edebilir miyim?

katma değer vergisi

ERİMEZ — Sayın Akgüç, ben de önce vergi önlemleri içinde yer alan Katma Değer Vergisi Tasarısı ile ilgili görüşlerimi belirtmek, daha sonra da vergi tasarılarının tümü üzerinde çok kısa olarak durmak istiyorum. Bilindiği gibi, ülkemizde son yıllarda meydana gelen sosyal, ekonomik ve teknik gelişmeler ve bu gelişmelerin gelir dağılımı üzerindeki etkileri o derece geniş olmuştur ki, mevcut vergi düzeni bu gelişmelerin ortaya çıkardığı olgulara cevap verebilecek durumdan çıkmıştır. Bu arada, paranın iç değerindeki düşüşü dengelemek amacıyla ile başvurulan devalüasyonlar ve bunların yan etkileri, vergi düzeninde bir reform yapılması gereğini ortaya koymuştur. Bu hususları gözönünde tutan vergi idaresi ve hükümet vergi düzeninde reformist karakterde bazı değişiklikler yapan ve yeni müesseseler getiren vergi tasarı-

ları hazırlayarak parlamentoya sunmuştur. Bu tasarılarından biri de Katma Değer Vergisi Tasarısı'dır.

Katma değer vergisi esas itibarıyla son yıllarda tam anlamı ile çarpıklaşan ve uygulamada büyük sorunlar yaratan Gider Vergileri Kanunu'nun mallardan alınan vergilerle ilişkin hükümleri ile, başlangıçta kısmi bir satış vergisi olarak kabul edilen işletme vergisinin satış vergisine ilişkin hükümlerini yürürlükten kaldırarak, bunların yerine katma değer vergilendirilmesi esasına dayalı genel bir satış vergisi getirmektedir. Hizmetlerden alınan vergiler ile taşınmaz mallardan alınan satış vergileri, katma değer vergisi kapsamı dışında bırakılmıştır. Bu vergiler eski hükümlere tabi olacaklardır. Benim görüşüme göre, katma değer vergisi tasarısı, getirilen vergi tedbirlerinin en isabetlisi ve kendii içinde en tutarlıdır. Bu vergi, iyi bir uygulama sağlanabilirse, belki de Türkiye'nin vergisel kurtuluşu olacaktır. Tasarıda, tarımsal alandan başlıyarak, toptancı safhasına kadar, mal teslimleri ve dış alımlar katma değer vergisine tabi tutulmaktadır. Tasarının özelliği yaş meyve ve sebze satışları dışında tarımsal ürün satışlarının da vergi kapsamına alınmış olmasıdır. Ancak, tarımsal ürünlerde vergi oranı genel orandan düşük tutulmuştur. Genel oran % 10, tarım ürünleri oranı % 5'tir.

Verginin mükellefi vergiye tabi malları teslim edenler ile ithalatçılardır. Ancak, tarımsal ürünlerin tesliminde çiftçilere bir seçimlik hakkı tanınmıştır. Dileyen çiftçiler mükellefiyetlerini tesis ettirecekler, dileyenler mükellefiyet dışında kalabileceklerdir. Bu seçimlik hakkı çiftçinin lehine bir hükümdür. Bilindiği gibi, katma değer vergisinde bir önceki aşamada ödenen vergiler, sonraki aşamada ödenecek vergilerden indirilmektedir. Çiftçilerin tarım girdileri üzerinden ödemiş oldukları katma değer vergileri de, tarımsal ürünlerinin satışları üzerinden ödeyecekleri vergiden indirilebilmektedir. Ancak tarım girdileri üzerinden ödenen vergilerin indirilmesi, kendilerinin vergi mükellefiyetine tabi olmaları koşuluna bağlıdır. Buna göre, mükellefiyete giren çiftçiler

tarım girdileri üzerinden ödedikleri vergileri tarımsal ürün satışlarından ödeyecekleri vergiden indirebilecekler, mükellefiyete girmeyenlerin ödedikleri vergi kendi üzerlerinde kalacaktır. Kuramsal yönden durum böyle ise de ülkemiz gibi tarım kesiminin yeterince örgütlenemediği ve çiftçilerin katma değer vergisi gibi bir vergiyi uygulayacak düzeyde bulunmadığı bir ülkede, çiftçilerin mükellefiyete girmesi zor olduğundan, tasarının bu hükmü çok dar bir alanda uygulama olanağı bulabilecektir.

AKGÜÇ — Size göre tarım sektörü kuramsal olarak mı vergi kapsamına alınmıştır? Sistem bazulmasının diye mi, tarım şeklen vergi kapsamına alınıyor?

ERİMEZ — Sayın Akgüç, tasarıda tarım sektörü sırf kuramsal açıdan değil, mutlak olarak ve kesin bir şekilde vergi kapsamına alınmıştır. Ancak benim bu konuda uygulamaya dönük tereddütlerim vardır. Bir defa, tarımsal ürünlerden alınan katma değer vergisi, çiftçinin vergiyi yansıtma olanağının zayıf oluşu nedeniyle, mutlak olarak çiftçinin üzerinde kalacaktır. Tuzunu, gazını almak üzere pazara ürününü getirip satan çiftçinin, katma değer vergisini yansıtma olanağı yoktur. Bunun sonucu olarak aracılar çiftçinin ödediği vergileri de kendileri ödemiş gibi mahsubetme olanağını bulacaklardır. Hem tarım girdileri hem de tarımsal ürün satışı üzerinden ödenecek vergilerin çiftçinin üzerinde kalması, verginin zayıf noktalarından biridir. Fakat bu sonuçtan kaçınma olanağı çok azdır. Bu sakınca dışında, katma değer vergisi olumlu sonuçlar verecek bir vergidir.

uygulama güçlükleri

Bununla beraber, benim bir endişem daha vardır. Bu endişem katma değer vergisinin, Türk ekonomisinin içinde bulunduğu çarpık durum dolayısıyla, uygulamada başarı sağlamıyacağı noktasında toplanmaktadır. Hepimizin bildiği gibi, bugün ülkemizde mal alış ve satışlarının çoğu faturasız yapılmaktadır. Faturasız

satışların yaygın ve üst düzeyde bulunduğu bir dönemde verginin uygulanmasına geçmek, eğer yeterli denetim sağlanmazsa, verginin daha başta yozlaşmasına, işlevini yapamayacak duruma gelmesine neden olabilir. Bu bakımdan uygulamaya geçiş dönemi için bazı yan tedbirlerle ihtiyaç vardır.

Uygulama ile ilgili ikinci sorun, oldukça karmaşık olan bu verginin teori ve tekniği hakkında yeterince bilgi sahibi olmamamız ve uygulamaya hazırlıklı bulunmamamızdır. Kabul etmek gerekir ki, bugün Türkiye, vergi idaresi ve vergi mükellefi ile katma değer vergisine hazır değildir. Her ne kadar katma değer vergisi çalışmaları 15 yıl gerilere kadar uzanmakta ise de, bu konuda kamuoyu yeterince bilinçlendirilememiştir. Hatta vergi idaresinde bile bu verginin kuram ve tekniğini bilenlerin sayısı çok azdır. Katma değer vergisi çalışmaları çok dar bir kadro içinde ve genellikle kapalı kapılar ardında yürütülmüştür. Bilindiği gibi, katma değer vergisi uygulamasına geçen ülkeler, belli bir hazırlık dönemi kabul etmişler, bu dönemde bir taraftan vergi idaresini örgütlerken bir yandan da kamuoyunu vergiye hazırlamışlardır. Vergi idaresi yeterince örgütlenmeden verginin uygulanmasına geçmek, çok ümit bağladığımız bu verginin ölü doğması sonucuna varabilir. Bu bakımdan vergi idaresinin katma değer vergisi için hazırlanması ve bu vergiye ilişkin örgütünü bir an önce kurması gerekmektedir.

Genel bir satış vergisi olan katma değer vergisinin en önemli yararı, mal satışlarının defter ve belgelere sokulması olacaktır. Gereğ tasarı ile getirilen gerekse Vergi Usul Yasası'na konan defter ve belge düzeni ile ilgili hükümlerle bunun sağlanması olanağı vardır. Ancak denetimin ön planda olduğu gözden çıkarılmamalıdır. Satışların defter ve belgelere sokulması, aynı zamanda gelir vergisi hasılatını da olumlu yönde etkileyecektir. Ancak bunun için götürü vergilemenin en az düzeye indirilmesi gereği vardır. Haibuki Mali İstikrar Tasarısı ile götürü vergi sınırları genişletiliyor. Bu bir

çelişkidir. Perakende satışın vergi kapsamı dışında tutulmuş olması da, halkalarda kopukluklar meydana getirebilecektir. Tasarının bir zaafı da budur. Ancak illerde bu zaafın giderilmesi olanağı vardır. Sonuç olarak Katma Değer Vergisi Tasarısı'nı genelde olumlu bulduğumu ve bu verginin uygulama sorunları çözümlendiği takdirde, bir yandan vergi hasılatını arttırırken bir yandan da idarenin etkinliğini arttırarak Türkiye'nin vergisel kurtuluşunu sağlayabileceği kanısında olduğumu belirtmek isterim. Katma değer vergisi konusunda benim şimdilik söyleyeceklerim bu kadar.

Rüştü Erimez

Şimdi genel vergi tasarısı üzerindeki görüşlere geleyim. Arkadaşlarımın da söylediği gibi, gerçekten vergi tasarısı kendi içerisinde tutarsızlıklar, çelişkilerle dolu. Ancak hemen söyleyeyim, belki arkadaşlarımın gözünden kaçmış olacak. İki tasarı vardır. Birisi Maliye Bakanlığı tarafından hazırlanan tasarı. Maliye Bakanlığı tarafından hazırlanan tasarı bugüne kadar Türkiye'de vergi alanında atılmış en cesaretli adım olarak kabul edilmelidir. Vergi tarifelerine şimdiye ka-

dar hiçbir hükümet bu derece dokunmadı. Son tasarıdaki şekline bir tarafı bırakalım... Bakanlık tasarısında katmayı yöntemi ile 5 kat çarpılmak suretiyle gelir vergisi tarifesi değiştiriliyordu. Kurumlar vergisi de bakanlık tasarısında bugünkü tasarıdan çok farklı olarak ve Sayın Şanver'in söylediği gibi dünya vergi düzenine uygun bir biçimde ele alınmıştır. Vergilendirilip dağıtılan kurum kazançlarında verginin kısmen mahsubu öngörülüyordu. Halbuki Bakanlar Kurulu'ndan çıkan, hükümetin tasarısı haline gelen ve parlamentoya sunulan tasarıda kurumlar vergisi, Sayın Şanver'in de vurguladığı gibi, dünyada eşi olmayan bir vergi haline geliyor.

düz oranlı bir vergi

Tasarının dikkati çeken bir yönü de şu: Bir taraftan kurumlar vergisi ağırlaştırılmış gibi gösterilirken, diğer taraftan genelde vergi tarifesindeki ve beyan esesindeki değişiklik dolayısıyla, bugün yüksek gelir için % 73,36 olan gelir ve kurumlar vergisinin birleşik yükü en fazla % 62,5'a düşürülüyor. Acaba % 73,36 vergiyi ödeyen mükellef var mıydı? Hemen söyleyeyim, birkaç mükellef haric hiç kimsenin % 73,36 oranında vergi ödemediğini görmüyorum. Kurumlar vergisi ve gelir vergisinin birleşik yükü bugün % 40-42 civarında kalıyor. Kârların dağıtılmaması ve Holdingleşme, fiili vergi yükünün bu düzeyde kalmasına neden oluyor. Gerçi bunun ekonomik gelişmemiz için gerekli fonların yaratılması yönünden olumlu olduğu söylenebilir. Gelir vergisi tarifesine gelince, bir'den bir milyona çıkan ve 10 milyona kadar da yükselen bir tarife var. Bu tarifede, bir'den bir milyon liraya kadar olan gelirler % 45 oranında vergilendiriliyor. Tabii Dekont sistemindeki, temel indirim esasları getirilmesi ile asgari ücret veya indirimler uygulandıktan sonra kalan gelirin bir milyonuna bu oran uygulanıyor. Ondan sonra tarife yükselerek % 75'e kadar çıkıyor, tekrar % 65'e dönüyor. Sanki marifetmiş gibi tarifeyi bir yere kadar yükseltiyorsunuz, bir miktar

geliyor % 75 vergiliyorsunuz, ondan sonra % 65'e indiriyorsunuz. Ben böyle tarife düzenlenmesine katılamıyorum.

AHISKA — Ortalama oran azalmıyor, marjinal oran geriye dönüyor.

ERİMEZ — Ben de diyorumki gereği yok bunun. Belli kazançların vergileri o düzeyde kalsın. Onu geçen kısım daha yüksek nispette vergilensin ve bir daha geriye dönüş olmasın. Ancak vergi tarifesi konusunda esas durmak istediğim, tarifenin bu şekilde düzenlenmesi değil, Görünürde vergi nispeti % 65'e kadar çıkartılıyor; ancak Sayın Şanver'in de belirttiği gibi, yüksek gelirli gruplar değil daha çok orta tabaka mükellefler gelirlerini beyan edecekler. Bir milyona kadar gelirler için öngörülen vergi oranı % 45 olduğuna göre, gelir vergisi düz oranlı bir vergi halini almış olacak. Gelir vergisi ilkesiyle de böyle tek oranlı bir verginin bağdaşması mümkün değil. Bence tarife bu yönden de eleştirilmeli.

AHISKA — Bir toplama yapabilir miyim? Görüşünüzü doğrulayacağım. Vergi tek oranlı hale henüz bugün gelmiş değil. Ama enflasyon bu hızla devam ettiği takdirde oldukça kısa bir süre sonra tek oranlı vergi durumuna gelecektir. Tasarının geçici 2 nci maddesine temas etmek istiyorum. Geçici 2 nci maddede vergi nispetlerinin 10 yıl süre ile her yıl % 1 olmak üzere düşürülmesi öngörülmüş. Fakat tarife dilimlerinin endeksleme sisteminin dışında kalacağı da açıkça belli ediliyor. Bu demektir ki on yıl süre ile bu dilimler sabit kalacaktır. Fakat nispetler % 1 oranında düşürülecektir. Bu enflasyonist etkiyi bertaraf edemeyecek bir düşme oranıdır. O zaman sonuç rakaya varacaktır: Gelirlerin nominal rakamları büyük artışlar göstereceği için bütün gelirler tarifenin en üst düzeyinde vergilendirilir hale gelecektir. Tabii, sosyal indirimlerle alakalı endeksleme yolu ile alt gelir gruplarından bir kısmı da vergi dışında kalacaktır; o zaman şöyle acayip bir durum ortaya çıkabilir, bu geçici ikinci maddenin bir sonucu olarak: Belirli bir

gelir grubuna kadar sıfır vergi, ondan sonra bugünkü seviyesine göre % 68 vergi; % 65 artı % 3 mali denge vergisi...

ERİMEZ — Gelir vergisi fikriyle, gelir vergisi prensipleri ile bağdaşmayan bir tarife ile karşı karşıyayız. Sonra tarifede artık % 70 veya % 65 nispetlerini de uygulamaya olanağımız yok. Biliyorsunuz, kurumlar ve gelir vergisinin birleşik yükünü % 62,5 oranıyla dondurduk. Bugün büyük kazançlar, kurumlar da oluşup pay sahiplerine dağıtılan kazançlardır. Kurumlardan elde edilen kazançları da beyan dışı bıraktığımızı göre, Türkiye'de en yüksek vergi nispeti % 62,5 civarında kalacaktır. Her yüksek gelirli mükellef şirketleşip, vergi oranını en yüksek % 62,5'da tutacaktır.

AKGÜC — Kaldı ki eğer finansman fonu dikkate alınırsa vergi yükü fiilen % 62,5'un da altına düşecektir.

ERİMEZ — Bu tasarıda üzerinde durduğum ikinci nokta, kurumlara tanınan bir kısım teşvik önlemleri. Ben öteden beri şunu söylerim. Vergi teşvik müesseseleri bir yerde sosyal davranışlara ters düşüyor. Şu yönden alalım. Bizim vergi teşvik tedbirleri, başta yatırım indirimi olmak üzere bir vergi bağışi şeklinde düşünülmüştür. Aslında vergi teşviki, uyguladığımız kişiye haksız bir vergisel kazanç sağlamaktadır. Tarifenin düşürülmesi yanında böyle bir vergi teşviki ile de bazı gruplara yahut varlıklı gruplara bir vergi bağışında bulunmak gerekli midir? Ben buna karşıyım. Eğer vergi teşvik müesseselerinin bulunması gerekli ise, vergi bağışi şeklinde değil, başka yollarla, vergi ertelemesi veya kredilendirme yolları ile bunu yapmak bence daha uygun. Özetlersem, vergi teşvik tedbirlerinin, vergi bağışi şeklinde olmasının karşısındayım. Beni, yeni vergi tasarısında en çok düşündüren noktalardan birisi de şu: Gayrimenkul sermaye iratlarının vergi tevkifatı kapsamına alınması. Bugün Türkiye'de değil, dünyanın en gelişmiş ülkesinde dahi evini kiraya veren kişinin gayrimenkul sermaye ira-

dinin tevkif yolu ile ödenmesi mümkün değil.

AHISKA — Sayın Erimez, gayrimenkul sermaye iratlarında vergi kesintisi sınırlı bir uygulama alanı bulacak. İşyerleri için sınırlı değil, fakat tevkifatı yapacakların kişilikleri yönünden sınırlı. Biliyorsunuz bugün 94'üncü maddede kimlerin vergi tevkifatı yapmak zorunda oldukları belirtilmiş. Tüccarlar, serbest meslek erbabi, gerçek usulde vergilendirilen çiftçiler, kamu tüzel kişileri, Kiralardan da bunlar kesinti yapacaklar. Yoksa özel bir kişinin vergi kesmek sorumluluğu yok.

bozuk düzen ve denetim

ERİMEZ — Gayrimenkul sermaye iratındaki 50 bin liralık istisna ve vergisi kesinti yoluyla ödenmiş gayrimenkul sermaye iratlarının, toplama dışında bırakılması uygulamada büyük vergi adaletsizliklerine yol açacak. Bazı mükellefler hiç vergi ödemezken, bir ücretlinin 50 bin liralık da gayrimenkul sermaye iradı varsa, 22.500 lira kadar ek bir vergi ödemek zorunda kalabilecek. Vergi tasarıları böyle. «Tasarılar nasıl olmalıydı?» sorusuna gelince, ben şöyle derim. Yürürlükte olan vergi yasalarında en büyük aksama, enflasyonun etkisi ile vergi düzeninin bozulmuş olmasıdır. Bunu düzelttikten sonra, vergi tasarılarında fazla bir şey yapmaya gerek yoktu. Belki kurumlar vergisinde, Sayın Şanver'in işaret ettiği yönde bir değişikliğe, Kurumlar Vergisi ile Gelir Vergisini tek vergi haline getirme yönünde bir değişikliğe ihtiyaç vardır. Ancak mevcut tasarıda bu yönde bir değişiklik görmüyoruz. Tam aksine, tasarı ikill sistemi birçok sorunları beraberinde getirecek şekilde ağırlaştırarak devam ettiriyor. Bizim vergi düzeninde yakınlarımız neydi? Bunları belirleyip, önlemleri, ona göre almak gerekirdi. Her şeyden önce vergisel yönden idareyi etkili kılabilecek önlemlere ihtiyacımız var. İdarenin etkinliği de yalnız başına bir şey ifade etmez, vergi yargısının da bir-

likte ele alınması lâzımdır. Bugün bizim vergi idaremi, vergisel yönden bağımsız vergi mahkemeleri kurulmasına karşı çıkmaktadır. Ben idarenin bu konudaki tutumuna karşıyım. Vergi yargısını kurup, vergi yargısını hızlı işler hale getirirsek, bugün vergilmede gördüğümüz birçok aksaklıklar kendiliğinden ortadan kalkacaktır. Tasarıda vergi yargısını düzenleyici bir yenilik yok. İdarenin etkinliği konusunda da sadece vergi idaresi memurlarına belli bir tazminatın verilmesini öngören hüküm dışında herhangi yeni bir hüküm yok. Öyle anlaşılıyor ki hükümet, mevcut düzenin içerisinde vergi denetimini veya vergisel alandaki çalışmalarını yapmayı amaçlıyor. Ben mevcut örgütle bu vergisel çalışmaların yapılabilmesine, verginin etkinlik kazanabileceğine inanmıyorum. Eğer Gelir Vergisini veya diğer vergileri uygulamak istiyorsak, mutlaka vergi örgütünün yeni baştan düzenlenmesi, vergiyi alabilecek yeni bir düzen kurulması gerekmektedir.

Bizim vergi denetimimizde bir terslik var. Vergi denetimi ile, vergisel olaylar geçtikten çok sonra, defterler, belgeler üzerinde ödenen verginin doğruluğu araştırılıyor. Bu yalanın yanlışını aramak gibi bir şey oluyor. Benim önerim şu: Vergisel örgütü, vergiyi doğuran olayı defter ve belgelere sokacak şekilde düzenlemek ve tüm olayların yasal defterlere kaydını sağlayacak bir düzen kurmak. Biz henüz mevcut Vergi Usul Yasasını bile tam anlamıyla uygulayamıyoruz. Uygulayamadığımız için de yakınlarımız biraz da bizim uygulamadaki noksanımızdan kaynaklanıyor. Bir şey sordunuz. «Ekonomik delil sistemi gelebilir mi?» diye. Bildiğim kadarı ile, bizdeki re'sen takdir müessesesi Almanya'da aynı, biraz değişiklikle Belçika ve Fransa'da da aynı. Diğer ülkeler bu müesseseyi kullanarak vergi alabiliyorlar. Çünkü bir mükellef takdire neden olduğu andan itibaren ispat külfeti kendisine düşüyor. Sayın Ahıska bir noktaya değindi. Dedi ki, 30'uncu maddede bir değişiklik yapılarak vergi inceleme elemanlarına takdir yetkisi verilmiştir. Zaten takdir yet-

kisi idarenindir. Bunu başka türlü düşünmek de mümkün değildir. Takdir yetkisinin, idare tarafından kullanılması, mükellefler hakkında ağır sonuçlar doğurur mu? Bu tartışılabilir; ancak vergi yargısı iyi işliyorsa, takdir hatalarını ve haksızlıkları düzeltir. Vergi yargısından çıkıncaya kadar verginin ödenmesini istemediğimiz sürece takdir hakkının idarece kullanılması bir haksızlık değildir; ama vergi yargısının iyi işlemesi koşuluyla... Biz re'sen takdir müessesesini dünyanın uyguladığı şekilde uygulayamıyoruz. Takdire neden olan kişinin matrahını idare takdir ederken maddi delil arıyor. Yargı organlarımız da ispat külfetini idareye veriyor, veya o eğilim içerisinde giriyor. Sonuç olarak biz takdir müessesesini gerektiği şekilde işletemiyoruz. Bence, Vergi Usul Kanunu'nda öğırlaştırıcı tedbirlere değil, belge düzenini yeniden kurucu tedbirlere ihtiyaç vardır. Gerçi tasarıda defter ve belgelerin tanzimi konusunda, Maliye Bakanlığı'na yetki veren bir hüküm var. Ben, şchsen Maliye Bakanlığı'na yetki veren bu gibi hükümlere karşıyım; çünkü Maliye Bakanlığı'na yetki verdiğiniz mi, o yetki en ağırlaştırıcı şekilde kullanılıyor. Bu nedenle yetki vermek yerine, yasalarla düzenlemek daha yerinde olur kanısındayım. Tasarıda ben, vergi idaresini etkili kılabacak açık veya yeterince bir tedbir göremiyorum.

götürü-gerçek indirim

AKGÜC — Sayın Ahıska, bir konu ile galiba kamuoyu yakından ilgileniyor. Bu konuyu açıklığa kavuşturmakta yarar var. Gerçi siz de ilk konuşmanızda kısmen değinmiştiniz. Bu da götürü indirim, gerçek indirim meselesi. Burada mükellefler arasında büyük bir ayırım yapıldığı ve ücretliler aleyhine bir durum yaratıldığı ileri sürülüyor. Bu konuyu açıkla mısınız?

AHISKA — Gerçekten de tasarinın üzerinde en çok tartışılabilir konulardan bir tanesi götürü ve gerçek indirim

meselesi. Tasarıya konuluş amaçları ne olursa olsun, konuya ilişkin maddenin yazılış biçiminden doğan zaafılar var tasarıda. Kanımca, götürü indirim, maddenin yazılış şekline göre yalnız ücretliler ve sair kazanç ve irat sahipleri için düşünülmüş. Arızı serbest meslek kazancı dolayısıyla beyanname veren bir mükellefin götürü indirimden mi, yoksa gerçek indirimden mi yararlanacağı açık değil. Götürü indirim bugün için asgari ücret seviyesindeki bir geliri vergi dışında bırakma hedefini taşıyor. Burada aile durumuna göre, aile reisi, eş ve çocuklar için indirim öngörülmüş; ayrıca eş de çalışıyorsa, gerçek ücretliler için yıllık 18.000— TL tutarında bir indirimin de ayrıca yapılabileceği ifade edilmiş. Üzerinde durulabilecek ilk nokta, bugün mevcut olan kanunda en az geçim indirimi 5 çocuklu bir mükellefin sahip olabileceği indirimle sınırlanmış olmasına karşın, yeni tasarıda bu, 2 çocuğa indirilmiş. Bunu anlamak çok güç, Bir nüfus politikası gereği böyle yapıldığını düşünmek de mümkün değil, çünkü rakamlar çok önemsiz. Bana göre, en azından mevcut hükümdeki gibi 5 çocuklu bir mükellefe tanınan indirimi yeni tasarı ile de tanıtmakta yarar var.

Esas üzerinde durmak istediğim gerçek indirim meselesi. Gerçek indirim konusunda da önemli ölçüde ifade zaafı var. 1 milyon liralık bir gelirde, 200 bin lirayı aşmamak üzere gelirin % 20'si belli vesikalarla —vesika tutarının % 40 ile sınırlı olarak— indirim hakkı olarak tanınmış. Öndan sonraki gelirlerde bu oran azalıyor. Bu maddeyi iki türlü yorumlamak mümkün. Birincisi, oranını belli gelir gruplarında azalacağı, yani sıfırla 999 bin lira arasında % 20, 1 milyon lira ile 1 milyon 999 bin lira arasında % 18 ve böyle bir sistem çerçevesi içinde devam edeceği düşünülebilir; tasarinın yazılış biçimi olarak. Yalnız bu mümkün değil. Böyle bir hesap yapıldığı zaman 10 milyon lirada indirim 1 milyon 80 bin liraya kadar yükseliyor. Tasarıyı hazırlayanların bu amacı gözetmedikleri o kadar açık ki, 10 milyon lirada indirimi 400 bin lira ile

sınırlamışlar. Böyle olunca ikinci yorum şöyle olabilir: Her gelir dilimi için, o dilime ait olarak öngörülen indirim nispeti uygulanır. Bu takdirde de gelir 5 veyahut 6 milyon liraya ulaştığı zaman indirim 600 bin liraya kadar çıkıyor; fakat daha üst gelir dilimlerinde 360 bin, 400 bin liraya düşüyor. Birinci yorum şeklinde en üst gelir gruplarının yararlanabileceği gerçek indirim 1 milyon 80 bin liraya kadar çıkıyor. İkinci yorum tarzında da bazı gelir grupları için 600 bin liraya kadar yükseliyor, fakat en üst gelir dilimine giren mükelleflerde 400 bin liraya düşüyor. Kanımca, ikinci yorum tarzı amaçlanmış; ancak ifade zaafı var. Onun, en azından düzeltilmesi lâzım.

AKGÜÇ — İfade zaafı düzeltilse bile, gene dediğiniz sakınca olacak. Yani indirim bir kavis çizecek. 5-6 milyon gelir dilimine giren mükellefler daha fazla indirim yaparken, 10 milyon gelir grubuna giren 400 bin lira yapabilecek.

AHISKA — İndirimin kavis çizmesi, şu veya bu biçimde önlenebilir Sayın Akgüç. Fakat ben esasını tartışmak istiyorum. Esasında bu indirimi savunmak mümkün değil. Şu nokta önemli, gerçek gider adı altında indirilmesi öngörülmüş olan gider unsurlarından bir kısmı, gelirin elde edilebilmesi için yapılması zorunlu giderlerden olduklarından, gelir unsurlarından indirilmesi zaten kabul edilmiştir. İlgili maddeyi anlamlı hale getirmek için «gelir unsurlarından ayrıca indirilmemiş bulunması gerekir» şeklinde bir fıkra ilâve etmekte yarar var. Konu tümü ile ele alındığı zaman, mükellefler arasında eşitsizlik yarattığı gayet açık. Şöyleki; indirim nedeniyle iki çocuklu evli bir ücretlide Mall Denge Vergisi dahil vergi hafiflemesi 36.288 lira olduğu halde; beyannameli mükelleflerde 10 milyonluk gelirden bu 272 bin lira oluyor. 1 milyon liralık ücretlide vergi yükü, İndirimden sonra, iki çocuklu evli esasına göre Gelir Vergisi, Mali Denge Vergisi ve Damga Vergisi olmak üzere 393 bin lira (% 39,4) olduğu halde; 1 milyon liralık diğer gelir sahibi olan bir mükellefin öde-

yeceği vergi 200 bin liralık indirimden sonra Mali Denge Vergisiyle beraber 381 bin lira yani vergi yükü % 38 oluyor. Gerçek ve götürü indirim mükellefler arasında farklılık yarattığı tartışmasız. İkincisi, böyle bir indirim ayırımının ancak ne derece hizmet edeceği meselesidir. Amacın vesika düzenini yaygınlaştırmak olduğu anlaşılıyor. Ancak, vesika düzeni yaygın uygulama halinde sağlanabilir. Şayet bir satıcı veya hizmet yapan, bazı gelirlerini zaten defterinde göstermek imkânına sahip ise, çok rahatlıkla fatura verebilir. Bunun en basit örneğini benzin istasyonlarından rahatlıkla alınabilen faturalar teşkil eder. Çünkü satışlarının çok büyük bir kısmı perakende olan bu mükellefler her isteyene istediği kadar faturayı rahatlıkla verebilmektedirler. Böyle bir ortamda, getiriler, hükümün vesika kullanmada yaygınlaştırmayı sağlayacağı düşünülemez.

asgari ücret vergi dışında kalıyor mu?

Onun ötesinde ikinci bir amaç, beyan esasını teşvik etmek ve bir nevi psikolojik etki yaratmak şeklinde düşünülebilir. Bence bu da mümkün değil. Vergi, mükelleflerin kendi tercihlerine bağlı olarak ihtiyarı bir biçimde ödenen, bir yükümlülük olamaz. Vergi idaresinin vergi ödeme şartlarını yaratması gerekir. Gerçek gider indirimi, ekonomik olmayan sonuçlar da doğurabilir. Özel borçların faizleri de gerçek indirime dahil edilmiştir. Bu spekülasyonu teşvik eder ve de kaynakların spekülatif alanlara, özel gayrimenkul yatırımlarına kayması gibi bir sonuç da doğurabilir. Benim şahsi görüşüm, temelde bu tip bir ayırım yapmaya gerek olmadığıdır. Bütün mükellefler için tek tip bir indirim düşünülebilir. Şunu da ilâve etmek isterim. Asgari ücret vergi dışında kalıyor, denilmesi olmasına rağmen, vergi dışı kalan asgari ücret değildir; bugünkü asgari ücrete eşdeğer bir indirim hakkı tanınmıştır. İndirim için de ayrıca endekslleme öngörülmektedir. Fakat otomatik bir ar-

tiş söz konusu olmadığına göre, enflasyonist etki ile bu indirim de evvelce olduğu gibi zamanla yitirilebilir.

AKGÜÇ — Teşekkürler Sayın Ahıska. Sayın Arıkan, şimdiki kadar bu tasarıların bazı eksik yönlerini tartıştık. Acaba tasarıları daha işler bir hale, aynı zamanda vergi kuramına daha uygun hale getirmek için ne gibi önlemler alınabilir? Türkiye'de yeni bir vergi düzenlemesi yapılmasının gereğine herkes katılıyor. Acaba yeni düzenleme nasıl yapılmalıydı?

ARIKAN — Teşekkür ederim. Benim kanıma göre iki hal, Türkiye'de vergi sisteminin yeniden düzenlenmesini zorunlu kılıyordu. Birincisi enflasyonun vergi sistemine yapmış olduğu etki; ikincisi vergi sisteminin enflasyona yapmış olduğu etki. Ve nihayet devletin yeterli mali imkânâna sahip olma meselesi. Son iki yıl içinde iki tasarı ile karşılaştık. Birisi Ecevit iktidarı zamanında getirilmiş olan tasarı, diğeri de şimdiki iktidar zamanında getirilen tasarı. Bence sorunu çözebilmek için bu iki tasarımı bir arada mütalaa etmek lâzımdır. Kanıma göre iki noktada fark var aralarında. Gerçi fiskal amaç ker iki tasarıda da gözetilmiş, ancak bunun dışında iki tasarı arasında anlayış farkı var. Bu anlayış farkı Kurumlar Vergisinin düzenlenmesi ile Katma Değer Vergisinin yürürlüğe konulmasında belirleniyor. Kurumlar Vergisi bu tasarıda belirli bir şekilde sokulmuş ve birtakım da ayrıcalıklar, vergi teşvik tedbirleri getirilmiş. Bu, doğrudur veya yanlıştır, diye tartışılabilir. Ama bu bir siyasi partinin belirli bir anlayışdır ve o açı içerisinde düşünmek lâzımdır. Önemli olan bence, dış ticaretten alınan vergilerin daha doğrusu ithalde alınan İstihsal Vergisinin kaldırılması ve bunun yerine Katma Değer Vergisinin ikame edilmesi suretiyle ekonomiye yapacağı katkı meselesidir. Bence Katma Değer Vergisi Tasarısı'nın en önemli ve ülke koşulları bakımından yararlı olan tarafı budur. Bugün doların 70 lira olduğu ve Damga Vergisinin kaldırıldığı bir sırada Gümrük Vergisi % 50, ithalde alınan İstihsal Ver-

gisi % 18 olduğu zaman, doların gümrükteki maliyeti 160 lira, gümrük vergisinin % 100 olduğu halde doların gümrükteki maliyeti 223 lirayı bulur. Bugün Türkiye'nin ithalâtının dörtte üçü sınai işletmelerin hammadde gereksinimi ile olâkalı. Biliyorsunuz, dahili sarf dolayısıyla bir de arada, ilk madde indirimleri hariç, Gider Vergisi ödeniyor. Tasavvur ediniz, bir işletmede imalât sırasında ek-sik kapasite ile çalışıldığı zaman, doların maliyeti 400 liraya kadar yükseliyor Türkiye'de. Ondan sonra siz Türkiye'yi ne enflasyondan kurtarabilirsiniz ve ne de ihracata yönelik bir duruma getirebilirsiniz. Bence getirilen tasarinin en önemli yanı, İstihsal Vergisinin kaldırılması ve onun yerine Katma Değer Vergisinin getirilmesidir.

AKGÜÇ — Sayın Arıkan, fiili durumda doların gümrükteki maliyeti bu kadar korkunc boyutlara ulaşmıştır. Çünkü birçok hammadde ve yatırım malı Türkiye'ye ya sıfır gümrükle veya sizin örneklerinize kıyasla çok daha düşük bir vergi oranına tabi olarak giriyor. Nitekim Türkiye gümrük vergilerinden önemli bir hissilat elde etmiyor ve gümrük vergisi hissilatının, vergi gelirleri içindeki payı da devamlı düşüyor.

vergilenmeyen rantlar

ARIKAN — Benim şahsi kanaatime göre tasarinin İstihsal Vergisini kaldırarak, maliyeti düşürmeye yönelmesi bir başarıdır. Bu, tasarinin olumlu yanidir. Tabii görüş meselesi. Mali İstikrar Kanunu Tasarısı, enflasyonun yarattığı rantları ve vergi sisteminin yarattığı rantları da vergilendirmeliydi. Vergi sisteminin yarattığı rant iki noktada mütalaa edilebilir. Birincisi, düz orana tabi olanların, artan oranlı tarifeye tabi olanlara nazaran elde ettiği rant. İkincisi de verginin tahsil zamanlarının farklı oluşunun yarattığı rant. Serbest meslek erbabı, ücretliler kazandıkları andaki para birimiyle vergi borclarını öderler. Halbuki bir sanayici veya bir ticaret erbabı, onu bir

sene sonra ucuz para ile öder. Bu bir ranttır. Ve bu rantı ortadan kaldırmak için de tasarıda bir çaba göremiyoruz. Bu önemli bir eksiklik. 1 milyon liraya kadar olan Gelir Vergisi matrahına düz oran tatbiki, gelir vergisi sisteminin genel ilkeleri ile tamamiyle çelişmektedir. Ayrıca gelir vergisinin tek oranlı hale getirilmesi, 1961 Anayasa'sının Temsilciler Meclisi'ndeki müzakerelerine baktığımız zaman, anayasaya aykırı bir durum da arzeder. Biliyorsunuz İtalyan Anayasası'nda vergilerin artan oranlı tarifeye göre alınması açıkça öngörülmüştür. 1961

Vural Arıkan

Anayasası görüşülürken, bu teklif ortaya atılmış. O zamanın komisyon sözcüleri: «Aslolan vergilerin artan tarifeye göre alınmasıdır. Ama ülkede maktu tarifeye göre alınması gereken bazı vergiler de vardır. Bu itibarla biz bunu anayasa maddesi haline getirmeyelim, ama verginin niteliği artan oranlı tarifeyi gerektiriyorsa, bu uygulanmalıdır.» demişlerdir. Komisyon sözcülerinin bu açıklamalarından anlaşılıyor ki, artan oranlı tarife gelir vergilerinde tatbik edilebilecek bir tarife. Bu yönden 1 milyon liraya kadar düz oranlı % 45 gibi bir tarifenin be-

nimsenmiş olması, tasarının bence hatalı yanlarından biridir. Esasen şunu söyleyeceğim. Gerek Ecevit iktidarı zamanında hazırlanan tasarıda gerek bu iktidar zamanında hazırlanan tasarıda bir sapma var. Sapma şurada görülüyor. Ne isteniyor? Harkesin mali gücüne göre vergi ödemesi. Bunun için her sektörün ulusal gelirden aldığı pay ile bunların gelir vergisi sistemi içerisindeki paylarına bakmamız ve bir karşılaştırma yapmamız gerekli. Ücretli, bu işin hammalı. Ücretli ulusal gelirden % 35 pay alır, gelir vergisinin % 65'ini öder. Gayrimenkul sermaye iradı ne alır? % 3 alır. Ne öder? % 1.5. Serbest meslek erbabı ne alır? % 3.4 alır. Ne öder? % 2 öder. Gayrimenkul sermaye iradı sahiplerini, serbest meslek erbabı sahiplerini vergilendirme cabaları, vergi kaçığını bu alanlarda azaltma çabaları vardır. Vergilendirseniz ne olur? Gayrimenkul sermaye iradının tamamını kavrasonız, Türkiye'de 600 milyon liralık bir hasılat artışı olur. Serbest meslek erbabını vergilendirseniz bir o kadar, belki 1 milyar liralık bir gelir vergisi artışı olur. Asıl büyük pay alıp az vergi ödeyen zümenin peşine düşmek gerekir. Ne getiriyor bu konuda tasarı? Gerek Ecevit iktidarının getirdiği tasarıda gerek bu iktidarın getirdiği tasarıda bu konuda etkili bir önlem yok. Tasarıda idarenin etkinliği ile alâkalı bir ek madde var. Defter ve belgelerin ne şekilde olacağına, nasıl tasdik ettirileceğine ilişkin Maliye Bakanlığı'na verilen yetki var. İşte bu yetki işletilirse, bugün vergi dışında kalan çok kimsenin vergilendirilmesi mümkün olabilir. Bence bu tasarının en önemli, en ilginç yanı; işletilebildiği takdirde, budur. Nasıl işletilir? Taktir yetkisi nasıl kullanılır? Onu şimdiden görebilmemiz mümkün değildir.

ERİMEZ — Götürü kısımlarının genişletildiği bir vergi sisteminde, ben bu tedbirin yeterince etkili olamayacağı kanısındayım. Evvelâ bu tedbirin etkili olabilmesi, götürülük sınırlarının bir ölçüde daraltılmasına bağlı. Yoksa 300 bin liralık satışı olan bir kişiyi bunun dışında tuttuğumuz zaman, hangi vesikayı bulup-

ta etkili vergi denetimi yapacaksınız.

AHISKA — Bir soplama da ben yapmak istiyorum. Bu maddeyi ilk okuduğum zaman ben de bazı umutlara kapıldım ve şöyle yorumladım: «Maliye Bakanlığı veya tasarısı hazırlayanlar, çeşitli usul hükümleriyle tasarısı kabartmamak ve üzerinde tartışma açmamak için bu konuyu bir torba madde ile geçiştirmek ve fakat uygulamada bunun altını çok sistematik bir biçimde geliştirmek istiyorlar.» Ancak hemen söyleyeyim ki, istihbarat arşivi ile alâkalı temelde inandığım ve gelir vergisinde etkin olacağını tahmin ettiğim bilgi toplama sisteminin, bu maddenin altına sıkıştırılabileceğini tahmin etmiyorum. Bu madde sadece vesika düzeni ile şekil yönünden alâkalı. Amaç, Meclis müzakerelerinde konuyu dağıtmamak ve de toplu bir madde ile bazı yetkileri almak ve sonra düzenlemek bile olsa; daha açık bir maddeye ihtiyaç var, diye düşünüyorum.

randımanın incelemeleri

ARIKAN — Tasarının kanıma göre bir önemli yanı da Gider Vergileri Kanunu'ndaki randıman incelemelerine ilişkin hükümleri saklı tutmasıdır. Bugün gerçekçi olmak lâzım. Türkiye'de üretim eksikliği var. Noksan kapasite kullanımı var. Bu eksik kapasite kullanımı iki nedene dayanıyor. Birincisi, zorunlu olarak, gerekli girdiler sağlanamadığı için düşük kapasite kullanımı var. İkincisi, iradi olarak, maksimum kârı sağlayabilmek için eksik kapasite ile çalışılıyor. Bu durumda niçin gider vergilerinin randıman incelenmesine ilişkin hükümleri harekete geçirilmez? Türkiye'de bu hükümler 1958'den beri var. Niye işletilmez? Gider vergisinin kaldırılmış olmasına rağmen bu hükümün saklı tutulması, tasarıda siyasal iktidarın —ben o tarafı temsil eder olarak konuşmuyorum— bu bilince vardığını gösterir. Bu maddeleri işletmekte ve sınai işletmelere bu sorumluluğu vermekte zorunluluk var. Randıman incelemeleri sonunda ek tarhiyatla karşılaşsınlar, on-

dan sonra haklıklarını kanıtlasınlar; bu düşük kapasite ile çalışan sınai işletmeler... Bugün küçük tacir ve esnaf için ortalama kâr haddi uygulanıyor, ortalama kâr hadinden daha düşük beyanda bulundandan izahat isteniyor; haklı sebeplerle izah edemezse, tarhiyatla karşılaşiyor. Böyle iken niçin randıman incelemeleri de büyük sınai kuruluşlar için uygulanmaz? İşletmenin büyüklüğü, sahip veya sahiplerinin tanınmış olmaları, ayrıcalığı gerektirmez.

AHISKA — Sayın Arıkan, siz uygulamada randıman incelenmesine dayanan bir matrah farkının tuttuğunu gördünüz mü?

ARIKAN — Olabilir.

AHISKA — Bir noktada ilâvede bulunmak istiyorum. Aslında Türkiye'nin sorunu şu: Vergi idaresinde zamanla meydana gelen etkinlik kaybının bir sonucu olarak, idare götürü sistemlere yönelme ihtiyacını duyuyor. Götürü sistemlerin ise mükellef aleyhine olduğu kadar aslında Maliye aleyhine de işleyebileceği olasılığını gözden uzak tutmamak gerekir. Gelir vergisinin özelliklerinden biri de verginin gerçek gelir üzerinden ödenmesidir ve dolayısıyla mecbur olunmadıkça gerçek gelirin dışına çıkılmaması icabeder. Çünkü takdir haklarının ne şekilde kullanılacağını bilemediğimize göre, bunun sadece adaletli bir biçimde kullanılacağını ve sadece doğruyu saptamak hedefine dönük bir biçimde kullanılacağını varsaymak mümkün değildir. Evvelce takdir komisyonlarının işleyişini benim bu görüşümü doğrulamıştır. Bugün takdir komisyonlarının yerine inceleme elemanına yetki veren maddenin tartışılmasının yapılması gerektiği kanısındayım. Çünkü tahakkuk ve ödeme maddeleri ağırlaştırılmış, itiraz komisyonunun kararından sonra gerek verginin gerekse cezanın ödenmesi icabetmektedir. Belki bu hüküm, bazı emniyet tedbirleriyle hafifletmekte yarar var. Bençe, inceleme elemanının, bu tip delillere, harici karinelere veya ekonomik delillere dayanarak yapmış olduğu takdire dayalı bir tarhiyatın yeni-

den incelenmesini istemek hakkını mükellefe vermek lâzım. Bu ikinci tetkik, zaman kaybına da yol açmayacaktır; çünkü zaten inceleme ortadadır. Ama inceleme elemanının yaptığı matrahın dayanaktan yoksun olduğu anlaşılırsa, itiraz yollarından ve mükellefi çok zor duruma düşüren yollardan başlangıçta kurtulunmuş olur.

düşük vergi ve ötesi

ARIKAN — Usul hükümleri hakkında görüşlerimi de açıklayayım. Türkiye'de mali idarenin etkinliğini yitirdiğinde kuşku yok. Bunun en güzel örneğini Motorlu Kara Taşıtları Vergisi gösterir. 700 milyonluk tahakkuka karşılık, 300-400 milyon lira kadar tahsilat yapılabilir. Nîcin tahsilat oranı düşüktür? Vergi o kadar düşüktür ki, vergiyi ödemek için çoğu kimse zamanını feda etmek istemez de ondan. Vergi idaresinin takibi sonucu bir miktar cezalı olarak ödemek, o kişi için bir yük teşkil etmez. Zaman kaybetmektense cezalı ödemeyi tercih edebilir. Bunu vergi mükellefinin psikolojisi olarak kabul etmek lâzım. İdare de bu vergiyi ciddi olarak takip etmez. Ödeme emri çıkaracak, haciz yapacak, satışa çıkaracak, neticede 192 lira gibi cüzi miktarları takip edecek. Demekki bir kez sistemden gelen nedenlerle idarenin etkinliğini yitirmesi var. Üstelik, sadece idarenin etkinliğini yitirmesi değil, mükelleflerde kanundan korkma duygusunun ortadan kalkması da var. Asıl tehlikeli olan bu.

Bir de emlak vergisi uygulamasından örnek vereyim. Bakınız 1976 kayıtlarına göre 11 milyon emlak vergisi mükellefi var. Tahsilat ise çok düşük. Bu vergi bağlı. Vergi idaresi, 1 milyon beyannameli gelir vergisi mükellefini izleyemezken, 11 milyon emlak vergisi mükellefi ile nasıl uğraşın? Bu durum beyan edenler için. Bir de beyan etmeyenler var. Şimdi idarenin, beyan etmeyenleri yakalayıp bulması mümkün değil. Ta ki tapuda o gayrimenkul üzerinde bir işlem

yapılana kadar. Öyle bir sistem getiriliyor ki, bu sistem kendiliğinden idarenin etkinliğini ortadan kaldırıyor. Buradan ben şu sonuca varmak istiyorum. Vergi sistemi sadece maliyecinin düşündüğü gibi olmuyor. Vergi sistemi oluşturulurken toplumun ekonomik yapısını, sosyal yapısını, psikolojisini nazara almak gerekir. Size en yeni bir misalini vereyim. Geçenlerde bir iş grubu, bir yardım derneğine 7 milyon lira bağışta bulunuyor. Bu kamu yararına bir dernek olmadığından, masraf yazması da mümkün değil. Sordum, «Niye yapıyorsunuz?» diye. «Zekâtımı veriyorum.» dedi. Demek ki toplumun bu konuda bir inancı var. O halde vergi yapısını da toplumun inançlarına, değer yargılarına, psikolojisine uygun hale getirmek lâzım. Bunu yapmadığınız müddetçe, Batı ülkelerinden yaptığınız aktarmaların uygulaması sonuç vermiyor. İşte zirai gelir vergisi gelmiş, 1960'dan bu yana; ama hâlâ başarılı değiliz. Niye? Vergiyi toplumun psikolojisinden, inançlarından soyutlayamazsınız. Maalesef son tasarımlarda gözetilmeyen bir husus da bu benim kanımca. Sayın Ahıska'nın söylediği gibi, takdir yetkisinin kaldırılmasına ben de taraftar değilim. O bir denge unsurudur. Usûlde zaten hataların takdir komisyonunca düzeltileceği öngörülmüş. Mükellef için bu bir güven müessesesi. Üstelik bunu inceleme elemanlarına bırakmakta da fayda yok. Çünkü inceleme elemanları şartlanıyor biliyorsunuz; bazı hallerde objektif, tarafsız davranamıyorlar. Takdir komisyonları iyi işlemiyorsa, devlet onu işletebilir. Bunun şartları düşünülebilir. Yoksa takdir komisyonlarını fiilen etkisiz hale getirmek çözüm değil. Bir de mali yargının gecikmemesi için itiraz eden kişiden haksız çıktığı takdirde faiz alınması öngörülmüyor. İtiraz edenden vergi cezası dışında bir de faiz alınması savunma hakkına aykırı.

AHISKA — Anlayamadım, bu hüküm neyini haksız buluyorsunuz? Şunu tartışabilirsiniz Sayın Arıkan. Cezanın bulunmuş temyiz komisyonu kararından sonra ödenmesi lâzım. Bunu öne alıyorlar.

Bu tehlikeli olabilir. Ancak mükelleflerin, vergiyi ve cezasını geç ödemek için, usul hükümlerini kötü kullanmalarını da önlemek lüzum. Şimdi bunu da engelleyecek bir hüküm getiriliyor.

AKGÜÇ — Bence tasarının olumlu olarak nitelendirilebilecek birkaç maddesinden biri de, itirazda haksız çıkan mükellefin başlangıçtan itibaren haksız olduğu kısım için faiz ödemesi... Bugünkü faiz hadlerinde vergisini, cezasını geç ödeyen, bunun için her yolu deneyen mükellefler neticede kârlı çıkmaktadır. Vergi cezasının yanı sıra faiz istenmesi de yerinde ve haklı.

mükellefler arasında eşitlik sağlanması

ARIKAN — Şimdi iki şeyi ayırmak lüzum. Biri, vergi ödemede mükellefler arasında eşitlik sağlayacak ilkeleri getireceksiniz. Siz bazı kuruluşların, vergi ödemelerini yasal olarak bir ya da iki yıl ertelemelerine imkân vereceksiniz, ondan sonra bazı mükelleflerin özellikle ücretlilerin vergilerini, gelirin elde edildiği yıl alacaksınız. Bu açık bir eşitsizlik. Burada devletin vergi sistemine getirdiği bir rant var. Bunu telâfi edeceksiniz. Benim söylemek istediğim bu. Ama vergi kanunları uygulamaya girdiği zaman, savunma meselesi her şeyden üstün. Savunma hakkı kısıtlanmamalı... Mükelleflerin ihtilâf yaratma olanakları ellerinden alınmamalı... Götürü ve gerçek indirim farkı, sistemin esasına aykırı benim kanaatime göre. Asgari geçim indirimi ilkesine aykırıdır bu ayırım. Bu konuda Sayın Ahıska'nın açıklamalarına şunu ilâve etmek isterim. Gerçek indirimde hangi giderler indiriliyor? Avukat ücreti, doktor ücreti, sigortalıysa, sigorta ile karşılanamayan riskler, özel borçların faizleri, özel hizmetcilerin ücretleri... Şimdi varsayalım ki bir mükellef bu giderlerin, bu ödemelerin hiç birini yapmıyor. Tasarıya göre bu mükellef indirimden istifade edemeyecek. Böyle şey olur

mu? Eğer gerçekten belge alma sistemi yaygınlaştırılmak isteniyorsa, o zaman yapılacak şey, böyle fantazi masrafları ortaya koymak değil; belli başlı işe ve zaruri giderlerin tevsiki halinde, onların indirimine olanak sağlamak olmalı.

Gelelim gayrimenkul sermaye iradına... Gayrimenkul sermaye iradına da kaynakta kesinti metodu getiriliyor. Benim hatırımda kaldığına göre, Türkiye'de gayrimenkul sermaye iradı mükelleflerinin sayısı 1978 rakamlarına göre ya 60 veya 70 bindir. Bunu şimdi 100 bin olarak kabul edebiliriz. Demek ki bir milyon beyannameli mükellefin onda biri. Zaten Türkiye'de kiracı ile mal sahibi arasındaki ihtilâflar adliyenin zamanının % 70'ini işgal ediyor. Şimdi kiracı vergiyi kesecek, bunu vergi dairesine götürerek yatıracak. Siz mal sahibi olarak bunu kontrol edeceksiniz. Yatırmayacak, siz sorumlu olacaksınız, o olmayacak. Böyle bir uygulama hem kiracı ile mal sahibi arasındaki uyumsuzlukları artıracak, hem de idarenin etkinliğini daha da zayıflatacak... Gayrimenkul sermaye iradında kaynakta kesinti usulünün geniş şekilde uygulanması, olacak iş değil.

KEMAL KURDAS
Ekonomik Politikada
Bilim ve Sağduyu
ES
YAYINCILIK

1955 - 1979
yılları
arasında
Türkiye'nin
temel
ekonomik
sorunları

✱
**Hatalı
tutum ve
politikalara
doğru
cevapların
bulunması.**

Neden ve nasıl bu günlere geldik ?

İsteme adresi : Ekonomik ve Sosyal Yayınlar A.Ş.
Çatalçeşme Sokak No. 17/4, Çarşafolu - İstanbul
Telefon : 26 24 11

Ödemeli gönderilir ✱

AHISKA — Sayın Arıkan, bir toplama yapayım müsaade ederseniz? Gayrimenkul sermaye iratlarında tevkifat yapma mecburiyeti de, bugün tevkifat yapan, muhtasar beyannameye tabi gerçek ticari kazanç, mesleki kazanç sahipleri ile sınırlıdır. Gayrimenkulün özel kiralannması halinde, ister işyeri ister konut olsun, bir tevkifat söz konusu değildir. Bu hususu, daha önceki tartışmamızda da açıklamıştım.

ARIKAN — Gayrimenkullerle alakalı ikinci bir tehlike, emlak vergilerindeki ra-yiç değerin emsal değer olarak alınması. Türkiye enflasyon içinde yaşayan bir ülke. Ekonomistlere göre enflasyon daha uzun yıllar yüksek oranlarda devam edecektir. Bunun sonucu emlakın kendiliğinden değeri nominal olarak artacak, mükellef bunun % 10'undan veyahut % 8'inden mesul tutulacak. Olmaz böyle şey. Bu durum, mali güce göre vergi ödeme ilkesine yüzde yüz aykırı.

AHISKA — Efendim tasarının en önemli maddelerinden iki tanesi Gelir Vergisi Kanunu'nun 86. ve 87. maddelerinde yapılan değişiklikler. Toplama yapılmayacak hallerle ilgili 86. maddede vergisi tevkif yoluyla alınmış gayrimenkul ve menkul sermaye iratları ile ücretler bir arada yazılmış. Öncelikle maddede ifade zafatı olduğunu belirtmek isterim. Esas vurgulamak istediğim nokta, bu ihtiyari beyan hakkının, mükellefler arasında önemli eşitsizlikler doğuracağı ve özellikle kurumlar vergisi oranının yükseltilmesi nedeni ile vergiden kaçınmayı cazip hale getireceğidir. Şöyle ki; gayrimenkul kiralarda işyeri kirası ödeyen bir kurum % 25 vergi kesintisi yapacaktır; bu tevkifat yapılmış olan kiranın yıllık beyanname ile bildirilmesi zorunluluğu da söz

konusu değildir. Kurumlar vergisi oranı % 50'ye yükseltilmektedir. Bu durumda 100 liralık kira için yapılan gider indirimi ve dolayısıyla sağlanan vergi avantajı 50 liradır. Aynı gelir üzerinden tevkif edilecek olan vergi ise 25 liradır. Devletin burada 25 lira gibi net bir vergi kaybı olduğu tartışmasızdır.

Tahvil faizlerine gelince. Tahvil faizleri de kurumlar vergisi matrahından düşülebileceğinden, tahvil çıkartılmasından sağlanacak vergi avantajı % 50'dir. Bunların faizlerinden yapılacak vergi kesintisi ise % 30'dur. Örtülü biçimde tahvil çıkartılması halinde bu farklı vergi oranları önemli vergi kayıplarına yol açacaktır. Bu sistemin mükellefler arasında ayrıcalık yaratması ve çelişkiler doğurmasına diğer bir örnek; arızı kazancı olan bir kişi, yıllık beyanname vermek zorunda olduğu halde, milyonlarca liralık gayrimenkul veya menkul sermaye iradı olanların beyanname verme zorunlulukları kalkıyor. Üstelik Sayın Şanver'in de altını çizdiği gibi, bu kişilerin servet beyanname verme yükümlülüğünün dışında tutulmaları da, sistemi en çok aksatacak noktalardan biridir. Benim önerim, ihtiyari toplama hakkının yine belli, fakat mevcut kanuna göre daha yüksek rakamla sınırlandırılması; eğer yüksek ücretlilerin muhtelif ücret ödemesi yoluyla vergiden kaçınması da engellenmek isteniyor ise, belli bir haddi aşan ücretleri de kapsayacak şekilde gelirin toplanması ilkesinin belli rakamların üstünde herkes için geçerli olmasıdır. Yalnız bir hususu belirtmek istiyorum Sayın Akgüç. Kurumlar vergisinin % 50'ye çıkması ve de gelir vergi tarifesinin (mali denge dahil) % 68'e kadar yükselmesi karşısında şirketlerden sağlanan temettü gelirlerindeki vergilerin % 85'e kadar yükselmesi söz konusu olacaktır ki, bunun da ağır olduğunu kabul etmek gerekir. O zaman belki de 1978 tasarısında olduğu gibi evvelce ödenmiş olan kurum vergisinin, kesilen gelir vergisi ile birlikte belirli bir oranda mahsubu hakkını tanımak lâzım.

◆ Küçük masraflardan kaçının küçük bir delik koca bir gemiyi batırır.

Franklin

AKGÜÇ — Efendim teşekkürler. Sayın Şanver, şimdye kadar daha çok ta-

sarıların eleştirisini yaptık. Acaba sistemin daha iyi işleyebilmesi için ne gibi önlemler alınmalıydı? Bu husustaki görüşlerinizi rica edeyim.

alınması gerekli önlemler ve öneriler

ŞANVER — Sayın Akgüç, izin verirseniz baştaki söylediklerimle çelişkiye düşmemek için şunu tekrarlayayım. Başta, maktu vergilere ağırlık verildiğini söylemiş ve o arada da katma değer vergisinden de bahsetmişim. Ayrıca 1978 tasarısı ile 1980 tasarısını da karşılaştırıyor idik. Ben katma değer vergisi yönün-

den Sayın Erimez'in söylediklerine şunları eklemek istiyorum: Katma değer vergisi artık dünyada standarttır ve Türkiye'de 2. Plan'dan bu yana katma değer vergisi üzerinde çalışmalar devam etmektedir ve çalışmalarımız 15'inci senesini doldurmuştur. Yedinci tasarıdayız ve son tasarımın Alman teknik işbirliği ile hazırlandığı da tasarımın gerekçesinde yazılır. Nasıl 1950 yılında gelir vergisi Almanya'dan total aktarıldı idiyse, bu kez de total olarak aktarılmaya çalışılan bir Alman katma değer vergisiyle karşı karşıyayız. Katma değer vergisi, hukuken muamele vergisidir. Ekonomik yönden tüketim vergisidir. Ve ne dersenez deyin, bunlar sadece terimlerdir. Satış vergisi

Dünyanın her yerindeki muhabirleri
Yurdun dört köşesindeki şubeleriyle
Dahili ve harici bütün bankacılık işlerinizde

de, harcama vergisi de aynı niteliktedir ve bunlar vergi kuramında gider vergileri diye toplanır.

Tarımın katma değer vergisi kapsamına alınması konusunda bir düzeltme yapmak istiyorum. İkinci ahenkleştirme toplantısının zaten prensip kararıdır. Avrupa katma değer vergilerinde tarımın vergi ödeme yükümlülüğü yoktur ve bu gayet açıktır. 1967 ahenkleştirme toplantısının ilke kararıdır bu. Katma değer vergisinde önceden ödenmeyen bir vergi, zincirde zincirin son halkası tarafından ödenir. O halde kesinleşme Türkiye'de tarım bundan sonra % 5 vergi yükümlüsüdür. Tarımsal ürünler mutlaka % 5 katma değeri ödeyecektir. Fakat eğer çiftçi, kendisi isteksel olarak yükümlülüğü seçmedi ise, zincirin halkasında ondan sonra gelen kişi, telâfi ilkesi gereğince bu vergiyi mutlaka ödeyecektir. O halde tarımın % 5 vergi ödeyeceği mutlaktır. Katma değer vergisine kesinlikle taraftarım. Bildiğiniz gibi gider vergileri 1956 yılında muamele vergisinden geriye doğru dönüştür. Bugün 8 bin ilâ 10 bin yükümlü üzerine % 75'e varan oranlarda vergi yığmak mümkün değildir. Ve katma değer vergisi, vergiyi tabana yaymaktadır. Bence TBMM'ne sunulan bir pilot tasarıdır. Şu anlamda pilot tasarıdır; çünkü toptancı safhasında zinciri kesmektedir. İleride zannediyorum mutlaka perakende aşamasına kadar vergi uzatılacaktır. Ben katma değer vergisinin Türkiye'de bir patlamasını bekliyorum. Katma değer vergisi, iyi uygulanabildiği takdirde, Türkiye'de 200-300 milyar lira arasında bir vergi hasılatı sağlayabilir. Türkiye katma değer vergisine geçmekte çok geç kalmıştır. Kanımca, uygulama zorlukları abartılmaktadır. Bütün bunlar Türkiye'nin katma değer vergisine geçişini geciktirici bahanelerden ibarettir. Bir avuç yükümlüye istihsal vergisi ödetmek, diğerlerine de % 10 dahi vergi ödetmemek, her yönüyle büyük adaletsizliktir. Şimdi tasarılar hakkındaki görüşlerimi somut olarak bağlarsam...

Mail İstikrar Kanun Tasarısı ile, bugünkü asgari ücrete eş tutarda bir mik-

tar vergi dışı bırakılmaktadır. Mesele, kamuoyuna asgari ücret vergi dışı bırakılıyor şeklinde takdim edilmiştir: Yarın asgari ücret değiştiği zaman, indirimin yükseltilmesi konusunda baskılar gelebilecektir. Bu hususa açıklık getirmek, yanılgılara önlemek gerekir. Bildiğim kadarı ile dünyada asgari ücretin tümünü vergi dışı bırakan ülke yoktur.

Tasarı, beyanname veren mükellefle, vermeyen mükellefler arasında vergi yükü açısından büyük farklar doğuracak hükümler taşımaktadır. Götürü vergilerin sınırlarının genişletilmesi ile, gelir vergisindeki topallık devam etmekte, hatta verginin gerçek gelir üzerinden alınması ilkesi daha büyük ölçüde zedelenmektedir. Gayrimenkul rantlarının vergilendirilmesi konusunda ciddi bir girişim görülüyor. Sadece gayrimenkul değil, tüm rantların vergilendirilmesi zorunlu hale gelmiştir.

Ecevit tasarısı dediğimiz 1978 tasarısı ile Demirel tasarısı diye nitelediğimiz 1980 tasarısı karşılaştırıldığında şu sonuçlara varıyorum: Ecevit tasarısında maktu vergilendirme daha sınırlı tutulduğu halde, Demirel tasarısında maktu vergilendirme geneldir. Ecevit tasarısında, en az geçim indiriminin yükseltilmesi ile uğranılan vergi kaybı, gene gelir vergisi içinde yapılan düzenlemelerin sağlayacağı gelir artışı ile dengeleniyordu. Demirel tasarısında ise, indirimin yükseltilmesinin doğuracağı gelir kaybının çok önemli bir miktarının maktu vergilerin artışı ile karşılanması öngörülmüyor. Ecevit tasarısında katma değer vergisi yer almadığından, bu yönden bir karşılaştırma yapma olanağı yoktur. Kanımca; gelir, kurumlar ve diğer vergilere ilişkin değişiklikler konusunda Ecevit tasarısına, katma değer vergisi konusunda da Demirel tasarısına öncelik vermek gerekir. Ecevit ve Demirel tasarılarının üstünlük gösteren yönleri birleştirilerek, vergi sisteminin iyileştirilmesi sorunu ele alınmalıdır.

ARIKAN — Bazı servet vergileri Türkiye'de maktu tarife ile alınmaktadır. Örneğin, Motorlu Kara Taşıtları Vergisi... Servet vergilerinin maktu tarifeli oluşu,

vergi teorisine terstir. Modern vergi sistemlerinde maktu tarifeli servet vergileri görülmez. Servet vergileri nispi tarifeli olmalı, servet nispi şekilde vergilendirilmelidir. Türk vergi sistemi bu yönden de düzeltilmelidir.

Belediyeler Gelirler Yasası, kısa zamanda çıkartılmalıdır. Bütçeden, belediyelere yapılacak sınırlı transferlerle belediyelerin mali sorunları çözümlenemez.

Katma değer vergisi, perakendeci aşamasını kapsamadığından, toplam olarak doğmaktadır. Bu topluluğun giderilmesinde işletme vergisinden yararlanılabildi. Perakende aşaması da işletme vergisi aracılığı ile vergilendirilmiş olurdu. Bu şekilde bu iki vergi, katma değer vergisi perakendeci aşamasını kapsamına alınmaya kadar birbirini tamamlardı. İşletme vergisinin kaldırılmasını, ben bu aşamada hata olarak nitelendiriyorum. Yapılacak iş, işletme vergisine işlerlik kazandırmak olmalıdır.

AHISKA — Tasarılar da eksik veya hatalı bulduğum noktalara birkaç ilâve daha yapmak istiyorum. Veraset ve intikal vergisinde bir konunun vergiden istisna edilmesini, vergi yükü açısından, mükellefler arasında önemli farklar doğurabilecek, hatta lüks konut inşaatını teşvik edecek bir hüküm olarak görüyorum. İstisnanın her mükellef için ayrı olması, herhalde görülmüş bir olay değil. Emlak vergisinin gelir vergisinden mahsubu olanağı kaldırılmalı, emlak vergisinin, bir servet vergisi olduğu daha açıkça ortaya konulmalıdır. Damga vergisinden, uygulamada, çeşitli şekillerde kaçınma olanakları var. Damga vergisinden kaçınmaya imkân veren yasa boşlukları doldurulmalıdır.

ERİMEZ — Tasarıda en önemli eksikliklerden biri de, her türlü değer artışının vergi kapsamına alınmamış olmasıdır. Sadece gayrimenkul değer artışları değil, menkul kıymetlerin değer artışları ile özel menkul malların satışından elde edilen kazançlar da vergi konusuna ve kapsamına alınmalıdır.

genel değerlendirme

AKGÜÇ — Bugünkü tartışmamız sonuçlarını şöyle özetleyebiliriz: Türkiye, ekonomik istikrarı sağlamak, gelir dağılımını düzeltmek, vergi sistemine esneklik kazandırmak, enflasyonun vergi sistemi üzerindeki olumsuz, bozucu etkilerini gidermek amaçları ile vergi önlemleri almak zorundadır. Son yıllarda birbiri ardı sıra alınan ekonomik önlem paketlerinde, vergi düzenlemeleri eksik kalmıştır. Demirel Hükümeti, son ekonomik önlem paketini tamamlamak için Mali İstikrar Kanun Tasarısı ile Katma Değer Vergisi Kanun Tasarısı'nı TBMM'ne sunmuştur. Kamuoyuna, enflasyonun hızını kesici, vergi adaletini sağlayıcı, yatırımları hızlandırıcı, vergi sistemine esneklik kazandırıcı, az kazandıran az, çok kazandıran çok vergi alınmasına yönelik olarak taktim edilen vergi tasarılarının bu amaçları ne ölçüde gerçekleştirebileceği şüphelidir. Hatta amaçlara tamamen ters sonuçlar doğurması olasılığı daha yüksektir. Tasarılar da, özellikle Mali İstikrar Kanunu Tasarısı'nda görülen başlıca eksik yönler şunlardır:

Tasarılarla gelir dağılımı düzeltilmemekte, bilakis, orta grup ücretliler için daha da bozulmaktadır. Gerçi, en az geçim indiriminin yükseltilmesi ve vergi tarifesinin değiştirilmesi ile ücretliler üzerindeki gelir vergisi yükü hafifletilmektedir. Ancak tüm vergi yükü azaltılmamaktadır. Gelir vergisi yükünün hafifletilmesi nedeniyle Hazine'nin uğrayabileceği 90-100 milyar dolaylarındaki gelir kaybının, gene büyük bir kısmını ücretlilerin ödeyeceği maktu vergilerin yükseltilmesi ve katma değer vergisinin sağlıyacağı hasılat artışı ile karşılanması öngörülmektedir. Böylece bir elle verilen, diğer elle tekrar ücretlilerden geri alınmaktadır.

Kamuoyuna vergi tasarıları sunulurken, hep ücretlilere sağlanan vergi avantajları vurgulanmakta; fakat tasarıların yüksek gelir gruplarına getirdiği yararlar özenle saklanmaktadır. Tasarının yüksek gelir gruplarına getirdiği başlıca yararlar

şöyle belirtilebilir: Bugün kurum ortağı bir yüksek gelirlinin vergi yükü (kurumlar + gelir vergisi) % 73.36'dır. Bu oran yeni tasarı ile % 62.5'e düşürülmektedir. Kurumlar Vergisi Kanunu'ndaki teşvik tedbirleri (özellikle finansman fonu oluşturulması) dikkate alındığında, bu oran daha da düşmektedir. Gelirleri, menkul sermaye iradından oluşan yüksek gelirli için, vergi beyannamesi vermek ihtiyarını hale getirilmektedir. Bundan böyle büyük holdinglerin sahipleri, gelir vergisi beyannamesi dahi vermeyebilecekler-

Dr. Öztin Akgüç

dir. Ayrıca bu grup için servet beyannamesi verme yükümlülüğü de kaldırılmakta, vergisi ödenmemiş servetler % 10'luk bir vergi ödenmesi ile meşrulaştırılmaktadır. Servet beyannamesi, vergi emniyetini sağlama işlevini yitirmekte, fiilen servet beyanı etkisiz hale getirilmektedir.

Basitlik uğruna gelir vergisinin temel ilkeleri, verginin gerçek gelir üzerinden alınması, gelirin toplanması, verginin artan oranlı olması gibi esaslar bir yana itilmekte, Türk gelir vergisi, vergi ilkelerine ve çağdaş gelişmelere ta-

mamen ters düşen, kendine özgü bir şekil almaktadır. Kurumlar vergisi konusundaki yaklaşım da, gelir ve kurumlar vergisini birlikte ele alan çağdaş yaklaşıma ters düşmektedir.

Getirilen vergi tasarısı ile, beyanname veren ve vermeyen vergi mükellefleri arasında büyük ayrıcalıklar yaratılmakta, aynı gelir grubuna giren kişilerin gelir vergisi yükü, beyanname verme durumuna göre çok farklı olmaktadır. Gerçek ve götürü indirimi ayırımı da, ancak hizmet etmiyeceği gibi, mükellefler arasında eşitsizlik doğuracak nitelikte bulunmaktadır.

Vergi tasarısı, enflasyonun yarattığı rantları vergilendirmediği gibi, vergi sistemin yarattığı rantları da ortadan kaldırmaktadır. Ücretlilerin vergilerini gelirin elde edildiği anda ödemeleri, buna karşılık iş adamları ve büyük çiftçilerin gelir vergilerini, en az bir buçuk yıl sonra, değeri düşmüş para ile ödemeleri şeklindeki ayırım ortadan kalkmamaktadır.

Katma değer vergisine geçiş, kuşkusuz olumlu bir adımdır. Ancak bu verginin total doğmamasına ve uygulanabilmesi için kayıt düzeninin disiplin altına alınmasına özen göstermek gerekir. Vergi düzenlemeleri konusunda yapılması gereken, Mali İstikrar Tasarısı'nı bir yana bırakarak, daha çağdaş olan 1978 vergi tasarısını temel almak ve bu tasarıyı Katma Değer Vergisi Tasarısı ile tamamlamak şeklinde olmalıdır.

Mali İstikrar Kanunu Tasarısı, bu şekilde yasalastığı takdirde, Türkiye'de çağdaş bir Gelir Vergisi Sistemi'nden söz edilemeyeceği, ifade zaafı nedeniyle de uygulamada büyük kargaşanın doğacağı ve vergi yükü açısından vergi mükellefleri arasında büyük ayrıcalıklar yaratılacağı dikkatlerden kaçmamalıdır.

Teşekkür ederim.

Derginin Notu: Yukarıda sunulan «Açık Oturum» 17 Mart 1980 tarihinde düzenlenmiştir.

SELENA

HAZIR BANYO VE MUTFAKLARI

İNTEMA

İNŞAAT ve TESİSAT MALZEMELERİ
YATIRIM ve PAZARLAMA ANONİM ŞİRKETİ

Küyükdere cad. Tam han 15/A kat. 5 Şişli-İstanbul Tel. 47 98 93 - 47 98 94

“emekli çözü”
İstanbul Bankası'ndan

emeklilere

çağın

Sağlık sorunlarınıza ücretsiz çözümler...

Birikmiş paranızı en iyi şekilde nasıl değerlendirebilirsiniz.

Alım satım ve kira ile ilgili konut sorunları...Ucuz gıda maddeleri...

Emekli yaşantının getirebileceği psikolojik sorunların çözümleri...

Hayata yeniden nasıl başlamalı... Olağandışı özel indirimli satışlar...

Tatilinizi daha zevkli ve daha ucuz geçirebilmenizi sağlayacak yenilikler..

Emekliliği yaklaşanlara danışmanlık...

yepyeni hizmet

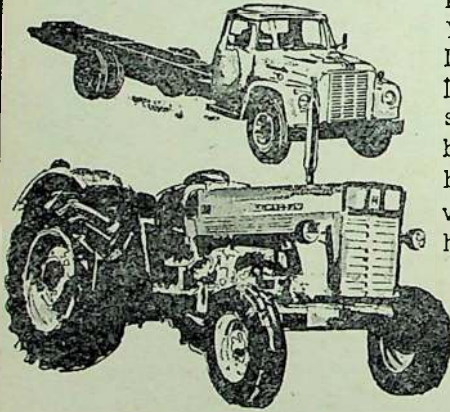
Hemen her türlü sorununuzun çözümü için sizlere yepyeni bir hizmet hazırlıyordayız.

Lütfen şubelerimizden birinde birlikte elelim.

güçlü yatırım International

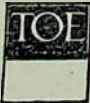

INTERNATIONAL, traktörü, kamyonu, değişik modeldeki iş makineleri, pamuk toplama makineleri, yükleyicileri ve çekicileri ile Dünyada ve Türkiyede önderdir. INTERNATIONAL satış sonrasında da gülyüzle süren bakım ve onarım hizmetleri, bol orijinal yedek parça stokları, ve gezici servisleri ile her zaman, her yerde hizmetinizdedir.

International en güçlü yatırımdır
International alın
geleceğe güvenle bakın

İmalatçı firma

**TÜRK
OTOMOTİV
ENDÜSTRİLERİ A.Ş.**

TOE ve MAF Grubü Yarınlarımızın Kararlı İhtiyacıdır.

Türkiye Genel Distribütörü:

**MOTORLU
ARAÇLAR
TİCARET A.Ş.**

Merkez 4. Levant Tel. 64 48 90-91-92
Telex: 26239 İSTANBUL

AYIN EKONOMİK OLAYLARI

DOÇ. DR. YILDIRIM KILKIŞ

Geciken Dış Yardımlar

GERİDE bıraktığımız Mart ayının ekonomik olaylar bakımından çok önemli yenilikler getirmediği görülmektedir. Bilindiği gibi, ülkemizin son yıllarda içine girdiği ve petrol fiyatları dolayısıyla da şiddeti artan döviz darboğazı devam etmektedir. Hükümetlerin bu hususta yaptıkları çeşitli girişimler ve çalışmalar daha önce de belirttiğimiz bazı borç ertelemeleri ve dış krediler şeklinde gerçekleşmiştir. Ancak, toplum olarak 1,8 milyar dolar olarak tahmin edilen garantisiz ticari borçların tasfiyesi için 25 Ocak 1980 tarihli mükerrer sayılı Resmi Gazete'de yayınlanan Kararname ve buna ilişkin Tebliğ'in, alacaklı ülkelerde geniş tepkiler yarattığı anlaşılmaktadır. Bize bu kaniyi veren olaylar şunlardır:

Başta Federal Almanya olmak üzere Batı ülkelerinin Türkiye'ye vermeleri bahis konusu olan mali yardımların gerçekleşmesi gecikmektedir. Bu gecikmenin önemli sebeplerinden birinin, bu borçların tasfiyesiyle ilgili olduğu söylenmektedir. Diğer olay da, 15 Mart 1980 tarihli Resmi Gazete'de yayınlanan bir Bakanlar Kurulu Kararı ile, garantisiz ticari borçların tasfiyesi ile ilgili müracaat süresinin 60 gün daha uzatılmasıdır. Buna göre, alacaklıların tercih ettikleri tasfiye şekli için müracaat tarihi 25 Haziran 1980 gününe kadar ertelenmiş bulunmaktadır.

Hükümetimizin garantisiz ticari borçlarının tümünün çift ödeme yolu ile yapıldığı kanısında olduğu ve dolayısıyla 25 Ocak 1980 tarihinde yayınlanan Kararı aldığı kanısı hâkimdir. Ancak durumun tamamen böyle olmadığı ve gerçekten yıllardan beri alacağını alamamış durumda bulunan alacaklıların ihmal edilemeyecek kadar çok olduğu da tahmin edilmektedir. Bu nedenle, dış yardımlar konusunda temaslarını sürdüren devlet adamlarımızın daha ılımlı bir tasfiye şekli üzerinde çalıştıkları anlaşılmaktadır.

Hayat Pahalılığı ve Toplu İş Sözleşmeleri

Ülkemizde özellikle son yıllarda hızla devam eden enflasyon dolayısıyla geçim imkânlarının zorlaşması karşısında, ücretlilerin gelirlerini artırma çabaları devam etmektedir. 1980'in başından beri yeni yılın getirdiği toplu iş sözleşmeleri dönemi bu nedenle önem kazanmaktadır.

İki büyük kuruluş olan MESS ve Maden-İş, son iki aydır gittikçe artan bir pazarlık şiddeti içinde görüşmeye hazırlanmaktadırlar. İşveren kuruluşunun lo-kavt, işçi kuruluşunun grev tehditleri içinde süregelmeğe olan hazırlıklar, 1980 Mart ayında hızlanmıştır. Bu karşılıklı tehditlerin son bularak, sakın ve anlayışlı bir çalışma ortamının sağlanmasını temenni etmekteyiz.

Gümrüklerdeki Malların Tasfiyesi

Çeşitli nedenlerle Türk Gümrüklerine kadar gelen fakat ithal edilemeyen malların zaman zaman tasfiyesine gidildiği bilinmektedir. Bir taraftan gümrük antrepolarının boşaltılması, diğer taraftan da piyasaya yeniden mal arzını sağlamak için yapılan bu tasfiye işleminin bir yenisi hakkında, 2 Mart 1980 tarihli Resmi Gazete'de iki Bakanlar Kurulu Kararı yayınlanmıştır.

Kararın biri, «Gümrüğe Terk Edilen veya Terk Edilmiş Sayılan Eşyanın Tasfiyesine İlişkin Tüzük» hükümlerinin uygulanması ile ilgilidir. Diğer ise, bu tasfiyeye ilişkin işlemlerin yapılması için Maliye Bakanlığı'nın yetkili kılınması ile ilgilidir.

Yeni Kur Ayarlamaları

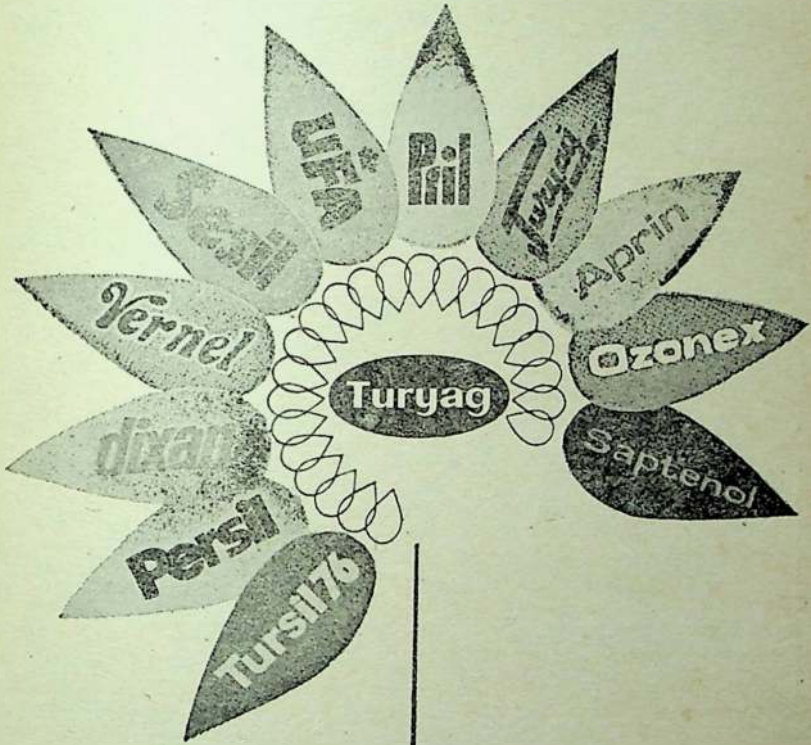
5 Mart ve 20 Mart 1980 tarihli Resmi Gazeteler ile, dolar dışında bazı dövizlerin uluslararası kambiyo piyasalarında meydana gelen değişiklikleri dikkate alarak yeniden tespit edilen Türk Lirası alış-satış fiyatları yayınlanmıştır. Buna göre, Türk Lirası'nın % 7 civarında değer kazandığı anlaşılmaktadır.

Dövizle ilgili diğer bir Maliye Bakanlığı Tebliği de, döviz alma, döviz bulundurma ve döviz satma konularındadır. 7 Mart 1980 tarihli Resmi Gazete'de yayınlanan bu Tebliğ ile Türk Parasının Kıymetini Koruma Hakkında 17 sayılı Karar'a ilişkin Seri 1, No. 2 Tebliğ'in 4'üncü maddesinin bazı paragrafları yeniden düzenlenmiştir.

Dış Ticaret ile İlgili Hususlar

1980 Mart ayında yürürlüğe giren bazı yeni mevzuatın dış ticaretimizle ilgili olduğu görülmektedir.

- İhracat ile ilgili olan ve 6 Mart 1980 tarihli Resmi Gazete'de yayınlanan DPT Teşvik ve Uygulama Dairesi Başkanlığı'nın bir tebliği ile, 25 Ocak 1980 tarihinde alınmış olan ihracatı teşvik kararındaki bir hususa açıklık getirilmektedir. Buna göre, ithalde alınan gümrük resmi ve damga resmi gibi vergilerden muafiyetin olması için, ithalâtçının «İhracatı Teşvik Belgesi»ne dayanarak döviz tahsis belgesi ibraz etmesi gerekmektedir.
- İhracatla ilgili olarak 23.2.1980 tarihli Resmi Gazete ile Ticaret Bakanlığı'nın, bazı istisnalar dışında ihracatta tescil işlemini kaldırmış olduğunu belirtmek yararlıdır. İhracat 1980/1 sayılı sirküler ile, yalnız kredili ihracat, konsinyasyon ve ortak hesap yolu ile ihracat ve yurt dışında serbest bölge veya gümrüksüz antrepolardan yapılacak ihracatın tescille tabi olduğu yayınlanmıştır. Bu kısıtlama dışında kalan ve ihracı lisansa tabi olmayan malların ihracı için ihracatçıların sadece «Serbest Dışsatım Beyannamesi» düzenlemeleri gerekmektedir. Serbest Dışsatım Beyannamesi örneği, 26.5.1979 tarihli Resmi Gazete'de bulunmaktadır.
- Avrupa Ekonomik Topluluğu'na 1980 yılında ihraç edilecek pamuk ipliği, sair pamuklu dokumalar ve makine halıları için Topluluğun ülkemize sağladığı kolaylıklar, yani Topluluğa dahil ülkelerin tanıdığı kontenjanlar ve bunların gümrük vergisinden muaf olarak ithal edilmeleri, 8 Mart 1980 tarihli Resmi Gazete'de yayınlanmıştır.
- İhracat bedellerinin % 5'i veya 10.000 dolarlık kısmının, süresi içinde yurda getirilmemiş ise, Türk Parasının Kıymetini Koruma Kararı gereğince kanuni takibata tabi tutulmaması hakkında 19 Mart 1980 tarihli Resmi Gazete'de Maliye Bakanlığı'nın bir Tebliği yayınlanmıştır.

nebatî yağ sanayiinde
yıkama maddelerinde **öncü.**

60 yılı aşkın tecrübe...

uzman kadro. **Turyag**

Türkiye Yağ ve Mamulâtı A.Ş. İZMİR

YAPI ve KREDİ BANKANIZ

Türkiye'nin her iline yayılmış

576' aşkın

şubesi ile sizlere
daima en iyi ve en yeni

Bankacılık
hizmetlerini
sunmaktadır.

YAPI ve KREDİ BANKASI

Daima en iyi hizmet

Yönetim Sorunları

MEHMET MÜNİR
TATARI

Söyleşi

BESİM
BAYKAL

BAYKAL — Şirketiniz hakkında genel bilgiler verir misiniz?

TATARI — «Has Otomotiv Ticaret ve Sanayii A.Ş.» 1961 yılında kurulmuştur. Daha ziyade otomotiv sanayi dalında faaliyetlerini geliştirmiş olup, halen Mercedes otobüs ve minibusleri imal eden Otomarsan A.Ş.'nin hissedarı ve Genel Bayiidir. Ayrıca bu vasıtaların satış sonrası hizmetlerini yapan ve yurdumuzda 8 ilde faaliyet gösteren bakım ve servis istasyonlarının da hissedarı bulunmaktadır. Bunların yanı sıra Bursa'da kurulu

otomotiv sanayii dalında ve bilhassa minibus imalatında faaliyette bulunan Kar-san A.Ş.'nin de ortağıdır.

BAYKAL — Ülkemizin içinde bulunduğu zorluklar (özellikle ekonomik sorunlar) şirketinizin faaliyetlerini ne yönden ve ne derece etkilemektedir?

TATARI — Memleket ekonomisinin içinde bulunduğu sorunların başında yer alan döviz darboğazı ve enflasyon, endişe verici boyutlara ulaşmıştır. Bu durumun bilhassa hammadde ve malzeme

Mehmet Münir Tatarı 1929 yılında İzmir'de doğmuştur. Orta öğrenimini İzmir Saint Joseph Fransız okulunda tamamlamış, 1948'de Ga-

latasaray Lisesi'ni bitirmiştir. Öğrenimine İngiltere'de Bolton-Poly-Technic Yüksek Okulu'nda devam etmiş ve 1951'de Tekstil Mühendisi olmuştur. Yedec subaylığını yaptıktan sonra, 1954'de Tekstil dalında pazarlamacı olarak iş hayatına başlamıştır. 1957'de Türkiye'de ilk dikiş makinası fabrikasını bir aile teşebbüsü olarak kurmuştur. Bu kuruluş halen faaliyettedir. 1964'de matbaacılık dalında çalışmalarına başlamıştır. Bugün bir ofset matbaa işletmesinin sahibidir. 1975'de otomotiv sanayiiinde faaliyette bulunan Has Otomotiv Ticaret ve Sanayii A.Ş.'ne katılmıştır. Halen bu şirketin Genel Müdürü'dür. Arapça, İngilizce ve Fransızca bilmektedir. Evlidir ve 4 çocuk babasıdır.

todariğine yansıyan menfi etkisi ve enerji yetersizliği, üretimin önemli ölçüde düşmesine neden olmuştur. Eş olumsuz etkenlere ilâveten düşük kapasite ile çalışan sanayi kesiminde maliyetlerin hızla yükselmesi ve bu konularda ortaya çıkan sorunlar da, üretimin düşmesine neden olmaktadır.

Şirketimizin ve iştiraklerimizin işbirliği içinde bulunduğu sanayi kuruluşlarının üretimlerinin azalması sonucu, satışlarımızda ve satış sonrası müşteri hizmetlerinde hissedilir düşüklükler meydana gelmiştir. Üretim faaliyetlerinin çok düşük seyrettiği bu dönemde hükümetimizin aldığı fiyat tespit kararları piyasa gerçeklerini yansıtmamaktadır. Para, kredi politikasındaki istikrarsızlığın piyasadaki zorlamaları şirketimizin faaliyetlerini olumsuz yönde etkileyen unsurlardandır.

BAYKAL — Ülkemizin yüzyüze bulunduğu sorunların çözülmesinde, sizce işadamlarına ve tepe yöneticilerine düşen görevler nelerdir?

TATARI — İçinde bulunduğumuz ekonomik ve politik istikrarsızlık, ithalât girdileri ile ihracat dengesinin sağlanmasında çekilen güçlüklerin meydana getirdiği döviz darboğazı, enflasyon hızının çok yüksek boyutlara çıkmış olması ve enerji sorunu; üretimin düşmesine (bilhassa özel sanayi kesiminde), işsizliğin büyük boyutlara ulaşmasına, yatırımların durmasına neden olmuştur. Döviz darboğazının aşılması, ihracata dönük üretim faaliyetlerinin desteklenmesi ile kısmen mümkün olabileceksin de, bunların yanı sıra hizmet ihracı ve turizm gelirlerinin artırılmasında da büyük çaba gösterilmelidir.

Türkiye ekonomisinin belli başlı sorunlarından biri de yüksek maliyetlerle çalışılmakta olmasıdır. Maliyetleri düşürdüğümüz ölçüde ihracat imkânlarımızı arttırabileceğimizi ve ekonomimizin istikrara kavuşacağını söyleyebilirim. Bunun için gerekli tedbirlerin memleketimizin her kesiminde alınması zarureti vardır. Bu tedbirlerin işlerliliğinin sağlanabilmesinde yöneticilere büyük görevler düşmektedir.

Enerji konusunda öz kaynaklarımızın istifade edilebilir hale getirilmesi; gerekli ciddi tedbirlerin sonuçları alınincaya kadar geçecek zaman içinde dış kaynaklara olan gereksinimler için borçlanma yoluna planlı bir biçimde gidilmesi gerekir. Ekonominin istikrara kavuşturulabilmesi ve daha liberal bir anlayışın oluşturulabilmesi, rekabete dayalı piyasa ekonomisinin dayandığı serbest fiyat sisteminin arz ve talep arasında denge sağlayıcı niteliğe kavuşturulması ile mümkündür. Devletin fiyatları belirleme girişimleri piyasa ekonomisi ile çelişmektedir. Bu da ekonominin istikrarsızlığında büyük neden olmaktadır. Ekonomik ve sosyal sorunlarla ilgili önlemlerin amaca ulaşabilmesi için esnaf, sanayici, işçi, memur, ticaret erbabi dahil herkese büyük görevler düşmektedir. Davranışlarımızı anlayış içinde disipline etmekle işe başlamalıyız.

BAYKAL — Büyük bir kuruluşun tepe yöneticisi olarak zamanınızın büyük bir bölümünü hangi konular almaktadır?

TATARI — Tepe yöneticisinin başlıca görevleri; şirket unsurlarını, şirket amaçlarına göre en iyi şekilde yönlendirmek, organize etmek ve uyumlu bir ortamın yaratılması yoluyla saptanmış sonuçları olabilmektir.

Şirketimizin faaliyetleri zaman açısından, daha ziyade alım-satım gibi ticari işlemleri kapsamaktadır. Konumuz nedeniyle de otomotiv sanayii ile ilgili piyasayı yakinen izlemek, hükümet tebliğlerine, para kredi politikasına ve şirketimiz bünyesine en uygun şekilde alım ve satım prensiplerini saptamak; zamanımızın büyük bir bölümünü alan konuların başında gelmektedir. Çünkü, ekonomik ve politik istikrarsızlık nedeniyle konjonktürde sık ve büyük sapmalar olmaktadır. Bu sapmalara göre şirketimiz faaliyetlerini yönlendirmek, mali imkânlar yaratmak, bugün için zor olmaktadır.

İlkelerin saptanmasından sonra amaca ulaşabilmek için yetki ve sorumluluk devredilmiş kişilerin çalışmalarına her yönde yardımcı olmak da yöneticilerin

SÖYLEŞİ: Fotoğrafta M. Münir Tatari (sağda), Besim Baykal ile görüşürken görülüyor.

zamanının büyük bir bölümünü almak-
tadır.

BAYKAL — Büyük şirketlerin sosyal sorumlulukları konusundaki görüşlerinizi açıklar mısınız?

TATARI — Sosyal sorumluluk konusunda her müessese kendine özgü bazı özellikler ve davranışlar içindedir. Bugün sosyal yararlar, yasal yönetmelik ve toplu sözleşmeler hükümlerinde yer almaktadır. Taraflar bu hükümleri; işgö-
renlerin verimliliğini sağlamak, bu verimliliği en iyi düzeye çıkarmak ve keza çalışanların iş dışında da gelişmelerini temin etmek gibi yararları; karşılıklı anlayış ve davranış içinde yürütmeye çalışmaktadırlar. Ancak, bu faaliyetleri tamamen karşılıklı bir yarar ilişkisi olarak tanımlamak da hatalı bir yorum olur. İşletmeler büyüdükçe bu olumlu faaliyetleri programlı bir şekilde düzenlemek ve gerçekleştirmek pek kolay olmamakla beraber, günümüzde artık zorunluluk halini almıştır.

Sosyal faaliyetlerin bazıları çalışanların işleri ile doğrudan doğruya ilgili değildir, parasal değerler olarak da

belirtilmezler. Bu nedenle, değişik faktörlere göre programlandırılması gereken konular olarak karşımıza çıkmakta ve bazı güçlükler tevtil etmektedirler. Örneğin, serbest zamanları değerlendirme gibi sportif ve kültürel faaliyetlerin tanzimi, çalışanlara ailevi ve kişisel sorunları ile ilgili konularda danışmanlık faaliyetlerinin sağlanabilmesi, bu faaliyetlerden olumlu sonuçların alınması, müessede bu konuda bir ihtisas grubunun oluşturulması ile mümkün olabilir.

BAYKAL — Türkiye'deki yöneticilerin karşılaştığı problemler ile Batı ülkelerindeki yöneticilerin karşılaştığı problemler arasında bir karşılaştırma yapabilir miyiz?

TATARI — Batı ülkelerinde yöneticinin iş tarifi ve yetkileri kesinlikle belirlenmiş olup, yönetici bu çerçevede faaliyetini mensup olduğu kuruluş yararlarına yönlendirmeye çalışır. Halbuki yurdumuzda bu tarifler pek yapılmamaktadır. Yapılsa dahi karşılaşılan meselelerin çokluğu ve çeşitliliği nedeniyle, bu problemlere çare arayan yöneticinin yüklendiği iş yükü kendiliğinden artmaktadır.

Keza Batı'da en üst yönetim kademesi ile bölüm yöneticileri arasındaki ilişki, görev ve yetkiler kesinlikle belirlenmiş ve bunların yardımcı departmanları da oluşturulmuştur. Yurdumuzda evvel emirde işin gereği olan yardımcı departmanlar oluşturulamamıştır. Her şey

bölüm yöneticilerine yüklenmiş ve tamamen onların sorumluluklarına verilmiştir. Bütün işin sorumluluğu o tek kişi ile gerçekleştirilmeye çalışılmaktadır. Dengeli ve yardımcı departmanların oluşturulamaması nedeniyle Batı'ya nazaran çok daha kabiliyetli, çalışkan ve bilgili olan elemanlarımızın başarı şansları, maalesef arzulanan seviyede tecelli edememektedir.

BAYKAL — İşin doğurduğu stres, sinirlilik ve gerginliği önleyebilmek hususunda genç yöneticilere önerileriniz nelerdir?

TATARİ — İş yapılırken kişiler arası ilişkiler doğar. Münasebetler kurulur. Bu münasebetlerde çalışanları ahenkli ve verimli hale getirmek ve münasebetleri düzenli kılmak gerekir. Bu mekanizma kurulmadığı takdirde, kişilerde gerginlik, stres belirir ve kişi tecavüzkâr veya çekimser davranışlara girer. Bu davranışların önlenmesinde evvelâ kişiler arasında da iki taraflı haberleşme, bilgi verme,

sual sorabilme gibi durumların olumlu şekilde tesisi lüzumdur. Ayrıca, taraflar gerçekleri görerek, maddî, manevî problemleri halletmek için sosyal organizasyonları birlikte kurabilmelidirler. Gerginliği gidermek için de güler yüzlü olmak, duygularımızı ve memnuniyetimizi belli etmek, kırıkcı davranışlardan kaçınmak ve davranışlarımızda her zaman nazik olmamız gerekir.

BAYKAL — Sizce iyi bir yöneticinin halz olması gereken temel vasıflar nelerdir?

TATARİ — «Sağlam bir bünyeye, güçlü bir sinir sistemine sahip, enerjik bir kimse olmak»; «Başında bulunduğu işi iyi bilmek»; «Görevini müdrük ve müessesesine bağlı olmak»; «Duygularına hâkim olmak, sakin hareket edebilmek»; «Görevi ile ilgili sıkıntılar karşısında tahammüllü olmak»; «Dürüst olmak, tenkitten çekinmemek, hatalarını bilip onların düzeltilmesi için çaba göstermek»; «Samimi, güvenilir, örnek, bir insan olmak»; «Âdil ve alçakgönüllü bir kimse olmak».

BAYKAL — Teşekkür ederim.

"kuruluslara güc, tasarruflara güven,"

SERMAYE PİYASASINDA EKSİKSİZ HİZMETİ YALNIZ MENTAŞ VERİR.

Kapıdan başlar Mentaş'ın eksiksiz hizmeti.
Güleryüzle, içtenlikle karşılar sizi.

Dilerseniz elektronik cihazlarda yayınlanan
menkul değerlerin gerçek piyasa rayıçlerini izler,
Mentaş'la fikir alışverişi yaparsınız.

Dilerseniz hiç bekletmeden sorunlarınıza eğilir Mentaş.

TASARRUF SAHİBİ İSENİZ

yatırımlara ilişkin sorularınızı cevaplar.
Ayrıntılı bilgiler verir. Öneriler getirir.

Sunduğu tahvillerin tümü üst düzeyde gelir sağlar.
Ülkemizin en güçlü holdinglelerinin güvencesini taşır.
Və Mentaş eksiksiz hizmetini
anapara ve gelirlerinizin taşıdığı güvenceyi pekiştiren
"Garanti Belgesi" ile tamamlar.

KURULUŞ TEMSİLCİSİ İSENİZ

ihrac edeceğiniz tahvillerle ilgili
tüm işlemleri planlar. Organize eder. Dilerseniz uygular.
Kuruluşunuz için en verimli sonuçları sağlar...

VE SİZ GÜVENLİ GELECEKLERE DOĞRU
SAĞLAM ADIMLARLA ÇIKARSINIZ MENTAŞ'TAN...
MENTAŞ YAŞAMINIZDAN ÇIKMAZ.

mentaş
menkul değerler ticaret a.ş.

Gümüşsuyu, İnönü Cad. No: 72 K. 2 Taksim-İstanbul
Tel: 45 55 29-49 99 27-45 66 14-44 85 57-49 34 38
44 30 45 Teleks: 23 196 İame TR

Sermaye piyasamızda çağdas örgütlenme, dinamizm ve güven Meban adını taşır...

Kondi alanındaki ilk bilimsel çalışmalarını ve örgütlenmenin öncüsü Meban, günümüzde 100 milyon TL sermayesiyle, 1978'de ulaştığı 2 milyar 600 milyon TL cirosu ile, ülkemiz sermaye piyasasının önderidir. Merkezidir... Eksiksiz hizmet merkezi. Bilgi merkezi. Uzmanlık merkezi.

TASARRUF SAHİPLERİNE SUNULAN MEBAN HİZMETLERİ

- Tasarruflar için en verimli menkul değerleri önermek.
- Hisse senedi ve tahvil alım satımı ve değişimi.
- Hisse senedi ve tahvil konularında tam ve gerçekçi bilgi vermek, ücretsiz danışmanlık yapmak.
- Portföy işletme sistemiyle, ellerindeki nakit ve menkul değerlere en yüksek verimi sağlamak.
- Ülkemizin tek yatırım fonu Meban Yatırım Fonu ile tasarrufları enflasyonun kemirici etkisinden korumak.
- Süreli Meban yayınları.

KURULUŞLARA SUNULAN MEBAN HİZMETLERİ

- Hisse senedi ve tahvillerin pazarlanması, gerektiğinde satışlarının garanti edilmesi.
- Finansman danışmanlıklarını üstlenmek.
- Portföy analiziyle, menkul değerlerinin verimlilik, güven ve likidite açılarından, bilimsel değerlendirmesini yapmak.
- Hisse senetlerinin bugünkü gerçek değerini saptamak.
- Şirket birleşmelerinde yardımcı olmak.
- Yurt içinden ve dışından finansman sağlamak.
- Süreli Meban yayınları.

MEBAN
MENKUL DEĞERLER
BANKERLİK ve
FİNANSMAN A.Ş.

İstanbul Merkez Subesi

Odakula İş Merkezi
İrskatlı Cad.
No 238 Beyoğlu - İSTANBUL
Tel : 49 17 63 - 44 28 29
43 00 32 - 45 84 20
Teleks : 24 124 MEBAN TR

İzmir Subesi

Gumburlıyazı Bulvarı
137B. Sokak No 4/A
Alayuntak - İZMİR
Tel : 14 71 45 - 14 01 64
Teleks : 52 731 MEBAN TR

Ankara Subesi

Cazisi Mustafa Kemal Bulvarı
İstasyon Man. No 8/10
Kızılay - ANKARA
Tel : 25 20 82 - 17 42 66
Teleks : 43 105 MEBAN TR

Sermaye Piyasası

DOÇ. DR. ŞEREF TÜREN

PAY senedi pazarında geçtiğimiz aydan itibaren kendini hissettirmeye başlayan canlılık bu ay da etkisini sürdürmüştür. Nitekim Mart ayı içerisinde sadece Baştaş pay senetlerinde 50 TL.'lik, Uniroyal'de 100 TL.'lik ve Yapı Kredi Bankası'nda da 250 TL.'lik bir fiyat düşüşü olmuş, fakat 22 pay senedinin fiyatı artış göstermiştir. Ortalama fiyat artışı bu ay için 443 TL. olup, geçen ayın ortalama fiyat artışından (264 TL. idi) % 68 daha yüksektir. Sunta, Sarkuysan, Plastifay 600'er TL., Çelik Halat 900 TL., Nuh Çimento 1.000 TL., İş Bankası ve İzocam ise 2.000'er TL.'lik bir fiyat artışı gerçekleştirmişlerdir. Portföyümüzde bulunan 20 pay senedinde ise hiç bir fiyat değişmesi olmamıştır.

Bu gelişmelerin sonucunda pazar indeksimiz 110.8 düzeyine çıkmıştır. Erişilen bu düzey, Mart 1979 indeks rakamından % 23.48 daha düşük olmakla beraber, Şubat 1980 indeks rakamından % 5.44 daha yüksektir.

Ülkemizde sermaye pazarında izlenen bir olgu, her yıl Mart-Nisan aylarında pay senedi fiyatlarının ve dolayısıyla pazar indeksinin arttığıdır. Bu artışa neden, işletmelerin genellikle bu aylarda kâr payı dağıtımına karar vermeleri ve sermaye artırımına gitmeleridir.

Portföyümüzde bulunan işletmelerin hemen hemen hepsi genel kurullarını Mart ayı içerisinde yapmaktadırlar. Genel kurullarını yaparak dağıtacakları kâr paylarının tutarını saptayan işletmelerin listesi ve brüt kârpayı dağıtım oranları aşağıda verilmiştir:

Brüt Kârpayı Dağıtım Oranı (%)

	Kâr Dağıtmıyor
Akçimento	
Anadolu Cam	30
Aslan Çimento	Zarar
Çelik Halat	45
Çukurova Elektrik	25
Hektaş	43.75
İzocam	240
Kav	100
Koç Yatırım	30
Koruma Tarım	40
Lassa	10
Ölmük	31
Plastifay	62.5
Rabak	62.5
Siemens	55
Sunta	40

Portföyümüzdeki diğer işletmelerin de gelecek aylarda kâr dağıtım oranlarını ilân etmeleri beklenmelidir. Yukarıda gösterilen işletmelerin bu kâr dağıtım oranları, aynı işletmelerin 1979'da dağıttıkları kârpaylarına oranla daha yüksektir. Buna neden de, 1979 yılında pay senedi pazarındaki durgunluk nedeniyle, pay senetlerinde ortaya çıkan büyük fiyat düşüşleridir. Kişisel yatırımcıların uğradıkları sermaye kayıplarını, işletmeler yüksek kârpayı ödemek suretiyle bir ölçüde gidermek niyetindedirler. Gerek sermaye artırımını ve kârpayı dağıtımları hakkındaki bekleşimler ve gerekse spekülâtif hareketler, ekonomik ve politik hayattaki olumlu gelişmelerle desteklenebilirse, pay senedi pazarındaki bu kısmi canlılığın daha da artarak geçerliliğini uzun bir dönem devam ettirmesi beklenebilir.

Tahvil pazarında 1979 yılı boyunca izlenen canlılık ise devam etmektedir. Nitekim 25 Mart 1980 tarihine kadar, takriben bir aylık bir dönemde çıkarılan tahvil tutarları ve işletmelerin isimleri (Meban'dan alınan bilgiye göre) şöyledir :

Özel Sektör Tahvil İhraçları (milyon TL.)

Güven Plastik	7.5
Ege Mosan	50
Hektaş	15.5
MŞM	20
Çukurova Holding	200
Afa Prefabrik	18
	<hr/>
	311
	<hr/>

Mart 1979'da toplam 65 milyon TL.'lık tahvil ihracı yapıldığı dikkate alınırsa, tahvil pazarındaki canlılık daha da somutlaşacaktır. Nitekim Mart 1980'de çıkarılan tahviller geçen yılın aynı ayındaki ihraçlardan % 479 daha fazladır.

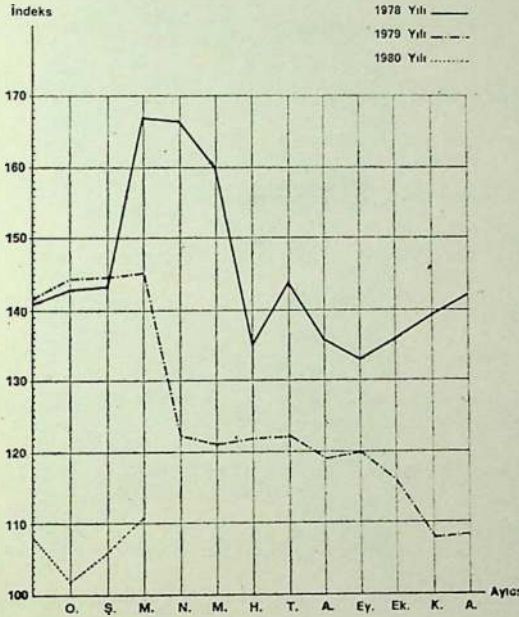
Tahvil pazarında izlenen yeni bir uygulama, bir bankerlik kuruluşumuzun yurt dışındaki vatandaşlarımıza tahvil satışlarıdır. Döviz karşılığı satılan bu tahvillerin faiz ve anapara ödemeleri Türkiye'de ve TL. üzerinden olmaktadır. Devalüasyon riski söz konusu olmadığı müddetçe, tahvillerde sunulan yüksek efektif faizler, yurt dışındaki vatandaşlarımız arasında tahvil yatırımlarını cazip kılacaktır. Büyük satış hacimlerine ulaşabildiği takdirde, bu uygulama hem Türkiye'ye döviz girdisi sağlayacak ve hem de tahvil pazarındaki canlılığın çapını artıracaktır. Belirli bir kira, taksit vb. ödemelerini Türkiye'de yapacak olan yurt

EV

sahibi olmak
SİZİN DE
hakkınızdır

dışındaki vatandaşlarımız için bu uygulama bazı kolaylıklar sağlıyor olabilir. Fakat bununla beraber unutulmaması gereken nokta, bankerlik kuruluşlarımızın tasarruf hacmi çok kuvvetli olan bu dış pazarda tutunabilmeleri ve bu potansiyel alıcıları cezbedebilmeleri; yabancı ülkelerdeki vatandaşlarımızın oralarda alışmış oldukları iş ciddiyetini, güvenceyi ve getiri istikrarını onlara arz edebilmelerine bağlı olacaktır.

Banka ve Ekonomik Yorumlar Dergisi
Hisse Senedi Fiyat İndeksi ve Grafiği

(Ocak 1974 = 100)

Aylar	1975	1976	1977	1978	1979	1980
Ocak	95.26	118.85	118.91	142.21	144.23	101.76
Şubat	96.11	118.57	120.82	144.09	144.25	105.08
Mart	96.67	121.11	123.65	166.76	144.79	110.80
Nisan	97.86	125.34	136.12	166.05	122.40	
Mayıs	97.23	118.00	127.26	159.26	120.40	
Haziran	96.67	119.13	128.05	134.63	121.36	
Temmuz	94.58	119.81	128.22	143.21	121.69	
Ağustos	96.33	124.15	125.56	135.39	119.05	
Eylül	98.65	126.02	134.48	132.82	119.48	
Ekim	101.24	137.81	139.11	135.55	115.69	
Kasım	104.46	119.19	139.00	138.71	107.66	
Aralık	109.20	117.44	141.93	141.58	107.81	

Sıra No.	Kuruluşun Adı	Kıyılı Sermaye (1000 TL.)	Ödamlı Sermaye (1000 TL.)	Takvim Yılı Kâr (1000 TL.)				Doğulan Kâr Payı (%)				Piyasa Fiyatı (TL.)		
				1976	1977	1978	1979	1977	1978	1979	1979	Ekim 1979	Şubat 1980	Mart 1980
1	AKCIEMENTO	105.000	105.000	47.200	58.000	67.400	20.02	25.00	30.00	2.700	2.100	2.100	2.100	
2	ALTAŞ	30.000	30.000	13.400	21.500	12.000	15.03	10.00	-10.00	1.300	1.100	1.100	1.100	
3	ANADOLU ÇİMENTO	350.000	350.000	170.000	180.000	135.000	20.00	20.00	z	1.000	1.250	1.150	1.000	
4	ARMA	67.500	45.000	6.177	45.000	14.720	20.00	30.00	z	1.400	1.750	1.200	1.500	
5	ASLAN ÇİMENTO	425.600	200.000	2.500	10.100	100.000	—	4.97	z	800	600	400	500	
6	BİÇAR	400.000	400.000	63.000	50.000	43.000	40.00	30.00	25.00	1.800	950	1.000	1.050	
7	BİÇAR	105.000	105.000	1.670	3.200	13.800	—	—	0.00	675	600	750	700	
8	BATI ANADOLU ÇİMENTO	75.000	75.000	49.600	49.600	64.400	10.00	35.00	50.00	2.600	2.000	2.000	2.000	
9	BİPSEN ÇİMENTO	94.500	94.500	21.309	59.000	81.600	30.00	43.75	56.25	2.800	2.100	2.500	3.400	
10	CELİK HALAT	108.000	108.000	—	72.500	155.600	20.00	35.00	40.00	2.800	2.100	2.500	3.400	
11	ÇİMENTO	180.000	180.000	11.539	71.600	44.000	30.00	35.00	40.00	1.500	1.800	1.200	1.250	
12	ÇUKUROVA ELEKTRİK	400.000	400.000	210.000	220.250	375.600	25.00	50.00	60.00	2.300	1.000	1.300	1.700	
13	EZCİBAŞI YATIRIM H.	180.000	180.000	21.182	33.500	47.500	19.00	20.00	25.00	1.650	1.000	1.000	1.000	
14	EGE GÜBRE	400.000	400.000	1.300	149.300	—	—	—	z	1.000	900	800	900	
15	EGE YAP	400.000	400.000	110.000	39.700	63.600	28.50	16.25	23.75	1.100	1.050	1.100	1.000	
16	GOOD YEAR	81.000	81.000	40.000	21.000	64.200	30.00	30.00	40.00	1.750	1.400	1.400	1.400	
17	HEKTAŞ	200.000	200.000	26.169	38.200	64.800	20.00	25.00	30.00	1.650	1.100	1.100	1.000	
18	İŞ BANKASI	40.000	40.000	323.815	630.200	307.652	201.50	231.50	253.20	24.000	22.000	23.000	25.000	
19	İZODAN	31.800	31.800	26.000	30.000	39.100	70.00	140.00	100.00	9.000	5.250	7.600	9.000	
20	KARTONSAN	300.000	300.000	35.600	63.400	148.000	35.00	40.00	50.00	3.900	2.000	2.300	2.400	
21	KAV	30.000	30.000	17.482	30.400	55.400	25.00	50.00	60.00	5.300	4.000	4.000	4.100	
22	KOC HOLDİNG	300.000	300.000	247.000	419.200	568.200	70.00	25.00	28.00	1.900	1.600	1.600	1.650	
23	KORDİSA	400.000	400.000	116.000	125.300	130.000	13.00	20.00	22.50	2.000	1.600	2.000	2.000	
24	KORİSA	375.000	375.000	83.000	79.600	145.100	15.00	20.00	35.00	2.800	1.400	1.600	1.700	
25	KORİSA TARİHİ	315.000	315.000	21.100	39.000	165.000	35.00	35.00	40.00	2.800	1.400	1.600	1.700	
26	LASFA	1.200.000	1.200.000	—	154.000	390.000	z	z	z	1.000	900	950	1.000	
27	MARİNA TAKİM	125.000	100.000	30.068	25.200	32.100	35.00	25.99	100.00	1.800	2.000	2.000	2.000	
28	MENSUCAT SANTRAL	81.000	81.000	76.800	200.000	195.200	10.00	21.00	35.00	2.600	2.000	2.000	2.600	
29	NASAŞ	195.000	195.000	106.000	134.300	185.000	20.00	52.00	30.00	2.500	1.750	1.800	1.900	
30	NUH ÇİMENTO	71.500	71.500	16.000	138.600	176.800	25.00	69.50	96.25	5.100	7.500	7.000	8.000	
31	OLUK	150.000	150.000	46.000	69.700	95.800	25.00	20.00	30.00	3.000	1.000	1.000	1.000	
32	OLUKAN	270.000	270.000	—	219.000	345.000	77.20	130.00	96.25	5.500	3.000	3.250	3.850	
33	PIHAŞ	100.000	100.000	12.000	46.000	48.100	15.00	20.00	30.00	1.500	1.100	1.150	1.150	
34	PLASTİFAY	18.000	18.000	21.779	29.500	7.700	32.00	30.00	30.00	2.100	2.200	2.100	2.100	
35	POLYEN	123.750	123.750	76.500	65.700	70.600	70.00	35.00	43.75	2.100	1.600	1.600	2.000	
36	RABAK	280.000	280.000	98.500	132.200	167.000	35.00	35.00	35.00	2.300	1.800	2.200	2.200	
37	SARKIŞAN	150.000	150.000	—	135.900	103.400	20.00	50.00	50.00	3.200	2.800	2.100	3.100	
38	SIEMENS	70.000	70.000	45.000	19.000	117.400	30.00	z	25.00	2.700	2.300	2.300	2.300	
39	SİFAŞ	104.000	104.000	43.298	83.300	97.100	75.00	30.00	40.00	3.400	3.400	3.400	3.400	
40	SUNTA	80.000	80.000	45.100	60.200	90.400	40.00	40.00	40.00	4.000	2.800	2.800	3.400	
41	T. ŞİŞ VE CAM FAB	200.000	200.000	64.600	116.600	248.000	22.00	30.00	24.00	3.400	2.900	2.800	2.800	
42	TRANSURK HOLDİNG	300.000	300.000	33.317	45.000	65.500	19.00	30.00	35.00	1.550	1.550	1.550	1.550	
43	1. DEMİR DÖKÜM FAB	150.000	150.000	21.900	61.000	132.700	30.00	15.00	70.00	3.350	2.500	2.500	2.800	
44	UNİROYAL	150.000	150.000	39.558	34.000	94.700	18.75	15.00	40.00	2.500	1.700	1.500	1.400	
45	YAPI VE KREDİ BANKASI	600.000	600.000	337.000	310.900	187.800	75.00	70.00	15.00	4.700	3.750	3.750	3.300	

Notlar: 1) Ödamlı Sermaye maddesi, 29 Şubat 1980 tarih itibarıyla düzenlenmiştir. 2) Piyasalar içindeki işlemler zaman göstermektedir.

3) (*) Kuponlu İhtilal göstermektedir. 4) z m = zongun imha, z = zarar.

Kaynak: MENTaş ve MEBAN Sermaye Piyasası Bülteni

kâğıdın ipeği, temizliğin gereği...

Sağlıklı temizliği arıyorsanız,
evde, işte, yolda,
emici, yumuşak SELPAK
sizin içindir.

Titiz olmakta haklısınız.
Sağlıklı, pratik,
ekonomik temizlik için
üretiliyor SILEN mamülleri.

**SEL
PAK**

her yerde her zaman

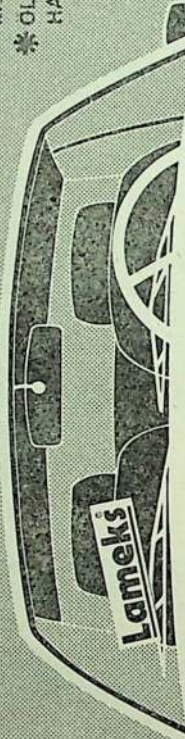
silen

temizliğin simgesi...

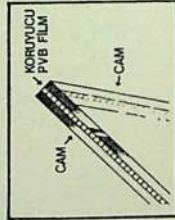
Lameks® oto camları yolda bırakmaz!

- * OPTİK KALİTE
- * YÜKSEK DARBE MUKAVEMETİ
- * OLCU VE KALIP HASSASİYETİ

POLYVİNİL BUTYRAL (PVB)

CAMLA EN İYİ BİRLEŞEN BİR PLASTİK BAĞLAYICI ELEMANDIR. POLYVİNİL BUTYRAL YIRTILMAZ, KOPMAZ, ESNEKTİR, KUVVETLİDİR. Lameks®EMİNİ YETİNİ BÜNYESİNDEKİ ULUSLARARASI STANDART KALINLIKTAKİ PVB FİLM'DEN ALIR.

Sertleştirilmiş oto camları kırılınca bir anda önünüzü göremez, güç durumda kalırsınız.

Anında yumrukla kırıp durmak için uygun bir yer bulmanız gerekir... ve bu saniyeler içindeki kötü ihtimalleri her sürücü çok iyi bilir.

Bundan sonrası ise bir dramdır, hele uzun yoldaysanız.

Çok katlı Lameks Oto Emniyet Camları farklıdır. Dağılımaz.

Önünüzü daima göre bilirsiniz. Dağılmayı camlar arasındaki

PVB koruyucu film tabakası onler. Güvenle sürebilirsiniz otonuzu

Lameks sizi yolda bırakmaz.

Çok katlı Lameks Oto Emniyet Camları farklıdır.

Dağılımaz. Önünüzü daima görebilirsiniz.

Genel Dağıtım:

Cam Pazarlama A.Ş.

Valikonuğu Cad. No. 73 Nişantaşı - İSTANBUL

Tel : 47 06 66 - 46 80 27

Lameks®

ARACINIZDA CAN GÜVENLİĞİ

Cam Pazarlama A.Ş. bir Türkiye Şişe Cam Fabrikaları A.Ş. kuruluşudur.

Banka : 100

BANKACILIK

Yunan Bankacılığında Yeni Gelişmeler

AV. DR. HALÜK KABAALIOĞLU

TÜRKİYE çeşitli iç sorunlarla uğraşırken komşumuz Yunanistan Avrupa Ekonomik Topluluğu'nun 10 uncu üyesi olmayı garantilemiş olup bunun gerektirdiği iç düzenlemeleri adım adım gerçekleştirmek üzere çalışmalarını sürdürmektedir. 20 Eylül 1977 tarihinde kabul edilen 703 sayılı Yasa, ülke rekabet hukukunda önemli yenilikler getirmiştir. «Tekeller ve Oligopollerin Denetimi ve Serbest Rekabetin Korunması Hakkında Yasa»dan (1) sonra, Ocak 1979'da «Sermaye Piyasasının Teşviki» amacıyla çıkarılan yeni bir yasa, pay senedi sahiplerine önemli mali avantajlar getirmiştir. O.E.C.D.'nin daha Temmuz 1978 tarihinde yayınlamış bulunduğu Yunanistan İktisadi Araştırması'nı —ki 20 Ağustos 1978 tarihine kadar ambargolu idi— 1979 Ağustos ayında bir yenisi izlemiştir.

Aynı örgütün Türkiye için hazırladığı araştırmaların yayınlanması dahi başlı başına bir «olay» yaratırken, Yunanlı uzmanlarla O.E.C.D. yetkilileri bu konuda pek büyük anlaşmazlıklara düşmemişe benzerler.

Bu arada komşumuz Yunanistan'ın «Para Komitesi» tarafından 24 Mayıs 1979 tarihinde 238 sayılı ile yayınlanan bir Kararname, ülke bankacılık sektöründe yapılması düşünülen değişiklikleri göstermesi bakımından önemli bir örnek oluşturmaktadır (2).

Ele alacağımız yenilikler «offshore» bankacılık sektöründe yer almaktadır. Hemen hatırlatalım ki bugüne kadar sayıları 800'ü geçen uluslararası gemicilik işletmesi ve 400 büyük sanayi holdingi olmak üzere toplanan 1200 çok-uluslu işletme, özellikle Orta Doğu bölgesindeki faaliyetlerini Yunanistan'da bulunan «offshore bankacılık büroları» aracılığı ile yürütmekteydiler. Lübnan iç savaşının yoğunlaşmasından sonra Orta Doğu'nun bankacılık merkezi olarak nitelendirilen Beyrut'dan ayrılan bankaları ve diğer kuruluşları Türkiye'ye çekebilmek üzere ortaya atılan öneriler resmî makamlarımızca

(1) Bkz. : Yunanistan Resmî Gazetesi, 26 Eylül 1977, Sayı 278.

(2) Para Komitesi bu Kararname'yi 1967 tarih ve 89 sayılı Bankacılık Yasası ile 1977 tarih ve 740 sayılı Yasa'ya ve 1979 tarih ve 876 sayılı Yasa'ya dayanarak çıkarmıştır.

hiç dikkate alınmaz iken, Yunanistan'ın bu alanda da akıllı bir tutum takındığı anlaşılmaktadır. Henüz Yunanistan'ın bu alanda büyük bir başarı sağladığı söylenemez. Örneğin; «Citibank» ve «Chase» gibi ünlü bankalar, offshore faaliyetleri için ruhsat almış olmakla beraber, çalışmalarını henüz Orta Doğu bölgesi çalışmalarını için İdari Büro niteliğini aşabilmiş değildir.

Yunan Merkez Bankası'nın Ortaya Attığı Öneri : Atlantis

Aşağıda özetleyeceğimiz yeni düzenlemeler önemli bir adım olmakla beraber, ülke Merkez Bankası yöneticilerinin önerdiği tasarıdaki radikal hükümlere pek yer verilmediği anlaşılmaktadır. «Atlantis» olarak isimlendirilen bu tasarıya göre, ülkenin batısında, İyonya Denizi'nde bulunan adalardan birinde, tamamen serbesti içinde uluslararası bankacılık faaliyetlerine izin verilecek, hatta bu adanın tamamen bağımsız bir para birimi ve düzeni olacaktır. Önerinin ilginç özellikleri bir yana, Merkez Bankası gibi «bürokratik» bir kurumdan gelmesine karşın öngördüğü «serbesti» ve ülkenin uluslararası bankacılık alanında önde gelen merkezlerden biri haline gelmesi için benimsenen «birakınız yapınlar anlayışı» son derece anlamlıdır.

Yürürlüğe giren yeni hükümler, Merkez Bankası tasarısı kadar ileri nitelikte olmakla beraber, ülkeyi önemli bir bankacılık merkezi yapabilecek özelliktedir. Burada Yunanistan'ın coğrafi konumu ve hayat koşullarının bölgedeki diğer ülkelere oranla daha ileri olması önemli bir avantaj olarak kaydedilmektedir. Daha 1967'de yayınlanan bir rehberde, ülkede ulaşım sorununun çözümlendiği ve bundan böyle «bir yerden diğerine merkeple gitmek zorunluluğunun ortadan kalktığı» belirtilmekteydi. Bölge ülkeleri içinde en ileri dü-

zeyde modern kara yolları, teleks, posta, telgraf ve telefon hizmetleri yabancı bankacıların önem verdikleri olumlu noktalar arasındadır.

Çalışma saatleri yönünden ülkenin gerek Batı Avrupa, gerek Orta Doğu çalışma saatleri ile uyumlu olması önemli bir noktadır. Gerçekten de bankacılık saatleri Tokyo finansal kuruluşları daha kapanmadan önce başlamakta ve New York'daki bürolar açıldıktan bir süre sonra son bulmaktadır. Aslında aynı saat dilimleri Türkiye yönünden de bir avantaj oluşturabilmekte ise de bu konularla uğraşmaya pek vakit bulamadığımız bir gerçektir. Dünya çapındaki çalışmalarını yirmidört saat üzerinden sürdürmek isteyen bir banka, Uzak Doğu ve Amerika kıtasındaki işlemler için ikinci bir offshore merkeze ihtiyaç duymayacaktır.

Yeni Düzenlemelerin Genel Özellikleri

İzin verilen «offshore» faaliyetleri kısaca şöyle özetlenebilir : Her şeyden önce yabancı para, yani döviz mevduatları söz konusu olup, herhangi bir yabancı para biriminden yatırılacak asgari mevduat sınırı 100.000 dolardır.

Yatırılan bu mevduat, Yunanistan dışında oturan kişilere, başka bir deyişle ikametgâhları Yunanistan dışında olan gerçek ve tüzel kişilere kredi olarak verilebilecektir. Söz konusu kredi işlemleri dışında çeşitli iştirakler söz konusu olabilecek, ayrıca yabancı para birimleri üzerinden tahvillerin ihracı ve bunlar üzerinde işlemler yapılması mümkün olacaktır. Ayrıca offshore işlemleri için kredi ve garanti mektupları verebileceklerdir.

«Bu işlemleri Kimler Yapabilir?» sorusuna şu cevap verilebilir : Yabancı ortaklıklar, gemicilik konusu da dahil olmak üzere Yunanistan'da faaliyet gösteren offshore ortaklıklar, Yunan Devleti, Yunan Merkez Ban-

kası ve Yunanistan'da faaliyet göstermek üzere izin almış tüm bankalar.

İzin almak üzere yapılacak bir başvuruda aranacak koşullar ise şöyle özetlenebilir: Bu faaliyete girişecek finansal kuruluşun malvarlığı önemlidir. Burada dikkate alınan sermaye ve yedeklerin toplamı olup, ilgili kuruluşun esas faaliyet merkezindeki durumuna bakılacaktır. Her başvuru kendi özellikleri çerçevesinde değerlendirilecek olmakla beraber, ortalama olarak 75 milyon dolarlık bir «asgari sermaye + yedekler» toplamı aranması beklenmektedir. Ayrıca bu kuruluşun merkezindeki yönetim kurulu, offshore ünitesinin açılışından sonra girişeceği borçlar ve plasmanlardan doğabilecek sorumlulukları üstleneceğine ilişkin olarak bir karar alacak ve yetkili makamlara bir güvence olarak sunacaktır. Bu arada o ünitenin «gerçek» ve «süreklili» işlemler yapacağına ilişkin niyet belirtmek gerekmektedir. O ülkede tecrübeli bir kadro bulundurulması, günlük faiz oranları ve diğer gelişmeleri veren bültenler yayınlanması gibi yan işaretle bakılabilir.

Pire'de kurulacak offshore merkezinde kesinlikle gelir vergisi, gümrük, harç ve benzeri isimler altında herhangi bir vergi söz konusu olmamaktadır. Tam anlamıyla bir vergi cenneti, veya vergi sığınağı (tax haven) oluşturulduğu anlaşılmaktadır.

«Kâr Transferleri» için de önceden herhangi bir ön izin alınması gerekmemekte ve tam bir serbesti kabul edilmiş bulunmaktadır.

Herhangi bir rezerv koşulu olmadığı gibi faiz hadlerinde veya vadelerde de bir kısıtlama yapılmamaktadır. Yukarıda sözünü ettiğimiz «Para Komitesi» bu faaliyetleri denetleyecektir.

Ticari defterler ve hesaplar mahallinde İngilizce veya Yunanca tutulabilecektir. Ancak bu hesaplarda

parasal meblâğlar drahmi dışında herhangi bir para biriminden gösterilmek gerekir. Ayrıca, Pire'deki ünite, o finansal kuruluşun, Yunanistan'ın iç pazarında faaliyet gösteren herhangi bir şubesinden tamamen bağımsız olmalıdır.

«Köprü» Oluşturma

Gözlemcilere göre Pire'deki offshore merkezinin, Yunanistan'ın Arap ülkeleri ile iyi ilişkiler sürdürmesi ve «Yunanlılarla Arapların birbirlerine yakınlıkları» nedenleriyle oldukça yararlı sonuçlar vermesi beklenmelidir. Ülkede uzun zamandan beri yerleşmiş ve Arapça konuşan bir topluluğun bulunması da kayda değer bir nokta olarak ileri sürülmektedir. Yunan Parlamentosu'ndan sonra bir çok AET ülkesi parlamentolarında onaylanarak kabul edilen AET Antlaşması'na dikkati çeken bu gözlemciler, AET'ye tam üye Atina'nın Avrupa ve Orta Doğu arasında bir köprü görevi göreceğini belirtmektedirler. Aslında Pire, gemi finansmanı konusunda şimdiden önemli bir merkez niteliğindedir. Biz limanlarımıza gelen yük ve yolcu gemilerinin bir çoğunun Yunan bayrağını taşıdığını hayretle seyredenken, bu finansman olanakları ile gelişen Yunan denizciliği AET'de de önemli bir güç olacaktır. Hatta doğu blokuna açılan kredilerin de Pire'de görüşülüp imzalanması, Afrika ile mali ilişkilerde Pire'nin önemli bir rol oynaması da beklenmektedir.

Bu merkezin başarılı olması Yunan makamlarının uygulamalarına bağlıdır. Liberal bir anlayış getirirlerse, önemli bir merkez oluşabilir. Bu merkezin ülkenin «görünmeyen gelirleri»ni artırması, banka personelinin mesleki bilgi ve tecrübelerini çoğaltmakta yararlı olması beklenebilir.

♦ İşten artmaz, dıştan artar.

Türk Atasözü

novosit'li **detan** YOK EDER!

sinekleri, sivrisinekleri,
hamamboceklerini DETAN yok eder..
size zarar vermeden...
bileşimindeki novosit sayesinde.

**yuvanızda
detan
güveni**

BÜYÜME FİNANSMANINDA KEMERLERİ SIKMA VE BORÇLANMA POLİTİKASI

HALÛK FERDEN GÜRSEL

TÜRKİYE'de ve benzeri az gelişmiş ülkelerde ilgili uzmanlar, 1970 yılından beri ikinci kez petrol sorunu ile dış ekonomilerde durgunluk olgusunun büyüme hedefleri üzerindeki olumsuz etkilerinden söz ediyorlar. Bundan önce 1974-1975 yıllarında yaşanan sıkıntılı dönem, özellikle geniş çaplı dış borçlanma kaynaklarına (örneğin, dövizle çevrilebilir mevduat uygulamasına) başvurarak atlatılabiliyordu. Çoğu gelişmekte olan ülkenin gayrisafi ulusal hasılasının büyüme hızı düşmüş, az sayıda ülkenin hızı ise yüzde 2 rakamına kadar inmişti. Sonuçta, dış denge, petrol «vergisi»nin ve dünyadaki durgunluğun ülke içi büyüme ve istihdam (iç denge) üzerindeki etkilerinin bir kısmını ortadan kaldırmıştı.

Ne var ki bu kez, az gelişmiş ülkelerin borçlarının 1974'e göre bir hayli artmış bulunduğu bu dönemde, bu ülkelerin hem ülke içi makro bütünlüklerde hem de ödemeler dengesinde varmayı umdukları hedeflere ulaşabilmeleri kolay olmayacağına benzetilmektedir. Az gelişmiş ülkeleri bekleyen tercih, ödemeler dengesi kısıtlamalarını göğüslemek veya ülke içi büyüme ve istihdam hedeflerine ulaşmanın hangisinin daha hayati önemde olduğunun kararlaştırılmasıdır. Gerçi bu türden tercih yapma

zorunlulukları her ülkede ortaya çıkmaktadır; ama, az gelişmiş ülkelerdeki daha düşük büyüme hızı, daha yüksek işsizlik ve daha hızlı enflasyonun ekonomilerde yol açtığı belirsizlik; endüstrileşmiş ülkelerdekine göre daha ağır sonuçlar vermektedir.

Sanayileşmiş Ülkenin Cevabı

Az gelişmiş ülke ekonomilerinde, petrol fiyatlarındaki artış ile dünya ekonomilerindeki durgunluğun meydana getireceği tahribat, kısmen, gelişmiş ülkeler ekonomilerinin yeni petrol fiyatları ve durgunluğa gösterdikleri reaksiyona göre değişmektedir. Teorik olarak, eğer tüm endüstrileşmiş ülkeler ekonomileri aynı anda «şişerse», yani büyüme yolu üzerinde eş-anlı bir değişme meydana gelirse, ödemeler dengesi açıkları (dış denge), OPEC (Petrol İhraç Eden Ülkeler Örgütü)'ün «tahsil ettiği» petrol «vergisi»nden doğan fazla ile karşılanabilir. Bu durumda, daha yüksek bir büyüme yolu, daha yüksek bir enflasyon fiyatı ile finanse edilebilir. Bu halde az gelişmiş ülkelerin ihracatları düşmeyecek demektir. Ne var ki böylesine eş-anlı büyüme yolunun pratikte meydana gelmesi olasılığı pek yoktur.

Bir kere, sanayileşmiş ülkeler ekonomileri kendi büyüme yollarının

farklı aşamalarında. Örneğin; Amerika Birleşik Devletleri ekonomisi durgunluğu yaşarken, Alman ekonomisi hâlâ güçlü görünümündedir. İkincisi, OECD ülkelerinin her birisinin ekonomik durgunluk beklentilerine reaksiyonu farklı olmaktadır. Bunun sonucu ise, daha geniş ölçüde deflasyon ve petrol artışından doğan ek hasılatın daha büyük kısmının az gelişmiş ülkelerin sırtından karşılanması olmaktadır.

Tercihler, Tercihler...

Gelişmiş ülkelerin izledikleri yol lar veri olmak üzere, az gelişmiş ülkeler halen birinci kolu petrol fiyatları nedeniyle daha yüksek ithal maliyetleri ve diğer kolu durgunluk nedeniyle ihracatlarının düşmesi olan kısıpaca yakalanmışlardır. Çoğu az gelişmiş ekonomiler nispeten küçük ve «açık» ekonomiler oldukları için, ödemeler dengesindeki bozulma, azalan ihracatın gayrisıfai ulusal hasılatının büyüme hızını düşürmesi ve artan petrol fiyatlarının enflasyonu artırması biçimlerinde hemen iç dengeye yansımaktadır.

Bu durumda tercih, bir yanda düşük bir büyüme hızı ve düşük bir enflasyon hızı, bunun sonucu oldukça «dayanılabilir» bir dış finansman açığı ile öte yanda yüksekçe bir büyüme hızı ve hızlı enflasyon ve giderek bozulan bir dış ödemeler dengesi arasındadır. Tercih, az gelişmiş ülkeleri yönetenlere düşmektedir.

Devalüasyon Seçeneği

Devalüasyon, özellikle son çeyrek asırda dış dengeyi yeniden kurmakta «klasik» sayılan bir araç haline gelmiş bulunmaktadır. İhrac ürünlerinin bir-örnek (homojen) mallardan oluştuğu varsayımı ile ihracat miktarının fiyatlara karşı duyarlı olması olasılığı yoktur. Petrol üreticisi olmayan ülkeler uluslararası piyasalarda mallarını satarken «fiyat kabul

eden» durumundadırlar; başka deyişle dünya fiyatları bu ülkelerin dışında oluşmaktadır. Yani bu ülkeler, zorlanmış bir fiyatlama düzeni ile namı diğer devalüasyonla döviz gelirlerini artırma olanağından yoksun bulunmaktadır. Oysa devalüasyon sonucu artmış bulunan ithal malları fiyatlarının artışları hemen iç fiyatlara yansımaktadır. Bunun için ülke içi enflasyon çarpanının birden büyük olması yeterlidir. Birden yüksek değer alan çarpan, duruma engel olacak parasal ve vergi politikaların bulunmadığı varsayımı ve özellikle, minimum ücretin zımnen endekslenmesi yahut başka deyişle ücretlerin fiyatlara hızla uyma yeteneğinde olması haline bağlıdır. Endekslemenin sonucu olan gerçek ücretlerin değişmezliği, ülke içindeki ekonomik dengesizliğin yükünü işsizliğin artışı biçimine çevirmektedir. Dahası, ekonomi ile ilgili güvenilir verilerin olmayışı, ücret görüşmelerinin ülke boyutunda sancılı bir süreç haline gelmesine de yol açmaktadır. Devalüasyonu izleyen dönemde satın alma gücü paritesi doktrininin ögütlediği biçimde, ülkedeki enflasyon oranında meydana gelen artış, daha sonraki devalüasyon-enflasyon spiriline yol açmakta, dış dengenin uzun dönemli olarak sağlanması mümkün olamamaktadır.

Ya Paralar?

Çoğu ülkelerde bir politika unsuru olarak devalüasyonun etkin olmayışı karşısında, genişleyici politika izleyen petrolcü olmayan az gelişmiş ülkeler, paralarının değerinde düşmeler olduğunu görmektedirler. Bunun yanı sıra enflasyon oranı da artmaktadır. Sonuç olarak, enflasyon oranı yüksek az gelişmiş ekonomilerde, paralarının değerlerinin devamlı olarak düşürülmesi olgusu artık hemen hemen ülkenin kurumsal yapısının bir parçası haline gelmiş bulunmaktadır.

Çoğu kez gelişmişler, bu arada ülkemiz, ticaret-ağırlıklı döviz işlem-

leri endeksine uysun uymasın paralarını ABD dolarına bağlamış bulunmaktadırlar. Ülkenin ticaret ağırlıklı mübadele endeksine göre belirlenecek bir döviz kuru için farklı bir «paralar sepeti»ne gereksinme vardır. Genellikle ithalât bölümü az gelişmiş ülkelere mal arz eden ekonomilerin paralarının ağırlıklarını ve değer değişmelerini yansıtacaktır. İhracat ise, genellikle ülkenin sınırlı sayıda ihracat mallarını satın alan ülkelerin paralarındaki değer değişmelerini yansıtacaktır. Devalüasyon, ülkenin ticaret ortaklarının paralarındaki değişmeleri ne kadar yakından izleyebiliyorsa, bir devalüasyonun dış dengeyi temin etmedeki etkinliği de o derece yüksek olacaktır. Böylesine bir ağırlıklı endeksin bulunmaması halinde, bazı ülkeler için, paralarını dolar yerine Özel Çekme Hakkı'na bağlamak, son yıllarda doların zayıflığından doğan kur ayarlama sorumluluklarına son verebilmektedir. Ancak her ülke için aynı sonucun ortaya çıkmadığına ve enflasyon oranı yüksek iken dolar değerindeki düşmeleri «bahane etmenin», gereken

devalüasyon oranına yaklaşmakta yardımcı olduğuna dikkat çekmek isteriz.

Enflasyon çarpanının birden düşük değer alabildiği hallerde, yani dış ticarete konu mallar ile dış ticaret konusu yapılmayan mallar arasındaki nispi fiyatlarda değişme olması olasılığı söz konusu olduğu zaman, az gelişmiş ekonomilerdeki ikame esneklikleri ikili (dual) ekonomi karakteristiklerini taşıyan açık ekonomilerde görülen en düşük değerlere inebildiği için, paralarını dolara bağlamış bulunan az gelişmiş ekonomilerde bile devalüasyon bir optimal politika önlemi olamayabilmektedir. Başka deyişle, yapılan devalüasyonlar kısa zamanda etkisini yitirmektedir. Çarpanın değerinin birden daha büyük olduğu zamanlarda ise, az gelişmiş ülke, ülke içindeki enflasyonu disiplin altına alarak ve petrol fiyat artışlarını karşılamak için uzun vadeli dış borçlanmayı artırarak belirleyeceği döviz kuru politikası izlemek zorundadır. Bu uzun vadede ise döviz girdilerini artırması beklenmektedir.

TABLO I
Cari İşlemler Açıkları
(milyon dolar)

Ülkeler	1973	1974	1975	1978	1979*
Arjantin	699	117	-1292	2035	600
Bolivya	- 37	91	- 191	- 410	- 550
Brezilya	-2185	-7561	-7004	-7110	-7500
Endonezya	- 530	548	-1136	-1234	-1000
Filipinler	245	- 484	-1238	-1544	-1750
Kore	- 497	-2248	-2112	-1564	-2400
Malezya	167	- 440	- 284	21	- 200
Meksika	-1489	-2997	-4182	-2918	-2000
Peru	- 304	- 773	-1590	- 252	- 200
Şili	- 294	- 193	- 580	-1273	- 750
Taiwan	- 294	- 193	- 580	-1766	600
Tayland	- 191	- 329	- 687	-1265	1900

(*) Tahmin

Kaynak : International Monetary Fund, November 1979.

İç Dengesizlik ve «Cevap»

İlk petrol fiyatları krizinden bu yana az gelişmiş ülkelerin en sıkıntılı günleri, dış ödemeler dengesi kanadında görülmüştür. Sonuçta hayli büyük sayılabilecek cari işlemler açıkları meydana gelmiş bulunmaktadır (Tablo I). Tabii bunlar karşılığında dış borçlar da artmıştır.

Artan dış borç servis yükleri, ihracat gelirleri üzerinde giderek artan baskılar meydana getirirken, öte yandan hızla büyüyen işsiz ordularından gelen baskılar, daha hızlı ekonomik büyüme hedeflerinin esas alınmasını zorunlu hale getirmektedir.

Az gelişmiş ülke, ödünç verenler açısından bu türden finansmanı hâlâ çekici halde tutabilecek fiyatı ödeyerek dış borçlarını artırdığı zaman, dış ödemeler sorununu çözebilmede, bu borçlanmayı bir ekonomi politikası tercihi olarak ortaya koy-

bilmektedir. İşsizliğin azaltılması ve büyüme ile ilgili hedefler ise bu sayede, daha büyük bir dış kesim açığı ve daha yüksek bir fiyat düzeyinde denge, yani bir enflasyon pahasına elde edilebilmektedir.

Brezilya'da son zamanlardaki gelişmeler, bu hesapların gerçekleştirilişine bir örnek olarak sayılabilir. Brezilya'da ekonomi politikası, başlangıçta monetarist, halen monetarist-yapısalcı karışımı ve daha ziyade ampirik yöntemlerle belirlenmiş; düşük enflasyon, yüksek büyüme hızı, tatminkâr bir ödemeler dengesi ve makul bir borç yükü üzerine kurulmuştur. Brezilya'nın önümüzdeki yıllarda da sermaye piyasalarından büyük ölçüde borçlanmaya devam eden ülkelere birisi olması beklenmektedir. Ekonomi politikası görüldüğü gibi ülke içerisinde belli bir fiyat artış oranına (enflasyona) izin verir biçim-

..Size de

450.000

**lira
ev kredisi**

**TÜRKİYE
EMLAK KREDİ
BANKASI**

1974

de belirlenen genişletici politikaları da içermektedir.

Uygulamada, farklı ülkeler, iç ve dış baskıların hangisinin ne kadar dengesizlik yaratacağını belirlemede ve ona göre önlemler getirme yoluna gitmektedirler. Örneğin; Arjantin halen bir yandan yüzde 150 oranına ulaşan enflasyon ile başetmeye çalışmakta, öte yandan da büyüme hızını yüksek tutmaya çabalayıp, ekonomisinin rekabet gücünü korumayı amaçlamaktadır. Ülkenin iç petrol üretimi ve sağlıklı sayılabilecek dış dengesi, bazı ekonomi politikalarının uygulanabilmesine olanak vermektedir. Yüksek büyüme hızını uzunca bir süredir devam ettiren Kore, büyük ölçüde borçlanmaya başvurmuş durumdadır. Halen, enflasyon yüzde 20'ler civarında dolaşmakta ise de, ülkenin hızlı büyüme stratejisini önümüzdeki yıllarda da sürdüreceği anlaşılmaktadır. 1975 yılında ağır bir ekonomik bunalım geçirmiş olan Şili ise, hızlı büyüme ve yeni istihdam olanakları sağlamanın öncelikli tercihler olacağı bir döneme girmektedir. Bunun sonucu olarak da 1974-1978 dönemin-

de azalma trendi gösteren enflasyon hızı, tekrar artma yönünde gitmeye başlamıştır. Peru, Bolıvya ve ülkemiz ise, dış dengesizlik ve hızlı enflasyonu düzenleyebilmek umudu ile yeni yeni istikrar programları kabul etmektedirler (Bkz. : Tablo II).

Ülkemiz de, özellikle 1974'den bu yana giderek hızlanan enflasyon ile ödemeler dengesi krizi sonucunda, büyüme hızındaki dinamizm ve kararlılığı kaybetmiş görünmektedir. Alınan istikrar önlemleri bugüne kadar gözle görülür önemde bir başarı sağlayamamış durumdadır. Sorunun, büyümenin devamlılığı ve yeni iş alanları yaratılarak işsizliğin azaltılması olduğu kabul edilirse, bunun yolunun kısa vadede döviz borçluluğunu artırarak hem tasarruf hem de döviz darboğazını kırmak suretiyle ekonomiyi yeniden organize ederek, uzun dönemde, bunun sonucunda artacak döviz girdileriyle geri ödemenin sağlanmasından geçtiğini anlamak için bekleyecek fazla zamanımızın olmadığı açıktır. Ekonominin bu politikalara uzun dönemde cevabının olumlu olacağına inanıyoruz.

TABLO II
Gerçek GSYH Büyüme Hızları
(yılıda, yüzde olarak)

Ülkeler	1973	1974	1975	1978	1979*
Arjantin	6.0	6.8	- 2.1	- 3.7	3.0
Bolıvya	6.9	6.1	5.5	- 1.7	0.0
Brezilya	13.9	9.8	5.7	5.0	5.0
Endonezya	11.3	7.6	5.0	7.5	6.5
Filipinler	9.6	6.3	5.9	5.8	4.5
Kore	15.1	7.8	8.0	12.6	9.0
Malezya	11.7	8.3	0.8	7.4	5.5
Meksika	7.6	5.9	4.9	6.0	6.0
Peru	6.2	6.9	3.3	- 1.7	0.0
Şili	- 3.7	6.0	- 11.2	8.3	6.0
Taiwan	11.9	0.6	2.5	12.8	8.0
Tayland	10.3	5.4	7.4	8.7	7.0

(*) Tahmin

Kaynak : International Monetary Fund, November 1979.

yurt içinde ve dışında
büyük çapta

**YOL
KÖPRÜ
BARAJ
KAZIK TEMEL
RIHTIM·İSKELE·KIZAK
FABRIKA
SANTRAL
SU ALTI
İNŞAATLARI**

ENKA
İNŞAAT VE SANAYİ A.Ş.

Enka Hanı Balmumcu Şevki Bey Sok. İST
Tel.66 2215 Tlx.22 639 Pima.-TR

duvarlarınızın
vazgeçilmez
dostu

**ÇANAKKALE
SERAMİK
fayansları**

banyo
ve mutfagınız
için

sihhi

ucuz

dayanıklı

temiz

modern

renkli

KE

Çanakkale Seramik Fabrikaları A.Ş.

Karaköy, Tersane Caddesi, Hediye Sokak No. 4-6 Tel.: 43 03 55 (5 hat)

**"BİRA"
BU KAPAĞIN
ALTINDADIR.**

SUPERLIT

ASBESTLİ ÇİMENTO

YÜKSEK TAZYIKLI **BORU** ' LARI

DÜZ ve OLUKLU **LEVHA** ' LARI

ELYAFLI ÇİMENTO SANAYİ ve TİCARET A.Ş.

MERKEZ:

Cumhuriyet Cad. 255

HARBIYE - İSTANBUL

ANKARA Bürosu :

Şehit Teğmen Kalmaz Cad.

İçel Apt. 26/4

ULUS - ANKARA

Tel: 48 41 70

Tel : 11 22 78

ÇBS

BELCO

otonuzun boyası

ÇBS
güçlü boya

çbs pazarlama ve boya yatırımı a.ş.
Fermenciler Cad. No. 56 Karaköy - İstanbul Tel: 43 49 55

Yeni bankacılık Garanti Bankası'nda

Yeni bankacınız, bankacılığın
bir hizmet kurumu olduğuna inanıyor.
Ve yeni bankacılık yeni hizmetler vermektir,
bunu da biliyor.

Garanti Bankası, yılbaşından bu yana sizlere yeni hizmetler getirdi!

Çocuk Kulübümüz ilk kez şube içi video ve film gösterilerinden başka, aile bütçesine katkıda bulunmak üzere, alışverişlerde %10 indirim imkânı da getirdi. Şimdilik Kulübümüz İstanbul, Ankara, İzmir, Adana ve Gaziantep'te faaliyet gösteriyor. Ayrıca, çocuk dergimiz ve kumbaramız da var.

Yurt dışındaki çalışanlarımıza seslenmek, onların sorunlarını duyurmak için,

Garanti Gazetesi'ni çıkartıyoruz. Şubelerimize başvuranlar, yurt dışındaki yakınlarına gazetemizde mesaj gönderebiliyor.

Çocuk Yılı nedeniyle, yurt dışındaki işçilerimizin çocukları arasında yaptığımız ödüllü bir yarışma sonucunu açtığımız **Resim Sergisi** ile, sanat faaliyetlerini sürdürüyoruz.

Tarım Programı çiftçi ve köylülerimize hizmet sunuyor. Bu programda, ilk olarak üç elkitabı yayınlıyoruz. Ayrıca, tarımla ilgili sorularınızı da uzmanlarımız cevaplandıracak.

Her şubemizde bulunan **"Yeşil Yonca"** elemanlarımız, müşterilerimizin bankacılık ve özellikle emeklilerin, emeklilikle ilgili sorunlarını çözmeye çalışacak.

Size yakın olan Garanti Bankası, tüm banka işlemlerinin yanı sıra, **Garanti Çeki** ile de hediye seçme güçlüğü ortadan kaldırıyor.

Garanti Bankası, bankacılıкта yeni örnekler vermeye devam edecek.

**TÜRKİYE
GARANTİ
BANKASI**

"yeni bankacınız"

SELENA

HAZIR BANYO VE MUTFAKLARI

İNTEMA

İNŞAAT ve TESİSAT MALZEMELERİ
YATIRIM ve PAZARLAMA ANONİM ŞİRKETİ

Büyükdere cad. Tam han 15/A kat. 5 Şişli-İstanbul Tel. 479893 -479894

banka ve ekonomik yorumlar

Ekonomik ve Sosyal Yayınlar A. Ş.
Adına Sahibi
Bülend Çorapçı

Yazı İşleri Müdürü
Prof. Dr. Mustafa A. Aysan

Danışma Kurulu

Dr. Öztin Akgüç • Erol Aksoy • Prof. Dr. Erdoğan Alkin • Dr. Orhan Altan • Prof. Dr. O. Fikret Arkun • Besim Baykal • Prof. Dr. Nasuhi Bursal • Mehmet Gün Çalika • Şinasi Çelikkol • Özer U. Çiller • Ahmet Demirel • Necdet Durakbaşa • Aydın DüNDAR • Kaya Erdem • Özhan Eroğuz • Oktay Ersoy • Prof. Dr. Cumhuriyet Ferhan • Prof. Dr. Emre Gönensay • Memduh Güpgüpoğlu • Prof. Dr. Zeyyat Hatiboğlu • Erhan Işıl • Av. Dr. Halûk Kabaolioğlu • Adnan B. Kafaoğlu • A. Nazif Keyman • Doc. Dr. Yıldırım Kılış • Kemal Kurdaş • Doc. Dr. Kemal Kurtuluş • Nuh Kuşçulu • Ziya Nobioglu • Ergin Neng • Rahmi Önen • Ertan Özgür • Selâhattin Özmen • Prof. Dr. Ergun Özsunay • Ertuğrul Soysal • Osman Nuri Torun • Prof. Dr. Kemal Tosun • Prof. Dr. Baran Tuncer • Av. Fikret Tuncer • Doc. Dr. Gül G. Turan • Turhan Tümay • Dr. T. Güngör Uras • Dr. Halûk Ünal • Doğan Yalım • Prof. Dr. Yüksel Koc Yalkın •

Basım-Yayım Danışmanı
M. Tarık Yaşa

OKURLARA MEKTUP

Sevgili Okurlarımız,

Derginizin okunan ve aranan bir yayın olmasına katkıda bulunan organların başında «Danışma Kurulu» gelmektedir. Seçkin bilim ve iş adamları ile yöneticilerden oluşan Danışma Kurulumuz, amatör çalışmanın başarılı örneğini vermektedir. Genellikle iki ayda bir, gerektiğinde daha kısa aralıklarla toplanan Danışma Kurulumuz, çeşitli önerileri tartışarak aldığı isabetli kararlarla; Dergi'nin daha iyi çıkartılması yolundaki çalışmalarına ışık tutmaktadır. Dergi'nin gerek içerik gerek biçim yönünden giderek gelişmesi, bunun sonucu olarak okuyucu sayısını artırması ve alanında ülkemizin etkili bir yayım organı haline gelmesinin başlıca nedeni budur. Yayım amacımızın gerçekleşmesindeki olumlu katkıları için, Danışma Kurulumuzun değerli üyelerine içten teşekkürlerimizi sunarız.

Dergi'nin bu sayısında, «Ekonomik Yorumlar» bölümünde; genellikle dış kredilerin ve bu arada özellikle OECD çerçevesinde sağlanan 1 milyar 161 milyon dolarlık kredinin, Türk ekonomisi için ne ölçüde yararlı olabileceği tartışılmaktadır. Dergi'de yer alan diğer yazıların da her zaman olduğu gibi ilginizi çekeceğini sanıyoruz.

Saygılarımızla,

AYLIK DERGİ

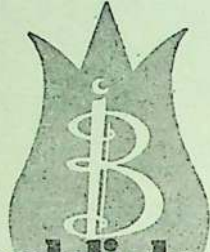
MAYIS 1980

YIL : 17

SAYI : 5

40 LİRA

İDARE YERİ: Çatalçeşme Sokak No.17, Kat:4, Cağaloğlu-İstanbul • TELEFON: 26 34 11
• YAZIŞMA : P.K. 769; Karaköy - İstanbul • AÇIKLAMA : Dergimizde çıkan yazılar kaynak göstermek şartıyla iktibas edilebilir • YILLIK ABONE : 480.— TL.; Öğrencilere : 240.— TL. • İLÂN FİYATLARI : Arka kapak 7.000.— TL., Kapak içleri 5.000.— TL. Tam sayfa 4.000.— TL., Yarım sayfa 2.000.— TL., Renk Farkı 2.000.— TL. • BASKI : Met/Er Matbaası, Çemberlitaş-İstanbul; Telefon : 28 28 90 • BASKI TARİHİ : 4 Mayıs 1980

“emekli dostu”
İstanbul Bankası'ndan

emeklilere

çağın

Sağlık sorunlarınıza ücretsiz çözümler..
Birikmiş paranızı en iyi şekilde nasıl değerlendirebilirsiniz..
Alım satım ve kira ile ilgili konut sorunları..Ucuz gıda maddeleri..
Emekli yaşantısının getirebileceği psikolojik sorunların çözümleri..
Hayata yeniden nasıl başlamalı.. Olağandışı özel indirimli satışlar..
Tatilinizi daha zevkli ve daha ucuz geçirebilmenizi sağlayacak yenilikler..
Emekliliği yaklaşanlara danışmanlık..

yepyeni hizmet

*Hemen her türlü sorununuzun çözümü için sizlere yepyeni bir hizmet hazırlıyordayız.
Lütfen şubelerimizden birinde birlikte olalım.*

ELEKLE SU TAŞIMAK

Prof. Dr.
MUSTAFA A. AYSAN

BİZİ bu duruma düşüren ekonomik politika hataları ne kadar basit ve çocuksu olursa olsun, Osmanlı İmparatorluğu'nun son yıllarında başlamış ve ancak 1954'te son bulmuş «Düyun-u Umumiye» faciasının yeniden yaşanacağı bir döneme giriyoruz. Dış ödemelerin normal akışına ne zaman hangi koşullarla kavuşacağımızı henüz bilmiyoruz. 15 Nisan'da Paris'te yapılan toplantıda sağlanan 1,161 milyar dolar tutarındaki dış kredi sorununun çözülmesi için yeterli olmayacaktır. Sorunun çözüme yönelebilmesi için yabancı ülkelere satılan mal ve hizmetler karşılığında elde edilen yıllık döviz tutarları (İhracat + İşçi Dövizleri + Turizm Net Geliri) toplamının, alınan dış borçlara yapılan ödemeler ile yabancı ülkelere satın alınan mal ve hizmetler için yapılan ödemeler tutarları (İthalât + Dış Borç Ana Para ve Faiz Ödemeleri) toplamına eşit olması ve bu denklemin önümüzdeki çok uzun yıllar sağlanması gerekecektir. 1954 yılında ödenen son taksitle son bulan «Düyun-u Umumiye» belâsından kurtulabilmek için, yeni Türkiye Cumhuriyeti hükümetleri, ana hatlarıyla bu dış ödemeler politikasını 1950'ye kadar uygulamak zorunda kalmıştır.

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonraki dönemde elde edilen yüksek ekonomik kalkınma hızında uzun yıllar uygulanan bu tutumlu dış ödemeler politikasının önemli rolü vardır. 1950'den sonraki yıllarda elde edilen önemli tutarlardaki dış yardımlar ve kredi-

ler, son yıllarda çeşitli nedenlerle azalmıştır. 15 Nisan'daki Paris toplantısından alınan ilk haberlerden anlaşıldığı gibi, önümüzdeki yıllarda devletimiz için dış borçlanmayı arttırmak olanaksız gibidir ve imkân bulunduğu takdirde bile dış borçlanmanın maliyeti, 1950'den sonraki döneme nazaran çok yükselmiştir. Bu nedenle 1980'i izleyen yıllarda dış borçlardan ek kaynak beklenmemeli, aksine borçların azaltılmasının zorunlu olacağı bilinen programlarımız ona göre yapılmalıdır. Ve bunun için 1980'den sonra döviz gelirlerimizin hızlı ve düzenli biçimde artırılması gerekecektir. Böyle bir amacın gerçekleştirilmesi, Türk Hazinesi'nin önümüzdeki durumu ile kolay değildir. Uzun yıllar, sabırla, inatla dış ödemelerde fazlalık yaratmaya yönelmemiz zorunludur.

Bu amaca nasıl ulaşılabilir? Ekonomik politikayı yönetenlerin, ne kadar sancı olursa olsun bu zorunluluğu halka anlatmaları, böyle bir politikanın benimsenmesi için yapılacak önerileri bütün topluma kabul ettirmeleri ve halktan alınacak destekle yılmadan çalışmaları gerekmektedir. Başarı için elde edilmesi şart olan bu halk desteği sağlandıktan sonra, teknik olarak yapılacak iş o kadar zor değildir.

Bu amaca ulaşmak için yapılacak ilk iş, enflasyonun ne pahasına olursa olsun önlenmesidir. Cumhurbaşkanlığı seçimi, T.B.M.M.'ni tkamıştır. İstikrar programını destekleyecek vergi

tedbirlerinin 1980 yılını etkilemesi olanakları bu yüzden gittikçe azalmaktadır. Bu tedbirlerin Haziran'a kadar gecikmesi, yılın yarısını kaybettirmiş olacaktır. Yılın ilk üç ayında 183 milyar TL. civarında umut verici bir duraklama gösteren tedavüldeki banknot hacmi, yeniden hızlı ve tehlikeli biçimde artmaya başlamış, 28 Mart - 4 Nisan 1980 tarihleri arasında 19 milyar TL. artarak 202 milyar TL.'sına çıkmıştır. Bugüne kadar alınan tedbirler, yıl içinde 350-400 milyar TL. tutarında bir parayı Hazine'ye çekmiş ve enflasyonu kısıtlayıcı bir etki yapmış olacaktır. Ancak bu sonuç, yeterli değildir. Geçen sayımızda belirtmeye çalıştığımız gibi, «Malî İstikrar Kanun Tasarısı» gelir-gider açısından kendi içinde dengelidir. «Katma Değer Vergisi Kanun Tasarısı» da Hazine'ye bazı ek gelirler sağlayabilir. Bu vergi tedbirlerinin, vergi yönetimi, yargısı ve denetimi alanında alınacak ek tedbirlerle desteklenmesi gereklidir.

Enflasyonu durdurma açısından hayati önemi olan savurganlığı önleme konusunda hazırlık yapılmaması, 1980 ve onu izleyen yıllardaki ekonomik durum açısından kaygı vericidir. Bu alanda tedbir alınmaması yüzden fiyat artışları bütün hızıyla devam etmekte, çekilen bütün sıkıntılara rağmen enflasyon alevinin söndürülmesinde güçlük çekilmektedir. Çünkü kamu kesiminde korkunç boyutlara ulaşmış savurganlığın, harcama kabarıklığının, verim düşüklüğünün önlenmesi ve milletçe tutumlu davranışlara yönettirmemiz sağlanmadan, bu alanda doyurucu sonuç alma olanağı yoktur.

Kamu kesimi kaynak - harcama dengesi konusunda 1980 için yaptığımız tahminler, bu yıl içinde vergi tedbirleri sonucunda ek gelir sağlanamadığı takdirde harcama fazlalığının devam edeceğini göstermektedir. KİT fiyatlarının yükseltilmesi ve devalüasyonun sonucu olarak devlete 350-400

milyar TL. tutarında bir ek gelir sağlanmış olsa da, bu yıl sonuna kadar kamu kesiminde bir harcama fazlalığı ortaya çıkacaktır. Bu açık, kamu kesimi harcamalarını azaltıcı ve halkı tutumlu davranmaya özendirici tedbirlerle giderilmedikçe, ilerde KİT fiyatlarını yeniden ayarlamak, yeniden devalüasyonlar yapmak kaçınılmaz olacaktır. Kamu kesiminde harcamaları azaltıcı önlemler neler olabilir?

Bu alanda uygulanabilecek ilk tedbir, KİT'lere ve devlete personel alımının hiç olmazsa iki yıl durdurulmasıdır. Hükümet, Şubat içindeki bir genelgeyle bu yönde bir adım atmış bulunmaktadır. Bu alanda yılın ilk üç ayındaki uygulamayla ilgili rakamlar henüz elimize geçmemiştir. Ancak, basındaki haberler, KİT'lerde ve devlette çalışanların gerekenin 3 katı olmasına ve yukarıda sözü edilen Başbakanlık genelgesine rağmen, kamu kesiminde personel alımının kesinlikle durdurulmadığını göstermektedir. Politik maliyeti ne kadar yüksek olursa olsun, bu alanda kesin bir durdurmanın, uygulamaya konması zorunludur. Kamu kesimine personel alımının durdurulması halinde, yaptığımız tahminler (normal emeklilik ve çalışanların kendi istekleriyle işten ayrılmaları nedenleriyle) kamu kesiminde iki yılda 150-200 bin kadar personel azaltması yapılabileceğini göstermektedir.

Kamu kesiminde personel azaltmanın ikinci etkili yolu, her ne biçimde olursa olsun KİT'lerden, merkezi devlet örgütü, ya da belediyelerden emekli olmuş personelin çalıştırılmasına son verilmesidir. Emeklilik yaşı oldukça gençleşmiş olan ülkemizde, herhangi bir kamu kurumundan emekli olup da, başka bir statüde başka bir kamu kurumunda çalışan kişilerin sayısı oldukça yüksek olsa gerekir. Çalışma Bakanlığı bu durumu bir araştırmayla saptayıp, yapılacak tasarrufu hesaplayabilir. Genç

yaşta emekli olanlar, kuşkusuz çalışmalı ve ekonomiye katkıda bulunmalıdır. Fakat bir kamu kurumundan emekli olup da başka bir kamu kurumunda çalışmaya başlamak, korkunç bir savurganlıktır. Genç yaşta emekli olanlar, ikinci çalışma imkânını özel kesimde aramalıdır.

Devlet harcamalarını azaltıcı önemli bir tedbirler grubu, KİT fabrikalarında maliyet indirimleri sağlama amacıyla ilgilidir. Bu alanda alınabilecek tedbirler, ayrı araştırma ve yazıların konusu olabilecek kadar çok ve çeşitlidir. Zaman içinde maliyetlerin indirilmesi amacıyla karar almak, işletmeciliğin temel uğraşı alanıdır. Bu alanda kesin karar verildikten sonra uygulanabilecek teknik yöntemler, bellidir; kısa sürede saptanabilir.

Bu alanda amaç birliği ile bütün KİT yöneticilerinin maliyetleri indirme bilinci ile çalıştırılabilmeleri, yine bir personel politikası sorunudur. KİT'lerde maliyetleri indiren yöneticileri cezalandırıcı bir personel rejimi uygulanmaktadır. 657 sayılı Kanun'a tabi KİT yöneticileri, maliyet indirimi, ya da verim arttırıcı çalışmalar yapmaya özendirmiş değildir. Hattâ, 657 sayılı Kanun bu alanda çağ-dışı bir uygulamayı yıllardır sürdürmektedir. Toplu iş sözleşmesi düzeninin çarpıklaştırdığı KİT personel rejimi içinde 657 sayılı Kanun'a tâbi olan genel müdürler, şoför ve hademelerinden daha düşük ücret almakta ve maliyet indiren ya da verimi arttıran kararları nedeniyle, hattâ çoğu zaman ceza görmektedirler. Bu çağ dışı personel rejimi uygulamasına son vermeden KİT'lerde maliyetlerin indirilmesi, ya da verimin arttırılması beklenmemelidir. Bütün KİT'lerde maliyet indirimleri ve verim artışları sağlayan yöneticiyi ödüllendirecek bir personel rejimine geçmek için ekonominin daha fazla bekleme olanağı yoktur.

Ve 657 sayılı Kanun artık temelden değiştirilmelidir. Çok iyi niyetler-

le ve oldukça çağdaş biçimde 1970'de uygulanmaya başlanmış bu kanun, uygulamada «kuşa çevrilmiş» ve bütün işlevini yitirmiştir. Ankara'dan alınan haberler, kanunu önemli değişikliklere tâbi tutacak bir tasarının hazırlanmış olduğu biçimindedir. Bu çalışmalar hızlandırılmalı ve akıldışı duruma bir an önce son verilmelidir.

Kamu kesiminde akıl almaz savurganlık sürdürülürken, maliyetler hızla yükselip, verimlilik dünyanın en düşük düzeylerinden aşağılara düşerken; devlete ek gelir sağlamak için sürekli biçimde KİT fiyatlarını arttırmak kolaydır, ama eleklerle su taşımaya benzer. Yukarıda örnekleri verilen biçimdeki savurganlıklardan oluşan «eleğin delikleri» tıkanmadıkça, enflasyonun hızını kesmek ve ekonominin ihtiyaç duyduğu döviz tutarlarını elde etmek beklenmemelidir.

Halka tutumlu olmayı tavsiye eden liderlerimizin, «kemer sıkma» işlemine «Kamu Kesimi»nden başlamalarında büyük yarar vardır. Devlet harcamalarındaki korkunç artış hızını kesmeden, enflasyonu sadece devlet gelirlerini arttırarak ölemeye çalışmak, özel kesimde korkunç bir «para darlığı»na yol açacaktır. Hükümet bu tutumunda ısrar ederse -ki enflasyon hızını kesmek amacıyla bunda kararlı olduğu görülmektedir- özel kesimde ortaya çıkacak para darlığı, işletmeleri ödeme güçlüklerine ve sonunda iflaslara sürükleyebilir. Böyle bir gelişmenin ilk belirtileri başlamıştır. Enflasyon, ne pahasına olursa olsun yaşılatılmalıdır; ancak kamu kesimine sağlanacak ek gelirlerle elde edilecek ek üretim ve canlanma, özel kesimdeki üretim kayıplarına neden olursa, ekonominin dengeye ulaşması gecikecektir. Eleğin deliklerini tıkama-yı geciktirmek gereklidir.

Dergî'nin Notu: Bu yazı, 18 Nisan 1980 tarihinde kaleme alınmıştır.

ekonomik göstergeler

	1977	1978	1979	1980	
				Ocak	Şubat
T. C. MERKEZ BANKASI					
Altın ve döviz mevcudu (milyon \$)	547.8	645.8	651.1	547.9	729.9
Tedavüdeki banknotlar (milyon TL.)	77881	113662	180318	188593	191633
Merkez Bankası kredileri (milyon TL.)	189699	241886	371170	393263	421635
Hazineye kısa vadeli avans (milyon TL.)	45178	56639	86735	89786	92063
BANKALAR (milyon TL.)					
Toplam Mevduat	243537	322916	492222	479614	
Ticari	63936	87280	155197	149454	
Tasarruf	123245	160757	236305	237858	
Vadesiz Tasarruf	83897	105380	144417	144676	
Vadeli Tasarruf	39348	55377	91888	93182	
Resmi	26080	35348	53529	45126	
Bankalar	30276	39531	45885	45894	
Toplam Krediler	234492	297602	448142	452924	
Tarım	54533	61156	116600	116037	
Kalkınma Bankaları	8601	13415	23868	34250	
Küçük Esnaf ve Sanatkâr	9516	13707	23088	23201	
İpotek Karşılığı	6896	10807	13293	12287	
Ticari, Sınai, sair	148390	190352	262226	258009	
İller Bankası	6556	8165	9067	9140	
FİYATLAR (1963 = 100; Tic. Bak.)					
Toptan Eşya Fiyatları	584.8	869.9	1577.8	1722.9	
Gıda Maddeleri ve Yemler	596.8	813.9	1349.0	1494.9	
Sanayi Hammadde ve Yarı Mamul	564.8	963.1	1959.1	2103.1	
İstanbul Geçinme İndeksi	681.3	1049.0	1907.5	2106.1	
Ankara Geçinme İndeksi	574.7	873.7	1500.2	1652.9	
DIŞ ÖDEMELER (milyon \$)					
Dışalım	5796.3	4599.0	5064.5	419.6	1006.3
Dışsatım	1753.0	2288.2	2261.2	227.9	470.4
İşçi Dövizleri	982.0	983.0	1691.7	83.3	256.3

1 — Rakamlar yıl ve ay sonları itibarıyla birikmeli (kümülatif)'dir.

2 — Toplam kredilere ve kalkınma bankaları kredilerine, Devlet Yatırım Bankası kredileri dahil değildir.

ekonomik yorumlar

AÇIK OTURUM

KATILANLAR :

- Prof. Dr. Erdoğan ALKİN
- Dr. İhsan ERSAN
- Dr. İbrahim ÖNGÜT
- Dr. T. Güngör URAS

YÖNETEN :

- Dr. Öztin AKGÜÇ

Sağlanan dış krediler Türkiye açısından elverişli ve ekonominin hareketlenmesi için yeterli midir? Gelecekte dış ödemelerde hangi sorunlarla karşılaşabiliriz?

AKGÜÇ — Bugün tartışmak istediğimiz konu, Türk kamuoyunu birkaç yıldan beri yoğun bir şekilde meşgul eden dış kredi meselesidir. Son yıllarda Türk ekonomisinin kurtuluşu, işlerlik kazanması, büyük ölçüde dışardan sağlanacak kredilere bağlanmış görülmektedir. 15 Nisan 1980 tarihli Paris toplantısından sonra 1980 yılında kullanılmak üzere Türkiye'ye 1 milyar 161 milyon dolarlık kredi sağlandığı resmi makamlarca açıklanmıştır. Ancak bu kredinin koşulları somut olarak belirlenmemiştir. Bununla beraber, Maliye Bakanlığı Müsteşarı yurda dönüşünden sonra verdiği demeçte alınan kredilerin koşullarının geçen yıl sağlanan kredilere kıyasla çok daha avantajlı olduğu-

nu ifade etmiş; Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşar vekili de sağlanan kredilerle Türk ekonomisinin canlılığa kavuşacağını, duran sanayinin harekete geçirilebileceğini ve bu olanaklardan yararlanarak Türk ekonomisinin 1980 yılında 7 milyar doların üstünde dışalım yapabileceğini açıklamıştır. Tartışmak istediğimiz hususları şu başlıklar altında toplayabiliriz. Bunlardan ilki, sağlanan kredilerin koşulları gerçekten Türk ekonomisi açısından elverişli midir? Bu krediler kısa bir sürede herhangi bir şarta ve sınırlamaya bağlı olmadan nakit olarak kullanılabilir mi? İkincisi, sağlandığı açıklanan krediler Türk ekonomisinin harekete geçirilmesi için yeterli midir? Üçüncüsü, Türk

ekonomisi bu sağlanan krediler de dikkate alındığında 1980'de 7 milyar doların üstünde dışalım yapabilecek midir? Dördüncüsü, bu sürgit borçlanma politikası uzun süre devam edebilecek midir? Türkiye, bu yılı kurtarsa dahi acaba önümüzdeki yıllarda dış ödemeler konusunda ne gibi sorunlarla karşılaşabilecektir? Diğer bir sorun, acaba Türkiye IMF'nin çizdiği sınırlar dışına çıkarak Euro-pazarlardan politik olmayan krediler sağlayabilir mi? Bu konulara ilişkin görüşlerinizi rica edeceğim. Buyurun Sayın Uras.

eurovision ve onurumuz

URAS — Bu açık oturumumuzu 21 Nisan günü yapıyoruz. Bugün Türkiye'nin önemli bir günü. Bütün gazetelerimiz, kamuoyumuz, Eurovision neticelerini tartışıyor. Gazetelerimizde genellikle manşet Eurovision temsilcimizin uğradığı haksızlık sonucu Türk ulusunun kırılan onuru... Öte yandan, büyükçe bir ilimizden çok daha ufak olan Lüksemburg'un Türkiye'ye kişi başına 175 kuruşluk bir yardım taahhüdünde bulunması, ne kimsenin onurunu fazla kırıyor ne de gazete manşetlerine Eurovision'da uğradığımız haksızlık kadar yansıyor. Türkiye, Sayın Akgüç'ün de belirttiği gibi, son yıllarda sadece günün kurtarmak için dışardan borç bulmağa çalışmaktadır. Dış ülkeler ve uluslararası finansman kurumları da bunu bilerek Türkiye'ye borç verir görünmektedirler. Çünkü OECD çerçevesinde taahhüt edilen borç miktarının, hiçbir şekilde, Türk ekonomisinde uzun vadeli bir düzelmeye yardım edecek nicelikte ve nitelikte olmadığı açıktır. Geçen yıl Türkiye'nin iki milyarlık bir borç ödemesi yaptığı ve bunun ancak % 30'unun ödemeler dengesine yansıtılabildiği, diğerlerinin değişik kalemler içinde kaldığı, bazı ajans haberlerinden anlaşılmaktadır.

Yılda 2 milyar dolar borç ödeyen Türkiye, 1980 için OECD çerçevesinde taahhüt edilen 1 milyar 161 milyon dolarla ekonomisini ne düzeltebilme, ne de ekonomisine yön verebilme gücüne sahiptir. Olsa olsa bu kredi de diğer yıllarda olduğu gibi, içinde bulunduğumuz yılı geçirme amacı ile kullanılacaktır. Bu yılın taahhütlerinde, geçen yıllara göre kredilerin daha az bağlı olduğu kâğıt üzerinde görülmektedir. Ancak, bu kredilerin ne ölçüde koşullarının elverişli olduğuna zaman gösterecektir. Örneğin, geçen yıl İngiltere'nin taahhüt ettiği 30 milyon dolar, 1980 yılının ilk üç aylık dönemi de sona erdiği halde, bugüne kadar kullanılmamıştır. Bu kredi sadece İngiltere'den yapılacak ithalat için verilmiştir. Kâğıt üzerinde çok bağlı görülmemesine karşın, söz konusu kredi o kadar bağımlıdır ki, Türk Hükümeti bunu kullanamamış ve en sonunda Türkiye taahhüt edilen krediye karşılık petrol verilmesini önerecek kadar ileri gitmiştir. Şimdi geçen yıl 30 milyon doları vermeyen İngiltere'nin bu sene 33 milyon doları nasıl kullanılabileceği tartışma konusudur.

AKGÜÇ — Japonya'nın taahhüt ettiği kredilerinin kullanılmasında da sorunlar yok mu?

URAS — Japonya da aynı şekildedir. Japonya kredilerinin özellikle bir başka engeli daha vardır. Japonya, Türkiye'nin borçlanması konusunda büyük engeller çıkarmaktadır. Türkiye'nin Japonya'ya borçlarının 200 ilâ 300 milyon dolar dolayında olduğu söylenmektedir. Japonya'nın bütün amacı bunun tamamını tahsil edip aradan çekilmektir. Bunu tahsil edemediği için, bırakınız ilâve katkılarda bulunmayı, mevcut düzenleme çalışmalarını bile geciktirici bir davranış içinde görünmektedir. Bu kredi taahhütleri içinde en ilginç olanları kuşkusuz Almanya ve A.B.D.'nin

AÇIK OTURUMA KATILANLAR: Yukarıdaki fotoğrafta, soldan sağa doğru; Dr. İhsan Ersan (İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi Öğretim Üyesi), Dr. İbrahim Öngüt (Türkiye Sınai Kalkınma Bankası Genel Müdür Yardımcısı), Prof. Dr. Erdoğan Alkin (İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Öğretim Üyesi), Dr. Öztin Akgüç (İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi Öğretim Üyesi) ve Dr. T. Güngör Uras (İktisatçı) görülmüştür...

yardım vaadleridir. Bunlardan 295 milyon dolarlık Alman yardımının 254 milyon doları zaten bugüne kadar kullanılmıştır. A.B.D.'nin 295 milyon dolarlık taahhüdünün de Ekim veya Kasım ayından önce kullanılması imkânsızdır. Bu durumda, Türkiye'nin 1980 yılı için yardım konsorsiyumundan sağladığı imkânın yılın bundan sonraki bölümünde kullanılabilecek miktarı 300-350 milyondan fazla olamayacak gibi görünmektedir.

ERSAN — Bir de Sayın Uras, İtalya ve Fransa'nın özel bir durumu var. Söz konusu ülkelerde mallı takvim yılı Ocak ayı ve bu yıl için Türkiye'ye kontenjan ayrılmadığını görüyoruz. Sanıyorum ileriki günlerde İtalyan ve Fransız kredilerinin kullanılması açısından da sorunlar doğacak.

URAS — OECD çerçevesinde ülkeden ülkeye yardım konusu, Türkiye için fazla verimli bir kaynak ola-

rak görülüyor. Kala kala dünya para piyasalarından borçlanmak kalıyor. Dünya para piyasalarında Türkiye'nin para toparlıyabilmesi, biraz önce sizin sorunuzda bir ölçüde değindiğiniz gibi, IMF'nin sınırlamalarından kurtulmaya bağlıdır. Çünkü IMF, Türkiye ile yaptığı anlaşmalarda, Türkiye'nin dünya para piyasalarından kısa ve uzun vadeli borçlanması konusunda belli sınırlar koymaktadır. Bu sınırların önümüzdeki dönem için ne düzeyde olduğunu ben şahsen bilmiyorum. Bu yıl sona eren geçen dönemdeki IMF Stand-by anlaşmasındaki sınırlamaları biliyorduk. Fakat önümüzdeki dönemin ne gibi sınırlamalar getirdiğini bilmiyoruz, bu bir. İkincisi, Türkiye, dünya para piyasalarından borçlanabilmek için kredi itibarını yükseltici yönde ciddi girişimlerde bulunmamaktadır. Ben buna örnek olarak 3,5 milyar dolarlık ihracat ve 7,5 milyar dolarlık ithalât he-

deflerini gösterebilirim. Türkiye'nin bu yıl 3,5 milyar dolarlık ihracat hedefine ulaşması çok güçtür, hattâ imkânsızdır. Bunun bilincinde olan hükümet de zaten bu hedefi geriletmiştir. Önce OECD konsorsiyumuna verdiği yeni raporda ihracat hedefini 3,1 milyar dolara düşürmüş, son olarak da IMF'e verdiği raporda 3 milyar dolara indirmiştir. Diğer taraftan hükümetin 1980'de hâlâ 7,5 milyar dolar ithalât yapacağım demesi gerçekçi değildir. İhracatın 1980 yılının ilk üç aylık gerçekleşmesi de ümit verici görülmektedir. İhracat geçen yılki düzeylerde seyretmektedir; arada ancak % 5,6 oranında fark vardır. İhracatımızın bundan sonraki aylarda büyük patlamalar göstermesi de, üretim sınırlı olduğundan, imkânsızdır. Bu şartlar karşısında 7,5 milyar dolarlık ithalât hedefi Türkiye için çok iyimser bir hedef olarak görünmektedir. Bu konuda hükümetin güvendiği belki de şu anda miktarı ve koşulları belli olmayan petrol kredileridir. Hükümet eğer önümüzdeki dönemde petrol için özel krediler sağlayabilirse, petrol tahsis edeceği fonları başka ithalât kalemlerine kaydırarak hedeflenen dışalım gerçekleştirilebilir olacağını bulabilecektir. Yalnız burada bir noktaya dikkatinizi çekmek isterim. 7,5 milyar dolarlık ithalât hedefi, Türkiye'de ne sanayide ne de ekonomide yapısal değişiklik sağlayabilir. Bu gelişmeyi amaçlayan bir ithalât programı değil, bu yılı geçiştirmeyi hedef tutan bir ithalât gereğidir. Türkiye, bu sene üretmediği bazı tüketim mallarını ve tüketim malları üretimde kullanılacak hammaddeleri dışardan alacaktır. İthalât programı, Türkiye'nin alt yapı yahut sanayideki darboğazlarını giderici önemli yatırımlarının gerektirdiği dışalımını, sanayide yapısal değişmeyi sağlayıcı ithalâtı kapsamamaktadır.

AKGÜÇ — Sayın Uras, Türkiye'nin bu yıl sağladığı krediler dışında

da geçen yıllarda çeşitli kuruluşlardan aldığı proje kredileri var. Acaba geçen yıllarda sağlanmış proje kredilerine bu yıl işlerlik kazandırılarak, deşindığınız yatırımların bir kısmı gerçekleştirilemez mi?

iç para darlığı da var

URAS — Proje bağlantılarının, son zamanlarda kullanılmamasının temel nedeni iç para darlığıdır. Genel bütçeden ve KİT'ler tarafından finanse edilen önemli yatırımlarda, proje kredileri dış para ihtiyacını karşıladığı halde, Türk parası gereksinimleri karşılanmadığı için, bu durum, yatırımlarda büyük ölçüde geri kalmalara neden olmaktadır. Bu, özellikle enerji yatırımlarında çok belirgin olarak görülmektedir. Aynı şekilde KİT'lerle ilgili bazı üretim tesislerinde de benzer gecikmeler, tamamen iç para sıkıntısı nedeni ile ortaya çıkmaktadır. Önümüzdeki dönemde Hazine'nin yatırımların iç para gereksinimi için belli fonlar ayırması, yahut Merkez Bankası kredilerine başvurulması olanaksız görüldüğünden, büyük boyutlarda proje kredi akımı beklemenin de fazla iyimserlik olduğu kanısındayım.

AKGÜÇ — Kanımca finansman güçlüğünden yanısıra başka etmenler de var. Bunu gündeme getirip tartışmakta yarar görüyorum. Türkiye'de üretim ve yatırım düzeyinin düşüklüğüne karşı gerek özel kesimde gerek kamu kesiminde bir genel özür var. Türk parası ve/veya döviz bulunmadığı özürü... Benim görebildiğim kadarı ile, tabii benimki çok kısıtlı ve perakende bir gözlem, Türkiye'de finansman darboğazından da önemli teknik bilgi ve yönetim sorunu var. Finansman sorunu çözümlense bile, ben özellikle ileri teknoloji kullanan, teknik bilgi ve teknik eleman gereksinimi yüksek endüstri kollarında iş-

tenen düzeyde verim ve üretim sağlanabileceğini sanmıyorum. Türk sanayinin sorunu yalnız döviz veya Türk parası yokluğu değildir. Üretimi sınırlayıcı diğer etmenler de söz konusudur. Ancak, Türkiye'de verim ve üretim düşüklüğü var; bunun başlıca nedeni de finansman sorunudur demek, bence çok yalın bir analiz oluyor.

URAS — Şimdi müsaade ederseniz bu konuda ben kendi gözlemlerimi vurgulamak istiyorum. Geçtiğimiz 3-5 yıl içinde Türkiye önemli bir dönem yaşadı. Sanayinin Anadolu'ya yayılması halka açık şirketlerin belli ölçüde teşviki konusunda Türkiye'de ciddi

Dr. T. Güngör Uras

arzular belirdi. Bu arzular doğrultusunda da aşamalar kaydedildi ve hakikaten Anadolu'da önemli, ciddi yatırımlar gerçekleşti. Ciddi yatırımlar gerçekleşti derken, ciddi kelimesini hem yatırımın büyüklüğü hem de konusu bakımından kullanıyorum. Yoksa yatırımın projesinin ciddiyeti yönünden kullanmıyorum. Bu ciddi yatırımlara büyük olanaklar bağlandı.

Büyük boyutlarda iç para ve dış para bağlantıları yapıldı. Fakat bu yatırımların büyük bir bölümü maalesef bugün işletmeye dahi alınmamıştır. Şimdi Türkiye'de tamamlandığı halde devreye girememiş, veyahut sıhatsiz biçimde girmenin çarpıntıları içinde olan çok büyük tesisler vardır. Bu, Türkiye'nin çok önemli bir sorunudur. Kamu kesimindekileri bir yana bırakıyorum, Türkiye'de özel kesimde de çok büyük kaynak israfı ortaya çıkmıştır. Bu işletmelerin kısa dönemde devreye sokulamaması halinde, çok önemli bir tehlike söz konusudur. Türkiye'de döviz kurlarındaki şiddetli yükselmelerin neticesinde, birçok sınai tesisin parçalanarak satılması tehlikesi belirmiştir. Kurlar o kadar cazip hale gelmiştir ki, büyük bir tesisin bir kaç makinasını bugün elden çıkararak tüm tesisin başlangıç yatırımını karşılamak mümkün olabilmektedir. Böylece tamamlanmış büyük yatırımlar dağılmaktadır. Bu da Türkiye için çok tehlikeli gelişmedir.

AKGÜÇ — Çok teşekkürler Sayın Uras. Buyurun Sayın Alkin.

duygusallık ve krediler

ALKİN — Ben dilerseniz Sayın Uras'ın bıraktığı yerden, ödemeler dengesi rakamlarından başlayayım. Ancak dış yardımlar konusunda şu kanımı öncelikle söylemek istiyorum. Dış yardımlar üzerinde duygusal spekülasyonları ben çok yersiz buluyorum. Dış yardım almağa devam edeceksek, duygusallığı bir yana bırakmak zorundayız. Dış kredilerin, yardımların programlamasının bir hazırlık tekniği ve Türk ekonomisinin bazı gerçekleri var. Eğer OECD çerçevesi içerisinde bir kredi programlanması yapılıyorsa, bunun içerisine Lüksemburg da girer. Az verir, çok verir; bunun tartışılması bence çok duygusal... Bu bir süreçtir. Bunun içerisinde Lüksemburg da, Japonya da, İngiltere de,

A.B.D. de yer alır. Niye Lüksemburg'un 1 milyon dolar bir katkıda bulunması bu kadar duygusal bir tepki yarattı Türk kamuoyunda, ben bunu anlayamadım bir kerre. İkincisi, «dış kredilerden tamamen elimizi etegimizi çekip kendi kaynaklarımızla kalkınmamızı sağlıyalım» görüşü, Türk ekonomisinin gerçekleri, sanayi kapasitesi ve yapısı dikkate alındığında, bana doğrusu duygusal, hattâ biraz da sakıncalı duygusal geliyor. Bu da pratik bir çözüm değil. Niye dışardan kredi almak bu kadar duygusal tepki ile karşılanıyor? Burada önemli olan, dış kredi hangi koşullarda geliyor, yapısı nedir? Dış kredi gereksinimi hangi nedenlerden doğmuştur? Bunlara bakmak lazım. Eğer bir ülke kendi kaynaklarıyla varamıyacağı üst düzeyde bir büyüme hızı hedeflemişse; bunun doğruluğu, yanlışlığı tartışılabilir. O ayrı bir sorun ve bu büyüme hızına erişmek için de iç kaynakları takviye edecek bir dış kredi arama çabasına girmişse, ben bunda ulusal onuru kırıcı bir yön doğrusu göremiyorum. Hattâ eğer uygun koşullarda böyle bir kredi bulunabilirse, bu pekâlâ rasyonel bir davranıştır. Nitekim birinci 5 Yıllık Kalkınma Planı içerisinde de böyle bir arayış vardı. Dış kaynaklar bulundu ve kendi kaynaklarımızla ulaşamıyacağımız bir büyüme hızı sağlanabildi. Ben, dış krediler konusundaki tepkileri duygusal görüyorum.

AKGÜÇ — Sayın Alkin tepkiler, kaygılar galiba Türkiye'nin şu sırada rasyonel uzun vadeli bir dış borçlanma politikası olmamasından, günü kurtarmak düşüncesiyle dış borçlanmaya başvurmasından doğuyor. Türkiye, özellikle III'üncü Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda ifadesini bulan, akılcı bir dış kredi politikası öngörmüştü. Bu politikanın esasları, uluslararası finansman kurumlarından borçlanma, büyük projeler için dış kredi kullanma, kredilerin bağlı olmamasına

ve uzun süreli oluşuna özen gösterme şeklinde özetlenebilir. Fakat son 5-6 yıldır Türk ekonomisinde karşılaşılan darboğazlar, Türkiye'nin yatırımlar için değil, daha çok günlük gereksinimleri için borçlanma yoluna gitmesine, alınan dış kredilerin yatırımlarda değil daha çok cari tüketimde kullanılmasına ve dolayısıyla ileride bu kredileri ödiyecek bir kapasitenin Türkiye'de yaratılamamasına yol açmıştır. Ayrıca borçların koşullarına da dikkat edilmediğinden, kısa süreli borçlar, ödemeler dengesinde ciddi sorunlar yaratmıştır. İzlenmekte olan dış borçlanma politikası kaygılar yaratmakta, tepkiler doğurmaktadır. Yoksa değindiğiniz gibi, dış borçlanma da pekâlâ bir finansman imkânıdır. Daha hızlı bir büyüme sağlanabilir. Ülke içi kaynakların kapasitesini artırabilir, kalkınmanın yükünün sektörler ve kuşaklar arasında yeniden ve daha dengeli dağılımına yol açabilir.

ALKİN — Evet doğrusunuz. Siz benden de daha iyi açıkladınız. Ben yapısı derken onu kastediyordum. Ancak, dikkat edersek son günlerde kamuoyuna yansıtılan görüşlerde, işin bu tarafı hiç dikkate alınmadan sadece bir-iki ülkenin davranışına bakılarak, gerçeği sakıncalı bir şekilde gözden gizleyip işin daha çok duygusal yönlerine başvuruluyor. Değindiğiniz amaçla Lüksemburg'dan 1 milyon daha kredi almış olsaydık, bunun onur kırıcı nesi vardı? Ama değindiğiniz gibi borçlanmanın yapısına ve amacına bakmak gerekir. Proje kredilerinden, giderek günlük yaşamı devam ettirmek için cari giderler nedeniyle borçlanmaya başlarsanız, tabii bunun sonu sakıncalıdır. Bu duruma niçin düşüldüğü tartışılabilir, konuyu saptırmak istemiyorum. Bunun nedenlerini önceleri de tartıştık. Dilerseniz şimdi ödemeler dengesindeki üç aylık gelişmelere bir göz gezdirelim. Acaba bu yılki döviz gelirleri, prog-

ramlanan dış alımı yapmağa yetecek mi? Birinci sorun; dışsatımdan, işçi dövizlerinden ve dış kredilerden sağlanan dövizler bu sene hedeflenen 7-7,5 milyar dolarlık dışalım yapmağa yetecek mi? İkincisi, 7-7,5 milyar dolarlık dışalım Türkiye için yeterli mi? Belli bir büyüme hızını tutturmak için. Önce birincisini gözden geçirelim. İlk üç aylık dışsatım ve işçi döviz rakamlarına baktığımızda, sonucun çok olumlu olduğu söylenemez. Üç aylık dışsatım gelirini geçen yıla karşılaştırdığımızda, olduğu yerde sa-

Prof. Dr. Erdoğan Alkin

yıyor. Nihayet 670 milyon dolarlık bir dışsatım yapılmıştır, yılın ilk üç ayında. Hemen hemen geçen yılki 662 milyon düzeyine yakın bir dışsatımdır bu. Aslında bizim için incelenmesi gereken Şubat ve Mart ayları, yani devalüasyon yapıldıktan sonra gerçekleşen dışsatımdır ki, alınan sonuç oldukça umut kırıcı. Şubat ayında, dolar 70 lira olduktan sonra dışsatımda meydana gelen kıpırdama beklenen kıpırdamanın çok altında, Ocak ayı dışsatımını 228 milyon dolar. Şubat ayında

bu 242 milyon dolara yükselmiş ve Mart ayında -ilginçtir- Şubatın da daha altında bir düzeye, 229 milyon dolara düşmüş. Şu halde öncelikle şunu söylemek lazım. Devalüasyon, umulan şekilde dışsatıma gerekli dürtüyü veremedi. Bunun nedenlerini eski toplantılarımızda çok tartıştık. Yeni döviz kurlarının da dışsatım için yeterli olmadığı burada ileri sürülebilir. Özellikle tarımsal malların dışsatımında, fona iştirak paylarının biraz daha dikkatli düzenlenmesi gereği burada söylenebilir. Fona iştirak paylarının yükseklığı bazı tarımsal malların dışsatımında, tütün, fındık ve tiftik dışsatımında güçlükler yaratıyordu. Bunlar düzeltildi mi şimdi? Bu konuda yeterli bilgim yok; fakat tarımsal malların dışsatımında da bir takım önceden akla gelmeyecek engellemelerin, 25 Ocak'tan sonraki uygulamaya ile beraber ortaya çıktığını da gayet açık olarak görüyoruz. Bunlar da dışsatımı sınırlandırıyor. Şimdi önümüzdeki günlerde dışsatım konusunda olağanüstü bir takım yeni önlemler alınmıyacaksa, dışsatım eğer bu son üç aylık eğilimini izleyecek olursa, hedef alınan 3 milyar dolarlık düzeye erişmesi bence de olanaksızdır. Gelelim işçi dövizlerine. Biz de yüksek oranlı bir devalüasyondan sonra Şubat ayında işçi dövizlerinde, geçmiş devalüasyonlardaki esnekliğe de bakarak yaklaşık olarak 400 milyon dolar dolayında bir yığılma olacağını tahmin etmiştik .

döviz gelirleri ve ötesi

AKGÜÇ — Halbuki geçen yıl işçi dövizlerine prim uygulaması Mayıs ayında 670 milyon dolar gibi, çok yüksek bir işçi döviz girişi sağlamıştı.

ALKİN — O esnekliği de kullanmaktan korktuk. Çünkü çok büyük bir esneklikti o. Biz 1970 devalüasyonundaki esneklikle çalışmayı yeğledik. Yaklaşık 400 milyon dolar dola-

yında bir işçi döviz Şubat ayında pekâlâ gelebilir diye tahmin ettik. Fakat gelmedi. 173 milyon dolarla kaldı. Gerçi Ocak ayının 82 milyon dolarına göre Şubat ayında 173 milyon dolarlık işçi döviz girişi oldukça önemli bir sıçramadır, ama umulanın çok altında kalmıştır. Belki biraz acele olacak, ama şöyle bir sonuca varabiliriz. Yeni kur, işçi dövizinde olağanüstü bir gelişme sağlamamış; ancak zorunlu olağan girişlerin, yasa dışı yollardan tekrar yasal yollara kaymasını sağlamış, bunun ötesinde bir dürtü getirememiştir. Bundan öteye devamlı kur değişimleri, işçi dövizine çok büyük bir dürtü getiremeyecektir, dışsattırma getirirse bile.

AKGÜÇ — Sayın Alkin acaba bir konuda daha görüşünüzü alabilir miyim? Bazı düşünürler, bazı ekonomistler Türkiye'nin dışsattırımında temel sorun kur politikası olduğunu, kur değişikliği ile Türkiye'nin kolaylıkla dışsattırımında büyük bir atılım yapılabileceği görüşünü savundular. Bu görüşler, bir ölçüde kamuoyunu hattâ izlenen politikaları da etkiledi. Türkiye'de son üç yılda oldukça sık ve yüksek oranlı devalüasyonlar yapılmasına karşın, dışsattırımında belirli bir sıçrama olmadı. Dışsattırımın gelişmesi için, gerçekçi kur, kuşkusuz bir temel etkidir; ama bunun dışında da Türk dışsattırımını sınırlayıcı bazı etkenler yok mu? Örneğin ümit verici yeni pazarlar bulmak, çağdaş pazarlama tekniklerinden yararlanmak, kaliteli üretimde bulunmak, üretimde arz esnekliğine sahip olmak, belli büyüklüğün üzerinde dışsattırım yaparak dış pazarlarda tanınmak ve tutunmak, dışsattırımında süreklilik sağlamak, dışsattırımını finanse etmek gibi. . . Bunlar sağlanamazsa, salt kur değişikliği ile dışsattırım sorununu çözümlenemeye çalışmak, hayal kırıcı sonuçlar doğurmuyor mu?

ALKİN — Ashında 25 Ocak ön-

lemlerinde biraz o havayı görüyoruz. Yani devalüasyonun, dışsattırımı uyararak için gerekli bir şart olduğu, ama yeterli bir şart olmadığına anlaşıldığına dair izlenimler var. Ancak son önlemler paketli komple bir paket olmadığından, dışsattırımın uyarılması konusunda da içerisinde çelişkiler var. Az önce söylediğim gibi tarımsal malların dışsattırımı engelleyen, hem de deşindiğiniz gibi ekonominin yapısında da dışsattırımı sınırlayan bazı koşullar var. Örneğin çok hızlı enflasyon. Ayrintıya girmeden hemen söyleyeyim, enflasyonun bu kadar hızlı olduğu bir dönemde tabiidir ki kur düzenlemeleeri dışsattırımı yeterli derecede uyaramıyor. Bu tür enflasyon, eksik kapasite kullanımına doğal olarak yol açtığı için, dışa satılır üretim fazlası yaratılmasını engelliyor. Deşindiğiniz gibi, dışsattırımında yeni pazarların aranmaması, pazarlama çabalarının yetersiz kalışı, standardizasyon, kalite sorunları, bunlar ve benzerleri dışsattırımı sınırlıyor. Dışsattırımındaki sorunlar bir bütün olarak ele alınmadıkça, dışsattırımında istenen performansı sağlamak çok güç. Döviz girişlerine ilişkin görüş ve tahminlerimi toplarsam, bu yıl dışsattırımın 3 milyar doların, işçi dövizlerinin de 2 milyar doların altında kalması son derece olağan bir beklenti. Yaklaşık olarak dışsattırımdan sağlanacak dövizlerle, işçi dövizlerinin toplamı herhalde 4,5 milyar doları pek aşamayacak.

AKGÜÇ — Bana gene de oldukça iyimser görünüyor. Olağanüstü bir etmen olmazsa, ben 1980'de dışsattırım gelirleri ve işçi dövizlerinin, geçen yıl ulaşılan 4 milyar dolarlık düzeyi aşabileceğini sanmıyorum.

ALKİN — Ben gene de iyimserlik içerisinde güçlüklerimizi ortaya koymak istiyorum. Çünkü baştan kötümser gidipte güçlüklerden bahsedince, peşin hükümlü şekilde yorumlanıyor. Ben bu iyimser koşullar içerisinde bile büyük güçlüklerimizin ol-

duğuna inanıyorum. Şimdi gelelim alınan kredilere. Ben kredilerin üzerinde çok durmuyorum. Bunların yarısına yakını proje kredisi olduğu için, 1980 yılının dış ödemeler dengesi sorununa katkıda bulunacağına ben inanmıyorum. Demek ki şu 4,5 milyar dolarlık döviz gelirleri üzerine program kredisi biçimindeki dış olanakları da eklersek, bu yılki dışalım hacmini kabaca bulabiliriz.

AKGÜÇ — OECD çerçevesinde sağlanan dış kredilerin galiba 600 milyon doları bu yıl program kredisi olarak kullanılabilir.

ALKİN — Ben de 500 milyon dolar olarak bu rakamı aldım. Buna göre 5 milyar dolar dolayında kullanabileceğimiz bir döviz mevcudu olacaktır bu sene içerisinde. Bunun üstüne yine çok iyimser davranarak olağanüstü boyutlarda düşündüğüm bir milyar dolarlık bir petrol kredisi de eklendiği takdirde, demekki dışalımımız 6 milyar dolar dolaylarında kalabilecektir. Ben, 1980'de dışalımın 6 milyar doların üstüne çıkabileceğini pek sanmıyorum.

ERSAN — IMF'le imzalanacak yeni bir stand-by anlaşması ile 3 yıllık bir program doğrultusunda bu yıl için 500 milyon dolarlık bir kredi sağlanması olanaklı gözüküyor. Onu hesaba katsak dahi, belirttiğiniz gibi, programda yer alan 7,5 milyar dolarlık bir dışalım öngörüsü, gerçekten son derece uzak gibi gözüküyor.

ALKİN — Çok uzak. Bir de üstelik sizin söylediğiniz 500 milyon dolarlık ek kredinin, en iyi olasılıkla ancak sonbaharda, yılın sonuna doğru gelebileceğini düşünüyorum. Gerçi bu gene de dışalma belli bir hız verir, ama dışalım da belli bir gerçekleştirilme temposu var. Tamamı yıl sonuna kadar kullanılmayabilir, ama Sayın Ersan'ın işaret ettiği imkân gerçekleştirilebilir. Ama ne yaparsak yapalım gene 6-6,5 milyar dolarlık bir

dışalım içerisinde kalıyoruz. Ben tabii bu hesabı, az önce siz değindiniz, bazı yükümlülüklerin bütünü ile erteleneceği varsayımına dayanarak yapıyoruz. Bu tahminlerin iyimser olduğunu bilincindeyim.

ERSAN — Sayın Alkin, borç taksidi olarak 2,5 milyar dolar ödenmesi 1980 yılı için öngörülmüyor. Bunun 1,3 milyarı faiz ödemeleri, 1,2 milyar doları da ana para ödemeleri. Ve Türkiye OECD bünyesindeki 2 nolu çalışına grubu içinde bu borçların yaklaşık olarak 2,3 milyar dolarının ertelenmesi yolunda bir uğraşı veriyor. Kuşkusuz, belirttiğiniz gibi, ertelenmediği takdirde dışalım hedeflerine ulaşmak çok daha güçleşecek. Borç ertelenmesi sorunu Sayın Özal'ın belirttiği gibi gündemde olan oldukça yaşamsal bir sorun.

ya faiz ödemeleri !..

AKGÜÇ — Belki ana para ödemeleri ertelenebilir. Bu tür mali işlemler olağan karşılanabilir. Ancak politik nitelikte olan krediler dışında, özel bankalara veyahut özel kişilere olan faiz borçlarının ertelenmesi bir hayli güçtür. Bankacılıkta ana para ertelenmesi mümkündür de, faiz ödenmemesi kredi değerliliğini çok olumsuz etkiler.

ALKİN — Faiz ertelenmesi bence de son derece güç. Elimizde yılın ilk ayına ait faiz ve taksit ödemeleri rakamları var. 1980 yılının ilk iki aylık faiz ödemeleri 58 milyon dolar, ana para ödemeleri ise 57 milyon dolar. Ödemelerde biraz yavaştan gidiliyor. Ben gene de borç ödemelerini bir tarafa bırakarak iyimser gittiğimizde 6-6,5 milyar dolardan daha yukarı bir dışalım yapılacağını sanmıyorum. Bu tartışmanın birinci yönü. Şimdi ikinci yönüne geçmek gerekiyor. Acaba bu hacimde bir dışalım, Türk ekonomisini ne kadar döndürür?

Benim kendi kanıma göre geçen yıl % 1,7'lik büyümeyi sağlayan dışalım, yasal olanı 5 milyar dolar, yasal olmayanı 2 milyar dolar desek zaten 7 milyar dolar dolaylarında idi. Buna tabii hemen şöyle bir eleştiri gelebilir. Geçmiş yıllarda yapılan dışalımın önemli bir bölümü, spekülasyon amacıyla stoklara yapılan yatırımlara bağlanıyordu. Spekülatif dışalımlardı, ama böyle bir koşullar demeti içerisinde olanak verdiğimizde her yıl devam edebilecek bir eğilim bu. 1980 yılında da eğer böyle bir dışalma olanak verirsiniz, gene yasal veya yasal olmayan yollarla spekülatif dışalım yapılacaktır. Şu halde bence bu yıl 6,5 milyar dolarlık bir yasal dışalımın üstüne 1-1,5 milyar dolarlık yasal olmayan bir dış alımı koyduğumuzda -yasal olmayan dışalım Türk parası sıkıntısı nedeniyle geçen yıla göre daha az olabilir- 8 milyar dolar dolayında bir dışalımın, Türk ekonomisini 1980 senesinde, 1970'den çok daha iyi döndüreceğine inanmıyorum. Olsa olsa 1979 senesi kadar döndürecektir. Şu gözlemler bizi bir takım yanlış kanılara götürmesin. Belli malların darlığının ortadan kalkması, hattâ enflasyonun biraz durulması, belli sıkıntıların çözülmesi; bizde yanlış izlenimler uyandırıp, bizi yanlış konulara götürmesin. Bunlar tabii olumlu gelişmelerdir. Ancak Türk ekonomisinin topyekûn olarak belli bir üretim hedefine doğru yönlendirilmesinde bu düzeyde bir dış alım yeterli değil.

Eleştirilebilecek çok kaba bir hesapla, Türkiye'de % 2,5 oranında olan nüfus artışı kadar üretim artışı sağlayabilmek için, en azından toplam yasal ve yasal olmayan yollarla 10 milyar dolarlık dışalım yapmak gereği vardır. Eğer bu büyüme hızını % 5 gibi anlamlı boyutlara çıkarmak istiyorsak, dışalım gereğimiz 15 milyar dolara doğru yaklaşır. Sonuç olarak ben şunları söylüyeyim: (1) Bu yılki

olanaklar yasal olarak 6-6,5 milyar dolardan daha yukarı bir dışalım yapılmasını sağlayamayacak. (2) Bu dışalımıla 1980 senesinde 1979'un çok üstünde bir üretim artışı sağlamak olanağı olamayacak. (3) Şu halde, olanakları zorlamaktansa eldeki kaynakları rasyonel tahsis edebilecek bir programlama yönetimine dönmemiz ve belli bir süre atıllı bir kalkınma özleminden vaz geçip bu olanaklar çerçevesi içerisinde sağlyabileceğimiz üretim artışlarını dikkatle gözden geçirmemiz gerekecek. Mevcut olanaklarla önümüzdeki 3-4 yıl içerisinde bizim büyüme hızımızın sıfıra yakın bir düzeyde gerçekleşebileceğini Türk kamuoyuna anlatmak zorundayız. Bu düzeyi zorlayacak her atılım, enflasyonu tekrar hızlandırmak sonucunu yaratacaktır. Bu sene binbir güçle alabildiğimiz kredilerin tutarı ancak 1,161 milyar dolardır. Ama önümüzdeki yıllarda 4-4,5 milyar dolar dolayında -anapara ve faiz ödemelerinden sonra- net kredi alabileceği deniyorsa ve hesaplar buna göre yapılıyorsa; ben bunlara hayalden başka birşey değilim derim. Dünyanın bugünkü koşulları ve Türkiye'nin bugünkü kredi değerliliği içerisinde her yıl 4-4,5 milyar dolar tutarında net kredi almak olanaksızdır. Son olarak da, ortaya attığınız «Acaba Euro-pazarlardan siyasal olmayan krediler alabilir mi?» sorunu yanıtlayayım. Ben bunu bu yıl ve önümüzdeki yıl koşulları içerisinde olanaksız buluyorum.

AKGÜÇ — Sayın Öngüt, Sayın Alkin'in bıraktığı yerden başlayabilir miyiz? Türk Bankacılık sistemi, bürokratik engeller, Türk Parasını Koruma mevzuatının getirmiş olduğu sınırlamalar kaldırılırsa, acaba Euro-pazarlardan kısa vadede kredi sağlanabilir mi? İkinci sorum, Türk sanayisini daha iyi taniyorsunuz. Kur değişiklikleri, dışsatımda büyük bir sıçrama, patlama yapılması için kısa vadede

yeterli mi? Türk sanayiinin dışsatım konusunda ne gibi eksiklikleri var?

Ülkelerin ortak sorunu : dış borçlanma

ÖNGÜT — Dış borçlanma konusu bugün sadece Türkiye'yi ilgilendiren bir konu değil. Bütün petrol üretmeyen gelişmekte olan ülkeler grubu aynı sorunla karşılaşmış durumda. Aynı sorunla karşılaşmış derken ülkeler arasında şüphesiz büyük farklılıklar var. Ekonomisi kötü idare edilen ülkelerin durumları çok daha ağır; ancak petrol üretmeyen gelişmekte olan ülkelerin dış borçlanma gereksinimleri, tüm dünya finansman piyasasını çok yakından ilgilendiren bir

Dr. İbrahim Öngüt

sorun. Çünkü 1980 yılında bizim de içinde bulunduğumuz petrol üretmeyen ülkeler grubunun cari işlemler açığı yaklaşık 65-70 milyar dolar çevresinde. Bu açığın kapanma yolları nedir? İkili ilişkiler yahutta uluslararası finansman kurumları aracılığı

ile sağlanan kredilerin ulaştığı rakam sanıyorum 20-25 milyar dolar dolaylarında. Bunun dışında sorun, OPEC fazlasını kimin yükleyeceği? Petrol fiyatları düşmeyecekse ve ileri sanayi ülkeleri de dış ticaretlerinde az gelişmiş bu ülke grubu lehine açık vermeyecekse, yüükün bir kısmını bizim gibi petrol üretmeyen gelişmekte olan ülkeler grubu taşımak zorunda kalacak. Fakat hangi olanaklar? Dünya finansman piyasasındaki olanaklar nedir? İki taraflı anlaşmalarla elde edilebilecek kredi kaynakları daha çok ülkelerin politik durumlarına bağlı olarak belirleniyor ve buradaki güçlükleri de biz Türkiye olarak hâlen yaşıyoruz. Uluslararası kuruluşların bu soruna bugüne kadar olduğundan daha iyi cevap verecek hale gelmeleri gerekir ki, bu da uzun boylu bir araştırma konusu. Gerek Para Fonu'nun gerek Dünya Bankası'nın kaynaklarının artırılarak, petrol geliri olmayan gelişmekte olan ülkelere yönlendirilmesi sorunu ciddi biçimde tartışılıyor. Bu son Brant raporunda ikili anlaşmalarla karşılanan bugün 20-25 milyar dolar civarında olan yardımın yılda en azından 8 milyar dolar artırılması ve Dünya Bankası kredilerinin de bir misline çıkartılması öneriliyor.

Şimdi bizim ikili anlaşmalar çerçevesinde sağlayabileceğimiz yardım miktarı aşağı yukarı belirlendi. Tabii buna sağlanabilecek petrol kredisi de ilâve edilebilir. Dünya bankasının olanaklarından Türkiye olarak yeterince yararlanmadığımız kanısındayım. Bu da sadece proje kredilerine karşılık Türk parasının temin edilememesinden değil; Türkiye'de bu tür proje yönetiminin eksik olmasından ileri gelmektedir. Bugün Dünya Bankası, özellikle ihracata döndük sektörlerin desteklenmesini sağlayacak kredi olanaklarını programlamaktadır. Türkiye iyi hazırlık yaptığı takdirde bu olanaklardan daha geniş ölçüde yararlanabilir. Serbest piyasalardan yarar-

lanmaya geldiğimiz zaman, Türkiye'nin durumu meydana, ülkelerin kredi değerliliği listelerinin hep en sonlarında yer alıyoruz. Dış borçlarımızın mutlak tutarı belki yüksek değil, fakat borç ödemek gücümüzün her geçen yıl daha da bozulduğu gözüküyor. Borç ödemeye gücü hesaplarsa, yaptığımız borç erteleme işlemlerini de dahil edersek, bu işlemlerin çok gerçekçi olmadığı da ortaya çıkıyor. Var olan koşullarda Türkiye'nin vadeleri 2-7 yıl arasında değişen borç ertelemeleriyle düzlüğe çıkması son derece güç. «Kısa sürede ne olanağımız var?» sorusuna gelince; eğer alınan önlemler başarı sağlarsa ve ekonomide enflasyonu yavaşlatıcı diğer tedbirler alınırsa —burada KİT açıkları ve vergi önlemleri birinci sırada geliyor— ve IMF'le yaptığımız anlaşma çerçevesinde yi sonuna doğru bir iyileşme gözükürse; yabancı ticaret bankaları ile yeniden bazı ilişkiler kurabiliriz kanısındayım. Bu ilişkiler, daha çok kısa süreli finansmanda bazı kolaylıklar şeklinde oluşabilir. Yoksa bugün Türkiye, mevcut ekonomik durumu ile, Avrupa piyasalarından uzun süreli borçlanma işlemlerine yeniden girişemez. Açıkçası böyle bir olanak bugün için mevcut değil. Diğer bir olanak da şu olabilir. Belki tartışılmasında fayda var. Acaba uzun vadeli kredi temin edememek dahi, ihracat finansmanına dış destek sağlanabilir miyiz? İhracat finansmanı dediğim zaman, sanayi ürünleri ihracatını düşünüyorum. Birinci aşamada sanayinin bugün döner sermaye ihtiyacı var. Bunun döviz kısmının şu veya bu formül ile dünya finansman piyasalarından sağlanması mümkün olabilir. Bu finansman, önce işletme sermayesi kredisi biçiminde başlayıp daha sonra yatırım kredisine de dönüşebilir. Bu işlemi yapacak olan mali kuruluş aldığı krediyi ihracat dövizleriyle geri ödeyebilecek bir formül oluşturmalıdır. Ben bir olanağı da bu yönde görüyorum.

İhracat için sanayinin çarkı nasıl dönebilir?

AKGÜÇ — Sayın Öngüt, bugün döviz pozisyonu tutan ticaret bankalarının, kendi pozisyonlarından karşılanmak koşuluyla dünya para piyasalarından kısa süreli krediler alsalar ve bu kredileri ihracat finansmanında kullansalar, bu bir olanak yaratır mı?

ÖNGÜT — Şunu söyleyeyim. Bugün sanayi, aşağı yukarı dövizini kendi bulmak durumuna geldi. İhracatla hiç ilgilenmemiş birçok kuruluş dahi bugün fiilen bu piyasaya girme zorunluğunu hissediyor. Sanayinin döviz olarak döner sermayeye ihtiyacı var. Eğer bu döner sermayeyi Merkez Bankası'ndan sağlayamazsanız, bir kredi olanağı yaratmanız gerekir. Belki çark bir kere dönerse, o zaman sanayi kendi ihracatı ile bunu sürdürmek olanağını bulabilir. Fakat en azından çarkı çevirebilmek için başlangıçta böyle bir mekanizma yararlı olabilir kanısındayım.

ALKİN — Şunu bir teknik olarak görebiliyor musunuz? Örneğin Dünya Bankası Türkiye'de dışsatımcı firmalara işletme sermayesi gereksinmelerini karşılamak için döviz kredileri açabilir mi? Dünya Bankası bunu da bir tür proje kredisi niteliğinde sayabilir mi? Dünya Bankası, kendi direkt proje kredisi verme politikasına biraz aykırı görünse bile böyle bir olanak sağlayabilir mi? Çünkü söylediğiniz konu hakikaten çok ilginç. Böyle bir olanak var mı acaba?

ÖNGÜT — Dünya Bankası'ndan bugün için bu olanak yok. Dünya Bankası'nda uygulanan yatırım projelerini kredilendirme ilkesine aykırı düşüyor; fakat söz konusu banka da birçok konuda görüşlerini değiştiriyor. Ancak böyle bir finansman için muhakkak Dünya Bankası'ndan kre-

di sağlamak gereği de yok. Bu tür krediler finansman piyasalarından da sağlanabilir.

AKGÜÇ — Döviz pozisyonu tutan ticaret bankaları aracılığıyla...

ÖNGÜT — Ticaret bankaları da yapabilir, kalkınma bankaları da yapabilir. Yeterki dış kredinin ödenmesi, Merkez Bankası'ndan transfer yoluyla değil bankaların kendi döviz pozisyonundan sağlansın.

AKGÜÇ — Ben bunu olanaklı görüyorum. Ancak şu iki garantiyi vermek lazım. Birincisi Merkez Bankası'nın döviz pozisyonu tutulması konusundaki tutumu. Merkez Bankası bu konuda çok sık karar değiştirmemeli. İkincisi de bu işe giren ticaret bankalarının çok ciddi ve sorumlu davranmaları, sağlayacakları olanakları dışsatımın finansmanında kullanmaları ve kendi pozisyonlarından ödeyebilecekleri boyutların üzerinde borçlanmamaları.

ÖNGÜT — Merkez Bankası sıkıştığı zaman bankaları petrol finansmanına zorladığı sürece böyle bir güvence olmayabilir. Bir de bankalar belki aşırı kâr düşüncesiyle kendi pozisyonlarından ödeyebileceklerinin üstünde bir borçlanmaya girerek sorun yaratabilirler. Ancak bankacılık sistemi bence yavaş yavaş bu konularda tecrübe adınıyor ve ihracat finansmanına daha geniş çapta girebilir. Hattâ kalkınma bankaları da bunu yapabilir. Demin devalüasyonlara karşın ihracatın bir patlama göstermediğini tartışırken, sadece devalüasyonun yeterli olmadığını, diğer yan şartların da gerekli olduğunu, Türkiye'de yapısal sorunların bulunduğu, dış pazarları hakikaten yeterince tanımadığımızı, buralara mal satacak teknikleri geliştiremediğimizi vurguladık. Bunlar, hepsi tabii çok önemli etmenler. Yalnız şunu da belirtmek lazım ki, özellikle sanayi ürünleri dışsatımında, kısa sürede, ör-

neğin üç ay içerisinde ihracat patlaması beklemek de gerçekçi değildir. Önemli olan, burada izlenen politikalarındaki sürekliliktir. Çünkü ihracat için yatırım yapacak olan girişimciye politikaların devamlılığı konusunda güvence vermek lazımdır. Bu güvence verilemediği sürece, ihracat için gerekli yatırımlar yapılamaz. Bugün Türkiye'nin geçici ithalatla yahut kendi finansman olanakları ile gümrüksüz olarak getirdiği girdilerle yapılan ihracatta bazen gayet ilginç kazanç olanakları ortaya çıkıyor. Fakat birçok alanda üretim kapasitesi yetersiz. Bu kapasiteyi geliştirmek lazım. Burada vurgulamak istediğim nokta, bu ihracat patlaması denen olay bugünden yarına gerçekleşebilecek bir şey değil. Hattâ patlama terimini ben doğru da bulmuyorum. İhracatta patlama olmaz. Olsa olsa sürekli bir artış söz konusu olabilir. Enflasyonun yavaşlaması ve gerçekçi bir kurun devam etmesi koşulu ile ben önümüzdeki 4-5 yıl içinde Türkiye'nin başarılı bir ihracat performansı gösterebileceği kanısındayım. Burada çok kötümser olmamak lazım. Hiç bir ülkenin birdenbire dış pazarlara girip, yıllardır o pazarları tutmuş firmalarla rekabet edip, tüm üretimini dış pazarlara satabileceğini sanmıyorum. Kısa süreler içinde bu mümkün değil. Onun için ihracat sorununu, uzun vadeli olmasa bile en azından orta vadeli bir sorun olarak düşünmemiz gerekir.

ihracat artabilir mi?

AKGÜÇ — Sayın Öngüt, bir de bizim hangi ihracat pazarlarında daha şanslı olduğumuzu çok iyi saptamamız lazım. Türkiye için ümit verici dış pazarlar nereleridir? Ayrıca dış pazarlara sattığımız malların miktarını belli bir büyüklüğün üstüne çıkarmamız ve dışsatımlarda sürekliliği sağlamamız zorunlu. Geçici olarak

eşantiyon kabillinden birkaç parti mal dışsatımı ile bu sorunu çözemeyiz. Görebildiğim kadarı ile Türkiye, yeni pazarlar bulma konusunda yeterli çaba içerisinde de bulunuyor.

ÖNGÜT — Evet. Biz Sınai Kalkınma Bankası'nda uluslararası bir kuruluşla işbirliği yaparak aşağı yukarı 90 mal üzerinde dünya pazarlarındaki gelişmeleri gösteren bir çalışmayı sürdürüyoruz. Bu çalışma önümüzdeki aylarda tamamlanacak ve ondan sonra bunlar arasında bazı mal gruplarını seçerek derinlemesine pazarlama araştırmaları yapmaya başlayacağız. Bu tür yaklaşımlarla, belki Türk ihracatçısına yardımcı olmak, yol göstermek mümkün olabilir. Burada hükümete düşen görevler de var. Olay karmaşık ve tek yönlü değil. Dediğim gibi, bugünden yarına çözülebilecek bir sorun karşısında da değiliz. O bakımdan kısa süredeki başarısızlıkların bizi fazla karamsarlığa sürüklememesi gerekir.

AKGÜÇ — Teşekkürler Sayın Öngüt. Sayın Alkin, bu konuda somut olarak acaba ne önerebiliriz? Ben, döviz yönetimimizde de bazı eksiklikler olduğu kanısındayım. Temel mallarda da dengeyi sağlayacak şekilde kısa ve uzun süreli döviz bütçeleri yapmak, döviz kullanmamıza etkinlik sağlayabilir mi? Bugün için kıt faktör olan dövizin kullanılmasında da savurganlık olduğu görüşündeyim.

ALKİN — Mutlak bir zorunluk. Her zaman siz de söylersiniz. Belli konularda ayrıntılı hesaplar yapılmadan hareket edildiği için belli çıkmazların ortaya çıktığını savunursunuz. Bence de bir döviz bütçesi yapmak zorunlu. Yalnız ben, döviz bütçesi yapmak derken, bunu, tayinlamanın zorlamaların üstünde bir kavram olarak görüyorum. Türkiye'nin önümüzdeki 3-4 yıl içinde Sayın Öngüt'ün de vurguladığı gibi dışsatımını artırma gereği var. Eğer biz döviz olanaklarımızı belli bir bütçe kavramı içerisinde

sokacak olursak, dağıtımdan önce aslında döviz olanaklarımızın önümüzdeki 4-5 yıl içinde ne olduğunu görmemiz gerektiği kanısındayım. Onun arkasından da sizin söylediğiniz anlamda bu döviz dağıtımının bir bütçe uygulaması gereği içinde geleceği tabiidir. Ben dediğim şekilde bir programlamayı, tayinlama zorunluklarının üstünde bir kavram olarak düşünüyorum. Döviz bütçesi hazırlanırken, şu hesapların ayrıntılı olarak, incelikli olarak yapılması gerekir: (1) Mevcut döviz olanaklarımız nedir? (2) Önümüzdeki yıllarda bu olanaklar ne ölçüde artırılabilir? (3) Bu olanakları artırmak için şimdi elimizde olan döviz ne biçimde kullanılmalıdır? Bu anlayış içinde bir döviz programlaması yapmıyacak olursak, olduğumuz yerde döner hep aynı şeyleri tartışırız. Sanırım böyle bir bütçe, şimdiye kadar yapıldığı gibi, götürülür bir hesaplama değil oldukça ayrıntılı bir hesaplama gerektiriyor. Sayın Öngüt'ün bahsettiği Sınai Kalkınma Bankası'nın mal bazında araştırmaları çok yararlı. Bu tür çalışmaların, bu tür hesapların yapılması gerekiyor. Kaba hesaplarla, götürü hesaplarla bu işi çözebilmemiz artık mümkün değil.

AKGÜÇ — Bu tür hesaplamaların dışında, biraz önce de söylediğim gibi, sanayiye teknik eleman, teknik bilgi ve yönetim sorunlarına da eğilmemiz gerekir. Duygusal davranarak, bazı eksiklikleri, yetersizlikleri gözardı edemeyiz.

ÖNGÜT — Evet Türkiye'de yönetim sorunu var muhakkak. Fakat şöyle düşünersek, Türk ekonomisi geçmişte çok daha zayıf bir kadro ile çok hızlı bir gelişme düzeyine ulaşabilmiştir. Ancak o zamanki koşullarla bugünkü koşullar biraz farklı. Bugün rekabete dayalı sanayide etkili olabilecek yönetici eksikliği var. Bir de izlenen politikalar, bizim yöneticilerin zamanlarını, enerjilerini başka yön-

lerde harcamalarına neden olmuştur. «Türk Parasını Koruma mevzuatında nasıl bir yol bulup da ithalatımı yaparım, nasıl finansman sağlarım?» Bunlar ve benzeri sorunlar yöneticilerin zamanını büyük ölçüde işgal etmiştir. Eğer ihracat gerçek anlamı ile teşvik edilirse, yöneticilerin de zamanla düşünce sistemlerini değiştirmelerinin mümkün olabileceği kanı-sındayım.

ALKİN — Teknik yöneticilerin yanında, onun daha üstünde, yarışma yeteneklerine sahip yöneticilerin işleri yönetmesi gerekiyor.

AKGÜÇ — Sayın Ersan, iki konu üzerinde görüşlerinizi rica edeceğim. Birincisi, sağlanmış olan krediler Türk ekonomisi için ne ölçüde yeterlidir? İkincisi, Türkiye kısa vadede, politik krediler dışında Euro-pazarlardan ekonomik krediler sağlayabilir mi? Bunun koşulları nelerdir? Bu koşullar nasıl yaratılabilir Türk ekonomisinde?

OECD kredisi ve euro-pazarlar

ERSAN — Sayın Akgüç, izinizle ilk olarak 30 Mayıs 1979 ve 16 Nisan 1980 OECD Türkiye'ye ivedi yardım programlarını çok öz olarak sunmak istiyorum. Geçen yıl Türkiye'ye taahhüt edilen tutar 906 milyon dolar idi. Bu yıl ise 1 milyar 161 milyon dolar. Geçen yıldan farklı olarak, bu aşamada taahhüdün koşulları kesin olarak belirlenmiş değil. Ancak Sayın Özal'ın belirttiğine göre, geçen yıla oranla program kredileri daha ağırlıklı bir biçimde programda yer alıyor. Sağlanan kredinin, 150-200 milyon dolar dışında program kredisi niteliğinde olduğu belirtiliyor. Yalnız bu kredilerin Türk ekonomisine yansımaları nasıl olacak, zaman süreci açısından nasıl bir gelişim izleyecek? Bu son derece önemli ...Benim kişisel kanıma

göre; 1,5-2 ay içerisinde bu kredilerin Türk ekonomisine enjekte edilmesi son derecede güç gözüküyor. Geçen yıldan edindiğimiz izlenimler de bunu kanıtlar nitelikte. 1980 yılı için sağlanan kredilerin, ifade edildiği gibi, program kredisi biçiminde olması olumlu bir gelişim. Yalnız bu program kredilerinin de nakit veya bloke hesap şekillerinde olması söz konusu. Bu konuda kesin bilgimiz yok bu aşamada. Nakit kredilerin kısa sürede 1,5-2 ay içerisinde Türk ekonomisine yansımaları söz konusu. Yalnız bloke hesap biçiminde olursa, taahhüt eden ülkeler bunu Merkez Bankalarına yatırırlar ve Merkez Bankalarından krediyi veren ilgili ülkeden yapılan dışalımın finansmanı için kullanılıyor. Diğer anlatımla, oldukça uzun zaman sürecini gerektiren kredi biçimi oluşuyor. Bunun dışında daha önce de üzerinde durduğum gibi, taahhüdü üstlenen ülkelerin takvim yıllarının farklı oluşu söz gelimi İtalya, Fransa gibi ülkelerin Ocak ayındaki bütçelerinde bu programı koymamış olmaları; A.B. Devletleri'nin Ekim ayında bütçe yılını belirlemiş olması, kredilerin Türk ekonomisine yansımaları açısından oldukça uzun zaman sürecinin geçeceğini gösteriyor. Bir olanak, taahhüt edilen kredilerin, Uluslararası Ödemeler Bankası'na kırıdırılarak kullanılması. Yalnız Uluslararası Ödemeler Bankası da, krediler nakit biçimde olursa kırıyor; bloke hesap şeklindeki kredilere iskonto işlemi yapmıyor. Onun dışında çok kısa süre için Uluslararası Ödemeler Bankası'nın başvurabileceği diğer bir yöntem, altın rehni karşılığı kredi. Altın rehni ile bir köprü finansmanı sağlamak söz konusu olabilir. Altın rehni ile geçtiğimiz yıllarda Portekiz, 1 milyar dolar kadar Uluslararası Ödemeler Bankası'ndan kredi sağlamıştı; ancak oldukça sakıncaları olan bir yöntem. Özellikle uluslararası bankacılık sisteminde ilgili ülkenin kredi değerliliğini yıpratabilecek bir olgu. O

açıdan altın rehninin sakıncalarını gözden uzak tutmamak gerekir.

Gerçekten Türk ekonomisine belli kısa sürede bir canlılık getirebilir. OECD katkı programı. Yalnız bu tür politik krediler Türkiye düzeyindeki ülkeler için ekonomik kalkınma açısından kesinlikle yeterli değil. Ekonomik kredilere başvurmamız gerekiyor. Benim üzerinde durmak istediğim konu da bu. Gerçekten özellikle 1973 sonrası petrol fonlarının sisteme girmesi ile devletsiz paraların ulusal sınırlar dışında oluşturdukları uluslararası para ve sermaye pazarları, diğer bir anlatımla Euro-pazarlar, son derece hızlı bir gelişim göstermişler ve bugün için 1 trilyon dolara aşan olağanüstü bir boyuta ulaşmışlardır. Türkiye benzeri petrol üreticisi olmayan gelişmekte olan ülkeler, 1973 sonrasında oldukça gerçekçi koşullarla bu pazarlardan borçlanma olanakları bulmuşlardır. Söz gelimi, 1975 yılında uluslararası finansal pazarlardaki toplam borçlanmalarda Türkiye benzeri gelişmekte olan ülkelerin payı % 31. Bu oran 1977'de % 35,5' ve 1978 sonunda da % 40,2'ye yükselmiştir. Önümüzdeki yıllarda Euro-pazarların, ödemeler fazlası veren ülkelerin fon birikimlerinin, özellikle ödemeler sıkıntısı sancılıları çeken ülkelerin ödemeler açıkları finansmanında kullanılması işlevini gerçekleştirmesi beklenen bir olgu. 1980 yılında ülkemizin de içinde yer aldığı petrol üretmeyen gelişmekte olan ülkelerin cari işlemler açığının 70 milyar dolara ulaşacağı tahmin ediliyor. AMEX bankasının uluslararası sermaye pazarlarına ilişkin olarak geliştirdiği, yıllık olarak dışsatım ve dışalım da % 15'lik bir artış varsayımını temel alan bir model; ülkemizin de içinde yer aldığı petrol üretmeyen gelişmekte olan ülkelerin cari işlemler dengesinin giderek ciddi bir biçimde bozularak 1986 yılında toplam açığın 208 milyar dolara ulaşacağı ve bu grubun uluslararası sermaye pazarlarına olan toplam borç-

larının 800 milyar dolar dolaylarına yükseleceğini ortaya koyuyor. Bu açıklar nasıl finanse edilecek? Gene bildiğimiz gibi özellikle Uluslararası Para Fonu bünyesinde gelişmekte olan ülkelere büyük ölçüde yeni olanaklar sağlanması sözkonusu. 1986 yılında gelişmekte olan ülkelere resmi fon akımlarının 91 milyar dolara ulaşacağı tahmin ediliyor. Fakat bu denli artış bile petrol üretmeyen gelişmekte olan ülkelerin açıklarını finanse etmekte yetersiz kalacak ve böylece Euro-pazarlara önümüzdeki 80'li yıllarda son derece önemli işlevler düşecek.

AKGÜÇ — Sayın Ersan, Euro-pazarlarda oluşan olanaklar, daha çok gelişmiş olan ülkeler için mi, yoksa gelişmekte olan ülkelerin finansman açıkları için mi kullanılacak? Burada önemli olan husus bu.

ERSAN — OECD ülkelerinin cari işlemler dengesinde açığın giderek artacağı tahmin ediliyor. Yalnız bu ülkelerin IMF çerçevesinde borçlanma olanaklarından daha etkin biçimde yararlanmaları sözkonusu. Sözgelimi Norveç, Belçika, İsveç gibi ülkelerin önümüzdeki yıllardaki ödemeler açıkları için IMF'e başvurmaları olası. Geçtiğimiz yıllarda Euro-pazarların temel iki alt bölümünden biri olan Euro-kredi pazarında, özellikle gelişmekte olan ülkeler uygun koşullarla borçlanma olanakları elde ettiler ve bu kredi pazarında gerçekten bir borçlular saltanatı hüküm sürdü. Bu durumu borçlanmanın temel koşullarında gözlemek mümkündür. Sözgelimi gelişmekte olan ülkelerin ödedikleri ortalama spread, 1977'deki % 1,46'lık düzeyinden 1978 sonunda % 1,03'e ve geçtiğimiz yıl sonunda da % 0,77 düşmüştü. Spread'in yanı sıra borçlanmanın süre, ödemesiz dönem gibi temel koşulları da, özellikle büyük borçlanmalarda son derece elverişli idi. Tüm bu göstergeler, Euro-kredi pazarında borçlular saltanatı vardı şek-

İndeki değer yargımızı haklı kılıyordu. Son yıllarda 1 milyar dolarlık jumbo kredilere geçerken Euro-pazarlar artık kanıksar olmuş idi. Bu gelişmeler doğrultusunda pek çok gelişmekte olan ülke, Euro-kredi pazarından uygun koşullarla borçlanma olanakları elde edip rezervlerine büyük eklemeler yaptılar. 1980 yılının ilk ayları ile birlikte bu gelişimde bir ölçüde değişim görüyoruz. Özellikle İran ve Afganistan olayları dolayısıyla uluslararası bankaların, gelişmekte olan ülkelere verilen kredilerde daha ihtiyatlı davrandıkları gözleniyor.

Dr. İhsan Ersan

Fakat benim kanıma göre pazar koşullarında görülen bu sertleşme kısa süreli... Koşulları yumuşatacak etmenler sözkonusu... OPEC ülkelerinin yalnız 1980 yılı için 100 milyar dolar üzerinde fazlası var. Bunun dışında gelişmekte olan ülkeler rezervlerine geçen yıllarda büyük eklemeler yaptılar. Özellikle pazarın büyük borçlusu Brezilya geçtiğimiz yıllarda uygun borçlanma koşulları ile rezervlerine 10 milyar dolarlık bir ekleme yaptı. Ayrı-

ca pazarda büyük bir likitide birikimi ve uluslararası bankalar arasında kıyasıyla bir rekabet var. Bu nedenle borçlanma koşullarında yeniden yumuşamaların görülmesi olası.

Türkiye ve euro-pazarlar

Türkiye bu konuda ne yaptı? İzinizle bu konuya kısaca değinmek istiyorum. Türkiye bu pazarlara geçekten yabancı bir ülke. Bu pazarlardaki girişimleri son derece etkili olmaktan uzak ve sınırlı. Şimdiye dek 1973 sonrası uluslararası finansal pazarlardan biri tahvil ihracı biçiminde olmak üzere 10 girişim sonucunda, 1 milyar 61 milyon dolarlık bir fon sağlamış. Bu rakam, benzer sayılan ülkelerin dış pazarlardan bir yıl içinde yaptıkları borç tutarının çok altında.. Bu konularda yanlıklarımız var. Hepimizin bildiği gibi pazara olan yarı kopukluğumuz bunda etkin. Uluslararası finansal pazarlar kendine özgü bir çalışma biçimi olan, belirli ilkelere olan pazarlar. Bu pazarlarda borçlanmak için gerçekten oyunun kurallarına uygun oynanması gerekiyor. Onun ötesinde Türkiye, geçmişteki yanlış borçlanma modelleri ile kredi değerliliğini yıpratmış. Kısa süreli fonları DÇM uygulaması ile çeken Türkiye, şimdi orta ve uzun süreli gerçekçi bir biçimde borçlanma olanakları arıyor.

AKGÜN — Bir soru sorabilir miyim? Çokuluslu şirketlerin Türkiye ekonomisinde önemli bir yeri olmaması ve şirketlerin daha çok iç pazara dönük olarak çalışmalarını Türkiye'nin Euro-pazarlardan yararlanmasını kısıtlayıcı diğer bir etmen olabilir mi? Euro-pazarlar biraz da çok uluslu şirketlerin finansman gereksinmelerini karşılamaya yönelmiyorlar mı?

ERSAN — Kuşkusuz, çokuluslu şirketler Euro-pazarları büyük ölçü-

de etkileyebilecek bir güç. Bu açıdan, Türkiye'nin yetersiz oranda yararlanmasının kökeninde aranabilecek nedenlerden biri de belki bu olabilir. Ama onun ötesinde belirttiğim gibi özellikle son yıllarda petrol fonlarının gündeme girmesi ile, gelişmekte olan ülkeler de bu pazarın son derece aranılır müşterileri durumuna girmiştir. İzninizle, gelecek nasıl görülüyor, Euro-pazarlardan borçlanma açısından? Bu konuya da biraz değinmek istiyorum. Konu Türkiye'nin kredi değerliliğine bağlı. Ülkemiz benzeri petrol üreticisi olmayan ülkelerin borçlanmalarında da, ülkelerin kredi değerliliği kavramı gündeme geliyor. Ülkemizin kredi değerliliğini kazanma-

sında belki ilk adım, 1979 sonunda 15 milyar 672 milyon dolara yaklaşan dış borçlarımızın ertelenmesi. Kısa dönemde bir ülkenin kredi değerliliği nasıl gözüktüyor? Çok kısa olarak buna değineyim. Uluslararası finans çevrelerinin çok önde gelen iki yayın organı var. Bu iki yayının organının ülkelerin kredi değerliliğine bakış açısı son derece gerçekçi. Bu yayın organlarından Euromoney, kredi riski değerlemesinde, spread ve kredinin süresi gibi borçlanmanın iki temel koşuluna dayanıyor ve buna dayanarak ülkeler arasında bir sıralama yapıyor. Söz konusu bulgular, Türkiye için 1980 yılının ilk değerlemesinde sırası ile 1.748 ve 5.7 ve bu bulgularla Türkiye

AKBANK

Sanat galerileri

Cesitli sanat yayınları

Türkiyemiz dergisi

Ankara oda orkestrası

Yaratıcı gücü teşvik yarışmaları

Halk el sanatları yarışmaları

Cocuk dergisi (BASARI)

Cocuk tiyatrosu

Cocuk korusu

Cocuk sineması

Kukla ve Karagöz oyunları

Radyo programları

kültür ve sanat hizmetlerinde de öncü banka

AKBANK

75 ülkenin kapsandığı incelemede 69 uncu sırada yer alıyor. Euromoney'e göre kredi değerliliği en yüksek ülke Yeni Zelanda, onu Belçika ve Fransa izliyor. İlginçtir, komşumuz Yunanistan, kredi değerliliği olan ülkeler arasında 7'nci sırada yer alıyor. Sıralamada Türkiye'nin arkasında Etiyopya, Nijer, Pakistan gibi ülkeler var. Diğer bir yayın organı olan Institutional Investor, daha ziyade uluslararası bankaların kredi değerliliğine ilişkin görüşlerini yansıtıyor. 96 ülkede yaptığı incelemede Türkiye 100 üzerinden 10.4 puanla 92'nci sırada yer alıyor. Ve yöresel sıralamada da 15 ülkeyi kapsayan Ortadoğu'da kredi değerliliği en tartışmalı olan ülke Türkiye.

Beklentiler kısa dönem için pek iç açıcı değil. Uzun dönemde Türkiye açısından Euro-pazarlardaki olanaklar neler olabilir? İzinizle ona değineyim. Önümüzdeki beş yıllık bir zaman dönemini ele alırsak, ne yazık ki beklentiler olumlu değil. Gelecekte uluslararası bankacılık çevrelerinin Türkiye'nin kredi değerliliğine ilişkin bakış açıları acaba ne ölçüde değişebilir? Tabii değerlendirmede gözönünde tutulacak etmenler sözkonusu. Nitel etmenler, işte ödemeler dengesini doğrudan etkileyen kalemler. Bu göstergeler arasında bir tanesi var ki, uluslararası finans çevreleri bu göstergeye son derece önem veriyorlar. Bu, borç karşılama oranı veya borç servis oranıdır. Birçok değerlendirmede bu oranın yalnız başına etkili olduğunu görüyoruz. Yıllık borç yükümlülüğünün (faizler + anapara taksitleri) dışsattım ve faktör dışı gelirler toplamına bölümünü ifade eden bu oran, çoğu kez bir ülkenin kredi değerliliğini belirlemede kullanılan tek ölçü oluyor. Bu oran, 1976 ve 1977 yılları için ülkemizde sırasıyla % 11.4 ve % 19.2 iken 4'üncü plan döneminin başında % 41.1, plan döneminin son yılı olan 1983'de de % 54.5 oluyor. Son derece tehlikeli bir sonuç. Kaldı ki

planda yer alan döviz gelirlerinin de-recesi de tartışılabilir.

AKGÜÇ — Gerçekçi olarak, borç karşılama oranının hangi düzeyi aşması genellikle tehlikeli olarak yorumlanıyor.

ERSAN — Şöyle diyebilirim Sayın Akgüç. Bu oranı yorumlarken oranın payı ile paydasını gözönünde tutmak gerekir. Pancras Nagy'in yaptığı bir ekonomik araştırma var. Bu ekonomik araştırmada birey başına ulusal gelir, ekonomik kalkınmanın bir göstergesi olarak kabul edilerek, gelişmekte olan ülkeler üç temel gruba ayrılıyor. Bu ekonomik araştırmanın bulguları son derece ilginçtir. Görüyoruz ki gelişmekte olan ülkelerin ulusal gelir düzeyi ile dış borç kompozisyonları arasında son derece bir yakınlık var. Ekonomik kalkınmanın ilk aşamasında olan düşük gelir düzeyindeki ülkelerde dış borçların, gayrisafi ulusal gelire oranları oldukça düşüktür. Sözkonusu ülkeler, kalkınmalarını daha çok dış yardım ve hibe-lerle finanse etmektedirler. Bu nedenle toplam dış borçları arasında uluslararası bankalara olan borçları önemli yer tutmaz. Bu olgu, anılan ülkeler grubunda borç karşılama oranının düşük görülmesine yol açmaktadır. Ancak bu oranı, sözü edilen ülkelerin dış borçlarını ödeme yeteneğinin, kredi değerliliğinin bir göstergesi olarak kabul etmek yanıltıcı olur. Ülkelerin, kalkınma düzeyi ilerledikçe borç karşılama oranlarının da yükseldiğini görüyoruz. Gelişmekte olan bir ülkenin gelir düzeyi arttıkça, gelişmiş ülkeler ve uluslararası kuruluşlar, yardım ve hibe konusunda daha isteksiz davranmakta, dolayısıyla bu ülkeler, dış kaynak konusunda daha çok uluslararası finans pazarlarına başvurmak gereğini duymaktadırlar. Görel olarak gelir düzeyi yüksek gelişmekte olan ülkelerde hem dış borçlar daha fazla hem de bu borçların büyük bir bölümü uluslararası banka-

laradır. Bunun sonucu olarak da borç karşılama oranları, gelir düzeyi daha düşük gelişmekte olan ülkelere kıyasla yüksektir. Oranın pay ve paydası, ilgili ülkenin gelir düzeyi, yararlandığı dış kaynakların türü (hibe veya kredi), kedilerin bilateral olarak devletten devlete veya uluslararası finans pazarlarından sağlanıp sağlanmadığı dikkate alınmadan, borç karşılama oranının yeterliliği konusunda bir yargıya varılamaz. Bununla beraber, Türkiye'nin borç karşılama oranının gittikçe yükselme eğilimi göstermesi, iyimser tahminlere karşın, gelecek yıllarda Türkiye'nin dışatım ve işçi döviz gelirlerinin % 50'sinden fazlasını dış borç ödemeye tahsis etme zorunda kalması olasılığı, sorunun ciddi olduğunu, tehlikeli boyutlara ulaştığını göstermektedir. Ayrıca, bir ülkenin kredi değerliliği konusunda yargıya varılırken, nitel etmenler de, özellikle politik istikrar ve ekonomiyi yönetmede gösterdiği performans, izlediği temel politikalar da gözönünde tutulmaktadır.

genel değerlendirme

AKGÜÇ — Bugünkü tartışmalar da ortaya çıkan görüşleri şöylece toparlamaya çalışalım.

OECD çerçevesinde sağlanan 1 milyar 161 milyon dolarlık kredi, Türk ekonomisine uzun süre canlılık getirecek, Türkiye'nin uzun vadeli sorunlarının çözümüne katkıda bulunacak nitelik ve boyutta bulunmamaktadır. Olsa olsa günü kurtarmaya, günlük yaşama politikasına yardımcı bulunabilir, bir süre için geçici ferahlık yaratabilir. Kaldı ki bu kredilerin tümünün 1980 takvim yılı içerisinde kullanılması olasılığı da çok zayıftır. Kredilerin ancak 600-650 milyon dolarlık bölümünün nakit kredi niteliğinde oluşu, bağlı kredilerin varlığı, ayrıca yabancı ülkelerin bütçe uygulaması, örneğin A.B.D.'de yeni bütçe döneminin Ekim ayında başlaması, Fransı ve İtalyan yardımlarının anılan ülkelerde bütçe döneminin Ocak ayında başlaması nedeniyle başlangıçta öngörülmemesi; kredilerin kullanılmasında aksama yapabilecek etmenler olarak görülmektedir. Son birkaç yıllık uygulama göstermiştir ki, Türkiye'nin politik krediler olarak nitelendirdiğimiz devletten devlete kredilerle, büyük boyutlarda dış kaynak sağlama olanağı yoktur. Bu krediler ancak yardımı sağlayan ülkelerin kendi ekonomilerini etkilemeyecek ölçüde gözden çıkardıkları tutarlarla ve bir kısmını da bağlı olarak ilgili ülkeden dışalım yapmak koşuluyla, sınırlı bir şekilde sağlanabilecektir.

Türkiye'nin mevcut ekonomik durumu, kredi değerliliğinin gittikçe düşmekte oluşu, kredi değerliliği sıralamasında en sonlarda yer alması, Euro-pazarlardan borçlanmasını da olanaksız hale getirmektedir.

Mevcut olanaklarla ek olarak önemli bir petrol kredisi sağlanamadığı takdirde, Türkiye'nin, resmi

1955-1979
yılları
arasında
Türkiye'nin
temel
ekonomik
sorunları

*
Hatalı
tutum ve
politikalara
doğru
cevapların
bulunması.

Neden ve nasıl bu günlere geldik ?

İsteme adresi: Ekonomik ve Sosyal Yayınlar A.Ş.
Catalçeşme Sokak No. 17/4, Cağaloğlu - İstanbul
Telefon: 26 34 11

ağızların ifade ettiği gibi 1980 yılında 7,5-8 milyar dolar dolayında dışalım yapmasına olanak yoktur. En iyi olasılıkla 1980 yılı dışalımını 6-6,5 milyar dolar dolayında kalabilecektir.

Türkiye'nin döviz gelirleri, alınan önlemlere karşın, ümit verici bir gelişme göstermektedir. Yılın ilk üç aylık dışalım rakamı, geçen yıla kıyasla ancak % 5,7 oranında bir fazlalık göstermektedir. Dışsattımın canlı ol-

Dr. Öztin Akgüç

duğu yılın ilk üç ayında 700 milyon dolar dolayında bir dışsattım düzeyi, dışsattımın yıl sonuna kadar 3 milyar dolarlık bir boyuta ulaşabileceği konusunda da fazla ümit vermemektedir. İşçi dövizleri girişi yılın üç ayında, geçen yıla kıyasla yüksek olmakla beraber, umulan boyutlarda değildir. İşçi dövizleri konusunda geçen yıla anlamlı bir karşılaştırma, ancak Haziran 1980 sonu itibarıyla mümkün olabilecektir. İşçi dövizlerinin geçen yıl ulaştığı 1.7 milyar dolarlık düzeye bu yıl ulaşılabilir son derece şüphelidir.

Dışsattım şüphesiz yapılan devaleasyonlarla bugünden yarına çözümlenecek bir sorun değildir. Gerçekçi kur, dışsattım için gerekli fakat yeterli bir koşul değildir. Bunun yanı sıra, büyük ölçekte üretim, üretim esnekliği, pazar araştırmaları, çağdaş pazarlama tekniklerinin kullanılması, finansman sorunlarının çözümü, kalite ve standardizasyon; dışsattım için gerekli diğer etmenlerdir.

Türkiye bir yandan dışsattımı artırmak için gerekli önlemleri alırken, diğer yandan bilinçli bir borçlanma politikası da izlemelidir. Günün kurtarmak, sıkıntı çekilen birkaç tüketim maddesini geçici olarak piyasada bulundurmaktan kaynaklanan dış borçlanma politikası ile Türkiye hiç bir yere gidemez. Türkiye dış borçlardan, üretim kapasitesini genişletici, üretim faktörlerinin sektörler arası akıcılığını artırıcı (ekonominin transformasyon gücünü yükseltici) yönde yararlanmalıdır. Cari tüketim için borçlanma, gelecek kuşakların yükünü artırmaktan, Türk ekonomisini dışa daha bağımlı hale getirmekten başka sonuç vermeyecektir. Türkiye'nin döviz olanaklarını gerçekçi bir şekilde değerlendiren, akıllı bir döviz kullanımına olanak verecek ciddi bir döviz bütçesi hazırlaması yararlı bulunmaktadır. Türkiye'nin orta bir vadede döviz gereksinimi yönünden geleceğini daha iyi görmesi, belki uluslararası finansman pazarlarındaki kredi değerliliğini de yükseltebilir. Türkiye, dış kaynaklardan yararlanacaksa, borçlanma büyük projelerin finansmanı ve kısa sürede dışsattımı arttırmak, ekonominin üretim esnekliğini yükseltmek amaçlarına yönelik olmalıdır.

Teşekkür ederim.

Derginin Notu : Yukarıda sunulan «Açık Oturum», 21 Nisan 1980 tarihinde düzenlenmiştir.

duvarlarınızın
vazgeçilmez
dostu

**ÇANAKKALE
SERAMİK
fayansları**

banyo
ve mutfagınız
için

sihhi

ucuz

dayanıklı

temiz

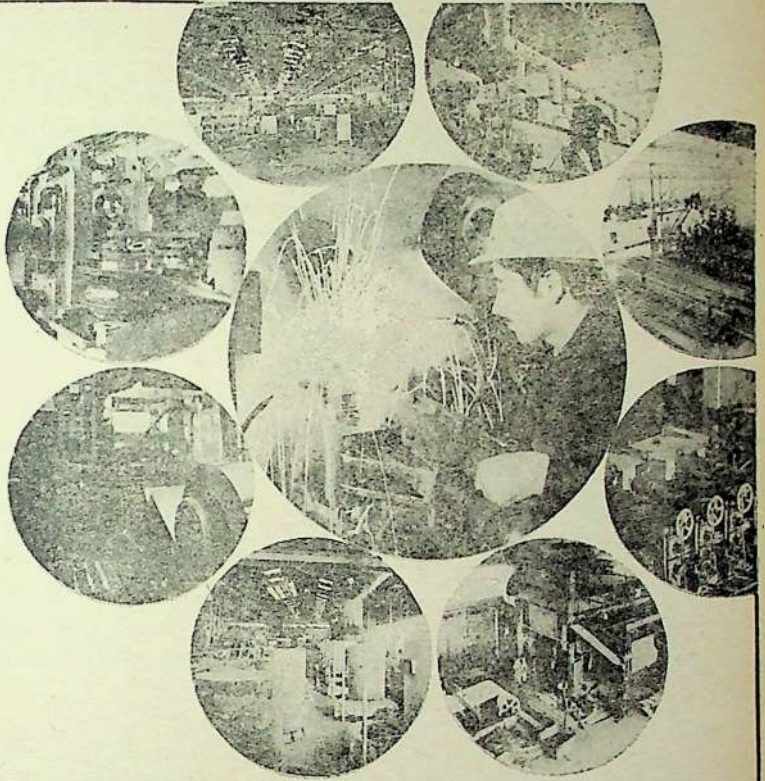
modern

renkli

KE

Çanakkale Seramik Fabrikaları A.Ş.

Karaköy, Tersane Caddesi, Hediye Sokak No. 4-6 Tel.: 43 03 55 (5 hat)

Endüstrimizin Temelinde Borusan

Borusan ürünleriyle, endüstrimizde üretimin temelidir. İleri teknolojilerle, ürünlerini sürekli geliştiren Borusan, su ve gaz boruları-alçak basınç kazan boruları-sanayi boruları-soğuk çekme borular-paslanmaz çelik borular elektrik boruları-kare ve dik-dörtgen borular-yapı profilleri-kapı kasası açık profiller-soğuk çekme bant-ambalaj çemberi-düz ve oluklu galvanizli sac-metal kaplı bant (nikel, pirinç, çinko, bakır) nikel kaplı perde rayı ve sac işleyen makinalar

gibi üretim olanakları sunarak temel endüstrilerimizi de geliştirir.

Borusan, ürünleriyle endüstrimizde üretim temelidir.

 BORUSAN
gelişen... geliştiren

kalitemizin güvencesi

- Çelik özlü alüminyum iletkenler
- Tam alüminyum iletkenler
- Plastik izoleli askı telli alüminyum kablolar-ALPEK
- Plastik izoleli alüminyum iletkenli enerji kabloları -ALVINAL
- Plastik izoleli telefon kabloları
- Alüminyum profiller
- iletken ve kablolar için ek malzemeleri

TÜRKKABLO A.O.

Merkez: İnönü Caddesi 69/1 Taksim-İstanbul
Tel: 43 59 03 (4 hat) Teleks: 24223 tkab tr

Fabrika: P.K. 53 İzmit Tel: 114 76 - 113 97

TÜRKKABLO MAMÜLLERİ TEVZİİ A.Ş.

Kemeraltı Caddesi 34 Karaköy-İstanbul
Tel: 43 00 06 - 43 00 07

Türkiye'de Pazarlamacının İşlevi ve Sorumluluğu

PROF. DR. KEMAL KURTULUŞ

Giriş

PAZARLAMA kuramı, başta A.B.D. olmak üzere gelişmiş pazar ekonomilerinde geliştirilmiş olmakla birlikte her tür ekonomik ve sosyal yapıya uygulanabilir bulguları içermektedir. Ancak unutulmaması gereken temel nokta, ilgili ekonomide yaşanan ekonomik ve sosyal koşullara uygun kuramsal bulguların ışığında geçerli ve etkin pazarlama strateji ve politikalarının oluşturulması ve bunlara uygun plan ve taktiklerin uygulamaya konulmasıdır. Böyle bir uygunlar zincirinin oluşturulmasında kuşkusuz ki kuramcılarının uyarıcı önderliği gereklidir. Ama yine unutulmamalıdır ki başarı, ancak ve ancak uygulamacıların gerekenleri yapmaları sonucu ortaya çıkacaktır. Yoksa kuramcılarının önerileri kağıt üzerinde kalmaya mahkûm olduğu sürece toplum yararına gerçek bir başarıdan söz edilemez. Bu yazının amacı; pazarlama kuramında ve uygulamalarındaki yenilik ve gelişmeleri ülkemizin içinde bulunduğu ekonomik ve sosyal koşulları gözönünde tutarak, ülkemizde pazarlamacının işlevinin ve sorumluluğunun ne olması gerektiği konusunu tartışmak ve bazı öneriler geliştirebilmektir.

Konunun Önemi

Pazarlamanın gerek mikro, tüketici veya firma düzeyinde, gerek makro, endüstri veya tüm ekonomi düzeyinde, gerek ulusal gerekse uluslararası arasındaki önemi; esas olarak istemden hareketle istemle sunum arasında nitel, nicel ve zaman boyutlarında sağladığı dengeden ve böylece kıt kaynakların en iyi kullanımına yaptığı katkıdan kaynaklanmaktadır. Pazarlama anlayışının ve uygulamalarının çevresel koşullara sıkı sıkıya bağlı olması nedeniyle farklı ekonomik ve sosyal gelişme evrelerinde farklı pazarlama anlayışları egemen olmuştur (1).

İstemnin nicel ve nitel olarak tatminini amaçlayan çağdaş pazarlama anlayışına ek olarak son yıllarda pazarlama anlayışının kâr amaçlı olmayan kuruluşlara da uygulanması istenmiştir (2). Ayrıca pazarlamanın yalnızca kişisel gereksinmelerle değil, onun ötesinde toplumsal öncelikli gereksinmelerle ilgilenmesi gerektiği

(1) Bu anlayışlarla ilgili kısa açıklamalar için bakınız: İlhan Cemalcılar, «Pazarlama Kavramında Yeni Gelişmeler», *Pazarlama Dergisi*, Yıl 2, Sayı 2, Aralık 1976, s. 3-7.

sosyal pazarlama kavramı ile ortaya atılmıştır (3). Pazarlamanın makro ağırlığı gözönünde tutularak makro pazarlama kavramı ve buna bağlı olarak makro ve toplumsal gereksinimler gözönünde tutularak pazarlamama kavramı da önerilmiştir (4). Böylece özellikle 1973 sonrası ortaya çıkan stagflasyon sonucu, tüketicilerin ve çevrenin korunması, toplumsal hedeflere uygun tüketim biçimlerinin geliştirilmesi, toplumun sosyal ve makro açıdan önemli gereksinmelerinin karşılanması ve pazarlama teknolojisinin sosyal önceliklere göre yönlendirilmesi ağırlık kazanmıştır. Son yıllarda tüm dünyada ve özellikle ülkemizde yaşanan ekonomik koşullar tüketicilerin tutumlarında, davranışlarında, yaşam biçimlerinde, önceliklerinde ve beklentilerinde önemli değişikliklere neden olmuştur (5).

Olumsuz ekonomik gelişmeler, tüketicileri oransal olarak daha mutsuz ve geleceğinden kuşkuyla yapmıştır (6). Bu olgu, ülkemiz gibi gelir dengsizliklerinin ve enflasyonun büyük boyutlara ulaştığı ülkeler için özellik-

le düşük ve sabit gelirliiler açısından daha da geçerlidir. 1976 sonrası çok ciddi boyutlara ulaşan enflasyon, artan işsizlik, orta ve düşük gelir gruplarının sürekli satın alma gücü kaybına uğraması ve gayri safi milli hasılanın en büyük payının hizmetler, pazarlama ve ticaret kesiminde yaratılır olması; ülkemizde pazarlama ve buna ilişkin uygulamaların ne denli önemli olduğunu açıkça ortaya koymaktadır (7). Aslında ülkedeki istem-sunum dengesizliği ve pazarlama kökenli harcamaların gayri safi milli hasıla içindeki payı gözönünde tutulduğunda, pazarlama harcamalarının olması gerekenin çok üstünde olduğu söylenebilir. Bu, pazarlama teknolojisindeki geriliğin bir sonucu olarak pazarlama kesiminin özellikle satışı mesleğinin birçok gizli işsiz bünyesinde barındırmasının doğal bir neticesidir. Böylece genellikle ilkel pazarlama teknikleri uygulayan, pazarlama işlevlerini marjinal ölçüde yerine getiren, çok sayıda pazarlama kuruluşunun oluşturduğu gereğinden uzun ve/veya karmaşık dağıtım sistemleri ortaya çıkmaktadır (8). Bu tür dağıtım

(2) Philip Kotler and Sidney Levy, «Broadening the Concept of Marketing», *Journal of Marketing*, January 1969, s. 10-15; Johan Arndt, «How Broad Should the Marketing Concept Be?», *Journal of Marketing*, January 1978, p. 101-105.

(3) William Lazer, «Marketing's Changing Social Relationships», *Journal of Marketing*, January 1969, s. 3-9; Eugene J. Kelley, «Marketing's Changing Social Environmental Role», *Journal of Marketing*, July 1971, s. 1-2; Philip Kotler and Gerald Zaltman, «Social Marketing: An Approach to Planned Social Change», *Journal of Marketing*, July 1971, s. 3-13.

(4) Philip Kotler, «What Consumerism Means for Marketers», *Harvard Business Review*, May-June 1972, s. 47-51; Robert Bartels and Roger L. Jenkins, «Macromarketing», *Journal of Marketing*, October 1977, s. 17-20.

(5) Dünyadaki değişme ile ilgili olarak bakınız: Günther Poser and Zoher E. Shipchandler, «Impact of Inflation on Consumer Life Style-Some Empirical Results on the Money Illusion and Consumer Purchasing Behaviour», *European Journal of Marketing*, Volume 13, Number 3, 1979, s. 103-122.

(6) Avraham Shama, «Management and Consumers in An Area of Stagflation», *Journal of Marketing*, July 1978, s. 48-52.

(7) Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı 1979-1983, T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı, Ankara 1979, s. 104.

(8) Kemal Kurtuluş, «Channels of Distribution in A Developing Country: The Case of Turkey», *Socio-Economic Effectiveness of Distribution System* konulu uluslararası konferansa sunulan bildiri, Sopot, Polonya, Mayıs 1979.

sistemlerinin etkinliğini sağlamak ise birçok kez olanaksızdır. Ülkemizde bu kesimin bir başka niteliği, vergilendirme açısından gösterdiği olumsuzluk ve böylece birçok sosyal ve ekonomik dengesizliğin sorumlusu olarak gösterilmesidir. Bu, özellikle istem-sunum dengesizliği sonucu talebi esas alan fiyatlandırma yöntemlerinin kullanılması ve aşırı kârların bu kesimde çalışanların elinde kalabilmesinden kaynaklanmaktadır⁽⁹⁾. Kuşkusuz ki tüm bu olumsuzlukları gidermek ve ekonominin sağlıklı işlemlerini sağlamak hepimizin görevidir. Ayrıca bu, demokrasinin ülkemizde yaşaması için de bir zorunluluktur. Bu nedenle ülkemizde pazarlamacının temel işlevinin ve dolayısıyla sorumluluğunun ne olduğunu kısaca tartışmakta yarar vardır. Çünkü gerekenler yapılmadığında, sonuçların her şeyden önce pazarlamacılar için olumsuz olacağı ve bundan tüm ülkenin zarar göreceği gözden uzak tutulmamalıdır.

Ülkemizde Pazarlamacının İşlevi ve Sorumluluğu

Yaşanılan ekonomik ve sosyal koşulların ve şu andaki teknoloji ve bilgi düzeyinin bir sonucu olarak ülkemizde genel olarak kısa süreli kârların amaçlandığı bir satış anlayışı hâkimdir. Böylece tüketicilerin kişisel veya toplu gereksinme ve istekleri firma yöneticilerince birinci planda yerterince gözönünde tutulmamaktadır⁽¹⁰⁾. Öte yandan daha önce değinildiği gibi ülkemizde pazarlamaya ilişkin harcamaların düzeyi dikkate alındığında, pazarlama alanında yapılacak olumlu düzenlemelerin tüm ekonomiye ve halkın refahına yapacağı katkı yadsınamaz. Gelişmiş ekonomilerde dahi dağıtım ve pazarlama bilgi sistemleri gibi temel pazarlama işlevlerinin rasyonalizasyonu için alınacak önlemler gündeme getirilirken, ülkemizde bu konuda ciddi ve bilimsel nitelikteki çalışmaların yok denecek kadar az olması ve olanların da ge-

rek yöntem gibi, gerek içerik açısından bir bütünü tamamlayacak nitelikte olmamaları veya yetersiz kalmaları, önemli bir eksikliklerdir⁽¹¹⁾. Akademisyenlerin ve uzmanların konuya daha yakın bir ilgi göstermeleri ve gerekli düzenlemeleri yazıt ve bilimsel bulguların ışığında somut bir biçimde ortaya koyucu çalışmalar yapmaları başlangıç için gereklidir. Bu, yalnızca akademik amaçlı çalışmalarla yapılabileceği gibi, «üniversite -iş hayatı-devlet» işbirliği çerçevesinde, daha gerçekçi ve geniş bir içerik içinde ele alınabilir. Ancak böyle bir yaklaşım sonucu oluşturulacak önlemler zincirinin başarı şansı vardır. Yoksa bilimsel araştırmaya dayanmayan masa başı kararların mikro ve makro düzeyde bekleneni vermesi ancak ve ancak tesadüflere kalmış bir olgudur.

Bu yazımızın temel hedefi işhayatına özellikle pazarlama kesiminde çalışanlara; bugün yaşanan ülke gerçeğinde önemli işlev ve sorumlulukları olduğu, bu nedenle toplumun refahına yönelik ve uzun sürede kendi çıkarlarına olan uygulamalara bir an önce başlamalarının başta kendileri olmak üzere tüm ülkeye önemli yararlar getireceği ve toplumu daha ağır bunalımlardan korumada önemli

(9) Bu tür uygulama ile ilgili olarak bakınız: Kemal Kurtuluş, «Üretici Firma Açısından Fiyatlandırma», Muhasebe Enstitüsü Dergisi, Kasım 1976, s. 54-62.

(10) Örneğin, bir araştırmada firma yöneticilerinin mamul planlaması ve geliştirilmesi kararları alırken, tüketici gereksinme ve isteklerinden çok az yararlandıkları saptanmıştır. Bu konuda bakınız: Tanju Öztürk, «Pazarlama Ekonomisi ve Tüketicinin Korunması», yayınlanmış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul 1979, s. 197.

(11) Gelişmiş ülkelerdeki çalışmalarla ilgili olarak bakınız: David Carson, «Gottterdammering for Marketing», Journal of Marketing, July, 1978, s. 11-19.

katkılar sağlayacağı mesajını vermektedir. Bu tür bir özdenetim yapılmadığında, çok daha ağır koşulların haklı olarak bir dış denetim kurumunca -ki bu büyük bir olasılıkla devlet olacaktır- uygulanması kaçınılmaz olacaktır. Bu nedenle pazarlama uygulamacılarının bugün her zamandan daha çok sosyal sorumluluk sahibi olmaları gerekmektedir. Bu sorumluluk tüm topluma ve çevreye karşı olmalıdır⁽¹²⁾ ve pazarlama işlevlerine ilişkin kararlar, toplumsal boyutta ortaya çıkabilecek sonuçları da gözönünde tutularak alınmalıdır.

Bu tür bir ele alış, kuşkusuz ki ilk olarak üretilecek uygun mal ve hizmetleri belirlerken yalnızca kısa süreli kârlar değil, toplumun gereksinmelerini ve bu arada refah düzeyi düşük olan toplum kesimlerinin gereksinmelerinin de dikkate alınmasını gerektirir. Ülkemizde ne yazık ki üretim kararları, genellikle ya toplumsal gereksinmeler ilk planda gözönünde tutulmayarak ya da satınalma gücü yüksek kesimlerin tüketim biçimlerine uygun yönde alınmaktadır. Yine ne yazık ki bu kararların toplumun diğer

kesimlerinin tüketim biçimleri üzerindeki koşullandırıcı olumsuz etkisi unutulmaktadır. Özellikle eğitim düzeyinin düşük olduğu toplumlarda bu koşullanma veya taklit etme alışkanlığı, moda dışındaki mallarda bile modanın benimsenmesine ilişkin kuramın geçerliliğini doğrular yönde gözükmektedir. Düşük gelir düzeylerindeki kişiler bu koşullanma sonucu olanaklarının yetersizliği nedeniyle almak istediklerini alamadıklarından, ağır psikolojik bunalımlara itilmektedirler. Bu psikolojik tatminsizlik her tür anarşinin başlangıcı için en olumlu ortamı hazırlamaktadır. Örneğin, ülkemizde orta ve düşük gelir düzeylerindeki bireylerin veya ailelerin konut konusunda amaçladıklarını gerçekleştirmesi olanaksızdır. Bunun başlıca nedenlerinden biri, yıllarca izlenen yanlış politikalar sonucu ülkemiz için çok lüks sayılabilecek konut standartlarının topluma benimsetilmiş olmasıdır. Böylece 100 m²'nin altı olarak tanımlanan sosyal konut, aslında bizim niteliklerimizdeki bir toplum için oldukça lüks bir özelliğe sahiptir. Ayrıca yapı endüstrisinin genellikle çok daha lüks yapılar için söz konusu olabilecek ürünleri üretmeleri, buna uygun teknolojileri ve standartları geliştirmeleri, ısı yalıtımı ve diğer enerji artırımı sağlayacak önlemlerle hiç ilgilenmemeleri, bugünkü sağlıksız konut politikasının nedenle-

(12) Sosyal sorumlulukla ilgili olarak bakınız: Kemal Kurtuluş, «Pazarlama Yöneticisinin Topluma Yönelik Sosyal Sorumluluğu», Banka ve Ekonomik Yorumlar Dergisi, Nisan 1976, s. 31-36.

EV

sahibi olmak
SİZİN DE
hakkınızdır

rini oluşturmaktadır. Böylece orta ve düşük gelir düzeyindeki bireyler için başlarını sokacak yaşanılabilir bir konut sahibi olmak bir hayal olmaktadır, ama kişi «hiç aklımdan çıkmıyor ki» reklam dizesinin yansıttığı biçimde koşullandığı konutu hayal etmeyi kuşkusuz ki yaşam boyu sürdürmektedir. İşte bu ruhsal çelişkidir ve her an şu veya bu biçimde eyleme dönüşebilir. Tüm bu sorunlar, iştahatının her bir üyesi tarafından «bana mı kalmış bunları düzeltmek!», «ben mi düzeltereğim!» denilmeksizin çözümlenmeye çalışılmalıdır. Kuşkusuz ki bu konuda devletin ve odalar başta olmak üzere mesleki kuruluşların da kendine düşeni yapması gerekmektedir.

Dağıtım, pazarlama işlevleri içinde en çok harcamanın yapıldığı işlevdir. Bu nedenle bu işlevin rasyonelizasyonu maliyetlerde ve dolayısıyla fiyatlarda önemli düşüşler sağlayabilir. Ülkemizde genellikle çok karışık ve dağınık dağıtım sistemlerinin kullanıldığı bilinmektedir⁽¹³⁾. Her ne kadar son yıllarda büyük mağazalar ve departmanlı mağazaların devreye girmesiyle dağıtımın daha az maliyetle ve daha etkin bir biçimde yapılabileceği düşünülmüş ise de; gerekli alt yapının olmayışı, ulaşım olanaksızlıkları ve bu sistemlerin uygun nitelik, nicelik ve fiyatta ürünle beslenememiş olması; sistemin avantajlarını ortadan kaldırdığından, şu ana değin bu konudaki uygulamaların çok başarılı olduğu söylenemez. Bir başka neden, şu ana kadar olan girişimlerin finansal açıdan yeterince güçlü olmalarıdır. Ayrıca şu andaki dağıtım sisteminde özellikle toptancılık ve yarı toptancılık örgütlerinin dağıtım teknolojisi açısından yeterliliğinden söz edilemez. Bu kuruluşların yeniden örgütlenmesi ve çağdaşlaştırılması kaçınılmazdır. Böylece dağıtım sisteminin etkinleştirilmesi yoluyla hem maliyetlerde önemli artırımlar sağlanması hem de aranan mal ve hizmetin

aranılan yer ve zamanda tüketiciye sunulabilmesi olasıdır⁽¹⁴⁾. Tüm bu etkinleştirici önlemlerin ilgililerce iyi niyetle ve bilimsel bir yaklaşımla uygulamaya konulması gereklidir.

Fiyatlandırma işleviyle ilgili olarak yine pazarlamacıların sorumluluğu büyüktür. Günümüz Türkiye'sinde istem-sunum dengesizliğinin sunum aleyhine bozulduğu durumlarda, -ki bir çok dalda bu böyledir- maliyete dayalı fiyatlandırma yöntemleri yerine tüketicinin kaldırdığı en yüksek fiyatın, yasal olanaklar elverdiği ölçüde yasal çizgiler içinde, bu olanakların dışına çıktığında karaborsa fiyatı olarak tüketiciye yansıdığı bilinmektedir. Ayrıca bunun üretim arttırılmadığı ve tüketim belirli ölçüde kısılanmadığı sürece yalnızca yapay polisye önlemlerle önlenemeyeceği de, acı ve gelir dağılımı açısından olumsuz deneyimler sonucu geç de olsa anlaşılması bulunmaktadır. Fiyatların serbest bırakılması, etkin çalışabilme koşulları sağlanmış gerçek rekabet yoluyla kendi kendini denetleyen bir pazar ekonomisi için gerekli ve tutarlıdır. Ancak ülkemiz gibi birçok kesimde eksik rekabet koşullarının geçerli olduğu, büyük boyutlara ulaşmış olan enflasyon nedeniyle yarınadan emin olamayan vatandaşın olumsuz beklentileri sonucu tüketimin kamçilandığı ve özellikle dışarıdaki tıkanıklıklar nedeniyle üretimin birçok kesimde durduğu veya çok düşük kapasitelerde sürdürüldüğü gözönünde tutulursa, bu sistem içinde etkinliği sağlayabilmek

(13) Erdener Kaynak, «Türkiye'de Aracılık Faaliyetleri: Fonksiyonel Yaklaşım», **Pazarlama Dergisi**, Yıl 2, Sayı 3, Mart 1977, s. 14.

(14) Bu konuda daha ayrıntılı bilgi için bakınız: Kemal Kurtuluş, «Dağıtım Kanallarına Genel Bir Bakış, Etkinlik Ölçülmesi ve Türkiye Örneği», **İstanbul Üniversitesi Pazarlama Enstitüsü Yayını No: 14**, 1979.

için en azından pazarlama uygulamalarınınca toplumu koruyucu yönde alınması gereken önlemler vardır. Bunların başında karaborsa yaratıcı eylemlerden kaçınmak, gerekli ölçüler dışında aşırı stok bulundurmamak ve yalnızca enflasyon nedeniyle yükselen ve hattâ tahmin edilemeyen yerine koyma maliyetini dikkate alarak aşırı kârlar sağlayıcı fiyatlandırma yöntemlerine rağbet etmemek gelmektedir. Olumsuz ekonomik koşullara rağmen pazarlamacılar da kendilerine düşen özveride bulunmalıdırlar. Kuşkusuz ki yerine koyma maliyetlerindeki aşırı artışlar, pazarlamacıların finansal güçlüklerini arttırmaktadır. Kanımızca bu güçlükler de ilgili kuruluşlar tarafından reorganize olma ve büyüme yönünde olumlu bir başlangıç olarak değerlendirilebilir. Böylece küçük, dağılık ve güçsüz kişisel kuruluşlar yerine daha büyük, güçlü ve çağdaş yönetim anlayışına sahip pazarlama şirketleri oluşturulabilir.

Başta reklam olmak üzere tutundurma işlevine ilişkin pazarlama eylemleri de pazarlamacının önemli toplumsal sorumluluklar taşıdığı bir alanı

(15) Bu önlemlerle ilgili çeşitli ülkelerdeki uygulama için bakınız: Will Straver, «The Internationalist Consumerist Movement», *European Journal of Marketing*, Volume 11, Number 2, 1977, s. 316-325; Will Straver, «The Consumerist Movement in Europe», *European Journal of Marketing*, Volume 12, Number 4, 1978, s. 316-325.

(16) Tuncer Tokol, «Pazarlama Açısından Tüketici Korunması Sorunu», *Bursa İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi Yayını*, 1977; Yıldırım Kılıç, «Tüketicinin Korunması - Pazarlama Karşısında Tüketicisi», Aktif Büro, İstanbul, 1977; Tanju Öztürk, «Pazarlama Ekonomisi ve Tüketicinin Korunması», *Yayınlanmamış Doktora Tezi*, İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi, 1979.

oluşturmaktadır. Aldatıcı, yanıltıcı, olumsuz yönde koşullandırıcı, tüketimi bilinçsiz bir biçimde kamçılıyıcı, ekonomik ve toplumsal açıdan olumsuz tüketim biçimlerini aşıl原因 pazarlama kökenli iletişimden pazarlama yöneticilerinin olanaklar ölçüsünde kaçınması gerekir. Birçok ülkede tüketiciyi bu olumsuz etkilerden korumak amacıyla çok sayıda yasal, örgütsel ve eğitici önlemler alındığı bilinmektedir (15). Her ne kadar meslek odaları, belediyeler ve TRT bazı düzenleyici önlemler almakla birlikte ülkemizde bu konuda önemli bir boşluğun olduğu yadsınamaz (16). Bu boşluğun doldurulmasında başlıca sorumluluklardan biri hiç kuşkusuz ki pazarlama yöneticilerine düşmektedir. Bu nedenle tutundurmaya ilişkin eylemlerin tüketiciler ve özellikle bu eylemlerin en çok etkili olduğu eğitim düzeyi düşük tüketiciler ve çocuklar üzerindeki olumsuz etkilerini önleyici

OKUYUCULARIMIZA DUYURU

1980 yılı için, gerek kişisel gerek grup abonelerini henüz yenilemeyenlerin acele etmeleri rica olunur.

Yıllık Abone : 480.— TL.

Öğrenci Abone : 240.— TL.

Abone bedelleri, posta ile adresimize gönderilebileceği gibi, aşağıdaki banka hesaplarına da yatırılabilir.

İş Bankası Türbe Şubesi : 1541

Akbank Türbe Şubesi : 4512

Ziraat Bankası Beyoğlu Şubesi : 768

önlemler yöneticilerce benimsemelidir. Bu tür bilinçli bir uygulamanın uzun dönemde tüketiciler kadar üreticilere ve gerçek pazarlamacılara yarar sağlayacağı açıktır. Bu noktada tüketicinin tüketim kararları üzerinde etkili olan pazarlama kökenli olmayan iletişim de bu tür olumsuz etkileri giderici biçimde yönlendirilmesi gerekir. Özellikle tüketicinin mal, fiyat, kalite, dağıtım, servis gibi öğelere ilişkin seçenekler hakkında bilgilendirilmesi ve eğitilmesi başta TRT olmak üzere tüm iletişim kuruluşlarının önemli bir işlevi olmalıdır. Ülkemizde diğer ülkelerden farklı olarak pazarlama kökenli iletişimin bir başka niteliği, genellikle banka ve sigortacılık başta olmak üzere hizmetler kesiminde bu çabaların yoğunlaşması ve bu kesimdeki tutundurma eylemlerinin yaratıcılık ve etkinlikten büyük ölçüde yoksun olmasıdır (17).

Sonuç

Kısa dönem kârlılığının amaçlandığı satış anlayışının egemen olduğu ülkemiz ekonomisinde ekonomik ve sosyal dengesizliklerin azaltılması ve ciddi boyutlara ulaşan ekonomik ve sosyal bunalımların patlamaya dönüşmeden azaltılabilmesi ve uzun dönemde önlenmesi için işletme yöneticilerine ve bu arada özellikle pazarlama yöneticilerine önemli görevler düşmektedir. Kuşkusuz konu ile ilgili akademisyenlerin ve uzmanların bu konuda yansız ve bilimsel bir yakla-

şım la konunun önemini ortaya koyması, gerekli uyarıları yapması ve bu konudaki araştırma ve incelemeleri yönlendirmesi ve/veya yürütmesi bu grubun önde gelen sorumluluğudur. Bu sorumluluğun bilinci içinde ve iş hayatını uyarıcı nitelikteki ilk olmayan bu yazımız, esas olarak yöneticilerin, yaşanan koşulların ve toplumun istek ve gereksinimleri doğrultusunda uygun öncelikleri bir an önce benimsemesi gereğini ortaya koymak amacıyla taşımaktadır. Bu konuda akademisyenlerin ve uzmanların bir araya gelerek sorunları tartışmaları ve öncelikleri saptanacak araştırma ve incelemeleri uyumlu ve bütünleşebilir bir çerçeve içinde ele almaları gerekmektedir. Bu görüşümüz bu konuda yapılabilecek bir sempozyum veya panelin örgütlenmesine çağrı olarak da yorumlanabilir. Ancak yaşanan darboğazların boyutları dikkate alınarak pazarlama işlevini yürütmekle sorumlu yöneticilerin bir an önce sorumluluklarının, yurtseverliklerinin ve demokrasiye inançlarının gereği olarak bu yazıda özet bir biçimde sunulan önlemleri benimsemelerinde önemli yararlar vardır. Yurt içinde alınacak bu önlemler yanında hiç kuşkusuz ki dışarıda da gereken duyarlılık ve çaba gösterilmelidir. Bunun için gerekli örgütsel, bilgisel ve pazarlama teknolojisine ilişkin önlemler süratle alınmalıdır. Ancak bu yazının içeriği bu konuyu kapsam dışı bırakmayı gerektirmektedir.

(17) Banka reklamlarının etkinliği ile ilgili bir araştırmanın bulgularına göre ülkemizde yapılan banka reklamlarının tüketicinin tutum ve davranışları üzerinde önemli bir etkiye bulunmadığı saptanmıştır. Bu konuda daha ayrıntılı bilgi için bakınız: Uğur Yavaş, Turgut Ziyal, Mehmet Tüner, «Banka Reklamlarının Etkinliğinin Ölçülmesi: Bir Araştırma», *Banka ve Ekonomik Yorumlar Dergisi*, Haziran 1977, s. 53-59.

◆ Kişiler, hayattan istediklerini elde etmeleri için, insanları yönetmesini bilmelidir.

Emille Raux

◆ En usta kimse, bir zamanlar en çok yanlış yapan kimsedir.

E. Lancet

YAPI ve KREDİ BANKANIZ

Türkiye'nin her iline yayılmış

576'yi aşkın

şubesi ile sizlere

daima en iyi ve en yeni

Bankacılık

hizmetlerini

sunmaktadır.

YAPI ve KREDİ BANKASI

Daima en iyi hizmet

yurt içinde ve dışında
büyük çapta

YOL
KÖPRÜ
BARAJ
KAZIK TEMEL
RIHTIM·İSKELE·KIZAK
FABRİKA
SANTRAL
SU ALTI
İNŞAATLARI

ENKA
İNŞAAT VE SANAYİ A.Ş.

Enka Hanı Balmumcu Şevki Bey Sok. İST
Tel.66 2215 Tlx.22 639 Pima-TR

Her zaman, her yerde

SEL PAK mendil

Nezle olduğunuz zaman Selpak mentollü mendil kullanmâlısınız : mikrobu, kiri cebinizde ya da çantanızda taşımamak için. Selpak mentollü mendil nezleyi durdurur, burnu açar, solunumu kolaylaştırır.

Selpak mendile ise her zaman, her yerde ihtiyacınız olabilir : Selpak mendil evinizde, iş yerinizde, gezilerinizde sizi güç durumdan kurtaracak ; daima temiz olmanızı, temiz kalmanızı sağlayacaktır.

PAK

**SEL
PAK** kâğıdın ipeği
temizliğin gereği

AYIN EKONOMİK OLAYLARI

DOÇ. DR. YILDIRIM KILKIŞ

Genel Durum

GECTİĞİMİZ ayın ekonomik bakımdan manzarası, piyasalarda aşırı bir durgunluk ve büyük bir likidite sıkıntısı olarak görülmektedir. Bir taraftan hızla artan fiyatlar dolayısıyla tüketicinin satınalma gücünün zorlanması, diğer taraftan kötü hava şartlarının uzun süre devam etmesi, bu durgunluğun esas nedenleri olarak gösterilmektedir.

İthal imkânlarının, geçen yıllara nazaran daha iyi olmasına karşılık, gittikçe yayılan grevler de piyasalardaki durgunluğun diğer bir nedeni olarak sayılabilir. MESS ile Maden-İş arasındaki toplu sözleşme görüşmeleri bir sonuca ulaşamamıştır. DİSK'e bağlı sendikaların uyguladıkları grevler, halen 41 işyerinde devam etmektedir. Türk Hava Yolları ile Hava-İş Sendikası arasındaki anlaşmazlığın da devam etmesi, ülke içi ve ülke dışı hava yolu ile ulaştırmaları felce uğratmış; bu durum ayrıca ülke ekonomisine büyük kayıplar vermeye devam etmiştir. Çalışmayan uçakların durmaktan ötürü yeni kayıplar meydana getirdikleri anlaşılmaktadır.

Kötü hava şartlarının oluşturduğu diğer bir kayıp da, Çukurova bölgesinde en ağır şekilde meydana gelen sel felâketi dolayısıyla olmuştur. Tarım, sanayi, konut ve ulaştırma alanlarında sel bölgelerinde büyük kayıplar olduğu görülmektedir. Ülkemiz ekonomisinin çeşitli nedenlerle meydana gelen büyük kayıplardan kurtularak tekrar canlılığa kavuşması, en büyük dileğimizdir.

Geçtiğimiz ayın en önemli ekonomik olaylarından biri de, piyasadaki para sıkıntısıdır. Halen devam eden bu sıkıntı dolayısıyla firmaların ödeme güçlerinde büyük zorlamalar olmaktadır. Protesto olan senetlerin ve karşılıksız çeklerin sayısında büyük artışlar müşahade edilmektedir. Piyasanın durgunluğu sebebiyle de önemi artan bu likidite sıkıntısının devam edeceği, banka kredilerinin daha bir süre para ihtiyacını karşılamaktan uzak kalacağı tahmin edilmektedir.

Demirel Hükümeti'nin iktidara gelmesinden önce başlayan ve hâlâ bir sonuca bağlanamamış olan sosyal ve mali konulardaki yasa tasarılarının kesin bir şekil almaması, bütün ilgilileri huzursuz etmektedir. Türk-İş'in 1980 Mayıs ayı sonuna kadar kesin bir karar alınmasını isteyen beyanları, durumu ortaya koymaktadır.

Dış Yardımlar

Ülkemizi döviz darboğazından kurtarmak için yapılan girişimler, bilindiği gibi, 15 Nisan 1980 tarihine ertelenmiş ve Paris'te bu tarihte yapılan toplantıda,

ilk defa büyük bir ekonomik yardım kararı ortaya çıkmıştır. OECD ülkeleri ile AET temsilcilerinin katıldıkları Paris toplantısında, toplam 1 milyar 161 milyon dolar tutan yardım kararı alınmıştır. Bu yardımın 649.4 milyon doları Türkiye'nin ithalât ihtiyaçları için kullanılabilir. Dış yardım şeklinde alınan bu döviz yardımının yanında, 1980 Mayıs ayında da, borç ertelemeleri ile ilgili görüşmelerin yapılacağı anlaşılmaktadır.

Diğer taraftan, 28 Mart 1980 tarihli Resmî Gazete'den, Dünya Bankası'ndan Türkiye'nin acil ithal malı ihtiyacını karşılamak amacıyla sağlanan 200 milyon dolarlık kredinin, Bakanlar Kurulu Kararı ile onaylandığı anlaşılmaktadır. Bu kredi, tarım ve sanayi için Resmî Gazete'de belirtilen alanlardaki ithal malları ihtiyaçları için kullanılacaktır. 200 milyon doların 65 milyon doları hammadde halinde, 10 milyon doları imalâtçı kuruluşların yedek parça ithalinde kullanılacaktır. Buna göre, bu kredinin % 37,5'inin özel sektör ihtiyaçları için kullanılması öngörülmüştür.

Yeni Kur Ayarlamaları ve Fiyatlar

Türk parası son zamanlarda büyük ve küçük olmak üzere bazı kur ayarlamalarına tabi olmaktadır. 25 Ocak 1980 tarihinde yapılan büyük devalüasyondan sonra, 20 Mart 1980 tarihli Resmî Gazete ile bir kur ayarlaması daha yapılmış ve dolar dışında bazı paraların değerleri değişikliğe tabi tutulmuş idi. 2 Nisan 1980'de yeni bir kur ayarlaması daha yapılarak doların değeri 73.70 TL'na çıkarılmış, buna karşılık bazı paraların Türk lirası karşısında değeri azalmıştır. 12 ve 18 Nisan 1980 tarihli Resmî Gazete'lerde yayınlanan yeni kur ayarlamaları ile de bazı yabancı paraların değerleri tekrar yükseltmiş bulunmaktadır. Doların ve Suudi Arabistan Riyali'nin kurları değişmemiş, fakat bazı paralar Türk lirasına göre tekrar değer kazanmıştır. Aşağıda, döviz alış fiyatları üzerinden yapılan değişiklikler gösterilmektedir.

	25.3.1980 (TL.)	2.4.1980 (TL.)	12.4.1980 (TL.)	18.4.1980 (TL.)
ABD Doları	70.—	73.70	73.70	Aynı
Avustralya Doları	76.79	79.09	79.64	»
Kanada Doları	60.43	61.06	61.87	»
Suudi Arabistan Riyali	20.83	21.97	21.97	»
Kuveyt Dinarı	257.49	264.44	264.96	»
İsveç Kronu	16.13	16.19	16.67	»
Norveç Kronu	13.97	14.02	14.38	»
Sterlin	154.92	157.24	159.91	164'06
Alman Markı	37.76	37.60	38.80	39.82
Hollanda Florini	34.44	34.34	35.51	Aynı
Avusturya Şilini	5.28	5.26	5.40	»
Belçika Frankı	2.33	2.33	2.41	»
Fransız Frankı	16.18	16.18	16.78	17.13
100 İtalyan Lireti	8.10	8.10	8.36	Aynı

Devalüasyon ile birlikte bazı ithal mallarının fiyatları yükselmiştir. İlk yükselme, akaryakıt fiyatlarında olmuştur. Doların değer kazanması ile akaryakıt fiyatları son üç ayda üçüncü defa artırılmıştır. Petrol ürünlerine yapılan zamlarla yeni ve eski fiyatlar (İstanbul'da TL. olarak) şöyledir :

	<u>Eski</u>	<u>Yeni</u>		<u>Eski</u>	<u>Yeni</u>
Süper Benzin	36.30	41.30	Gazyağı	20.—	22.70
Normal Benzin	32.30	37.30	Fuel Oil (6 No.)	12.—	14.50
Motorin	20.—	22.70	Tüpgaz (Büyük)	185.—	285.—

Zam gören diğer bir grup ise yerli otomobillerdir. 1 Nisan 1980 tarihinden itibaren Murat 131'in fiyatının 728 bin lira olması, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı tarafından kabul edilmiştir. Renault fiyatları ise 769 bin ile 798 bin lira arasında yeniden tespit edilmiştir.

6 Nisan 1980'den itibaren de İstanbul Boğaz Köprüsü'nden geçiş ücretlerine % 50 ile % 100 arasında zam yapılmıştır. Tek taraflı olarak uygulanan yeni şekle göre; otomobiller 60.— TL., minibusler 100.— TL., otobüs ve kamyonlar 200.— TL., TIR kamyonları ise 1000.—/2000.— TL. ödemektedirler.

Piyasalardaki genel ve inşaat sektöründeki özel durgunluk sonucu, pazar hareketleri oldukça yavaşlamış bulunmaktadır. Bu durum, temel inşaat maddeleri fiyatlarının düşmesine yol açmıştır. Çimentoda fiyat gerilemeleri torbada 70 ilâ 90 lira, demir fiyatlarında ise kiloda 3 ilâ 6.5 lira arasındadır.

İhracatın Teşviki ile İlgili Yeni Açıklamalar

Demirel Hükümeti'nin Devlet Planlama Teşkilâtı'nda topladığı teşvik ve uygulama çalışmaları ile ilgili olarak 3 Nisan 1980 tarihli Resmî Gazete'de yayınlanan «İhracatı Teşvik Tebliği», 25 Ocak 1980 tarihinde yayınlanmış bulunan «İhracatı Teşvik Kararı»na dayanmaktadır.

3 Nisan'da yayınlanan tebliğ, ihracatı teşvik tedbirlerini saymakta; bunların tanımlarını, mahiyetlerini ve yararlanma şartlarını açıklamaktadır. Burada sadece, bahis konusu edilen teşvik tedbirlerinin listesini vermekle yetineceğiz :

— İhracat kredisi	— İhracat teşvik fonu
— Vergi, resim ve harç istisnası	— Döviz tahsisi
— Faiz farkı ödenmesi	— Döviz transfer kolaylıkları
— Döviz transferlerinde öncelik	— Geçici kabul yolu ile ithalat.
— Gerçekleştirilen ihracat karşılığı döviz tahsisi	
— Yapılacak ihracat karşılığı döviz tahsisi	
— İhracat karşılığı dövizlerden mahsup	
— Gerçekleştirilen ihracat karşılığı transfer hakkı	
— Ham, yardımcı madde ve ambalaj malzemesi gümrük muafiyeti	

Ekonomik Anlaşmalar

Türkiye - Romanya Anlaşması : Türkiye - Romanya Karma Ekonomik Komisyonu'nun 6'ncı dönem Protokolü 22 Mart 1980 tarihli Resmî Gazete'de yayınlanarak yürürlüğe girmiştir. Bu protokolün imzalanmasından önce her iki ülke temsilcileri, gelecek 2-3 yıl içinde karşılıklı ticaret hacminin 500 milyon dolara ulaşmasını hedef almışlardır. Protokolün ekinde, 1980 yılında her iki ülkenin karşılıklı olarak ithal ve ihrac edecekleri maddelerin listeleri yer almaktadır.

Türkiye - Polonya Anlaşması : 29 Mart 1980 tarihli Resmî Gazete'de, Türkiye ile Polonya arasında, sanayi projelerinin yürütülmesine dair anlaşma yayınlanmıştır. Bu anlaşmada, Polonya Hükümeti'nin Türkiye'de gerçekleştireceği sanayi projelerinin listesi ile Türkiye'den Polonya'ya ihrac edilebilecek maddelerin listesi yer almaktadır.

SIZE HİZMET BİZİM GÖREVİMİZ
SIZE HİZMET BİZİM ZEVKİMİZ

**ANADOLU
BANKASI**

**BEYNELMİLEL NORMLARA UYGUN
YÜKSEK KALİTELİ
MUHTELİF TİP VE ÇAPLARDA**

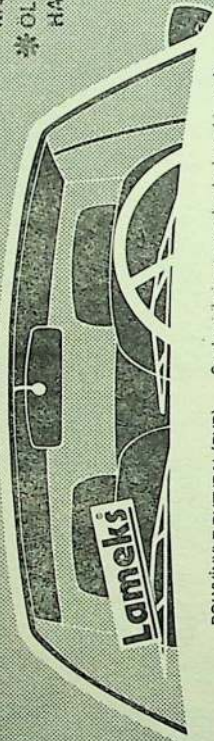
devlet,
milli bankalar ve halk
iştirakinin kurduğu bir
sanayi müessesesi

**ÇELİK HALAT VE
TEL SANAYİİ A.Ş.**

- muhtelif tip vinç • asansör • bantlar • hava nakliyat TELEFERİK-TELESİJ-TELESKİ
- maden ihraç • dozer • skrapör • ekskavatör • deniz DİKME-GERME-MANEVRA
- elektrik nakilleri topraklama • televizyon antenleri dikme HALATLARI
- yatak koltuk yaylarında • bloklet jant TELLERİNDE
- yüksek rezistanslı ÇELİK TELLER

Lamex® oto camlari yolda bırakmaz!

- * OPTİK KALİTE
- * YÜKSEK DARBE MUKAVEMETİ
- * ÖLÇÜ VE KALIP HASSASİYETİ

POLYVİNYLE BUTYRAL (PVB)

CAMLA EN İYİ BİRLEŞEN BİR
PLASTİK BAĞLAYICI ELEMANDIR.
POLYVİNYLE BUTYRAL YIRTIL
MAZ, KOPMAZ, ESNEKTİR,
KUUVETLİDİR, Lamexs, EMINİ
YETİNİ BUNYESİNDEKİ ULUS
LARARASI STANDART
KALINLIKTAKİ PVB FİLM'DEN
ALIR.

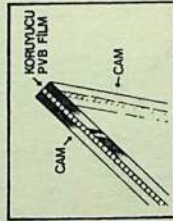
Lamexs®
ARACINIZDA CAN GÜVENLİĞİ

Sertleştirilmiş oto camları kırılınca bir anda önünüzü göremez, güç durumda kalırsınız. Anında yumrukları kırıp durmak için uygun bir yer bulmanız gerekir... ve bu saniyeler içindeki kötü ihtimalleri her sürücü çok iyi bilir. Bundan sonrası ise bir dramdır, hele uzun yoldaysanız. Çok kati! Lamexs Oto Emniyet Camları faklıdır. Dağılmaz. Önünüzü daima göre bilirsiniz. Dağılmayı camlar arasındaki PVB koruyucu film tabakası önler. Güvenle sürebilirsiniz otonuzu Lamexs sizi yolda bırakmaz. Çok kati! Lamexs Oto Emniyet Camları faklıdır. Dağılmaz. Önünüzü daima görebilirsiniz.

Genel Dağıtım:

Cam Pazarlama A.Ş.

Valikoncağı Cad. No. 73 Niğantaşı - İSTANBUL
Tel : 47 06 66 ; 46 80 27

Cam Pazarlama A.Ş. bir Türkiye Şişe Cam Fabrikaları A.Ş. kuruluşudur.

BanKa : 128

Yönetim Sorunları

Ali
KOÇMAN

Söyleşi

BESİM
BAYKAL

Ali Koçman 1943 yılında İstanbul'da doğmuştur. 1960'da Işık Lisesi'nden, 1966'da İstanbul İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi'nden mezun olmuştur. A.B.D.'nin Columbia Üniversitesi'nde lisans üstü düzeyde «İşletme İdaresi ve Ekonomi Politik» öğreniminde bulunmuştur. 1969'da yurda dönmüş ve bir aile şirketi olan «KOÇTUĞ» Denizcilik ve Ticaret A.Ş.'nde göreve başlamıştır. Halen aynı şirketin Genel Müdürü ve Murahhas Üye'sidir. Ayrıca «Türk Sanayicileri ve İş Adamları Derneği» (TÜSİAD)'nin Yönetim Kurulu Başkanı'dır. İngilizce bilmektedir. Bekardır.

BAYKAL — Başında bulunduğunuz «Koçtuğ» hakkında bilgi verir misiniz?

KOÇMAN — Efendim, «Koçtuğ» bir aile şirkettir. 23 sene önce kurulmuş bir denizcilik işletmesidir. İki Koçtuğ şirketi vardır. Biri armatörlükle iştigal eder, öbürü acentalık hizmetleri ve her çeşit deniz hizmeti görür. Ben birinin Genel Müdürü diğerinin Murahhas Azası olarak çalışıyorum. Alle şirketlerimizin başka sahalarda da faaliyetleri vardır. Ancak, denizcilik benim küçük yaştan beri çalıştığım ve fiilen başında bulunduğum, zevk aldığım bir iştir. Sahip olduğumuz gemilerle «Türkiye - Kuzey Avrupa» limanları, «Türkiye - Amerika galf» limanları arasında muntazam seferler yapar ve ülkemin deniz ticaretinden sağlayacağı döviz girdilerine katkıda bulunmaya çalışırız.

BAYKAL — Bir kaç ay önce kısaca «TÜSİAD» olarak bilinen Türk Sanayicileri ve İş Adamları Derneği'nin Yönetim Kurulu Başkanlığı'na seçilmiş bulunuyorsunuz. Bu dernek hakkında da kısa bilgiler rica edeceğim.

KOÇMAN — «TÜSİAD» on yıl kadar önce yüksek düzeydeki sanayicilerimiz ve iş adamlarımız tarafından kurulmuştur. 185 üyesi var-

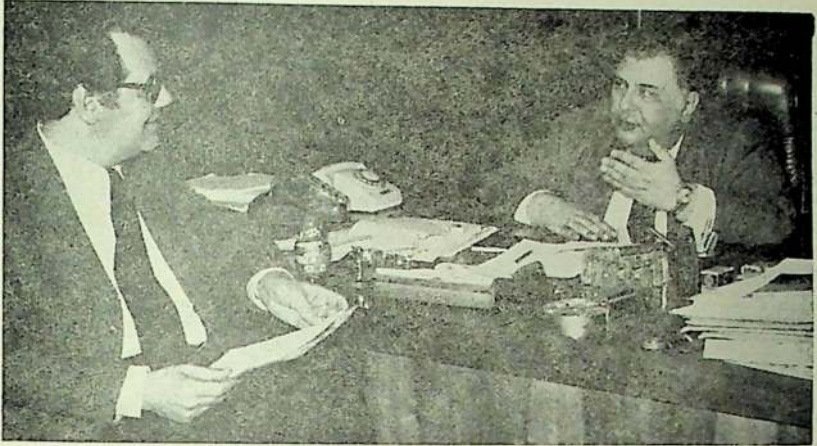
dır. Ülkenin özellikle ekonomik yapısı hakkında araştırmalar yapmak, her platformda görüşlerini ifade etmek, çok partili siyasi hayatımızın vazgeçilmez üretici güçlerinden olan özel sektörün girişimlerini savunmak ve görüşlerini ifade etmek maksadıyla kurulmuştur. Başkanımız Sayın Feyyaz Berker'in ayrılması üzerine, 25 Ocak 1980 tarihinde Yönetim Kurulu Başkanlığı görevini üstlendim.

Son yıllarda «TÜSİAD» üzerinde yapılan büyük spekülasyonlar ve görüşlerle ilgili bazı açıklamalarda bulunmak istiyorum. «TÜSİAD»ın ülkenin siyasi hayatına müdahale etmek gibi bir niyeti yoktur. Esasen, böyle bir niyet içerisinde bulunan bir derneğin mevcut olması da yasalara göre mümkün değildir. Ancak, Türkiye'nin siyasal hayatının etkilediği ekonomik bünyesinde, özellikle son beş yılda meydana gelen çalkantılar ve bunlarla ilgili olarak TÜSİAD'ın görüşlerini ifadesi, bu dernek üzerinde dikkatlerin toplanmasına vesile olmuştur. Pek tabii, çeşitli platformlarda görüşlerimizi ifade ederken, ekonomik konulara temas ederken, siyasete temas etmek zorunluğu da ortaya çıkmaktadır. Yani ülkenin ekonomik sistemi ile siyasal rejimi ve yönetimi arasında bir takım ilişkiler var ise, buna temas etmeden durmak mümkün değildir. Bu bir zorunluktur. Çünkü ekonomiyi ülkenin siyasi hayatından ve siyasi istikrarından soyutlamak mümkün değildir. Bu itibarla, özellikle geçen yıl basın yoluyla yapmış olduğumuz duyurular üzerinde büyük fırtınalar kopmuş, lehte ve aleyhte çeşitli beyanlar olmuştur. Bizim maksadımız hiçbir şekilde hükümete veya siyasi hayata müdahale değil, yürütülen ekonomi politikası ile ilgili görüşlerimizi ifade etmek idi.

BAYKAL — Bugün ülkemizde özel sektördeki kuruluşlarda, özellikle üst kademe yöneticileri ve müdür-

lerin eğitimi son derece önemli bir konu olmasına rağmen, bu konuda gerekli faaliyetlere yeterince yer veremediği bir gerçektir. Birkaç büyük kuruluşta bu konuda faaliyette bulunan departmanlar var ise de, büyük bir bölümü, kendi bünyeleri dışındaki kuruluşlardan hizmet beklemektedir. Oysa bu tür hizmetleri sağlayabilecek kuruluşların da sayısı yeterli değildir. Böyle olunca iş bazı üniversitelerimizdeki enstitülere ve diğer birkaç eğitim kuruluşlarına kalmakta ve şirketler etkili eğitim imkanlarından yoksun duruma düşmektedirler. «TÜSİAD» acaba belirli faaliyetleri yanında özel sektör yöneticilerine eğitim imkanları sağlamayı da düşünebilir mi?

KOÇMAN — Kamuoyunu oluşturran kimselerin ve bizzat derneğimizin üyelerinin «TÜSİAD»dan daha büyük beklentiler içerisinde olduğunu biliyorum. Siz de bunlardan birine temas ettiniz. Bu da üst yönetici kadroların eğitilmesi sorunu... Ancak, hemen şunu ifade edeyim. «TÜSİAD» özel bir dernektir ve yegane kuruluş değildir. Türkiye'de kanunla kurulmuş olan Ticaret Odaları ve Sanayi Odaları, büyük bir organizasyon olan İşverenler Konfederasyonu olduğu gibi, «TÜSİAD»a benzer ve faaliyetleri belirli sahalarla sınırlanmış olan daha başka kuruluşlar da vardır. Bunların çeşitli nedenlerden dolayı fonksiyonlarını ifa edemez duruma düştüklerinde, bu faaliyetlerin «TÜSİAD»dan beklenir hale geldiğini biliyoruz. Ama «TÜSİAD»ın bütün bunları yapabilmesi mümkün değildir. «TÜSİAD» kendi misyonunu içerisinde, kendi görevini yapmak durumunda ve gönüllü bir kuruluş olması nedeniyle de kendi mali olanakları içerisinde bunu değerlendirmek durumundadır. Söylediğiniz sorunun Türkiye'nin sanayi hayatının ve özel kesimin çok önemli bir sorunu olduğunu biliyorum. Ama bu sorunun izah et-

SÖYLEŞİ: Fotoğrafta Ali Koçman (sağda), Besim Baykal ile görüşürken görülüyor.

mege çalıştığım nedenlerden dolayı «TÜSIAD» tarafından kısa dönemde ele alınmasının maalesef mümkün olmayacağını da belirtmek istiyorum. Diğer ilgili derneklerin ve özellikle meslek kuruluşlarının, bu konuya eğilmesinde büyük yararlar mütalâa ediyorum.

BAYKAL — Bir başka sorum da Türk ekonomisi ile ilgili. Acaba Türk ekonomisi bugün nasıl bir görünüme sahiptir? Bu husustaki görüşlerinizi açıklar mısınız?

KOÇMAN — Türk ekonomisi fırtınalar içerisinde seyreden bir uçak görünümündedir. Biz bu uçağın içerisindeki yolcular durumundayız. Uçağın selâmetle bu fırtınayı atlattığı güzel havaya kavuşması veya bir alana inmesi, yahut uçağın fırtınadan kurtulamayıp kanadının kırılması, düşmesi ve bir felâketle karşılaşması endişesini hep beraber yaşıyoruz. Türkiye'nin ekonomik sorunlarını, bugün içinde bulunduğu ekonomik yapıyı, tüm dünyanın içerisinde bulunduğu ekonomik görünümünden soyutlamak mümkün değildir. Çünkü dünyada cereyan eden bazı ekonomik

olaylar, kalkınma halinde -kimisine göre ekonomik yönden kalkınma şansı olan, kimisine göre olmayan- bir ülke olarak Türkiye'yi büyük çapta tesir altına almıştır. Meselâ, hemen akla gelen petrol krizi meselesi... Türkiye 1973'lerde hazinesindeki döviz birikiminden şikâyetçi olan bir ülke iken, 1975'lerden sonra petrol krizinin ortaya çıkması, siyasi istikrarsızlığın kronikleşmesi, ithalâtın çok pahalı bir meta haline gelmesi sonucu 1980'lere girerken iki yıl içerisinde beş tedbir paketi açmıştır. Türkiye bugün devalüasyonların dörder aylık sürelerle birbirini takip ettiği, paranın değerinin süratle düştüğü ve bu koşullar altında kendisine ekonomik çareler aramakta olan bir ülkedir. Türkiye'nin bir tüketim toplumu haline dönüştürüldüğü, çarpık sanayileşmenin sonucu olarak bu hale geldiği iddiaları yaygındır.

Ancak, hemen şu örneği vermek istiyorum. Geçen günlerde Macaristan'da, Komünist Partisi'nin yıllık kongresinde, Parti Genel Sekreteri ve ülkenin kuvvetli adamı Y. Kadar, ekonominin iflas eşikğine geldiğini ve Macar halkının kemerlerini sıkmasını

önermişti. Macaristan'ın bir tüketim toplumu olmadığını herhalde takdir edersiniz. Sosyalist ekonomilerde sadece üretimin değil, tüketimin de kontrol altında olmasına rağmen; Macar Komünist Partisi Genel Sekreterleri'nin hâlâ halktan bir takım fedakârlıklar beklemesi; hangi sistem veya düzen içerisinde olursa olsun, ülkelerinin ekonomik sıkıntıları içerisinde olduğunu gösteren güzel bir örnektir. Amerika % 20'ye yaklaşan, İngiltere % 20'yi geçen, Batı Almanya kendî bünyesi için çok büyük bir oran olarak kabul edilen % 10'a yaklaşan bir enflasyonla mücadele etmektedir. Türkiye'nin bir tüketim toplumu olmasından dolayı bu hale geldiği iddiasını bazı kavramlar içerisinde doğrulamak mümkündür; ama, genelde Türkiye'nin nüfusunu ve tüketim trendini ülkemize benzer ekonomilerle mukayese edecek olursanız; hâlâ Türk halkının çok daha az süt için, çok daha az tereyağı yiyen, çok daha az otomobile sahip olan, çok daha az benzin tüketen, çok daha az kumaş kullanan bir topluluk olduğunu görürsünüz. Tabii bunda en büyük etken, Türkiye'nin 20 yılda nüfusunu tam bir misli arttıran bir ülke olmasıdır.

Türkiye statik bir toplum olma vasfından dinamik bir toplum olmağa geçmiştir. Türkiye çok partili siyasi hayatı, demokrasiyi tüm dinamizmi ve tüm müesseseleriyle yaşatmak yolunda bir mücadele vermektedir. Onun yanı sıra ekonomik kalkınmasını süratle yerine getirmeğe çalışmaktadır. Bunun yanı sıra da, -Şikâyet etmek için söylemiyorum. Zira bu, demokrasinin bir dinamizmini ifade eder.- kuvvetli sendikalara dayalı sosyal adaletçi bir devlet olma vasfını da korumağa çalışmaktadır. Bu üç unsur bir arada sürdürmeğe, yaşatmağa çalışan dünyada ikinci bir devlet gösteremezsiniz. Bu itibarla bir özel sektör imajını savunurken, hangi siyasal rejim içerisinde olursa ol-

sun, ama özel sektör mevcut olsun, müdafaasından hareket etmiyoruz. Bizim özellikle «TÜSİAD»'ın savunduğu özel sektör imajı, çok partili siyasi hayatın, yani demokrasinin içerisinde mevcut olan; dinamizmini, üretkenliğini ve yaşama gücünü sürdürmek isteyen bir özel sektördür. Bizim savunduğumuz düzen içerisinde, bizim gibi düşünmeyenlerin, bize karşı olanların mevcut olmasını çok doğal karşılarız. Bizim savunduğumuz düzen içerisinde işçi sendikaları da vardır, özel sektörden yana olmayan fikirleri savunular da vardır. Bu hususun vurgulanmasını bilhassa rica ediyorum. Çünkü bir ülkenin yaşadığı ağır enflasyon dönemlerinde sadece ekonomi değil, özel sektör imajı da büyük oranda tahrip olur. Özel sektör imajının tahribatı, özel sektörün dinamizmini, savunma imkânlarını büyük ölçüde kısıtlar. Biz bundan da şikâyetliyiz. Aynen Batı Avrupa ülkelerinde olduğu gibi, üretime dayalı ve sosyal adaletçi demokrasiden yana bir özel sektör imajının savunmasını yapıyoruz.

Türkiye'nin bugünkü ekonomik düzeninin bir sistemin iflâsı şeklinde değerlendirilmesi kanaatini taşımıyorum. Çünkü sistem disiplinli bir oyun demektir. Bu oyunun kurallarına sizi yönetenler uymadığı gibi, sizler de uymazsınız; yani hem yönetenler hem yönetilenler arasında sistemin yozlaşması tabii bir kural olarak kabul edilirse ve neticede sistem bir takım kötü sonuçlar verir; genelde sistemden şikâyetçi olmak mümkün değildir. Kurallarına uyulduğu takdirde, sistemin gerçek sonuçlarını görmek mümkün olur. Bu itibarla özel sektöre dayalı bir ekonominin iflâs ettiği ifadesi, aslında yanlış ve çarpıtılmış bir ifadedir. Çünkü bugünkü düzenin sadece özel sektöre dayalı bir düzen olduğunu iddia etmek mümkün değildir. Devlet ekonominin yönlendirilmesinde, üretimde hâlâ büyük ağırlık taşımaktadır. Bugün Kamu

İktisadi Teşebbüsleri'nden (KİT'lerden) bız şikâyetçi olabiliriz. Ama, devleti yönetenlerin de bizimle birlikte şikâyetçi olmasını yadırgıyoruz. Çünkü, devleti yönetenlerin görevi sadece devleti değil, devletin sahip olduğu ekonomik üniteleri de iyi yönetmektir. Hem devleti yönetecek-siniz, hem KİT'lerin yönetiminden şikâyetçi olacaksınız; bu mümkün değildir. O takdirde başka yöntemler geliştirmek lazımdır. KİT'lerin sorunu, devletçiliğin kötü bir sistem olmasından değil, devlet işletmeciliğinin ağır şekilde politize olmasından ve ülkeyi yöneten politikacıların KİT'ler ile organik bir bağ kurma arzusundan ileri gelmektedir. KİT'ler bu ya-

salıktan soyutlandığı ve politize olma vasfını kaybettiği takdirde, en azından hazineye yük olma durumundan çıkabilirler. Ama bugün dünyada o kadar büyük değişiklikler olmuştur ki, sadece KİT'ler ile ülkenin kalkınmasını ve ilerlemesini sağlamak, özel sektörün dinamizmini inkâr etmek mümkün değildir.

Hemen bir misal vereyim. Birçok sosyalist ülkede üretim faktörlerinin özel mülkiyete geçmesi konusunda hiçbir çaba yoktur. Böyle bir niyet de yoktur. Ama bütün sosyalist ülkeler kapitalist sistemin metodlarını, özel sektör metodlarını aynen uygulamaktadırlar. Sosyalist blokun yaramaz çoğu Çavuşesku, Romanya dış tica-

reti ve turizm patlamasını özel sektörün metodlarını kullanarak gerçekleştirmişti. Franko İspanya'sı ile Çavuşesku Romanya'sı turizmi geliştirmekte aynı metodlardan yararlanmışlardır. Demekki, sorun bir yerde akılcı yoldan işe yarayan sistemi geliştirmek ve bunu hiçbir art niyetle, hiçbir kompleks süzgecinden geçirmeden benimsemek ve kullanmaktır. Türkiye'nin bu noktaya gelmesi de çok önemli bir hâdisedir. Ve süratle gelmesi lazımdır. Türkiye herhangi bir ideolojik sistem kavgasından önce kalkınmasında, devlet idaresinde, KİT'lerin yönetiminde bir sistem geliştirmek ve bunun bütün taraflarca kabul edilecek bilimsel bir yöntem olarak devlet idaresi tarafından da benimsenmesini sağlamalıdır.

Türk özel sektörünün içine dönük bazı sorunları vardır. Ticaret sektörü olarak vardır. Sanayi sektörü olarak vardır. Türk sanayii bir ikame sanayii olarak kurulmuştur. Ancak bu bir spiral, bir helezon yaratır. Tıpkı devalüasyon enflasyon ilişkisinde olduğu gibi. İkame sanayii olarak kurulan sanayi zamanla ithalâtı azaltmak yerine ithalât rakamlarını yükselten bir rol oynar. Neticede ihracat ile ithalât arasındaki dış tekiye bilançosundaki fark kronik olarak negatif sonuç vermeğe devam eder. Türk sanayii ülkeyi yegane pazar olarak görmek görüşünden süratle uzaklaşmalıdır. Başka çaresi yoktur. Hangi sistem içerisinde olursa olsun, bugün bütün dünya bir ekonomik kavga içerisinde ve bu ekonomik kavganın temelinde dış ticaret ilişkileri yatmaktadır. Herkes birbirine daha fazla mal satmak kavgasını vermektedir. Biz daha fazla mal almanın tedbirlerini senelerce araştırmışız ve bugün petrolden başka hiçbir şey alamayacak hale düşmüşüz. Türkiye'nin ihracata yönelik her türlü tedbiri alması ve sadece sanayi ürünlerini ihracat etmekte ısrarcı olmaması ve 1950'lerden sonra terk edilen tarıma

önem verme konusuna yeniden dönmesi gerekmektedir.

Bugün bütün dünyada gıda mallarına sahip olma, petrole sahip olma kadar önem taşımaktadır. Türkiye'nin coğrafi konumu olağanüstü bir tarım potansiyeline imkân vermektedir. Türkiye bunu modern bir ziraatle değerlendirebildiği takdirde, buğday ihraç eden bir ülke durumuna geçebilir. Buğdayın çok kısa bir süre sonra dünyada petrol kadar önem kazancak bir meta olacağı şimdiden gözükmektedir. Ayrıca bütün sanayileşmiş, zengin ülkelerin ihtiyacı olan bahçe ziraatı, yani «ser ziraatı» denilen sebzeçilik, meyvacılık, kaliteli ürün ihracatına Türkiye artık yönelmelidir. Türkiye'nin hayvancılıkta da büyük potansiyeli vardır. Bugün petrol zengini ülkelere Belçika'dan, Hollanda'dan, dondurulmuş tavuk, et gitmektedir. Bu Türkiye üzerinden yapılan bir nakliyedir. Türkiye'nin bunu doğrudan doğruya yapmaması için hiçbir sebep yoktur. Ayrıca Türkiye hizmet ihracına önem vermelidir. Hizmet ihracı müteahhitlik hizmeti şeklinde olabilir. Türkiye ülkesinde turizmi geliştiremezken binlerce Türk çocuğu ülke dışında otel işletmeciliğinde, garsonlukta, komilikte başarılı olmaktadır. Dünyanın dört bir yanında para kazanabilmektedir. Demek ki, Türkiye imkânlarını kendi ülkesinde kullanamayan bir ülkedir. Ashında gerek hizmet, gerek ziraat, gerekse üretim açısından bir potansiyeli vardır; fakat bunları koordine edememenin sıkıntısını çekmektedir.

Bu itibarla, ben ülkenin geleceğine ekonomik açıdan kötümser olarak bakmıyorum. Ama iyimser olarak bakabilmek için de bugün aklın ve ilmin öngördüğü tedbirlerin, sistemlerin süratle benimsenmesine ihtiyaç olduğunu ve bunların gittikçe daralan politika süzgecinden geçirme mecburiyeti olmadan yürürlüğe girmesinin hayati önem kazandığını özellikle vurgulamak istiyorum.

BAYKAL — Efendim, bir başka sorum Türk iş hayatı ile ilgili. Türk iş hayatının başlıca temel dar boğazları sizce nelerdir? 1980'in ikinci yarısına yaklaşmakta olduğumuz bu sıralarda, bu darboğazlar arasından ivedi olarak çözümlenmek üzere sizce hangilerinin ele alınması gerekir?

KOÇMAN — Türk iş hayatının sorunları denildiğinde; klasik olarak başta kendi bünyesinden doğan ekonomik sorunlar; yani kredi, ithal imkânları ile ilgili ve hükümetle olan ilişkilerdeki sorunlar akla gelir. İkinci önemli sorun, işçi-işveren ilişkisiyle ilgilidir. Türkiye bugün sanayileşmekte olan bir toplumun tüm sıkıntılarını çekmektedir. Sanayileşmekte olan bir toplumun sıkıntıları sadece ekonomik değildir. Sosyal konular, kentleşme, eğitim, kültür, alt yapı boşluğu ile ilgili ve süratle büyüyen nesillerin ülkede meydana getirmiş olduğu sıkıntılar da vardır. Bu sıkıntılardan Türk iş hayatının parça parça etkilenmemesi mümkün değildir. Bu itibarla sorunuza spesifik bir cevap vermek gerektiğinde, Türk iş hayatının sorunları sanayileşen bir ülkenin tüm sorunları ile paraleldir, demek doğru olur.

BAYKAL — Yani, bunlar tüm olarak ele alınması gereken sorunlardır. Bunların arasından bir seçim yaparak, şunların ilk ağızda ele alınması gerekir, diyerek bir kısma bir öncelik vermiyorsunuz, öyle mi?

KOÇMAN — Evet. Ülke ekonomisi öyle karmaşık, öyle keskin köşeli sorunlarla dolu bir ortamda yaşamakta ki; tam bir kriz ekonomisi yaşayan ülkemizde iş hayatının bir veya iki sorununa öncelik vermek gerektiğini söylemek büyük hata olur. Onun için bence iş hayatının sorunları ülke ekonomisinin, işçi-işverenin tüm sorunlarını kapsamaktadır.

BAYKAL — Ülkemizin içinde bulunduğu zorluktan, koşullardan

söz ettiniz. Acaba bunlar, sizin başında bulunduğunuz kuruluşların faaliyetlerini —özellikle Koçtuğ'u kastediyorum— ne yönden ve ne derece etkilemektedir?

KOÇMAN — Koçtuğ'un 23 yıldan beri Kuzey Avrupa limanları ve Amerika limanları arasında «Muntazam Hat» yapmak suretiyle yük taşıdığını ifade etmiştim. «Muntazam Hat», belirli yabancı limanlarla, ülke limanları arasında ithalât ve ihracat ürünlerini taşımak demektir. Türkiye'nin özellikle ithalâtında meydana gelen darboğazların bizi yük bulma sıkıntısına zaman zaman nasıl soktuğunu herhalde takdir edersiniz. Ayrıca özellikle dört yıldan beri hissettiğimiz negatif bir etken de, gemilerin tükettiği fuel oil fiyatlarındaki anormal artışlar ve bunun döviz olarak ödenmediğinde, Türk parası karşılıklarının maliyete yansımasıdır. Aslında bu, en az işçiler kadar bizim de sorunumuzdur. Denizde çalışan gemi adamları Türkiye'de en yüksek ücretli alan sınıfı teşkil etmektedir. Ama 1950 rakamları ile brüt ücretlerin vergilendirilmesi, ele geçen net ücretleri fevkalâde düşürdüğü için, vasıflı gemi adamı yabancı bayraklı gemilere kaçmaktadır. Orada aldığı ücret vergilendirilmediği ve ücreti döviz olarak ödendiği için, ülkede meydana gelen her para operasyonundan aslında kârlı çıkmaktadır. Böyle giderse, Türk bayraklı gemilerde kaliteli gemi adamı çalıştırabilmek daha da zorlaşacaktır. Bu sadece arz talep açısından değil, operasyon açısından da büyük bir sorun olarak ortaya çıkacaktır.

BAYKAL — Bu bahsettiğiniz sorunların çözümlenmesinde sizce iş adamlarına, tepe yöneticilerine düşen görevler nelerdir?

KOÇMAN — İş adamlarına ve tepe yöneticilerine, ülkenin bugün içinde bulunduğu sosyal, ekonomik ve hattâ siyasal şartlar muvacehesinde büyük görevler düşmektedir. Üretme

katkıda bulunmak, sorununu hafifletmek, vergi ödemeleri bakımından özel sektör imajına gölge düşürücü her türlü faaliyetten kaçınmak; özel sektör ile ilgili olarak ilk akla gelen sorumluluklardır. Türkiye bir kriz ekonomisi yaşamaktadır. Kriz ekonomisi dönemlerinde sıkıntı çekenler arasında o kriz ekonomisinden çıkma hususunda ülkeye yardımcı olmak isteyen kimselerdir. Çünkü kriz ekonomilerinde; zarar görenler, sıkıntı çekenler olduğu gibi; o kriz ekonomilerinin yan tesirlerinden istifade ile ekonomik bakımdan irileşme yollarını arayanlar da olabilir. Özel sektörün bu gibi durumlar karşısında hassas davranması, kendi trendi içerisinde sanayileşme ve dürüst bir ticaret ağı kurma açısından son derece doğal olan gelişmesini önlememesi gerekir. Ayrıca kötü ekonomik durumlardan, enflasyon dönemlerinden istifade edici, çıkarıcı, bugün artık rahatlıkla telâffuz edilen «kara para»nın artmasına yardımcı faaliyetlerden özellikle kaçınmaları icap eder. Bunların yanı sıra, özel sektörde faaliyette bulunmuş iş adamlarının ve tepe yöneticilerinin; hangi siyasal yapıda olursa olsun, ülkeyi yönetmek sorumluluğunu taşıyan siyasal iktidarlarla dürüst bir diyalog içerisinde, ekonominin dinamik ve üretgen bir ünitesi olarak gayret sarfetmeleri gerekecektir.

BAYKAL — Yine sizin görüşünüze göre, 1980'ler Türkiye'sinde, yöneticilerin mümkün olan en etkili bir biçimde iş görebilmelerini engelleyecek belli başlı kişisel sorunlar acaba neler olabilir?

KOÇMAN — Zannediyorum sanayi kesimindeki yöneticiler için belli başlı sorunlar; para değerinde meydana gelen sürekli düşmeler, arz-talep dengesizliğinden ve maliyetlerin devamlı değişmesinden dolayı fiyat tepitleridir. Fiyatlardan etkilenen pazar ile olan ilişkilerde, sadece ekonomik açıdan değil, sosyal açıdan da

düşünceleri gerekir. Kredi meseleleri de önemli bir sorundur. Çünkü ülkenin enflasyon döneminde çıkabilmesi için para arzında meydana getirilecek kısıtlamalar, dolaylı veya doğrudan sanayinin finansman zorluğu olarak ortaya çıkacaktır. Burada bir kısır döngü meydana gelmektedir. Hem enflasyondan şikâyet etmek hem de enflasyonu önleyici tedbirlere karşı olmak gibi bir durum ortaya çıkar. İşte bu noktada sanayicinin; ülkenin darboğazdan çıkma sorununu kendi sorununun önünde mütalâa edip, gerekli özveriyi gösterip, bu zor durumun gerekli kıldığı zorluklara katlanma yaklaşımında bulunduğu takdirde spesifik sorunlarını halledebileceğine inanıyorum.

BAYKAL — Batı ülkelerinde bir hayli zaman bulunmuş, gerek öğreniminiz esnasında gerekse işiniz dolayısıyla bunlarla ilişkiler halinde olan bir tepe yöneticisiniz. Türkiye'deki yöneticilerin karşılaştığı problemler ile bugün Batı ülkelerindeki yöneticilerin karşılaştığı problemler arasında acaba bir karşılaştırma yapmanız mümkün mü?

KOÇMAN — Batı'daki yöneticilerin bizden çok daha iyi şartlarda bulunduğunu söylemek, bence biraz kolaydır. Batı'daki yöneticilerin de en az bizler kadar kendi sistemleri ve organizasyonları içerisinde çok önemli sorunlarla karşılaştıkları, bunlarla mücadele ettiklerine inanıyorum. Her insanı, her olayı, her ekonomik üniteyi içinde bulunduğu koşullarda değerlendirmek lâzımdır. Türkiye'nin sorunları ile bir Amerikalı veya bir Alman yöneticinin karşılaşmaması gayet tabiidir. Bundan dolayı Amerikalı veya Alman yöneticinin başının bizden daha sükûnet içerisinde olduğunu iddia edebiliriz. Ama bizim yöneticimizin Alman veya Amerikalı yöneticinin sorunları ile karşılaştığında, bunların altından kalkıp kalkamama şansının ne oldu-

ğunu dikkate alacak olursak; bizim yöneticimizin bu işte Batı'lı yöneticiden hâlâ daha öğrenmesi ve ders alması gereken pek çok şey olduğunu vurgulamak istiyorum. Bizim yöneticilerimiz için eğitim ve tecrübenin hâlâ önemli bir sorun olduğu kanaatini taşıyorum. Sadece sezilere, kabiliyete dayanan bir yöneticilik vasfının, mevcut olmayan bir takım vasıflarla karşı karşıya geldiğinde bazı negatif sonuçlar verdiğini görebiliyoruz. Batı'da belirli bir eğitim sürecinden geçmemiş olan bir yönetici ile karşılaşmanız mümkün değildir. Yöneticilik tesadüflere veya sadece belirli vasıflara dayanılarak elde edilen bir kademe değildir. Batı'nın yöneticide aradığı standartları Türkiye'nin benimseyebildiği ve yerine getirebildiği aşamada; sadece iş hayatımızın değil, siyasi hayatımızın, sendikal hayatımızın, kültürel hayatımızın ve eğitim müesseselerinin kendi içlerinde buldukları pek çok sorunun hallolacağı kanaatini taşıyorum.

BAYKAL — Çok teşekkürler.

"kuruluşlara güç, tasarruflara güven,,

SERMAYE PİYASASINDA EKSİKSİZ HİZMETİ YALNIZ **MENTAŞ** VERİR.

Kapıdan başlar Mentaş'ın eksiksiz hizmeti.
Gülyüzlü, içtenlikle karşılar sizi.

Dilerseniz elektronik cihazlarda yayınlanan
menkul değerlerin gerçek piyasa rayıçlerini izler,
Mentaş'la fikir alışverişi yaparsınız.

Dilerseniz hiç beklemeden sorunlarınıza eğilir Mentaş.

TASARRUF SAHİBİ İSENİZ

yatırımlara ilişkin sorularınızı cevaplar.
Ayrıntılı bilgiler verir. Öneriler getirir.

Sunduğu tahvillerin tümü üst düzeyde gelir sağlar
Ülkemizin en güçlü hold inglerinin güvencesini taşır
Ve Mentaş eksiksiz hizmetini
anapara ve gelirlerinizin taşıdığı güvenceyi pekiştiren
"Garanti Belgesi" ile tamamlar.

KURULUŞ TEMSİLCİSİ İSENİZ

ihraç edeceğiniz tahvillerle ilgili
tüm işlemleri planlar. Organize eder. Dilerseniz uygular.
Kuruluşunuz için en verimli sonuçları sağlar...

VE SİZ GÜVENLİ GELECEKLERE DOĞRU
SAĞLAM ADIMLARLA ÇIKARSINIZ MENTAŞ'TAN...
MENTAŞ YAŞAMINIZDAN ÇIKMAZ.

mentaş
menkul değerler ticaret a.ş.

Gümüşsuyu, İnönü Cad. No: 72 K. 2 Taksim-İstanbul
Tel: 45 55 29-49 99 27-45 66 14-44 85 57-49 34 38
44 30 45 Teleks: 23 196 lame TR

Sermaye piyasamızda çağdas örgütlenme, dinamizmin ve güven Meban adını taşır...

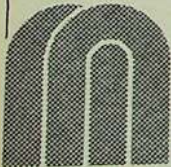
Kendi alanındaki ilk bilimsel çalışmaların ve örgütlenmenin öncüsü Meban, günümüzde 100 milyon TL sermayesiyle, 1979'da ulaştığı 7 milyar 500 milyon TL cirosu ile, ülkemiz sermaye piyasasının önderidir. Merkezidir... Eksiksiz hizmet merkezi. Bilgi merkezi. Uzmanlık merkezi.

TASARRUF SAHIPLERİNE SUNULAN MEBAN HİZMETLERİ

- Tasarruflar için en verimli menkul değerleri önermek.
- Hisse senedi ve tahvil alım satımı ve değişimi.
- Hisse senedi ve tahvil konularında tam ve gerçekçi bilgi vermek. ücretsiz danışmanlık yapmak.
- Portföy işletme sistemiyle, ellerindeki nakit ve menkul değerlere en yüksek verimi sağlamak.
- Ülkemizin tek yatırım fonu Meban Yatırım Fonu ile tasarrufları enflasyonun kemirici etkisinden korumak.
- Sureli Meban yayınları.

KURULUŞLARA SUNULAN MEBAN HİZMETLERİ

- Hisse senedi ve tahvillerin pazarlanması, gerektiğinde satışlarının garanti edilmesi.
- Finansman danışmanlıklarının üstlenmek
- Portföy analiziyle, menkul değerlerinin verimlilik, güven ve likidite açılarından, bilimsel değerlendirmesini yapmak.
- Hisse senetlerinin bugünkü gerçek değerini saptamak
- Şirket birleşmelerinde yardımcı olmak.
- Yurt içinden ve dışından finansman sağlamak.
- Sureli Meban yayınları.

MEBAN
MENKUL DEĞERLER
BANKERLİK ve
FİNANSMAN A.Ş.

İstanbul Merkez Şubesi

Ödönlü İş Merkezi
İnciüstü Cad.
No. 286 Beşiközü - İSTANBUL
Tel : 45 17 05 - 44 28 38
43 00 32 - 45 64 20
Telex : 24 124 MEBAN TR

İzmir Şubesi

Cumhuriyet Bulvarı
1378. Sokak No 4/4
Alayuntak - İZMİR
Tel : 14 71 45 - 14 01 64
Telex : 52 731 EBAN TR

Ankara Şubesi

Gazi Mustafa Kemal Bulvarı
İçişler Han. No 8/10
Kızılay - ANKARA
Tel : 25 28 82 - 17 42 68
Telex : 43 105 MEAN TR

Sermaye Piyasası

DOÇ. DR. ŞEREF TÜREN

PAY senedi pazarında birkaç aydır kendini hissettirmekte olan canlılık, işletmelerin kârpayı ödemelerinin sonuçlanması üzerine kaybolmuştur. Nitekim Nisan ayında ancak Bağfaş 150 TL., Sarkuysan 400 TL. ve Transtürk 450 TL. fiyat artışı gerçekleştirebilmişlerdir. Buna karşılık 22 pay senedinin değeri düşme göstermiştir. Ortalama düşüş 341 TL. olup Çelik Halat, Kartonsan, Siemens, Sunta ve Şişe-Cam'da bu düşüşler 400 TL., Nasaş ve Plastikay'da 450 TL., İzocam ve Yapı Kredi Bankası'nda 500 TL., Akçimento'da 550., Otosan'da 750 TL. ve Nuh Çimento'da 1.000 TL.'dir. Yirmi pay senedinin fiyatı ise hiçbir değişiklik göstermemiştir.

Pay senedi pazarındaki bu gelişmelerin sonucunda indeksimiz 104.31 düzeyine inmiştir. Bu rakam, Ocak 1980 indeksinden % 2.5 daha yüksek, fakat Mart 1980 indeksinden % 5.9 daha düşüktür.

Dünya borsalarında da pay senedi fiyatları bir düşme eğilimindedir. Buna neden, büyük ölçüde yükselen faiz oranlarıdır. Örneğin A.B.D.'de faiz oranı takriben % 20'ye kadar yükselmiştir. Bu yükseliş sonucunda pay senetleri yerine dolara bağlı tahviller, yatırımcılar için daha ilginç olmuştur.

Portföyümüzde bulunan pay senetlerinin ait olduğu işletmelerin bir kısmı, geçtiğimiz ay genel kurullarını yaparak kârpayı dağıtım oranlarını belirlemişlerdir. Eksik kalan diğerleri de bu ay içerisinde genel kurulların yaparak kârpayı politikalarını saptamışlardır.

Brüt Kârpayı Dağıtım Oranı (%)

Altaş	35	Koç Holding	35
Aroma	50	Kordsa	50
Bağfaş	20	Makina Takım	40
Baştaş	12.5	Nasaş	40
Batı Anadolu Çimento	5	Nuh Çimento	82.5
Bursa Çimento	37.5	Otosan	40
Çimsa	30	Pimaş	40
Eczacıbaşı Yatırım H.	30	Sarkuysan	100
Ege Gübre	20	Sifaş	60
Gübre Fabrikaları	30	T. Şişe ve Cam Fab.	40
Good-Year	40	Transtürk Holding	40
İş Bankası	293	T. Demir Döküm Fab.	64.18
Kartonsan	50	Uniroyal	17.5
Yapı ve Kredi Bankası	Dağıtmıyor		

Tahvil pazarında uzun bir süredir gözlenen canlılık ise devam etmektedir. 21 Nisan 1980 tarihine kadar takriben bir aylık dönemde çıkarılan tahvil tutarları ve işletmelerin isimleri (Meban'dan alınan bilgiye göre) şöyledir :

Özel Sektör Tahvil İhraçları (milyon TL.)

Anadolu Holding	100
Presiz	288
Çukurova Sanayi	400
Toplu Konut Holding	50
Tamsan	60
Çukurova Gıda	40
	<hr/>
	938

Mart 1980'de altı işletmenin toplam 311 milyon TL.'lık tahvil ihracı yaptıkları dikkate alınırsa, 938 milyon TL.'lık Nisan ayı ihraçlarının geçen aya oranla % 302 daha fazla olduğu görülecektir.

Nelson B. Hunt ve Vadeli Borsalar

Martin son Perşembe günü Amerika'nın ve dünyanın en büyük borsasını simgeleyen Wall Street'de büyük bir panik başgöstermiştir. Bunun nedeni de, milyarder ve gümüş spekülâtörü Nelson Bunker Hunt'un likidite sorunu nedeniyle finansal pazarları bir «satış paniği» içine çekebileceği korkusudur. Nitekim dört gün gibi kısa bir sürede gümüşe yatırım yapmış bulunanlar, yatırımlarının yarısını kaybetmişlerdir.

1979 yılı başlarında onsu (31.1 gram) 6 dolardan işlem gören gümüş fiyatlarını Hunt, 1980 Ocak'ında 50 dolara çıkartmasını bilmiştir. Kardeşi ve bazı Arap yatırımcıların destekleriyle Hunt 200 milyon onsluk gümüşe sahip bulunuyordu. Bu miktar, dünyada ticari amaçla kullanılan gümüş stoğunun 2/3'üne eşit idi.

Fakat spekülasyon bu çapa ulaşıncı, Amerikan borsa denetim organları Hunt'a müdahale etmişlerdir: Önce gümüş kontratlarının sayısı sınırlanmış ve sonra da Şubat 1980'de vadeli işlemlerde peşin oranı % 5'den % 50'ye yükseltilmiştir. Birçok spekülâtör, bu yeni uygulamanın getirdiği yükü karşılamaya muktedir olamadığından pazardan çekilmiş ve sonucunda gümüş fiyatları yavaş yavaş düşmeye başlamıştır.

Bu arada, Batı dünyasında gün geçtikçe yayılan «Vadeli Borsalardan» ve özelliklerinden bahsetmek aydınlatıcı olacaktır. Bu borsalar önceleri tarımsal ürünlerin arz, talep ve fiyatlarındaki oynamaları düzeltmek amacıyla geliştirildi. Daha sonra değerli madenler, para ve faiz oranları da bu pazarlarda işlem görmeye başladı. Örneğin A.B.D.'de 1960'da 4 milyon kontrat işlem görmüştür ve toplam değerleri 30 milyar dolardır. Bu rakamlar 1978'de 58.5 milyon kontrata ve 1.5 trilyon dolar toplam değere yükselmiştir.

Vadeli bir kontrat, standartlaştırılmış bir eşyanın belli bir miktarını belli bir vadede, bu vade bitimindeki fiyattan almayı veya satmayı taahhüt etmektir. Pazarı yabancı olanlar, geleceği tahmin etmeyi kumara benzetebilirlerse de, pazarın ekonomik amacı korunma (hedging) sayesinde riskin başkalarına transferidir.

Vadeli borsalarda her işlemin iki yönü vardır: Kendini korumak amacıyla

riski transfer edenin karşısında bu riski kabullenecek başka biri bulunmaktadır. Pazarla spekülâtörler böylece girmekte ve riski kabullenmektedirler. Bu finansal pazarların cazibeli yönü, işlemlerde kontratların çok küçük bir kısmının peşin olarak ödenme zorunluğunun bulunmasıdır. Genellikle satın alınan şeyin toplam değerinin % 4.5'ü civarında bir peşin ödeme sözkonusudur. Örneğin; 25.000 dolarlık bir maden, 1125 dolar tutarındaki bir peşin ödemeye kontrol altında tutulur. Eğer fiyat artışları nedeniyle kontratın değeri % 50 artarak 37.500 dolar olursa, depozitonun kazanç oranı % 1111'dir.

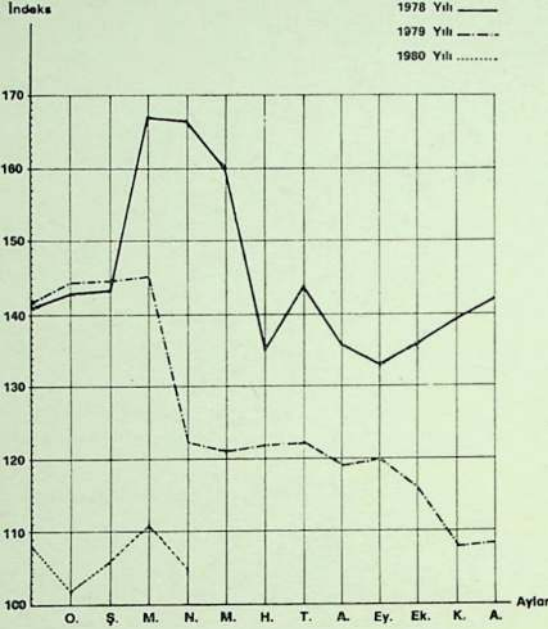
Fakat aksine fiyatlarda % 4.5'luk bir düşüş olursa ya yatırılan depozito yacacaktır veya yatırımcı kontratı gerçekleştirmek için vadeyi bekleyerek bu tarihte madeni almak için tam maliyeti ödeyecektir. Bu borsalarda faaliyette bulunan yatırımcıların ancak % 2'si gerçekte sözkonusu olan malın kendisiyle ilgilidirler. Bu nedenle yatırımcı fiyat düşüşleriyle karşılaşmışsa, yatırımcı olduğu depozitonun maliyetiyle yetinip daha fazla zararlar karşılaşmamak için kontratın vadesi gelmeden bu kontratı kapattığını bildirir.

Vadeli Borsaların çalışmaları ve fiyatlandırmalarının doğru ve adil olabilmesi, «vadeli eşya ticaret komisyonları»nın ekonomik ve yasal önlemleri ile sağlanmaya çalışılmaktadır.

Bu aydınlatıcı bilgilerden sonra Hunt'ın öyküsüne devam edelim: Fiyatları düşmenin bir diğer nedeni daha vardı ki, bu da vadeli borsaların bir diğer özelliğinden kaynaklanır. Nitekim birçok yatırımcı işlemlerini, gümüş kontratlarını güvence göstererek aldıkları krediler ile finanse etmişlerdi. Gümüş fiyatları düşmeye başlayınca, güvencenin de değeri düşmeye başladığından, finansal kurumlar borçlulardan eksilen kısmı yeni güvencelerle tamamlamalarını istemiştir. Ayrıca son günlerde A.B.D.'de kredilerden alınan faiz büyük ölçüde artmıştır. Bu etkilerin sonunda likiditeden yoksun yatırımcılar, gümüş kontratlarını zararına satmaya başladılar. Böylece gümüş fiyatları daha da düşmeye başladı. Fakat esas panik, bir broker firmasının Hunt'dan 100 milyon dolarlık alacağını tahsil için, Hunt'ın gümüş kontratları ile kendilerinde bulunan pay senedi portföyünü satmaya başlamasıyla başlamıştı.

Fakat panik uzun süreli olmadı. Pay senedi fiyatları yine yükseldi. Nisan ayı başında gümüş fiyatları 14 doları aşmakla (Hunt yıllarca gümüşü 10 doların altında satın almıştı) birlikte, borç para ile spekülasyona girmiş kişisel yatırımcıların aşırı kâr etmeleri artık vadeli borsalarda sözkonusu değildi.

Bugün Türkiye'de sabit döviz kuru ve sabit faiz politikası uygulandığı için, finansal sektörde riskin transferine ve dolayısıyla vadeli borsalara duyulan gereksinme bir Batı ülkesinde duyulan ölçünün çok altındadır. Fakat ülkemizde, yavaş da olsa, gelişen bir tahvil ve pay senedi pazarı vardır ve maalesef başıboş gelişmektedir. Tasarruflarını sermaye pazarında değerlendirerek kazanç sağlamak her kişinin hakkı ve amacıdır. Fakat bazı kişisel yatırımcılar, yanlış bilgilerle kanarak ve menkul değer analiz tekniklerini de yeterince bilmedikleri için, aşırı kazanç peşinde koşan spekülâtörler haline de kolayca gelebilirler. Gelişmiş ve hukuki organizasyonu gayet etkin olan A.B.D.'de bile zaman zaman «Hunt öyküleri» ortaya çıkabilmektedir. Henüz gelişmenin ilk evrelerinde bulunan ve hiçbir yasal düzenlemesi bulunmayan Türk Sermaye Pazarı'nda bu tip spekülasyonların oluşturulması hem daha kolay ve hem de etkileri daha yıkıcı olabilir. Bu nedenle sermaye pazarı kanununun biran önce çıkarılarak pazarın gelişmesinin sıhhatli bir ortama kavuşturulması gereklidir.

Banka ve Ekonomik Yorumlar Dergisi
Hisse Senedi Fiyat İndeksi ve Grafiği

(Ocak 1974 = 100)

Aylar	1975	1976	1977	1978	1979	1980
Ocak	95.26	118.85	118.91	142.21	144.23	101.76
Şubat	96.11	118.57	120.82	144.09	144.25	105.08
Mart	96.67	121.11	123.65	166.76	144.79	110.80
Nisan	97.86	125.34	136.12	166.05	122.40	104.31
Mayıs	97.23	118.00	127.26	159.26	120.40	
Haziran	96.67	119.13	128.05	134.63	121.36	
Temmuz	94.58	119.81	128.22	143.21	121.69	
Ağustos	96.33	124.15	125.56	135.39	119.05	
Eylül	98.65	126.02	134.48	132.82	119.48	
Ekim	101.24	137.81	139.11	135.55	115.69	
Kasım	104.46	119.19	139.00	138.71	107.66	
Aralık	109.20	117.44	141.93	141.58	107.81	

Sıra No	Kuruluşun Adı	Kıyılı Sermaye (000 TL)	Ödenmiş Sermaye (000 TL)	Tahkim Yılı Kârı (000 TL)			Dağıtılan Kar Payı (%)			Piyasâ Fiyatı (TL.)		
				1978	1977	1978	1976	1977	1978	Nisan 1979	Subat 1980	Nisan 1980
1	AKCİMENTO	105.000	101.000	47.300	58.000	87.600	20,00	25,00	10,00	2.400	2.100	2.150
2	ALTAŞ	30.000	30.000	13.400	21.900	12.500	15,00	20,00	20,00	1.100	1.800	1.100
3	ANADOLU CAM	350.000	350.000	17.000	(10.000)	69.600	—	—	7 m.	1.500	1.150	1.400
4	AROMA	67.600	61,7	46.000	14.700	100.000	20,00	30,00	—	1.100	1.200	1.200
5	ASLAN CİMENTO	476.600	208.600	2.500	10.100	(100.000)	—	4,87	—	750	400	500
6	BACPAŞ	400.000	400.000	63.000	50.000	43.000	40,00	30,00	25,00	1.400	1.000	1.050
7	BASTAŞ	108.000	108.000	1.800	3.300	13.000	—	—	8,00	600	750	700
8	BATI ANADOLU CİM	75.000	75.000	—	49.600	68.000	10,00	35,00	50,00	3.800	2.000	1.500
9	BURSA CİMENTO	94.500	94.500	21.309	56.000	64.800	30,00	35,00	43,75	2.000	2.000	2.000
10	CELİK HALAT	108.000	108.000	—	72.500	145.900	30,00	35,00	40,00	2.150	2.500	3.800
11	ÇİMSA	180.000	180.000	11.559	71.000	44.000	25,00	12,00	12,00	1.500	1.200	1.250
12	KÜROVA ELEKTRİK	400.000	400.000	210.000	239.100	375.600	35,00	50,00	40,00	2.270	1.700	1.300
13	ECZACIBASI YATIRIM H.	180.000	180.000	21.182	33.000	48.900	19,00	20,00	75,00	1.000	1.000	1.000
14	EGE GÜBRE	400.000	400.000	—	1.500	(49.900)	—	—	—	900	900	800
15	GÜBRE FAB.	400.000	400.000	110.000	38.100	63.600	28,58	18,25	23,75	1.000	1.000	1.250
16	GOOD YEAR	81.600	81.600	40.000	21.000	64.300	30,00	30,00	40,00	1.400	1.400	1.400
17	HEKTAŞ	200.000	200.000	26.169	30.700	64.600	25,00	25,00	30,00	1.500	1.100	1.400
18	İŞ BANKASI	53.815	53.815	510.100	107.557	707.500	70,50	211,50	253,00	85.000	23.000	25.000
19	İZOCAM	33.700	31.800	26.200	34.000	39.100	70,00	140,00	100,00	7.000	7.000	8.500
20	KARTONSAN	108.000	140.000	35.600	63.400	148.000	35,00	45,00	30,00	3.600	2.350	2.400
21	KAV HOLDİNG	30.000	30.000	17.452	30.000	65.600	58,00	26,00	28,00	4.500	4.000	4.300
22	KCC HOLDİNG	300.000	375.800	247.000	412.600	568.900	19,00	30,00	32,50	1.900	1.600	1.600
23	KCC YATIRIM	400.000	400.000	118.000	193.300	310.900	29,00	30,00	30,00	2.250	2.000	2.000
24	KORDSA	375.000	375.000	81.000	100.000	141.000	21,00	26,00	28,00	2.800	2.500	2.500
25	LAZİKA TARIM	375.000	375.000	21.800	39.000	105.600	5,00	30,00	32,50	1.900	1.500	1.600
26	LAZİKA	1.200.000	1.200.000	—	124.000	(30.000)	—	—	—	2.250	2.000	1.700
27	MARİNA TAKİM	125.000	100.000	30.068	33.200	32.100	24,00	35,00	100,00	3.900	3.500	3.800
28	MENSUCAT SANTRAL	81.000	81.000	24.800	209.000	166.200	30,00	35,00	35,00	1.700	1.650	2.000
29	NASAŞ	196.000	195.000	106.000	124.100	166.100	20,00	25,00	30,00	2.400	1.800	1.300
30	NUH CİMENTO	71.500	71.500	16.800	119.600	176.600	23,00	42,50	96,75	5.000	7.500	7.500
31	OLUK	150.000	150.000	46.800	69.700	59.600	25,00	30,00	30,00	2.000	1.800	1.600
32	OTOSAN	270.000	270.000	—	712.000	145.600	77,20	130,00	94,25	5.500	3.250	2.500
33	PHAAŞ	100.000	100.000	12.800	40.000	48.100	15,00	20,00	30,00	1.450	1.150	1.300
34	PLASTIFAY	18.000	18.000	21.779	25.000	7.100	30,00	30,00	30,00	2.100	1.600	2.000
35	POLYLEN	150.000	123.750	28.500	63.700	70.600	20,00	35,00	43,75	2.800	2.300	2.300
36	RABAK	280.000	280.000	94.500	132.300	167.000	35,00	38,00	35,00	1.950	2.250	2.250
37	SARKIYUSAN	150.000	150.000	—	135.900	103.400	20,00	50,00	50,00	3.000	2.800	3.000
38	SIEMENS	70.000	70.000	45.000	(9.700)	117.400	30,00	—	25,00	2.400	2.200	1.900
39	SİFAŞ	104.000	104.000	43.978	64.500	127.500	25,00	30,00	40,00	3.150	3.400	3.400
40	SUNTA	80.000	80.000	45.100	80.300	104.400	40,00	40,00	78,00	2.800	2.600	3.000
41	T.ŞİŞE VE CAM FAB	200.000	200.000	64.600	178.600	248.000	29,00	30,00	35,00	3.000	2.600	2.200
42	TRANSTURK HOLDİNG	300.000	300.000	33.317	46.000	85.300	19,00	25,00	24,00	1.300	1.550	1.550
43	UNİROYAL	204.000	204.000	27.800	61.600	82.100	30,00	15,00	70,00	3.000	2.500	2.500
44	YAPİ VE KREDİ BANKASI	150.000	150.000	38.556	44.700	141.000	48,75	15,00	40,00	2.500	1.500	1.400
45	YAPİ VE KREDİ BANKASI	600.000	600.000	251.600	310.900	197.600	25,00	20,00	15,00	5.000	3.750	3.500

Notlar: 1) Ödenmiş Sermaye rakamının 29 Şubat 1980 tarihli itibarıyla düzenlenmiştir.

2) Parantez içindeki rakamlar zarar göstermektedir.

3) (*) Kapanılı ayları göstermektedir.

4) z.m.a zarafe mahsuben, z.a zarafe.

Kaynak: MENTAF ve MEBAN Sermaye Piyasası Bülentleri

Dişlerinizin beyazlığını keşfedin...

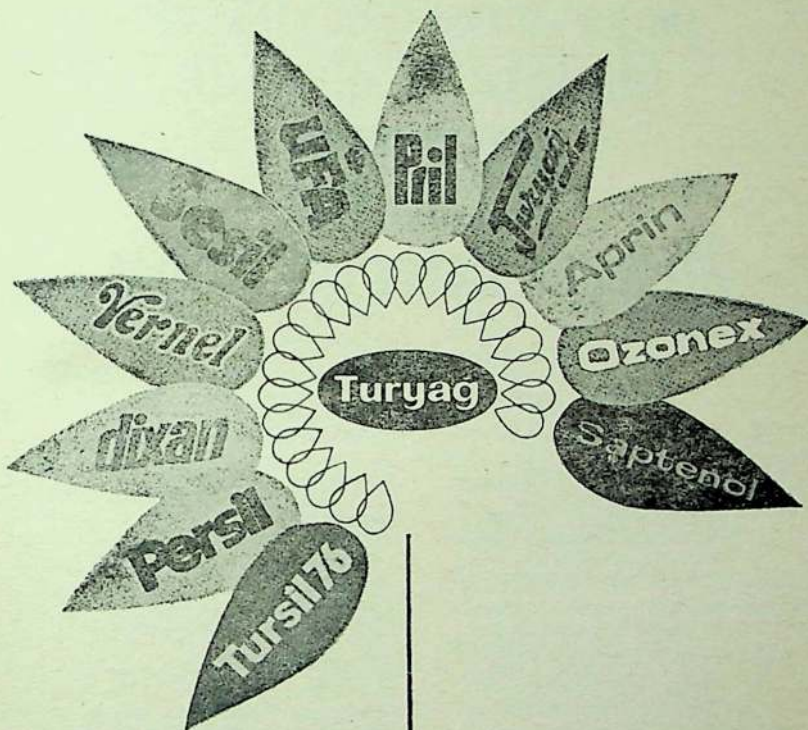
KALSİMİN'Lİ

FLORAN[®]

Farklı bir diş macunudur Floran.
Temizleme gücü, bilinen tüm diş macunlarından üstündür.
Bileşiminde, ileri temizleme ve beyazlatma
gücü olan bir madde vardır: **KALSİMİN**.
KALSİMİN dişleri temizlerken güçlendirir,
eşsiz bir beyazlık, parlaklık kazandırır.
Deneyin Floran'ı... Dişlerinizin beyazlığını keşfedin.
Hep gülümseyin!

FLORAN[®]

*Kalsimin'li Diş Macunu
"Dişlere beyazlık ve parlaklık kazandırır."*

nebati yağ sanayiinde **öncü.**
yıkama maddelerinde

60 yılı aşkın tecrübe...

uzman kadro. **Turyag**

Türkiye Yağ ve Mamulâtı A.Ş. İZMİR

Tasarruf sahipleri için yepyeni ve değer artışı çok yüksek bir yatırım olanakları:

MYF

Meban Yatırım Fonu

MYF, Batıda 100 yılı aşkın süredir
başarıyla uygulanan yatırım fonlarının
ülkemizdeki ilk ve tek örneğidir.

Haziran 1979'da MYF/Birinci Dilim,

Aralık 1979'da da MYF/İkinci Dilim hizmete sunuldu.

• Tek başına verimli bir yatırım yapamayacak tasarruflar, MYF'de birleşmenin gücüyle ve sermaye piyasamızın önderi Meban'ın uzmanlığıyla büyük bir güç kazanıyor.

• Temel ilke olarak "o anda piyasada bulunan ve en fazla değer artışı göstermekte ya da gösterecek olduğu saptanan menkul ve gayrimenkul alanlarının tümüne birden yatırım yapma" yı benimsiyor MYF.

Bu dinamikleri sayesinde de, her yatırım alanında

bulunabilecek muhtemel riskler asgariye, değer artış olanakları ise azamiye yükseltilmiş oluyor.

• Gerek MYF/Birinci Dilim'in gerek MYF/İkinci Dilim'in aylık değer artışları, yılda % 50'yi aşan bir değer artışını ifade etmektedir.

• 10 bin, 25 bin, 100 bin liralık katılma olanakları sunan MYF iştirak belgeleri, tüm değer artışlarıyla birlikte, istendiği anda paraya çevrilebiliyor.

MYF, Meban uzmanlığının ve hizmet anlayışının kanıtlarından biridir.

MYF

"bilinçli tasarruf sahiplerinin yararlandığı olanak"

SANAYİ ÖTESİ TOPLUM GELİŞİMİ, DİNAMİKLERİ VE ELEŞTİRİSİ

DR. BEYZÂ OBA

I — Giriş

GÜNÜMÜZDE pek çok toplum henüz sanayileşme sürecini tamamlayamamış, sanayi toplumu olamamışken, sanayi ötesi toplumu tartışma gündemine getirmek yersiz gibi gözükabilir. Fakat bir bütün olarak dünyayı ele aldığımızda, sanayileşmenin başında olan ülkelerle sanayi toplumunu aşma çabasında olanların aynı çerçevede var olduklarını görmekteyiz. Bu durum gelişmekte olan ülkelerin gelişme sorunlarının kat kat karmaşıklaşmasına neden olurken, sanayileşmede olgunluk dönemine girenlerin de ortak dünya sorunlarına çok değişkenli boyutlarda bakmalarını gerektirmektedir. Bu nedenle yazıda ilk olarak sanayi ötesi toplumun temelini oluşturan sanayi toplumu ele alınıp çeşitli boyutları ile incelendikten sonra, sanayi ötesi toplumun bir eleştirisi geliştirilmeye çalışılmıştır. Sanayi ötesi toplum bazı düşünürler tarafından ortaya atılan ve sanayi toplumunun kaçınılmaz diyalektiği olarak yorumlanan bir kavram. Eğer gerçekten kaçınılmazsa gelişmekte olan ülkeler açısından başka bir boyutta eklemek gerekiyor sorunlar matrisine. Aslında sosyal bilimlerde geleceğe yönelik tahminler yapmak oldukça zor hattâ toplumları uyuşturucu da olabi-

li. Yazının amacı, kısaca; «Sanayi ötesi toplum nedir? ne olabilir? ve tüm dünyaya hakim olacak bir geçiş gerçekleşebilir mi?» konusuna bir bakış açısı getirmektir.

II — Sanayi Toplumu

«Sanayi ötesi toplum» tartışması sosyolojik bir falcılık olarak nitelendirilebilir. Geleceği tahmin ise içinde bulunulan dönem ve koşulları kavramakla gerçekleşebilir. Sanayi ötesi toplum tartışmasının temelinde toplumların belirli aşamalar sonunda kaçınılmaz olarak sanayi ötesine geçecekleri varsayımı yatmaktadır. Herhangi bir toplumun ideolojik ve ekonomik sistemi ne olursa olsun, bu geçiş kaçınılmaz olarak görülmektedir. Çünkü ister kapitalist ister sosyalist ya da ister marksist olsun, çağımız toplumu temelde sanayi toplumdur. Bugün A.B.D., S.S.C.B., Yugoslavya, İngiltere farklı ideolojik yapılarla sahip birer sanayi toplumdur. Diğer bir deyişle bu toplumlarda (a) üretim allenin dışına taşmıştır, (b) sektörel ve kuramsal işbölümü vardır, (c) girişimlerin gerçekleşebilmesi için sermayeye gerek vardır, (d) karar süreçlerinde rasyonellik hâkimdir ve (e) işgücü kümelenmeleri kaçınılmazdır. Bu nitelikler tüm sanayi toplumlarında farklı

derecelerde gözlemlenebilir. Kapitalist ve sosyalist toplumlar sanayi toplumunun sadece bir alt grubudur; ortak sanayi toplumu niteliklerini paylaşırlar; aralarındaki fark iki grupta toplanabilir :

- (1) **Üretim araçlarının sahipliği;** bireylerin ya da devletindir.
- (2) **Düzenleme yöntemleri;** bir sistemde kaynakların dağılımı merkezil olarak planlama otoriteleştirince diğerinde ise pazardaki bireylerin kararları ile belirlenir (1).

Çağımız toplumlarının yapılarının incelenmesi, politik ekonomik, kültürel niteliklerinin belirlenmesi ve bu toplumlarda iktidar dengeleri çeşitli düşünürler ve düşünce akımlarınca incelenmiştir.

Otorite, teknoloji ve bürokrasi konularındaki bu ve benzer tartışmalar üretim güçlerini tartışma gündemine getirerek sanayi toplumu kavramını kapitalizm ve sosyalizm arasındaki farka bir alması olarak geliştirmiştir. Diğer bir değişle üretimin sosyal güçleri sanayileşmektedir; fakat bunun hangi sistem içerisinde ne şekil aldığı politik bir tartışmadır ve ekonomik karar sürecini etkileyen grupların hâkimiyetine –üretimin sosyal ilişkilerine– göre şekillenir. Böylece kapitalizm ve sosyalizm sanayi toplumunun iki sosyal sistemi olarak ele alınmaktadır.

Raymond Aron «18 Lectures on Industrial Society» adlı kitabında temel bir tarihi kavram olarak kapitalist değil de sanayi toplumunu (veya diğer bir deyişle teknik, bilimsel ya da rasyonel toplumu) ele aldığını belirtmektedir. Sanayi toplumunu ve tarihi gelişimini ana hatları ile belirttiikten sonra Aron, sanayi türlerini belirtmiş ve büyüme modelleri ve büyüme dönemleri fikirlerini tartışmıştır (2).

Sanayi toplumu kavramı ilk olarak 19. yüzyılda Saint-Simon ve August Comte tarafından kullanılmış ve

yüzyılın ikinci yarısında özellikle Herbert Spencer tarafından İngilizce konuşan ülkelerde yaygınlaştırılmıştır. 19. yüzyıl sosyologları modern toplumu geçmişin askeri, teolojik ve hiyerarşik toplumları ile kıyaslayabilmek için sanayi toplumu olarak nitelendirmişlerdir. August Comte'a göre sanayi toplumunun birincil amacı doğal kaynakların kullanımını; insanoğlunun esareti değil. Bu nedenle de bu toplumlar pasif toplumdur. Herbert Spencer ise bu toplumların ekonomik sistemin niteliğine göre ya pasif ya da savaşçı olacağını belirtmiştir (3).

Genellikle sanayi toplumu kavramı, ekonomistlerin ve politikacıların üretim güçlerine bilim ve teknolojiye önem verdikleri ve ekonomik sistemi –ister mülkiyet ister düzenleme sistemi ile tanımlanmış olsun– ihmal ettikleri dönemlerde ortaya çıkar. Kavram günümüz koşullarına ne kadar uyarıya uygun dikkatli kullanılmalıdır; aslında analitik bir kavramdır. Hiç bir ulus tanımlanmış bir sanayi toplumu değildir ve sanayi toplumlarının bir araya gelmesi ile bir sanayi toplumu oluşturur-

(1) ARON, R.; *Sanayi Toplumu*, (Çev.) A. Güner, Boğazlıcı yayınevi, İstanbul, 1974, s. 72.

DAHRENDORF, R; *Class and Class Conflict in an Industrial Society*, Routledge and Kegan Paul, London, 1972, s. 44.

(2) ARON, Raymond; *18 Lectures on Industrial Society*, Weidenfel and Nicholson, London, 1967, s. 2.

(3) Konuya ilişkin kapsamlı bilgi için R. FLETCHER'in derlediği *The Crisis of Industrial Civilization; The Early Essays of August Comte*, Heinemann Educational Books, Ltd. London, 1974 ve S. ANDERSKİ'nin derlediği *Herbert Spencer; Structure, Function and Evolution*, Michael Joseph Ltd., London, 1971, s. 107-250 ile J.D. PEEL'in derlediği *Herbert Spencer: The Evolution of a Sociologist*, Heinemann, London, 1971, s. 192-260 inceleyebilirsiniz.

lamaz. Bu açıdan bakıldığında «sanayi tipi toplum» kavramını kullanmak daha yararlı olmaktadır.

Sanayi toplumu kuramcılarında göre sanayi toplumunun birincil kurumu sanayi kuruluşları ve toplumun eksenini de işgücünün makine üretimi etrafında örgütlenmesinden doğan sosyal hiyerarşidir. Şimdiye kadar konuyu ekonomik büyüme açısından ele aldık; sanayi toplumunun toplumsal, sosyolojik yönünün incelenmesinde ise üç sosyoloğun –St. Simon, Durkheim ve Weber– düzen, organik dayanışma ve sosyalizasyon görüşlerine de çok kısa değinmek zorunludur.

St. Simon ve onu izleyen A. Comte için sanayi toplumu, ürünlerin düzenli üretim fikri etrafında kurulmuştur. Bu toplumun dört boyutu vardır; amacı üretimidir, yöntemleri düzen ve belirliliktir, «yeni adamlar» –mühendisler ve planlamacılar– tarafından yönetilmelidir ve bilgi üzerine kurulmalıdır (4).

Durkheim'in öne sürdüğü görüş ise «organik dayanışma»dır. Organik dayanışma mekanik dayanışmaya benzer ve uzmanlaşmayı, karşılıklı bağımlılığı ve bütünleşmeyi içerir (5). Düşünürüne göre, sanayi toplumunda ekonomik sistemin aile sisteminden, işyerinin evden ayrılması söz konusudur. Geleneksel, toplu bilincin parçalanması ile temel inançlar mesleki kuralları etrafında oluşur ve profesyonel ahlak ile de yayılır (6).

Weber açısından ise en belirgin nitelikler rasyonalizasyon ve evrenseldir. Tüm topluma tek bir dünya görüşü ve yaşam şekli hâkim olmaya başlar. Bu görüşün yönetsel unsurları ise bireyin yabancılaşması, performans ve ilerlemeye verilen önem, etiklik ölçütü ve rasyonel hesaplamadır (7).

Şimdiye kadar yapılan tartışmayı toparlayacak olursak; sanayi toplumları ekonomize eden toplumdur; diğer bir deyişle işlevsel etkinlik ilkesi etrafında örgütlenmişlerdir. Amaçları

«azla çok olmak» ve en «rasyonel» davranış şeklini seçmektir. Böylece örneğin kömür mü yoksa doğal gaz mı kullanma kararı, almaşık maliyetler, kaynakların optimal dağılımı koşullarına bağlıdır. Böylece ideoloji giderek yerini, üretim işlevleri açısından, ekonomiyeye bırakmaktadır. Eğer sorun optimizasyon, maksimizasyon ise «burjuvazi» veya «sosyalist» ekonominin önemi kalmamaktadır (8). Üretimin sosyal ilişkileri konusunda ise farklı ideolojilerde farklı uygulamalar söz konusu olmaktadır. Burada sorun, toplumda ekonomik kararların alınma sürecine hangi grubun hâkim olacağıdır. Sanayicinin, teknik elemanın –mühendis–, teknokratın, bürokratin ve politikacının sanayileşme sürecinin farklı evrelerinde birbirleriyle ilişkilerinin ne olacağı sanayi toplumunun politik çerçevesinde değerlendirilmelidir.

III — Sanayi Ötesi Toplumun Boyutları

Buraya kadar yapılan açıklamalar Batı sosyal gelişmesinde sanayi toplumunun ortak çerçeve model olarak kabul edilmesi gerekliliğini belirtmektedir. Konuya ilişkin çeşitli ideoloji ve kişilere ilişkin çalışmalar sonucunda ortaya çıkan gerçek şudur ki; hem kapitalist hem de sosyalist top-

(4) FLETCHER, R. (Der.); *Ibid.*, s. 35.

(5) ELDRIDGE, Jay; *Sociology and Industrial Life*, Thomas Nelson and Sons Ltd. London, 1971, s. 74-75.

(6) Bu konuyla ilişkin kapsamlı bilgi için bakınız: E. DURKHEIM «*Professional Ethics and Civic Morals*», The Free Press, Illinois, 1958.

(7) WEBER, Max; *Protestant Ethic and the Spirit of Capitalism*, Allen and Unwin Ltd., London, 1930.

(8) ARON; *op. cit.*, s. 80.

lumda sosyal yapının belirleyici unsuru bilimsel ve teknolojik devrimdir⁽⁹⁾. Yeni sosyal katmanlaşma ise bilimsel ve teknik sınıflar ile diğerleri arasında olacaktır.

Bu nedenlerle sanayi ötesi topluma (bu toplumun yapı ve sorunları aşağıda Tablo I'de verilmektedir) yönetici sınıfların niteliği söz konusu olduğu durumlarda «teknokratik» toplum da denilmektedir. Alain Touraine bu toplumları ekonomik örgütlenmeleri ve üretim yöntemleri açısından «programlanmış» toplumlar olarak nitelirmektedir⁽¹⁰⁾. Aynı kavram için diğer bazı deyimler de kullanılmaktadır: modern-ötesi toplum (Etzioni), kültür-ötesi toplum (Steiner) ve medeniyet-ötesi toplum (Boulding).

Sanayi ötesi toplumun nitelikleri beş boyutta toplanabilir: ⁽¹¹⁾

- A) Ekonomik sektör; mal üretiminden hizmet üretimine geçiş
- B) Mesleki dağılım; profesyonel ve teknik sınıfın üstünlüğü
- C) Örgütlenme ilkesi; yenilik ve toplum için politika belirlenmesinin kaynağı olarak teorik bilginin merkez olması

⁽⁹⁾ Werner Sombart; *Der Moderne Kapitalismus*; Schumpeter, *Capitalism, Socialism and Democracy*, Max Weber; *General Economic History*; Aron; *18 Lectures on Industrial Society*, Colin Clark, *Conditions of Economic Progress*; Meynaud; *Technocracy*, Burnham, *The Managerial Revolution*, Djilas; *The New Class*, Richta; *Civilization at the Crossroads: Social and Human Implications of the Scientific and Technological Revolution*.

⁽¹⁰⁾ TOURAINE; *The Post-industrial Society: Tomorrow's Social History: Classes, Conflicts and Culture in the Programmed Society*, Random House, N.Y. 1971.

⁽¹¹⁾ BELL, Daniel; *Coming of Post Industrial Society: A Venture In Social Forecasting*, Basic Books Inc., Publishers, N.Y., 1973.

- D) Geleceği yönetme; teknoloji kontrolü
- E) Karar verme; yeni bir «entellektüel teknoloji» geliştirilmesi.

Bu dinamikleri daha geniş ele alabiliriz:

- A) Hizmet ekonomisinin geliştirilmesi :

Ekonomi üç sektöre ayrılabilir; tarım, üretim ya da sanayi ve hizmetler. Herhangi bir ekonomi bu üçünün farklı karışımlarından oluşmaktadır. Pek çok tarım toplumunda nüfusun büyük bir kısmı hizmet sektöründe çalışır; bu hizmetler daha çok kişisel bir niteliğe sahiptir. Sanayi toplumunda ise üretime yardımcı güçlere gerek duyulduğundan dağıtım ve ulaşım gibi hizmet sektörleri gelişir. Sanayi ötesi toplumda başka tür hizmetlere önem verilir, bu hizmetler, sağlık, eğitim, araştırma ve devlettir. Bu hizmetlerin varlığı ve yapıma gerekliliği yeni bir entellektüel grubun ortaya çıkmasına olanak sağlar. Bu grubu üniversiteler, araştırma örgütleri ve bürokratlar oluşturur.

- B) Mesleki ve teknik sınıfın üstünlüğü :

Geniş anlamda, toplumda sınıf ve katmanlaşmanın en önemli belirleyeni mesleklerdir. Sanayi ötesi toplumda hem çalışanlar yer hem de yapılan iş türü değişmektedir. Sanayileşmekte olan ülkelerde bir kaç hafta içerisinde eğitilerek hemen fabrikaya gönderilebilecek yarı nitelikli işçiler önem kazanmıştır. Bu işçiler makina ile basit rutin işleri yapabilirler. Sanayi ötesi toplumda büro işlerine ve eğitime önem veren hizmet ekonomisinin gelişmesi ile bu önem büro personeline kaymıştır.

- C) Kuramsal bilginin birincil bir öneme sahip olması :

Sanayi toplumu mal üretimi için makine ve insanların uyumlaştırılma-

sıdır. Sanayi ötesi toplum ise, sosyal kontrol ve değişim buluşlarının yönlendirilmesi amacıyla bilgi çerçevesinde örgütlenmiştir. Bu durum sonucunda örgütlenmiştir. Bu durum sonucunda politik olarak yönetilecek yeni sosyal ilişki ve yapılar ortaya çıkar.

Günümüzde de herhangi bir toplumun işleyebilmesi için bilgi gereklidir. Sanayi ötesi toplumda farklı olan bilginin niteliğindeki değişimdir. Kararların örgütlenmesi ve değişimin yönlendirilmesinde önemli olan kuramsal bilgidir. Her toplumda yenilik ve değişim sosyal olarak kontrol edilmekte ve gelecek planlanmağa çalışılmaktadır. Sosyal kontrola böylesine önem verilmesi toplumda tahmin ve planlamanın önemini artırır. Bu olgular kuramsal bilginin önemini ön plana çıkmasına neden olur.

Günümüzde kuramsal bilgi giderek stratejik bir kaynak olmakta ve toplumu yönlendirici ilke haline gelmektedir. Gerçekte kuramsal bilgi bir takım ideal hedefleri gerçekleştirmek için kullanılan araçlarla ilgili bilgi değil fakat dünyaya egemen olmak, kontrol etmek ve düzenlemek ile ilgili bilgidir. Günümüzde kuramsal bilginin artan etkinliği üniversite, araştırma kurumları ve entellektüel kurumlarının da ortaya çıkacak yeni toplumun yönlendirici örgütleri olmasına neden olmuştur (12).

D) Teknolojinin planlanması :

Yeni teknolojik tahmin yöntemleri ile sanayi ötesi toplumlar teknolojik büyümeyi planlayıp kontrol edebilirler. Böylece toplumsal değişimin yeni bir boyutu ortaya çıkar.

Çağdaş bir toplum kokuşmamak ya da algınlaşmamak için yeni teknolojik alanlara kaymalıdır. Böylece verimlilik artabilir, yaşam standardı yükselir. Eğer toplumlar teknoloji ve icatlara daha bağlı olurlarsa siste-

me zararlı bir belirsizlik katılmış olur. Yeni teknoloji olmaksızın büyüme nasıl gerçekleşebilir? Yeni tahmin yöntemleri ile ekonomik geleceğe ilişkin bu belirsizlik ortadan kalkabilir. Diğer bir deyişle teknolojik değişimin bilimsel ve planlı yönlendirimi sağlanabilir.

Kontrol edilmemiş teknoloji ikinci ya da üçüncü elden zararlı sonuçlara neden olabilir. Haşeratin öldürülmesi için kullanılan DDT pek çok tahlılı kurattırırken kuş ve diğer hayvanlara ve DDT'li su içen insanlara aşırı zararlar vermiştir. Aynı şekilde havayı kirlettiği düşünülen bir çimento fabrikasının bacasına takılan bir süzgeç sadece kirletici maddeleri değil fakat aynı zamanda havada bulunması gereken kimyevi bileşenleri de etkilemiş ve aynı bölgede yağmur bir limon kadar asitli yağmıştır.

Görüldüğü gibi teknoloji gerekli bir unsur olmasına rağmen kullanımını bilimsel bir politika ve buna bağlı olarak da dünya görüşü gerektirmektedir (13).

E) Yeni bir entellektüel teknolojinin ortaya çıkışı :

Sanayi ötesi toplumun temel entellektüel ve sosyal sorunları örgütlenmiş bir karmaşıklığa sahiptir. Diğer bir deyişle bu dönemde sorunumuz çok sayıda etkileşen değişkenden oluşan belirli amaçlara ulaşmak için uyumlaştırılmış büyük ölçekli sistemlerin yönetimidir. Çağdaş sistem kuramcıları bu tür sistemleri yönetmek için gerekli tekniklere sahip olmakla övünmektedir.

1940'lardan beri örgütlenmiş karmaşıklığa uygulanabilecek yeni alanlar gelişmektedir; enformasyon kuramı, sibernetik, karar kuramı, oyun kuramı, fayda kuramı, stokastik sonuçlar vb...

Bu yeni gelişmelerin uygulanmasını «entellektüel teknoloji» olarak nitelendirmekteyiz. Entellektüel teknoloji sezgisel yargılar yerine problem

(12) TOURAINE; op. cit., s. 10.

(13) TOURAINE; Ibid., s. 17.

çözme kurallarının (algoritma) kullanımınıdır. Bu kurallar otomatik bir makinede bilgisayar programında ya da bazı istatistik veya matematik formüle dayanan bilgilerde bulunabilir. Böylece entellektüel teknolojinin aracı da bilgisayardır.

Yeni entellektüel teknolojinin ilginç ve farklı yanı rasyonel eylemi ve bu eylemi elde etme araçlarını tanımlama çabasıdır. Bu durumda kısıtlama ve birbiri ile çelişen amaçlar vardır ve tüm eylemler belirlilik, belirsizlik ve risk koşulları altında gerçekleşir. Tüm durumlarda kısıtlamalar çevresel ya da bireylerarası oyunlar şeklindedir. Böyle durumlarda her bireyin ya da kurumun davranışı zorunlu olarak diğerlerinin yargı ve niyetleri ile belirlenir. Bütün bu durumlarda arzulanı davranış «optimal» ya da «en iyi» çözüme yol açan davranıştır; diğer bir deyişle risk ve belirsizlik kar-

şısında sonuçları ya maksimize ya da minimize eder.

Entellektüel teknoloji en büyük iddialarını sistem analizi konusunda gerçekleştirmektedir. Bir sistem karşılıklı ilişkileri olan unsurlardan oluşmaktadır ve bu unsurlardan birinin niteliğinde ortaya çıkacak bir farklılık diğerlerinin de niteliklerini etkileyecektir.

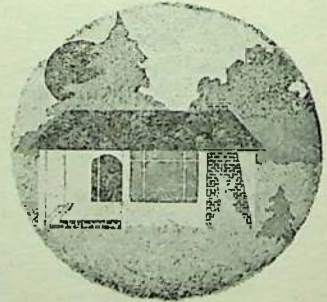
Değişkenlerin sayısına ilişkin sorun sistem analizinin en önemli sorunlarından biridir. Karmaşık bir sistemin değişkenleri o kadar fazladır ki düzenli ve andaç bir şekilde akılda tutulmaları imkansızdır. Diğer bir deyişle basit sistemlerde sezgisel yargılar ilk neden-sonuç ilişkilerine tepki verir; buna karşılık karmaşık sistemlerde gerçek nedenler yapı ve zamanın ikincil, üçüncül hatta daha da geri kademelerinden kaynaklanmaktadır. Bu nedenle karar verirken sezgisel karar-

..size de

450.000

**lira
ev kredisi**

**TÜRKİYE
EMLAK KREDİ
BANKASI**

306

lardan çok algoritmalarından yararlanılmamıştır.

Yeni entellektüel teknolojinin amacı toplumu «düzenlemek»tir. Günümüzün toplumunda milyonlarca kişi milyonlarca konuda karar verme durumundadır. Kararların ayrıntıları değil ana hatları belirlenebilir. Eğer bilgisayar araç ise karar kuramı onun efendisidir. Paskal'ın Tanrı ile zar atması ya da Fizyokratların bireylerarası alışverişleri düzenleyecek ekonomik düzenlemeler geliştirmeye çalışmaları gibi, karar kuramcılarını da kendi tablolarını -rasyonellik pergelini, insanlığını şaşırtan seçeneklere «en iyi» çözümü- geliştirmektedirler.

Sanayi ötesi toplumun temel niteliklerini şöyle toparlayabiliriz (Tablo I).

IV — Sanayi Ötesi Topluma Karşı Görüşler

Buraya kadar yapılan açıklamalardan görülmektedir ki sanayi ötesi

toplumun en önemli belirleyicisi belki de teknik bilginin önceden verilen toplumsal ve ekonomik amaçları gerçekleştirecek şekilde sistematik olarak uygulanmasıdır. Bu noktada Bell ve Touraine'nin görüşlerine göre üniversite, teorik bilginin üretildiği ve şekillendiği bir kurum olarak yeni doğan toplum türünün anahtar kurumudur. Sanayi toplumunun kilit kuruluşlarının, mallarının üretildiği fabrikalar, olmasına karşın sanayi ötesi düzenin bilgi üreten merkezleri olarak üniversiteler ortaya çıkmaktadır. Buna göre «teknokratlar», giderek bütün toplumun geleceği ile ilgili stratejik kararlarda sanayicilerin yerini almaktadır. Güncel toplumsal ve ekonomik dokunun karmaşıklığı nedeniyle tüm karar verme süreçleri teknik bir görünüme bürünmektedir.

Böylece sanayi ötesi toplumda teknokratlar yeni bir egemen sınıf olarak ortaya çıkmaktadır. Sanayi toplumunun yok olması ile sınıf çatışma-

T A B L O I

SANAYİ ÖTESİ TOPLUMUN YAPISI VE SORUNLARI (14)

Örgütlenme İlkesi	Kuramsal Bilginin Merkezli Niteliği ve Kodlanması
Birincil Kurumlar	Üniversite Akademik Kurumlar Araştırma Kuruluşları
Ekonomik Temel	Bilim - Tabanlı Sanayiler
Birincil Kaynak	İnsan - Sermayesi
Politik Sorun	Bilim Politikası Eğitim Politikası
Yapısal Sorun	Özel ve Kamu Sektörlerinin Dengelenmesi
Katmanlaşma Ölçütü	Temel — Beceri Geçiş — Eğitim
Kuramsal Konu	«Yeni Sınıfın» Birbirine Bağlılığı
Sosyolojik Tepkiler	Bürokratikleşmeye Tepki Karşı Kültür

(14) BELL; op. cit., s. 9.

si ortadan kalkmamakta fakat kaynakları ve yapısı değişmektedir. Sanayi toplumunda sınıf çatışması ekonomik gelirlerin bölüşümü etrafında oluşurken sanayi ötesi toplumda teknokratik kararların uygulamasının yarattığı yabancılaşma sorunlarından kaynaklanmaktadır. Çatışmanın amacı artık kâra değil fakat karar verme, etkileme ve kurgulama otoritesine yönelmektedir. Böylece, bu yeni toplumun önemli bir çatışma kaynağı, teknokratlar ile diğer geleneksel egemen sınıflar arasında gözlenmektedir. İktidar bilincine varan her yeni sınıf gibi teknokratlar da yeni bir insan ve dünya görüşünün temsilcisi olmaktadır (15).

Böylece, karar verme tekniklerinin meşrulaştırılmasına dayanan teknokratik toplum düzeni gerçekte ideolojik bir görünüme sahiptir. Teknoloji sosyal kontrol ve bütünleşme için daha etkin, daha yeni şekiller önermektedir. Bu toplumlara bakıldığında teknolojinin geleneksel «tarafsız» niteliğinden söz etmek olanaksızlaşmaktadır. Teknoloji ortamında kültür, politika ve ekonomi tüm alanlara yayılan, tüm almaşıkları yok eden bir sistem oluşturur. Bu sistemin verimliliği ve büyüme potansiyeli toplumu istikrara ulaştırır ve teknik ilerleme baskı çerçevesinde söz konusu olur. Bu toplumda teknik rasyonellik artık politik rasyonellik olmuştur. Diğer bir deyişle «teknobürokratik» bir totaliterianizm oluşur (16). Görüldüğü gibi yeni teknokratik evren yeni bir toplumsal düzen yaratılmasının tohumlarını taşımaktadır. Fakat gerçekte bu yeni düzen de kendine özgü yabancılaşma ve savunma mekanizmalarını da beraberinde getirecektir.

Daha önce sanayi ötesi toplumun boyutlarını belirlemeye çalışırken daha çok fiziksel ve maddi olarak nitelendirilebilecek «dış sınırları» ile ele almıştık. Bu yaklaşım daha çok ekolojik, demokratik ve ekonomik bunalmalar ve çözümleri ile ilgilidir. Buna

karşılık sosyal, psikolojik ve kültürel olarak nitelendirilen «iç sınırlar» konusu sanayi toplumu kuramcıları tarafından ele alınmaz. Eğer insanoğlunun sosyal evrimi rasyonel, insancıl ve sağlıklı ise bu iç sınırlar -değerler, sosyal idealler, iyi yaşantı kavramları ve ahlaki inançlarımız- ortak geleceğimizi belirleyecektir. İç sınırlar ve bunlara dayanan gelecek modeller bugün Roma Klübü tarafından incelenmekte ve yine aynı Klübün Dr. Ervin Laszlo tarafından hazırlanan «Goals for Global Society Project» adlı incelemesinde ele alınmaktadır.

Sanayi ötesi toplum belki ekonomik sorunları çözümlenecek, fakat toplumun esas sorunu ekonomik değil filozofiktir; ve bunları çözüm gelecek nesillere sorunlardan uzak pembe bir dünya bırakmaya imkan yoktur. Çünkü Schumacher'ın da (17) belirttiği gibi filozofik sorunlar uzlaşma değil fakat birbirine zıt niteliktedir; çözümlenebilmeleri için yaşanıp, aşılması gerekir. Bugünkü toplumsal boyutları ile sanayi toplumu bu sorunlara çözüm getirebilecek ve sanayi ötesi toplum için gerekli iç sınırları gerçekleştirebilecek midir? Gençlik hareketleri radikal bir felsefe arayışında Budhizm ve Sufizm gibi Doğu düşünceleri çerçevesinde toplanmakta. Bu öğretilerin üretim ilişkileri çerçevesinde doğasına yabancılaşan bireyin kurtuluşunu sağlayacağına ina-

(15) TOURAINE; *Ibid.*, s. 27-86, Bl. I.

(16) MARCUSE, Herbert; *One Dimensional Man*, Hazel Watson and Viney Ltd., Great Britain, 1968, s. 15, Bl. 1.

HABERMAS; *Toward A Rational Society*, Heinemann, London, 1971, s. 81-123.

GURTWICH, Georges; *The Social Frameworks of Knowledge*, Harper and Row, N.Y., 1971.

(17) SCHUMACHER, E.E.; *A Guide for the Perplexed*, ABACUS London, 1978, s. 159.

nılmakta. Gençlerin yanısıra Schumacher gibi düşünürler ekonomik nitelikte sayılabilecek sorunların bile çözümünü bu yeni değerler ve dünya görüşü çerçevesinde aramakta ⁽¹⁸⁾. Bugün sanayi toplumlarının aradığı, gerçek Sufizm ya da Budhizm olamaz bu yeni değerler sistemi toplumun kendi toplumsal diyalektiği çerçevesinde bu öğretilerin temel ilkelerini dikkate alarak yeni bir dünya görüşü yaratacaktır. Roszak'ın deyişiyle karşı-kültürün yaratacağı bu yeni felsefi sistem o denli kapsamlı olmalıdır ki teknik uzmanlığın nitelikleri bireyin yaşantısında ikincil ve marjinal bir niteliğe sahip olmalıdır ⁽¹⁹⁾. Belki iç sınırların sınırlarına varılmasıyla sanayi ötesi topluma geçiş gerçekleşemeyecek ve Hristiyanlığın Roma İmparatorluğunu yıkışı gibi bu yeni filozofik boyutlar da sanayi toplumunu çökecektir.

V — Yorum

Görüldüğü gibi, yüzyıllardır geleceğe dönük inceleme ve yorumlarda bulunmak entellektüellerin kaçınılmaz bir tutkusudur. Bu durum bir dereceye kadar pozitivist geleneğin sosyal bilimlerde uygulanmak istenmesinden -diğer bir deyişle sosyal bilimlerin fizik bilimlerde olduğu gibi gözlemlenebilir, ölçülebilir ve tahmin yürütülebilir olarak kavranması- bir dereceye kadar da entellektüellerin toplum içerisinde etkin olma, ilginç atılımlar getirebilme arzularından kaynaklanmaktadır. 18. yüzyılda sanayileşmeyi gözlemleyip belirli bir politik düzeni kaçınılmaz olarak nitelendiren sosyal bilimcilerin yanılgıları hâlâ tartışılmakta. Buna rağmen günümüzde diğer sosyal bilimciler bugünkü koşulları gözlemleyip sanayi ötesi toplumu kaçınıl-

maz olarak nitelendirmekte. Toplumlarda değişim kaçınılmaz bir olgu; varolma savaşı içerisinde her toplum zorunlu olarak ya değişen iç ve dış etkileşim dinamiklerine ayak uydurmak ya da yok olmak durumundadır. Değişim kaçınılmazdır, fakat bunun entellektüellerin öğretisi ve tahminleri doğrultusunda olması gerekmez; toplumların kendi dinamikleri kendilerine özgü dönüşüm güçleri yaratır. İdeolojik niteliği ne olursa olsun 20. yüzyılı belirleyen toplum türü sanayi toplumdur. Sanayi ötesi toplum çerçevesinde ele alınan niteliklerin sanayi toplumunun daha belirginleşen dinamiklerinden kaynaklanmasına rağmen gelecek yüzyılın belirgin toplum türü bu dinamiklerin -ekonomik, politik, sosyolojik, felsefi- etkileşimleri sonucu belirlenecektir.

banka ve ekonomik yorumlar

Dergisi'nin ciltlenmiş
eski sayıları :

- Bankacılar
- İktisatçılar
- Yöneticiler
- ve ilgili alanlarda
yüksek öğrenim gören
- Öğrenciler

için en yararlı kaynak.

1979 yılı cildi	: 450.— TL.
1978 yılı cildi	: 300.— TL.
1977 yılı cildi	: 200.— TL.
Daha önceki yıllar	: 150.— TL.

İSTEME ADRESİ

Catal Çeşme Sokak No. 17
Kat 4; Cağaloğlu - İstanbul
TELEFON : 26 34 11

⁽¹⁸⁾ SCHUMACHER, E. E.: «Küçük Güzeldir».

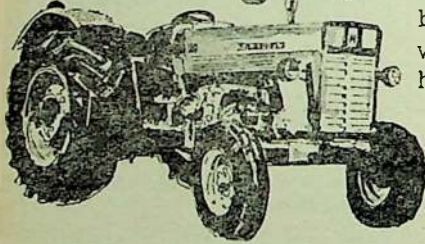
⁽¹⁹⁾ ROSZAK, T.: *Making of a Counter Culture*, Doubleday and Co., N.Y., 1968.

güçlü yatırım İnternational

ATAAS 100/11

INTERNATIONAL, traktörü, kamyonu, değişik modeldeki iş makineleri, pamuk toplama makineleri, yükleyicileri ve çekicileri ile Dünyada ve Türkiyede önderdir. INTERNATIONAL satış sonrasında da güler yüze süren bakım ve onarım hizmetleri, bol orijinal yedek parça stokları, ve gezici servisleri ile her zaman, her yerde hizmetinizdedir.

International en güçlü yatırımdır
International alın
geleceğe güvenle bakın

İmalatçı firma

**TÜRK
OTOMOTİV
ENDÜSTRİLERİ A.Ş.**

TOE ve MAT Ordu Yardımlaşma Kurumu'nun (OYAK) iştirakidir.

Türkiye Genel Distribütörü:

**MOTORLU
ARAÇLAR
TİCARET A.Ş.**

Merkez 4. Levant Tel. 64 49 90-91-92
Telex: 26239 İSTANBUL

KİTAPLAR ARASINDA

GÖRÜNEN EL

Chandler, Alfred D.; THE VISIBLE HAND, Cambridge, Mass :
The Belknap Press of Harvard University Press, 1977. 608 sh.

1776'da Adam Smith, serbest piyasada kendi çıkarları için uğraşan bütün kişilerin sanki «görünmeyen bir el» tarafından toplumun çıkarlarını da gözetmeye itildiğini belirtmişti. Nitekim 1890 yıllarına kadar Amerika Birleşik Devletleri'nin ekonomisi bu gizli güçler tarafından yönetilir gibi görünüyordu. Harvard Business School iş tarihi Profesörü Alfred D. Chandler yeni kitabında, modern şirket sevk ve idaresinin «Görünen El» olarak, bu görünmeyen güçlerin yerini aldığını ileri sürmektedir.

Kendisine göre, Amerika Birleşik Devletleri'nde şirket sevk ve idaresiyle ilgili bütün önemli gelişmeler, 1840'lar ile Birinci Dünya Savaşı'nın bitimi arasında meydana gelmiştir: «Dünya tarihinde bir kuruluşun bu kadar kısa zamanda, bu kadar önemli ve kapsamlı hale gelmesi pek seyrek görülmüştür.» Daha önce müteşebbislerin kendileri ve sonra da oğulları, işlerini bir sevk ve idare yapısına gerek duymadan yürütüyorlardı.

Ancak demiryollarının büyümesi, orta kademe sevk ve idarenin başlangıcına da neden oldu. Chandler'a göre, 1840 yıllarında meydana gelen bir seri kaza, bir amirin herşeye bakamayacağını ortaya koyarak, «bir Amerikan ticari kuruluşu tarafından kullanılan ilk modern ve dikkatle tanımlan-

mış organizasyon yapısının» düzenlenip uygulanmasına yol açtı.

Zamanla, demiryollarının bazıları bağımsız bölümler şeklinde bazıları ise merkezi kumanda ve kurmay şeklinde organize oldular. 1850-1860 yılları arasında «demiryolu yöneticileri modern muhasebenin temel tekniklerinin hemen hemen tümünü bulmuşlardı.»

Bu arada diğer teknolojik gelişmeler sevk ve idarenin başka alanlarda ilerlemesine neden oluyordu. Telefon ve telgraf hem karmaşık ve geniş organizasyon yapılarına gerek göstermiş, hem de bizzat örgütsel genişlemenin vazgeçilmez araçları olmuşlardı. Bu derslerden yararlanan gıda ve hafif makine sanayii, satış bölümleri ile bütünleşmiş dev organizasyon yapılarının öncüleri olmuş; arkalarından da kimyasal madde ve otomobil yapımcıları gelmiştir.

20'nci yüzyılın başında büyük sanayii kuruluşlarının iç büyüme ve birleşme yolu ile gelişmeleri monopolleşmeye değilse bile oligopolleşmeye yol açtı. Böylece rekabetin azalması görünmeyen elin etkinliğini sarstı ve sonuç görünmeyen elin ortaya çıkması oldu.

1917'de hikâye hemen hemen sona ermişti. Chandler'a göre, bu tarihte, her ne kadar sevk ve idarecilik

profesyonelleşmeye daha yeni yeni başlıyor idiyse de, modern iş hayatı başlamış ve Amerika Birleşik Devletleri'nin endüstri ve ekonomisinin organizasyonundaki temel değişiklikler geçmişte kalmıştı.

Bazı yazarlar (özellikle Peter Drucker); modern sevk ve idarenin 1920'den sonra Alfred P. Sloan tarafından, General Motors'da keşfedildiğini ileri sürerler. Chandler ise Sloan'ın getirdiklerinin, önemli olmakla beraber, daha önce keşfedilen metodların adaptasyon ve geliştirilmesinden ibaret olduğunda ısrar ediyor.

Son 60 yılı, Chandler hızla gözden geçiriyor. Bu arada 1960'lardaki değişik iş kollarında çalışan dev şirketler (conglomerate) olgusunu yeni bir organizasyon şekli olarak değil,

bir büyüme stratejisi yeniliği olarak belirliyor. Aynı süredeki çok uluslu şirketler akımını ise istatistiklerle çarpıcı bir şekilde yerine oturtuyor: 1914'de % 7 olan Amerika Birleşik Devletleri'nin dış ülkelerdeki yatırımın Gayri Safi Milli Hasıla'ya olan oranı 1966'da gene % 7 idi!

Usta bir iş tarihçisi olan Chandler; bundan böyle yönetim şekilleri ile ilgili tartışmalarda hesaba katılması gereken, belgelerle desteklenmiş, akılcı bir eser meydana getirmiştir. Yayınlandığı yıl hem Pulitzer, hem de Bancroft ödüllerini kazanan bu kitabı okumalarını, okurlarımıza salık veririz.

Özetli Hazırlayan :

Yük. Müh. Tunç Erkanlı

Dünyanın her yerindeki muhabirleri
Yurdun dört köşesindeki şubeleriyle
Dahili ve harici bütün banka işlerinizde

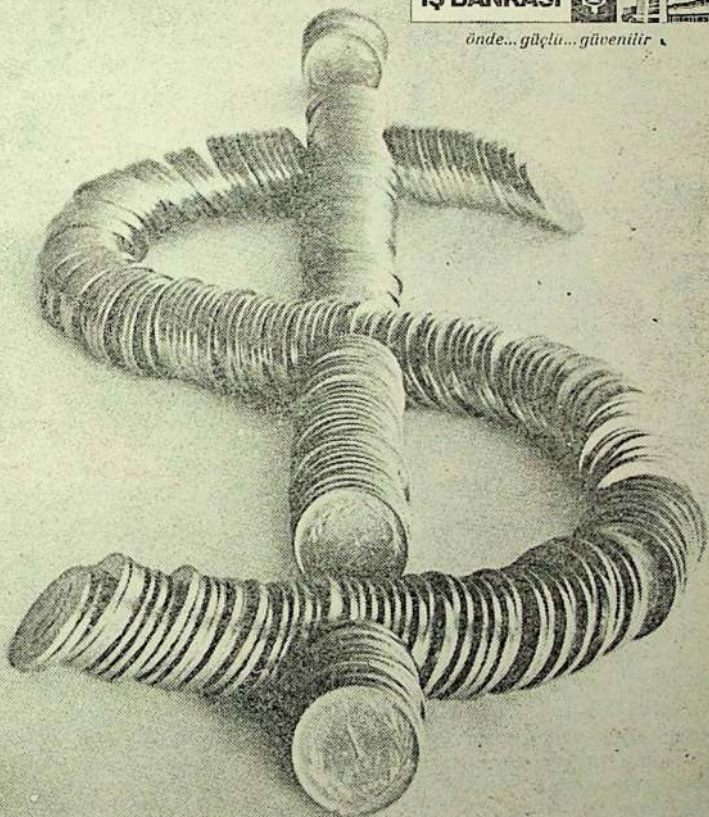
küçük tasarruflardan büyük yatırımlara

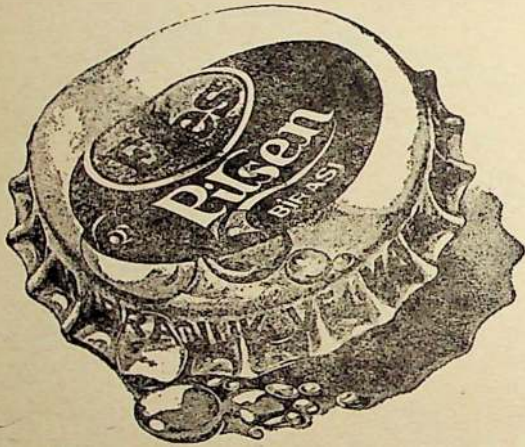
116 iştirakle

**TÜRKİYE
İŞ BANKASI**

önde... güçlü... güvenilir

**"BİRA"
BU KAPAĞIN
ALTINDADIR.**

SUPERLIT

ASBESTLİ ÇİMENTO

YÜKSEK TAZYIKLI **BORU** ' LARI

DÜZ ve OLUKLU **LEVHA** ' LARI

ELYAFLI ÇİMENTO SANAYİ ve TİCARET A.Ş.

MERKEZ:

Cumhuriyet Cad. 255

HARBIYE - İSTANBUL

ANKARA Bürosu :

Şehit Teğmen Kalmaz Cad.

İçel Apt. 26/4

ULUS - ANKARA

Tel: 48 41 70

Tel : 11 22 78

Cam Laboratuvar Malzemelerinin Uzman Kuruluşu

Teknikcam®

ÖZEL SİPARİŞ ÜZERİNE yeni çeşitler yapmaya başladı.

Teknikcam Sanayii A.Ş., standard cam laboratuvar malzemelerinden başka :

- Santrifüj şişeleri
- Kültür şişeleri
- Damlaşıklı şişe
- Absorbsiyon şişeleri
- Sıçrama Balonları
- Soğutucular
- Otomatik büret, tevzi büreti ve mikrobüretler
- Distilasyon cihazları ve başlıkları
- Distilasyon toplama başlıkları
- Balonjojeler
- Ekstraksiyon cihazları
- Reaksiyon kapları
- Distilasyon balonları
- Mısluklu ve mısluksuz huniler
- İmbikler
- Santrifüj tüpleri
- Kurutma cihaz ve tüpleri
- Mısluklar
- Çeşitli tüpler
- Pipetler ve mikropipetler
- Vidalı kapaklı şişeler

ile daha birçok cihaz ve mamulleri de verecek sipariş üzerine özel olarak üretmeye başladı.

SİPARİŞ VE AYRINTILI
BİLGİ İÇİN :

Pasabahçe®

TIC LTD. STI.

İskiklal cad. 314 Beyoğlu - İstanbul

Tel : 49 72 84 Teknik Camlar Satış Md.lüğü

49 95 51

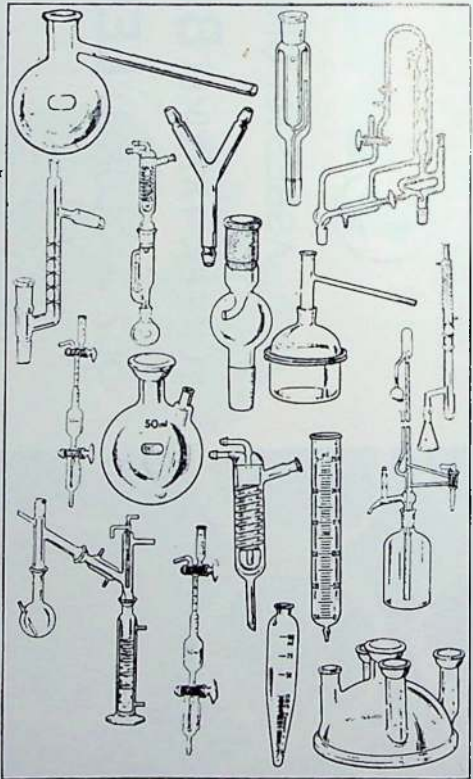
BÖLGE SATIŞ MÜDÜRLÜKLERİ

Ankara : 11 51 92

İzmir : 13 46 19

Adana : 1 22 93

Trabzon : 16 27

ÖZEL SİPARİŞ ÜZERİNE YAPILAN MAMULLERDEN BAZILARI

Teknikcam Sanayii A.Ş., Türkiye Şişe ve Cam Fabrikaları A.Ş.'nin bir kuruluşudur.